

JÎYANUS

hayy û ego

1. Dalga: Ben ve Tarih

ERCAN TURAN

KÖKLER SAPMALAR KRİZLER

S∞N
MEDENİYET

Bu kitabın tüm yayın hakları *Ozan Yayıncılık*'a aittir. Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar, Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

1. Dalga: Ben ve Tarih / Ercan Turan

Yayın Yönetmeni: Arzu Sandal
Editör: Abdullah Demir
Kapak Resimleri: K. Özlem Adanur
Kapak Tasarımı: Kevser Akgüneş

Baskı ve Cilt: Ozan Matbaacılık
Davutpaşa Caddesi Güven Sanayi Sitesi B blok Kat: 2 No: 352
Topkapı - İSTANBUL

Kütüphane Bilgi Kartı (CIP):

1. Dalga: Ben ve Tarih / Ercan Turan

Jiyanus, Hayy û Ego, Kökler Sapmalar Krizler, Son Medeniyet
Felsefe, Tarih, Tarih Felsefesi, Bilim, Edebiyat, Sanat, Din, Çağdaş Yazarlar
Ozan Yayıncılık Ltd. 1. Baskı Nisan 2021, Türkiye, İstanbul, 280 sayfa

ISBN: 978-605-7569-????

Sertifika No: 42194

Dağıtım:

İstanbul: 2A, Alfa, Alkım, Artı, Bilgi, Çağaloğlu, D&R, Derya Dağıtım
Final, Paraf, Remzi, Say, Totem, Yelpaze
Ankara: İmge, Kita, Ekinoks, Arkadaş Kitabevi
İzmir: Güneş

İnternet satış:

www.idefix.com, www.kitapyurdu.com, www.kitapyeri.com,
www.dr.com.tr www.netkitap.com, www.hermeskitap.com, www.babil.com,
www.1001kitap.com.tr, www.kitapdenizi.com, www.finalpazarlama.com,
<http://www.kitapsan.com.tr>

OZAN YAYINCILIK LTD.

Alemdar Caddesi Güzel Sanatlar Sk. No: 13 Çağaloğlu İstanbul Tel: 212.511
93 95 - 520 43 90 Faks: 212.527 98 47

Email: info@ozanyayincilik.com Web: www.ozanyayincilik.com

Ercan Turan (hayy û ego)

10 Nisan 1978 doğumlu.

Felsefe ve Kamu Yönetimi öğrenimi gördü.

13 yıl felsefe, psikoloji, sosyoloji ve mantık öğretmenliği yaptı. Bu süre zarfında özel bir yayınevi için birçok ders ve sınava hazırlık kitabı yazdı. Kendi adını taşıyan ilk eseri 2009 yılında yayımlanan Üniversitas kitabıdır.

Haziran 2015'ten beridir eve kapanmış okumaya, düşünmeye ve yazmaya çalışıyor. Jîyanus bu sürecin bir meyvesidir.¹

E-mail: ercan-turan@hotmail.com

¹ Bu eser, yazarının isteği üzerine editörlük süzgecinden geçirilmeden ham bir şekilde basılmıştır. Yazar şunları amaçlamıştır:
Eserdeki yazım, anlatım ve dilbilgisi sorunlarının, içinde bulunulan çağın ve insanının sorunlarını temsil etmesi.
Düşünün, kusurları, zaafı ve hatalarıyla birlikte görülmesi.
Düşünme eyleminin-etkinliğinin ve disiplininin, kök, sapma ve kriz halleri ile öncül, süreç ve sonuçlarının okuyucu tarafından en doğal şekilde gözlemlenmesi.
Okuyucunun eser karşısında sürekli canlı-özne olması.
Altı yıla yayılmış sohbet doğasının mümkün olduğunca korunması.

İÇİNDEKİLER

∞ rê: yol ∞.....	13
∞ xewn: rüya ∞.....	16
∞ neynik: ayna ∞.....	17
∞ veqetiyan: kopuş ∞.....	22
∞ dem: zaman ∞.....	26
∞ tav: güneş ∞.....	29
∞ jîyan: hayat ∞.....	35
∞ fêm: anlamak ∞.....	40
∞ şaristaniya: medeniyet-ler ∞.....	42
∞ ser sînor: had-sınır ∞.....	47
∞ bibîranînê: hatırlamak-hafıza ∞.....	49
∞ ez: ben ∞.....	50
∞ nalînî: inilti ∞.....	52
∞ qeder: kader ∞.....	56
∞ xerîb: garip ∞.....	57
∞ nexweşî: hastalık ∞.....	58
∞ cotyarekî: çiftçi ∞.....	59
∞ bin derê: eşik ∞.....	61
∞ niha: an-şimdi ∞.....	63
∞ nûçevan: haberci ∞.....	65
∞ xwendin: okumak ∞.....	68
∞ şev: gece ∞.....	69
∞ evîn: aşk-sevgi ∞.....	72
∞ di dilê: kalbinde ∞.....	76
∞ şikestî: kırık-dökük ∞.....	77
∞ nîjad: ırk ∞.....	79
∞ gewrîdanî: bulantı ∞.....	81
∞ şer: savaş ∞.....	84
∞ edip: yazar ∞.....	87
∞ reh: kök ∞.....	89
∞ zilm: zulüm ∞.....	90

∞ evîna neheq: yalan aşk ∞	93
∞ zana: bilgili ∞.....	96
∞ cîhanan: dünyalar ∞	102
∞ jin: kadın ∞.....	106
∞ ferq: sapma ∞.....	108
∞ min û ew: ben ve o-nlar ∞	110
∞ tirs: korku ∞.....	112
∞ hevalek jiyana min: hayat arkadaşım ∞	113
∞ nîşan: bakiş-açı-çerçeve ∞	114
∞ winda: kayıp ∞.....	116
∞ nîsbeta: oran-tıllık ∞.....	119
∞ dîrok: tarih ∞	122
∞ lêgerîna: arayış ∞	124
∞ gap: boşluk ∞.....	126
∞ kûrî: derinlik ∞.....	128
∞ wijdan: vicdan ∞	129
∞ mezin: büyük ∞.....	131
∞ zarok: çocuk ∞.....	133
∞ secde: secde ∞.....	134
∞ qehreman: kahraman ∞	137
∞ bejî: yabani ∞.....	140
∞ ez û şeytan: ben ve şeytan ∞	142
∞ tenêti: yalnızlık ∞.....	143
∞ hêvî: umut ∞.....	146
∞ çande: kültür ∞.....	148
∞ tişt: şey ∞.....	151
∞ şaşi: hata ∞	154
∞ pûtperestî: tanrıçılık ∞	155
∞ kevn: eski ∞	158
∞ seet: saat ∞	161
∞ kevir: taş ∞	167
∞ rast: sağ ∞.....	173
∞ dawîtirin: son ∞.....	177
∞ destpêkirin: başlangıç ∞.....	183
∞ mêr: insan-erkek ∞.....	192
∞ nivîsîn: yazmak ∞	194

∞ Tewratê: tevrat ∞	202
∞ mantiqa: mantık ∞	208
∞ felsefeya: felsefe ∞	216
∞ helbest: şiir ∞	221
∞ pozîtivîzmê: pozitivizm ∞	222
∞ xwedê: tanrı ∞	223
∞ etîk û estetîk: etik ve estetik ∞	231
∞ pîşesazi: endüstri ∞	234
∞ zanistên: bilimler ∞	235
∞ zanistên civakî: sosyal bilimler ∞	240
∞ dîroka siyasî: siyasi tarih ∞	245
∞ aboriya: ekonomi ∞	253
∞ teknolojik: teknoloji ∞	270
∞ gerdûnî: tümel-lik ∞	273

*Min winda kir, cîhanê hundir û cîhanan derveyî
Min winda kir, erd û ezmanan
Min winda kir, xwe û Wê²*

² Ben kaybettim, enfûs ve afakları. Ben kaybettim, arzı ve semaları. Ben kaybettim, kendimi ve Onu

∞ rê³ ∞

Çima ev bû?

Neden bu oldu?...

Çocukluğum bu soruyla geçti. Gençliğim ise “böyle olmamalıydı” cevabıyla! Olanların nedenini bilmediğim ve anlamadığım gibi olması gerekene ilişkin bir fikrim de hiçbir zaman olmadı. Bir insanın hayatı; “neden böyle oldu” ile “böyle olmamalıydı” arasında geçiyorsa bu nasıl bir hayattır?

Bu bir trajedi!

Kendimi, bozuk ağızlar içinde çiğnenip sonra da atılmış bir nesne gibi hissediyorum. Fırsatı bulunca da ben bozuk bir ağız olmuşum ve başkalarını çiğneyip başarıyla atmışım. Fırsatı kaybettiğimde de çiğnenip atılan yine ben olmuşum.

Sahi, üçüncü bir yol yok mu?

Bütün ömrümce olmasa da kendimi az çok bildiğimden beridir üçüncü bir yol arıyorum. Ama fark ettim ki, üçüncü bir yolu düşünebilmem için önce yoldan çıkmam gerekiyor. Sapa bir yere çekmeliyim şu ceset haline gelmiş zavallı beni. Sonra da ilan etmeliyim, savaş meydanına dönmüş şu kentte benim gibi sürünen insancıklara; kaybettiğimi ve durmaya çalıştığımı.

Sahi, savaş üzerine inşa edilmemiş bir kent yok mu?

Olsaydı üçüncü bir yol arar mıydım hiç! Üçüncü bir yol olsaydı da sanırım dördüncü yolu arayan yine ben olurum.

Peki ama neden?

³ Rê: Yol

Bu sapmış ruhum neden bu kadar yalnız ya da neden ben saptım, diğerleri nereye gittiler, gittikleri yerlerden çok mu memnunar?

İnsanlara çarpmamak için bu kadar dikkatli yürüdüğüm bir yerde, neden bu kadar yalnızım?

Düşünmeliyim... Kendimi düşünmeliyim, aramalıyım, bulunmaya çalışmalıyım ya da bu düşüncelerim üzerine düşünmeliyim.

Bilmiyorum... Belki de üçüncü bir yol yoktur, hatta sadece bir yol vardır, neticede bu kadar insan yanılıyor olamaz. Üstelik içlerinde benden daha akıllı, bilgili ve ahlaklı insanlar var. Ben neredeyse her bakımdan ortalama altı bir insanım.

Neyime güvenebilirim ki?

Hayır hayır, en iyisi mi herkes gibi yola devam etmek, bu daha güvenli. Hem, yeterli konfora ulaşırsam belki o zaman kurtulurum bu üçüncü yol saplantımdan. Ne bileyim; kışlık, yazlık ev, prestijli bir makam, dolgun maaş ve sonra belki birkaç çocuk. Yeterli parayı bulunca da göç eder dururum; bir ülkeden başka bir ülkeye. Ben de herkes gibi oyalanıp giderim işte, hem yaşıma kırka dayandı, şunun şurasında ne kadar yaşayacağım belli olmasa da yarımı geçtiğim kesin.

Ölmeme çok mu az kaldı?

Evet az kaldı, baksana annem elliyi, babam altmışı bulmadan göç ettiler bu dünyadan.

Kalan ömrüm nasıl geçecek acaba?

Hayatımın bundan sonrası, öncesinden daha kötü olamaz herhalde. Ya da daha kötü olabilir! Dedim ya benden çok daha akıllı, bilgili ve ahlaklı insanlar var. Onlar bu kadar dertsiz-mutlularsa belki ben de onlar kadar olmasa da dertli-mutlu olabilirim. Hiç olmazsa öyleymişim gibi yapabilirim.

Tamamen onlardan biri olabilir miyim?

Peki içimdeki şu sesi ne yapacağım?

Sürekli sorumluluktan kaçmamam gerektiğini söyleyip duruyor... Asıl kaybedenlerin sorumluluktan kaçan insanlar olduğunu söylüyor. Bu sesi sadece ben duyuyor olamam her halde.

Geçen hafta yaptığımız iş toplantısında; daha önce bildiğimi sandığım teoriye, birdenbire sanki bir başkasının gözüyle baktım. İçimdeki ses, o teoriyi düşünmem gerektiğini de fısıldayıp duruyor. Belki de bu teori üçüncü ve hatta başka daha birçok yolun kapısını aralayabilir. Üniversitedeyken de bazen buna benzer duygulara kapılırdım ama sanki bu defa çok daha farklı. Ancak şu da bir gerçek ki; bir defa daha denemeyi ve yanılmayı kaldırabilecek takatimin kaldığını sanmıyorum. Açıkçası korkuyorum. Hatta bir gün, şu andaki gibi otoban üst geçidinde durup; akan araçları, koştururan insanları seyretmeyi ve kendi kendimle konuşmayı bırakıp aşağı atlamaktan da korkmuyor değilim. Yaşamak için gerekli olan nedenleri, bağlantıları, arzuyu ve tutkuyu kaybetmekten korkuyorum.

Şu, kucığında çocuğuyla dilenen kadın benden daha canlı daha tutkulu ve daha mutlu görünüyor. Belki sadece öyle görünüyordur veya sorumluluğu unutmayı başardığı için öyle görünüyordur. Belki kucığındaki çocuk, bir gün gelecek sorumluluğu taşıyacak kişi olacak ve annesi de sevgili Meryem gibi içten içe bu olacakları seziyordur. Belki mendiline ya da avucuna bırakılan her kuruş, çocuğunun sorumluluğu taşımasına yardımcı olacak. Bilemem tabi! Her neyse...

Çok yorgunum, sanırım ben hayat ışığımı kaybetmek üzereyim ve belki de çoktan kaybetmişimdir. Gerçekten yaşayıp yaşamadığımdan bile emin değilim. Şu üst geçitte "ben kaybettim" diye avaz avaz bağırarak istiyorum. Ama bunu yaparsam küçük kaderim çok üzülür, zaten yeterince kahrımı çekti. Öğle arası bitmek üzere ve yine hiçbir şey yemek istemiyorum.

İnsan yemek yemekten de bıkar mı hiç?

Neyse, hadi işimize bakalım. Bu can sıkıntısı, geçici süreliğine de olsa başka türlü unutulamaz herhalde.

∞ xewn⁴ ∞

*Pencereden sızan güneş huzmesine
Rüzgârın dalgalandırdığı tül perdesine
Ve karıncanın ayak izlerine
Anlam veren insan
Uyan!
Yüklendiğin sorumluluğu hatırla!
Çağır filozofları,
Şairleri,
Sanatçıları,
Yönetmenleri,
Bilim insanlarını,
Peygamberleri
Ve sorumluluğu yüklenmiş inilti içindeki dertlileri;
Konuşmamız lazım!
Özü kaybettiniz,
Kendinizden mahrum hale düştünüz!*

⁴ Xewn: Rüya

∞ neynik⁵ ∞

Şu aynadaki yüzüm gittikçe daha fazla yabancılaşıyor bana. Gözlerimin içine uzun süre bakamıyorum. Bakmaya devam edersem kesin deliririm. İçimde bana çok kızgın biri var sanki. Çok tekinsiz bir duygu bu.

İçimdekini bu derece kızdıracak ne yaptım acaba?

Dün geceki rüya bu sorunun cevabı mıydı ya da sahiden rüya mıydı?

Bak, rüya olup olmadığından bile emin değilim.

Sorumluluktan kaçmam mı onu bu kadar kızdırdı?

Hem o kim?

Neden sadece beni tekinsiz bir şekilde rahatsız ediyor?

Diğer insanlar çok mutlu görünüyorlar. Biraz da onlarla uğraşsa ya! Şu zavallı halimi bile taşımakta zorlanıyorken bir de kendimi ve insan yığınlarının sorumluluğunu taşıyamam. Kahraman sandığım ben; çok uzak bir yoldan geliyor, kaybetti ve çok yorgun!..

Bana öyle bakmayı bırak artık, biliyorsun ki sana daha fazla bakamam!

Biliyorum!

Ben!...

Bütün ömrüm senin bakışların ve fısıltıların içinde geçti, peşimi bırak artık. Kaybettim her şeyi, herkesi ve kendi ben'im! Gücüm takatim kalmadı ve yüzüne bakacak bir yüzüm de yok.

Peki ya umudu, onu da mı kaybettin?

Bilmiyorum, emin değilim, daha doğrusu kaderciliğe, intihara ve bir çeşit puta dönüşmüş olan umudu evet kaybettim. Sen... O musun?

⁵ Neynik: Ayna

"Hayal kırıklıkları, hüznün ve kızgınlık içindesin. Bu yüzden dengesizliklerini normal karşılıyorum."

Yalvarıyorum söyle bana; sen O musun?

Ben O değilim, Ondanım, hepiniz gibi... Ben benim, o mahrum kaldığın sen.

Daha önce benimle böyle konuşmuyordun, neden şimdi konuşuyorsun?

Ben seninle hep konuşmaya çalıştım, sen ise sürekli beni duymazlıktan geldin. Benimle konuşman için kaybetmen ve kaybettiğini görmek gerekiyordu. Bunları yaşamayan çok az insan kendisiyle konuşabilir.

Senin bir adın var mı?

İllaki ölçecek ve bir ad vereceksin öyle değil mi ego?

Demek bana "ego" adını veriyorsun... Ölçmekten iğrendim, o kötü alışkanlıktan kurtulmak istiyorum. Ama seni bilmek, anlamak ve hissetmek istiyorum.

Kendisini terk edenler şahit olamazlar, sizler O'nun adıyla okumaktan uzaklaştınız, bu nedenle ad veremezsiniz.

Senden, yani kendimden mahrum olmayı eğer ben tercih ettiysem suçluyum. Ama bunu tam olarak ne zaman ve neden yaptığımı bilmiyorum.

Emin misin?

Sesini hep duyuyordum; aynanın karşısına her geçtiğimde, gözlerimin içine bakmaktan sakınıyordum, orada olduğunu biliyordum. Aramıza kapılar koydum, yetmedi duvarlar ördüm. Çünkü hem seni hem de yaşamı taşımak imkânsız gibiydi.

Biliyorum, bunu neredeyse her insan yapar.

Neden?

Kendin söyledin; çünkü sorumluluğu yüklenmek çok zor ve ağırdır.

Sen o... öleceğine hiç inanmadığım bensin, öyle değil mi?

Evet ben, hiç ölmeyeceğine inandığın benim.

Sen Hayy'mısın?

Ben Hayy değilim, Hayy'danım ama bana hayy diyebilirsin ego.

Ben kaybettim, tükendim, bittim hayy! Gidebileceğim hiçbir mabet, hiçbir ilim yuvası kalmadı. Hayatı hissedebileceğim hiçbir diyar, hiçbir yuva, hiçbir sanat ve hiçbir şiir kalmadı. Gidebileceğim ne bu dünyada ne de öteki dünyada bir cennet veya cehennem kalmadı. Bu halim hiçlik gibi. Var mıyım yok muyum, yaşıyor muyum ölü müyüm bilmiyorum. Bana hayat dolu, umut dolu sözler söyle ama yaşamım gibi yalan olmasın.

Hiçbir hayat yalan değildir ego. O'nun bilgisi, rahmeti ve merhameti her şeyi kuşatmıştır, korkma!

Yeryüzüne in hayy, ne olursun yeryüzüne in! Yaşarken ölmek üzereyim, Onu güzel sözlerle hissetmeme izin ver!

SÖZLER: "Hepiniz, O'nun kumda oynayan çocuklarısınız ve bu hep böyle kalacak, tâki O, sizleri geri çağırana kadar!"

Hepimiz mi?

Evet hepiniz.

Ben de mi?

Evet sen de!

O!

Şu güzel ve alçak dünyada kendimi en çok canlı hissettiğim yeri O biliyor. O beni tanıyor, O beni terk etmemiş! İşte tam şu anda ölmek istiyorum!

Her insan hayatın bir kıyısındadır ego. O hiçbir varlığı terk etmez. O sizlere şah damarınızdan daha yakındır. Sizler ölüm için değil, hayat için varsınız. Şimdi sorumluluğu yüklenme zamanıdır.

Hayy!.. Ben kaybettim ve çok yorgunum. Elimden geleni yaptım mı yapmadım mı emin değilim ama emin olduğum bir şey var ki, o da kaybettüğimdir.

Çok kızgınsın ego, unutma ki, O'nun izni olmadan hiçbir yumurta döllenenmez. Sorumluluğunu düşün, dünyada nasıl yü-

rüdüğü, nasıl yürümen gerektiğini ve nasıl bir güne hazırlandığını düşün. Çekil mağarana ve güzel bir söz bulmadan çıkma insanların arasına. Artık durmayı öğrenmen gerekiyor!

Ne kadar da garip!

Nedir garip olan?

Antik Yunan'da filozoflar "hadi biraz yürüyelim" diyerek düşünürlerdi. Yürürken, mitos ile logosu ölçülü bir şekilde birbirinden ayırırlardı. Bana şimdi, yani yaklaşık üç bin yıl sonra, "durmam" gerektiğini söylüyorsun, öyle mi? Üstelik o filozoflar kendileriyle değil, başka insanlarla konuşurlardı, ben ise kendimle konuşuyorum. Doğrusu çok garip ve zavallı bir haldeyim!

Onlar farklı bir başlangıç yaptılar ve birçok açıdan sizden daha sağlıklıydılar. Siz ise o logosla başka mitoslar inşa ettiniz, kendinizden ve tevhitten koptunuz. Senin anlayacağın dille söylemem lazım... Şöyle düşün ego: Siz o kadar ağırtasınız ki, ancak yatarak tedavi edilebilirsiniz. Bu yüzden sen de durmayı öğrenmelisin, hem kendinle konuşabildiğin için şükretmelisin. Zamanla ne demek istediğimi anlayacak, akı, iyiyi, güzeli ve ölçüyü kaybettiğinizi göreceksin.

Benden tam olarak ne bekliyorsun hayy?

Sen başka bir başlangıcın ve devamın habercisi olacaksın!

Şu zavallı haldeki ben mi? Yapmadığım iş ve kovulmadığım yer kalmadı. Hep başka dünyaların hayalini kurdum... Okuduğum bütün okullara, üniversitelere, kredi kartlarını pazarlamaya kalkıştığım bankaya, geceleri güvenlik görevlisi olduğum fabrikaya, öğretmenlik yaptığım dershanelere, kolejlere, çalıştığım yayınevlerine ve devlet nizamını elinde tutanlara; hep başka dünyaların eskizlerini çizerek yaklaştım. Olmadı hayy! Başarılı olduğum şeylerden öğrendim, hayalini kurduğum şeyleri yapamadığım için de hep kaybettim, düştüm. Ya başarıyı seçeceğim ya da bu dünyada bir yerimin olmadığına inanacağım.

Yüzmeyi ne zaman ve nasıl öğrendiğini hatırlıyor musun ego?

Hayır, hatırlamıyorum.

Bak gördün mü? Senin ne zaman ve nasıl öğrendiğini dahi hatırlamadığın şeyi bilmedikleri için birçok insan boğuluyor, sudan korkuyor ya da bunun için eğitim alıyor. Hayatın sana neler öğrettiğini düşün ve onları asla küçümseme. Kendine karşı zalimce düşünmemelisin; “ya ya da” hayat vadeden bir yol değildir, bunu sen de biliyorsun.

Biliyorum ama sen de biliyor olmalısın ki; bir insandan yapamayacağı şeyi istemek zulümdür.

Sizler dünyada yaşayan birer ölü olmaya ve zulme mahkûm olamazsınız. Bu cehennemi sizler inşa ettiniz, O bunlardan uzaktır.

O halde “inşa edilmiş olan bu dünyayı yıkmaya ve yeniden inşa etmeye gücüm yok” demek istiyorum.

Hiç kuşkusuz yıkılması gereken bir inşa var ama bunun yerine başka bir inşa düşünmeyeceksin. Sen daha çok, daha fazla hayatın, bilincin menzilini ve ikamesini düşüneceksin.

Görüyorsun ki benimle konuşman bile hayat tutkumu yeterince arttırmıyor. Kim bilir senin gibi daha nice mucizeleri göremeyecek ve hissedemeyecek kadar canlılığımı kaybettim. Bu ölü gibi olan fakir aklım, ahlakım, bilgimle mi bunları yapacağım ve üstelik epilepsi hastası bir beynim var. Ben kaybettim hayy ve gördüğün gibi çok basit bir insanım. Ben bir peygamber, filozof, sanatçı, şair veya bilim insanı da değilim. Mertebemce denedim, bazı şeyler yapmaya çalıştım ama sonucu biliyorsun, yenildim.

Kendine bu kadar haksızlık yapma. Birincisi, her insan fakirdir ama her insan senin gibi bunun farkında değildir ya da fakir olduğunu kabul etmek istemez. Ama sen bunu hem biliyorsun hem de kabul ediyorsun. İkincisi, kaybetmek, özellikle de iyi, güzel ve doğru şeyler de yapmaya çalışarak kaybetmek ve hatta kaybetmeyi sevmek ancak vasat üstü insana yakışır. Kaybetmeyi daha çok sevmelisin ego. Üçüncüsü, basitlik basit değildir, bunu düşündükçe daha çok kavrayacaksın. Dördüncüsü, sorumluluğu yüklenmek ya da yüklenmemektir esas

olan. Kim olduğunu, sorumluluk yüklenip yüklenmemen belirler. Beşincisi ise; sorumlulukla yürüdüğün bir yolda asla yenilmiş olmazsın.

Seni anlıyorum hayy ama hiçbir şeye hazır değilim.

Mağarana çekil, durmayı öğren, inilti içindekilerle ve bütün diğer insanlarla paylaşabileceğin sözler bulmadan oradan çıkma.

Sözler mi? Onca peygamberin, filozofun, şairin, sanatçının ve bilim insanının sözleri yetmedi de benim sözüm mü yetecek?

Onlar sorumluluklarını yerine getirdiler ve senin de bunu yapman gerekiyor. Söylemen gereken sözleri bulmak için yola düş, yol seni terbiye edecektir.

Görüyorsun ki belleğimde yeterince sözcük yok, doğru dürüst cümle bile kuramıyorum ve çok kötü bir hayat yaşadım. En azından ömrümün kalanını herkes gibi yaşasam olmaz mı?

Bazen o rahatlığı istediğini biliyorum ego. Ama inan bana, sen onlardan değilsin! Hem nankörlük ediyorsun, sen de herkes gibi muhteşem bir hayat yaşadın. Senin farkın, o hayat üzerine sürekli düşünmek oldu.

∞ veqetiyān⁶ ∞

Bugün nazikçe kovuldum, “daha iyi yayınevlerine layıkmışım.”

Komediyi hep sevdin... Kovulmana sevindim ego, hem kovulmayı da zaten hak ediyorsun.

Neden?

Çünkü insanların önemsedikleri şeyleri önemsemiyorsan ve önemsemediklerini de önemsiyorsan ya orayı terk edeceksin

⁶ Veqetiyān: Kopuş, Ayrılık

ya da kovulacaksın. Terk etmediğin için sürekli kovuluyorsun, sen değil ama onlar haklılar.

Bu çok zalimce ama seni anlıyorum. Durumumun farkındayım ama ben aynı zamanda yaşayan bir canlıyım, yani yemem, içmem, barınmam gerekiyor ve bunlar için de çalışmaya ihtiyacım var. Üniversitede kalmayı denemiştım, böylece hem düşünecek hem de bunları sorun etmeyecektim ama olmadı işte, belki oraya da uygun değildim. Yani dediğin gibi kovulmayı yine hak etmişimdir. Ama şu an içimde garip bir heyecan ve sevinç var diyebilirim.

Kovulduğun yer eğer şeytanın mabediye buna sevinmelisin.

Peki ya bütün dünya şeytanın mabedi olmuşsa, o zaman ne-reye gitmemi tavsiye edersin?

Düşün ego!

Küçük kaderim dışında kimi kimsem kalmadı, yerim yurdum yok, daha doğrusu zaten yokmuş ve ben bunu kırkıma merdiven dayadığım şu yaşında fark ediyorum. İnsan; birlikte hayatı ikame edebileceği kimseleri ve üzerinde neşeyle menzil alacağı bir dünyayı, sadece ve sadece düşüncesine konu edebiliyorsa yine de yaşıyor sayılır mı hayy? Üstelik düşünme bütünlüğünü ve şevkini de yitirmişse. Bu nasıl bir trajedi!

Durmaktan ve düşünmekten başka çaren yok!

Düşünme şevkim kalmadı, o öldü, tutkuyu yaratma gücüm yok, ben bir beşerim.

Ölseydi sesimi duyamazdın ego, korkma yaşıyorsun. Çoğunluğa katılacak mısın, yani yeni bir iş arayacak mısın?

Bilmiyorum ama çalışmak can sıkıntısına iyi geliyor, iyi bir uyuşturucu.

Biliyorum, kendinden mahrum olmana alıştıran bir uyuşturucu.

Daha önce de söyledim, seni taşıyamıyorum, defalarca denediğimi biliyorsun ama başaramadım.

Peki o teoriyi hiç düşündün mü?

Hayır henüz düşünmedim. O gün heyecanla toplantıdan çıkar çıkmaz teoriyi boş bir sayfaya çizdim. Üzerinde biraz durdum ve o anda aklıma gelen otuza yakın soruyu yazdım. Hatta eve gelir gelmez de teoriyle ilgili sorularımın yazılı olduğu kâğıdı büyük bir heyecanla küçük kaderime gösterdim. Sanki o pek bir şey anlamadı ya da ben yeterince anlatamadım, bilemiyorum...

O anladı ve neredeyse senin kadar heyecanlandı. Sende daha önce hiç şahit olmadığı bir hal gördü.

Emin misin?

Bunu sen de biliyorsun ego, unutma ki ben senin benliğim, insan kendisine yalan söyleyemez. O da en az benim kadar artık çalışmayı bırakmanı ve bu teoriyi düşünmeni istiyor. Bunu yeterince istemeyen sensin, çünkü sorumluluktan kaçırıyorsun!

Nasıl yani?

İş hayatı seni iyi avutuyor. Birçok iş problemi, projeler, toplantılar, arkadaşlar, güzel kadınlar, başarı, para, statü; bunlar sana güvenli ve eğlenceli bir dünya gibi görünüyor. Kabul et ki bunları terk etmek sana zor geliyor. Onlarla bağlantıyı kaybetmekten korkuyorsun ama kendinle bağlantıyı kaybetmekten korkmuyorsun.

Haklısın ama çalışmazsam kendisini korunmasız hissetmez mi?

Hissetmez, hatta teoriyle ilgili heyecanını kendisiyle paylaşmandan sonra; eğer hiçbir şey olmamış gibi yeni bir iş bulup çalışırsan, işte o zaman kendisini daha korunmasız hisseder.

İyi ama neden?

Çünkü o senin geçmişini ve düşüncelerini iyi biliyor. Senin gibi bir insanın bile, çoğunluğun yürüdüğü yoldan ayrılmadığını görürse bu durum onun geleceğe dair umutlarına daha çok zarar verir.

Sanki attığım her adım katlanıp omuzlarıma biniyor ve sorumluluğum sürekli artıyor. Bütün hayatım böyleydi, lanetlenmiş gibiyim!

Sen şimdi dert sahibi olmakla laneti birbirine karıştırdın. Çok zeki olmadığını biliyorum ama bu kadar da değil!

Neden ben hayy?

Bunu sormayan insan yoktur. Peygamberler de filozoflar da şairler de sanatçılar da ve hastalanan her vücudun emanetçisi de bu soruyu hep sordu. Cevabı basit aslında; "insansınız ve dünya hayatını yaşıyorsunuz."

Herkes insan değil mi?

Fıtrat olarak evet ama içine doğduğunuz ve kendi ellerinizle inşa ettiğiniz kültür, sizleri fıtratınızdan kopartır ve yeniden üretip kendisine ait hale getirir. Böylece kendinizden mahrum hale gelirsiniz. Ama bazılarınız kendisini aramaktan beri duramaz.

Ben hangisiyim?

Sen arayansın ego.

Neden ben arayanım ve neden bu kadar yalnızım?

Düşün ego... Düşün... Düşün ki putların ve onların putları yıkılsın.

Neden ben düşüneyim ki; onca zeki, bilgili ve ahlaklı insan dururken ben düşünsem ne olur, düşünmesem ne!

Onca zeki, ahlaklı, bilgili arkadaşlarını ve uzaktan tanıdıklarını düşün bakalım; neredeler ve ne yapıyorlar şimdi?

İyi üniversitelerde okudular, yabancı dil biliyorlar, iyi kariyerleri var, maddi durumları iyi, neredeyse hepsi evlendi ve çocukluğa karıştı.

Peki onlara düşünmelerini söylesen, ki onlara bu hep fısıldandır, sence düşünürler mi?

İsteseler de sanırım pek düşünemezler, iyi ama düşünmesi gereken insanlar neredeler?

Yakınında olmamaları veya onları tanımıyor olman, olmadıkları anlamına gelmez. Yalnızlık seni çok kızdırıyor, durumunu anlıyorum ama sandığın kadar yalnız değilsin. Şu soruma cevap ver bakalım: Düşünemeyecek insanlara düşün dersem bu ne olur?

Bu zulüm olur.

Sana düşün dediğime göre ve senin benliğin olduğum için sana zulüm etmeyeceğime göre; düşünebileceğine inanıyorum demektir, öyle değil mi?

Evet, sana inanıyorum hayy!

Biliyorum, kendine inanmasaydın sohbet edemezdik, zaten kendisine inanmayan hiçbir şeye inanamaz.

Peki bana yardım edecek misin? Çünkü ne yapacağımı veya nereden başlayacağımı bilmiyorum.

Sana her zaman yardım ettim ve yardım etmeye de devam edeceğim ego.

O halde şimdi ne yapmalıyım?

Sakın yeni bir iş arama, evine kapan ve durmaya çalış!

Tamam ama bunları küçük kaderimle de konuşmam gerekiyor.

Konuşma, haber ver, çünkü o senden böyle bir müjde bekliyor.

Müjde mi?

Evet müjde.

Tamam!

∞ dem⁷ ∞

Şu dünyadaki en büyük yoksunluklarımdan birisi nedir biliyorsun hayy!

Evet biliyorum... Derdi yüklenmiş bir kadının sözlerine şahit olamamak.

Ona küçük kaderim dememin nedeni vicdanı. Bilinçlerini biz erkekler kendi ellerimizle yaralamış olsak da neyse ki vicdan-

⁷ Dem: Zaman, vakit

larına o kadar zarar verememişiz. Benim vicdanım ölmek üzereyken yardımına o yetişti. Biliyorsun tek kanatla yani sadece akılla olmuyor, vicdanın da yaşaması gerekiyor.

Ne o ego, uçtuğunu mu ima ediyorsun? Bilinç dediğin; akıl, irade ve vicdanı da içine alır ve ne yazık ki onun tevhidini parçalayan daha çok erkek nesli oldu.

Birçok uçma denemem oldu. Bazen dünya uygundu ben uygun değildim, bazen ben uygundum dünya uygun değildi, bazen de ikimizin uygun olduğunu düşündüm fakat yanıldım ve hep başarısız oldum.

Belki de bilincini yeterince terbiye etmemiştin, bu da olabilir mi ego?

Sana haksızsın diyemem, birçok hata yaptığımı kabul ediyorum... Küçük kaderim bana yeterince yardım etti ve görünen o ki yardım etmeye devam edecek. Peki sen bana nasıl yardım edeceksin?

Her şeyden önce bana tahammül edebilmelisin, çünkü uzun ve zorlu bir yolculuğa çıkacaksın.

Çok garip; Hızır da Musa'ya bunlara benzer sözler söylemişti.

Her yol, yolcu ve zaman kendisine özeldir ego. Korkma, hemen hemen her şey bu mağaranın, yani yaşadığın evin içinde olup bitecek. Ama aynı zamanda bütün dünyada ve yazının ulaşabildiği bütün zamanlarda. Eskiden, evden çıkmadan bunlar yapılamıyordu. Sen yeterince yeryüzünde dolaştın. Şimdiyse eve kapanacaksın, zamanı hissedeceksin ve benim rehberliğimde uzun bir yolculuğa çıkacaksın.

Bu yolculuğa dayanabilir miyim sence?

Bu halinle dayanamazsın ama rehberliğimle dayanabilirsin... Çek perdeleri, kapat tüm ışıkları, azalt bütün ihtiyaçlarını ve uzun uzun zamanı hisset. Şu anda kabınca ve kırk yaşına merdiven dayamış hasta bir insan olarak beni, yani kendini hissediyorsun. Önce mümkün olduğunca iyileşmelisin. Bırak yaraların depreşsin, can sıkıntın iyice azsın, mutluluk ve başarı ba-

ğımlısı bilincin, onulur ve onulmaz boşlukları daha çok hissetsin. Bilincin, kaybetmeyi de yersiz ve yurtsuz olmayı da kimi ve kimsesiz olmayı da sevsin, bunları da güzel görsün. Sakın korkma; O'nun bilgisi ve rahmeti herkesi ve her şeyi kuşatmıştır!

Beni terk etmeyeceksin değil mi hayy?

Ben hep yanındaydım ve yanında olmaya devam edeceğim...

... bekleyiş...

Hey sen!

Ego...

Nereye demir attın yine?

Çikolata ve gofret kokulu çocukluğuna mı?

Ondüle jöle kokulu yıllarına mı?

Vanilya kokulu kadınlara mı?

Yoksa beklemekten usandın da demir mi almak istiyorsun zamandan?

Neye meydan okuyorsun?

Ölüme mi?

Bana mı?

Ona mı?

Bütün yolların nereye çıkmasını istiyorsun?

Sana mı?

Hadi bak bir aynaya ya da suya!

Seyret orada kendini.

Görüyor musun, duyuyor musun beni?

Ben, o plajda ki sen,

Hatırladın mı beni?

Hani o dalga dalga içini saranı?

Yıllar geçti üzerinden,

Hala çırpınıyor mu yüreğin?

Hala bakıyor musun denizin ufkuna, göğe ve yıldızlara?

Sahi kimi, neyi kaybettin?

Ya da kim terk etti seni?

Bu bitmeyen bekleyiş neden?

*Hayatı yabancı bir yük gibi kim emanet etti sana?
O çok beklediğin kadının sesini duydun mu?
Haber geldi mi o kayıp kıtadan?
Yoksa Godot'u mu bekliyorsun hala?
Ona haber vermemi ister misin?
Ona seni gördüğümü söyleyeyim mi?
Konuş benimle,
Neden susuyorsun?
Yoksa ışık yerine karanlık mı yaratıldı?
Sen, ey insan, söyle!
Kimsin?*

∞ **tav**⁸ ∞

Bugüne kadar içimde büyük sorumluluklarla yürümeye çalıştım. Tam niyetimi bozup taşıyormuş gibi yapmayı başaracakken beni yeniden uyandırdın. Söyle bana hayy; bir insan kaç defa ölür, ben kaç defa öldüm ve kaç defa daha uyandırılacağım?

Artık kötü saymayı bırak; iyi, güzel ve doğru düşünmelisin.

Köksüz, paramparça olmuş bir haldeyim, düşünmeye uygun ne bilincim ne de dilim var. Sen olmadan hiçbir şey yapamam, bana yardım et!

Bu güzel işte.

Güzel olan ne?

Ancak benimle birlikte var olabileceğini görmek ve bunu dile getirirken güzel.

İyi de bunu zaten biliyordun.

⁸ Tav: Güneş

Elbette biliyordum ama sen tam bilmiyordun ve bunu şimdi herkesin duyabileceği bir sesle söyledin.

Ses mi, herkes mi?

Evet, varlıklar duymak ister.

Sen de mi duymak istersin?

Evet ego, ben de duymak isterim. Bu hayatla ilgili bir şey; hissetmek, var olduğunu bilmek, bilinmek, özetle birlikte var olmak.

Söyle bana hayy, ne yapmalıyım, nereden başlamalıyım?

İnsanı düşüren, ölü gibi yapan her şeyin üzerine çıkmak gerekiyor. Dini yaklaşımların, ideolojilerin, bilimlerin, felsefelerin, akılların, kültürlerin, ekonomik ve politik sistemlerin ötesine geçmelisin. Öyle bir menzile almalısın ki; aldığın yol, bu saydığım her şey için ölçüt olsun. Pusulayı, ölçüyü yitirdiniz; onları bulman ve yeryüzüne indirmen gerekiyor.

Bütün insanlara, mezarlara, hayvanlara ve bitkilere sarılıp “beni affedin” diye haykırmak istiyorum. Çok günahım var benim. Dediklerini anlıyorum hayy, derdimiz bir. Ama bütün bunları; değil benim gibi bir fakirin, hangi filozofun ya da Peygamberin omuzlarına yüklesen taşıyamaz.

Evet, onların zamanını düşünürsek taşıyamazlardı ama bugün yaşasalar taşırldı. Tarihte geldiğiniz noktayı henüz görmüyorsun; bu nedenle de sorumluluklarını olduğundan çok daha fazla ve baş edilmesi imkânsız olarak görüyorsun. Sabırlı ol.

Tamam, seni dinliyorum...

Öncelikle kendi hayatın üzerine düşünmelisin.

Bütün hayatım üzerine mi?

Hayır, bütün hayatını belirlediğini farz ettiğin şeyler üzerine düşünmelisin. Örneğin seni neler canlı tuttu, en çok neler ya da kimler etkiledi? Kendi bilincinin bir kazısını yapman ve onun üzerine düşünmen gerekiyor.

Bunları yaparsam daha canlı bir bilince mi ulaşmış olacağım?

Evet, çünkü başka şeyler üzerine dönecek bir bilincin, öncelikle kendi üzerine dönebilmesi gerekir.

Başka şeyler mi?

Buradan başka şeyler derken, ikinci yapman gereken vazifeye gelmiş oluyoruz: İnsanlık tarihi üzerine düşünmen gerekiyor. Maddi-manevi bütün kültürü kastediyorum; bilim, sanat, felsefe, edebiyat, şehir, siyaset, ekonomi, din, teknoloji vs.

Bir dakika hayy, bu imkânsız, çok fazla şey istiyorsun benden. Biraz Kürtçe biraz da Türkçe dışında hiçbir dil bilmiyorum, bunları yapamam.

Sana zor olacağını söylemiştim. Hem bütün bu saydıklarımı kendi mertebence yapacaksın. Taşıyamayacağın bir yük vermiyorum omuzlarına.

Peki; insanlık tarihi üzerine düşünmekteki amacım ne olacak?

Bütün değişim ve dönüşümleri görecek, köklerden hangi yerlerde kopulduğunu ortaya koyacak, böylece “olan durumu” görmüş ve düşünmüş olacaksın. Aynı zamanda bu tarihin seni nasıl etkilediğini de görmüş olacaksın.

İyi ama bu saydıklarını hatta daha fazlasını yapmış birçok bilim insanı ve filozof zaten var. Ben neden yine bu tip arkeolojik, antropolojik, tarihsel ve felsefi çalışmalara gireyim ki?

Birincisi onlar kendi kaplarınca, mertebelerince yaptılar, sen de kendince yapacaksın ve onların bilgilerinden de faydalanacaksın. İkincisi, sen bu çalışmaları daha da ileriye götüreceksin!

Ne, nasıl yani, ben mi! Hayy sen bana benzemeye başladın. Asıl benim bu kadar gereksiz ve abartılı bir benliğe sahip olmam gerekmiyor mu? Unuttun sanırım; ego olan benim, sen değilsin!

Yine sorumluluktan kaçırıyorsun ego!

Hayır kaçmıyorum, sen benden imkânsız şeyler bekliyorsun.

Ego, ben seni tanıyorum; şu anda ne düşündüğünü söyleyeyim mi?

Söyle...

Şu anda "sen bu çalışmaları daha da ileriye götüreceksin" cümlemi düşünüyorsun.

Tamam, evet haklısın, hayy olduğunu bir an için unuttum. Çok merak ediyorum "nasıl daha ileriye götüreceğim?"

Bak ego; kesin yapacağın bir şeyden değil, yapabileceğin bir şeyden söz ediyorum. Ve artık sorumluluktan kaçmayı bırakırsan yolumuza daha iyi devam edebiliriz. Tamam mı?

Tamam.

Sen "olması gerekeni" de düşüneceksin.

İyi ama bu da yeni bir şey değil ki. Onlarca filozof bunu da düşündü; idealistinden tut materyalistine kadar, bunu düşündüler hayy. Benimle dalga mı geçiyorsun?

Çok sabırsızsın, seni terbiye etmek çok zor ego. Kaybettiğini hatırla ve düşün.

Peki, seni dinliyorum...

"Olan ve olması gerekenin hem teorik hem de pratik tevhidini düşüneceksin." Bu da düşünüldü mü?

Evet kısmen düşünüldü ama bütünsel olarak hayır.

O halde sen bütünsel olanı düşüneceksin.

Şu ana kadar düşünülenler çok yıkıcı oldu. Belki nedeni kısmi olmalarıydı ama tam bir tevhit düşündüğümde, bunun yıkıcı olmayacağını bir garantisi var mı? Hem onca deha bütünsel hali düşünemedi de ben mi düşüneceğim?

Birincisi; sen bir beşersin ve bu nedenle yapacağın her şey doğasında zaten yıkıcılık taşıyacaktır. İkincisi; eğer, "olan, olması gereken ve pratiğin tevhidini, tarih üstü bir ilkeye göre düşünürsen" yıkıcılığı da kontrol altına alabilirsin. Bunlar için deha olman gerekmez, derdi-sorumluluğu yüklenmiş olman ve ortalama bir zekaya sahip olman yeterli.

Bir dakika, bir dakika! ... Önce kendi geçmişimi, sonra insanlık tarihini olduğu gibi, sonra olması gerekeni, sonra bunların

pratik düzeyde tevhidini düşüneceğim ve bütün bunları tarih üstü bir ilkeye bağlayacağım, öyle mi?

Dahası da var.

Dahası mı var?

Evet... Geçmiş, bugün ve geleceğin tevhidini düşüneceksin. Zaten az önce söylediklerimi başka türlü yapman mümkün değil.

Yani bir tarih felsefesi de düşüneceğim. Peki, bütün bunlar bir inşa mı olacak hayy?

Beni dinlemiyor musun? Dedim ya, her şeyi tarih üstü bir ilkeye bağlamalısın. Tarih üstü olan bir şeyin hayat bulması bir inşa değildir. O tevhit üzere olan bir menzilin ikame olmasıdır.

Zaman üstü olan bir ilke var mı?

Bizler beşeriz ego, Tanrı olsaydık “zaman üstü düşünebilirdik” ama beşer olduğumuz için en fazla tarih üstü düşünebiliriz. Düşüneceğin, daha doğrusu konuşturacağın ilkenin zaman üstü yönleri olsa da bizler esas olarak tarih üstü olan tarafından sorumluyuz. Nede olsa dünyada olduğumuz sürece beşer yönlerimiz daha fazla olacak.

Peki o tarih üstü olan ilke nedir, hem bugüne kadar hiçbir filozof düşünemedi de ben mi düşüneceğim?

Sabırlı ol ego... Farkında olmadığımı sanma, hala sorumluluktan kaçma derdindesin. Tarih boyunca sorumluluktan kaçmak isteyen herkes senin bu cümlelerini tekrarlayıp durdular.

Hayır merak ettim ve yapılmış yanlışları tekrarlamak istemiyorum.

Öncekiler kendi sözlerini söylediler ve şimdi de sen kendi sözünün peşindesin. Senin en önemli farkın; kendin de dahil bütün her şeyi, herkesi ve bütün sözleri bir ilkeye bağlamak olacak.

Her filozofun amacı buydu ve hepsi tarih üstü şeyler bulduğunu sandı. Ben de aynı yanılğı içine düşmez miyim?

Onlara yanılığın demen doğru değil ego. Diğer taraftan ilke hakikattir ve hakikatin ispata ihtiyacı yoktur. Ama hakikatin hayatınızda ikame olması için ilkeye uygun bir şekilde konuşulmaya, düşünölmeye ve uygulanmaya ihtiyacı vardır ve sen bunu yükleneceksin.

Bu sadece benim sorumluluğum mu?

Hayır, bu bütün insanların sorumluluğuy.

Peki ben bu ilkeyi bulmaz, konuşturamaz ve ona göre düşünmezsem hakikat hayat bulmaz mı?

O bulunacak bir şey değildir, hepinizden bağımsız şekilde hep vardı ve var olmaya da devam edecek. Sen kendin için ve insan olmanın bir gereğı olduğu için onu düşüneneceksin. İlkenin sana değil, senin ona ihtiyacın var.

İlke, daha önce konuştuğumuz teori mi?

Hayır, o ne bir teoridir ne de sadece bir yasadır. Yeniden fark ettiğın o teori sana sorumluluğuy hatırlattı ve sorumluluk bilincini canlı tuttu.

O kadar mı yani?

Nankörlük etme ego... Hem merak etme, o teoriyi de düşünenecek ve uygulayacaksın.

Peki ilke, O'mu?

Senin mantığına güveniyorum ama ilke hakkındaki konuşmamızı iyi dinleseydin bu soruyu sormazdın. İlke O değil ama Ondandır.

Bana ilkeyi ne zaman öğreteceksin?

Onu ben sana öğretmeyeceğim, sen bulacaksın. Onun ispata ihtiyacı olmadığını unutma ve sabırlı ol. Önce kendi hayatının köklerini, sapmalarını, krizlerini ve bugüne doğru nasıl yürüdüğünü düşün. Sünnetullah'ın hayatındaki, hayatlardaki ve kâinattaki yürüyüşüne şahit ol! Ne yaparsan yap ve ne düşünürsen düşün; peygamberleri, filozofları, yönetmenleri, şairleri ve sanatçıları hatırla. *AYETLER, SÖZLER, FRAGMANLAR ve ANILAR* yoldaşın olsun. Bunları hakkıyla taşımayı öğren.

Ama benim çok basit bir hayatım var.

Her hayat muhteşemdir, seninki de öyle! Unutma ki sen iyi bir düşünürsün, eğer hayatın üzerine de düşünürsen bundan sonra çok daha iyi bir bilince kavuşacaksın.

∞ jîyan⁹ ∞

Nereden başlayacağımı bilemiyorum hayy...

Seni yersiz, yurtsuz ve kimsesiz bırakanları düşün. Sana, olan ve olması gerekenin birliğini aratanları düşün. Senin vicdanını, bilincini canlı tutan zamanları, mekânları, anıları ve kişileri düşün. Seni bir düşünür yapan hayat tecrübelerini düşün.

Hayatımı benden daha iyi biliyorsun hayy, neden zaten bildiğim şeyleri düşünmemi istiyorsun?

Ben dünyada ancak ve ancak senin aracılığıyla menzil alabilirim. Sen benim bedenim gibisin. Kendinden yani benden ayrı düştün ve hastalandın. Benim sesime kulak verdiren, seni hayatta tutan şeyleri senin düşünmen gerekiyor. O kökleri bulman ve yaşatman gerekiyor. Bağlantımızın sürekliliği ve kendini terbiye etmen buna bağlı.

İnsanların çoğu sadece bilmeyen değil, bilmediğini de bilmeyen bir durumda. Onlar bir gaflet içinde. Gaflet içindeki insanlara mucizeler bile yardım edemez. Onların bir şekilde kendi seslerini duymaları, kendi hayatları üzerine dönüp düşünmeleri gerekiyor. Sen gaflette değilsin, hatta cahil de sayılmazsın ve onlara güzel bir örnek olabilirsin. Bunun için öncelikle kendi hayatın üzerine düşünmelisin. Her şeyin nerede

⁹ Jîyan: Hayat

başladığını ve bugün nasıl bir halde olduğunu düşünmen gerekiyor. Belki bilinçli bir şekilde çocukluğuna dönebilirsen, aklın daha canlı hale gelebilir.

FRAGMANLAR: Neler oluyor? Yorgun bir dünyanın yavaş devam edişi mi? Dünyanın sonu mu? Başka bir dünyanın gelişi mi? Olan şeyse içinde olduğumuz yüzyıl gördüğümüz üzere açık ve saygılı bir dile sahip değil.¹⁰

Aslında seni anlıyorum hayy. Yıllarca kendime “benim için başlangıç sayabileceğim bir yer var mı?” sorusunu sorup durdum.

Bu soruya cevap verebildin mi?

Evet, başlangıcımı bildiğimi sanıyorum... Bütün sözlerden önce, bir mekân ve bir de insan vardı: Dünyaya düştüğüm yer olan ev ve dedem.

Dedem diyorsun ama evim demiyorsun, neden ego?

O ev, benim dünyamdaki ilk devlet temsiliydi, onu her zaman “olanla” ilişkilendirdim ve bu iyi bir duygu değildi. Orada yaşadıklarım ve şahit olduklarım genelde kötü şeylerdi. Bu nedenle bana her devlet ve neredeyse her inşa edilmiş mekân varoluşa düşman görünür. İnşa edilmiş şeylere sahip olmak da bunlar tarafından sahiplenilmek de bana göre zulümdür.

O evi terk edeli yaklaşık otuz yıl oldu. Şu anda içinde yaşayan kimse yok ve harap bir halde. Onun da sonu, inşa edilmiş her uygarlık gibi yıkım ve terk edilmek oldu. Bebekliğimin geçtiği ve devleti temsil eden bölümleri tam yıkılmamış olsa da çocukluğumun geçtiği sağ üst köşesi tıpkı yaşamım gibi paramparça olmuş halde.

At?

Her şeye rağmen umudumu hiçbir zaman yitirmedim. Bu nedenle, o evin yanında her zaman beyaz bir at düşlerim. Her

¹⁰ Godard, Jean-Luc, 2014, *Adieu Au Language/Dile Veda*

köy çocuğu gibi atlara aşığım. Sanırım kalbinde umudu olan ya da vicdanı ölmemiş her insan gibi ben de biraz Tarkovski'nin gözleriyle bakıyorum dünyaya.

Dedem, o evin yani devletin akli olduğu kadar adaleti ve merhameti olmayı da temsil ediyordu. Bu nedenle de dedemi "olan ve olması gerekenin tevhidi" olarak görüyordum. Ev, dediğim gibi "dünyaya düştüğüm yerd" ve hep öyle kaldı. Dedem ise "ayağa kalkmayı" yani "olan ve olması gerekenin tevhidini" aramama vesile olmuş insanı temsil ediyor.

İşte şimdi konuşmaya başladın ego... Madem ki deden; hem evin-devletin akli hem de olan ve olması gerekenin tevhidini temsil ediyordu, o evde neden daha çok kötü şeyler yaşadın?

Temsil ediyor dedim hayy, ortada bir menzil alma-ikame olma durumu söz konusu değildi. Yaklaşık yirmi yıldır düşünceme bile konu kılmayı başaramadığım; "olan ve olması gerekenin tevhidine" dedem isteseydi de hayat veremezdi. O, inilti içinde olan biriydi. Beni canlı tutan şey; inilti içindeki bir dedenin torunu olmaktı.

Peki canlı kalmanın tek nedeni bu mu?

Hayır, başka şeyler de var tabi ama dedem mükemmel bir başlangıçtı.

SÖZLER: "Bir kişi kendisinden başka her şeyden kaçabilir." Stefan Zweig

Ayağa kalkmanı anlat ego... Senin için her şey nasıl başladı?

ANILAR: Tam olarak kaç yaşımıydım hatırlamıyorum ama henüz okula başlamadığım bir yıl olduğuna göre, tahminen beş ya da altı yaşlarımdaydım... Mevsimlerden ilk bahardı, çamuru ve buharı üzerindeydi toprağın. Arkadaşlarımla birlikte dizlerimiz üzerine çökmüş, en çok sevdiğimiz şeyi; çamurdan ve taşlardan evler yapıyorduk. Bu evler, üzerine çıktığımızda yıkılmayacak kadar sağlamdı ama sırayla her evin üzerine çıkıyorduk ve sağlam tek bir ev kalana

kadar bunu tekrarlıyorduk. Kimin evi en sona kalıp yıkılmazsa kazanan o oluyordu. Ama kazananın evi de bu yarışmadan dolayı çok büyük hasar alıyordu. Yarışmadan sonra çok geçmeden o da yıkılıyordu; tıpkı inşa edilmiş her uygarlık gibi.

Yarışmanın ortalarına doğru dedemin sesini duydum benim adımla... Hayatta kalan, en büyük ve erkek olan tek torununu yanına çağırıyordu. Ayağa kalktım, arkadaşlarımı yavaş yavaş geride bırakıp, çamurlu ellerimi üstüme başıma süre süre dedeme doğru yürüdüm. Ona yaklaştıran her adımda, sapacak bir ruhun temelini attığımın farkında değildim. Yaşatlarımdan ve yaşatlarım arasındaki kültürden ilk sapmam böyle başladı. O gün bugündür, bu sapmış ruhumla; yersiz, yurtsuz ve kimsesiz bir şekilde hayatta kalmaya çabalıyorum. Çoğunluklardan ilk sapmam, köklere sarılmam, iniltiyi sevmem, inşa edilmiş her şeyden öğrenmem böyle başladı.

Yani asıl arkadaşının deden olması, seni bambaşka bir yola sevk etti, öyle mi?

Evet, tam da öyle! Dedem olmasaydı bir düşünür olabileceğimi pek sanmıyorum.

SÖZLER: Şu hayatta her zaman "ben nasıl bir güne hazırlanıyorum" sorusu ile yürü, bilesin ki o gün ahirette değil, dünyadadır.

Dünyaya Düştüğüm Yer¹¹

¹¹ Ressam: Adanur, K. Özlem

∞ fêm¹² ∞

Aylardır durmaya çalışıyorsun. Kitaplar okuyor, filmler izliyor, kendi hayatını düşünüyor ve insanları daha fazla gözlemliyorsun. Nasılsın ego?

Son zamanlarda tanıdığım tanımadığım her insana “hele bir dur, gel otur yanıma, anlat, ne oldu” demek istiyorum. Onun “Ol” demesi ile olan ve konuşabilen bu mucize varlığın neden yaratıldığını, onda Onun ne şekillerde tecelli ettiğini öğrenme açlığı ile dopdoluyum. Her kırk yaşına merdiven dayamış insanın ortak merakı bu mudur bilmiyorum ama seyretmek istiyorum Onun dünyadaki yürüyüşünü. Belki o zaman, Onun bendeki yürüyüşünü de görebilirim. Sadece Onu değil, kendimizi, yani insanı da yitirmiş gibiyiz.

*FRAGMANLAR: Ne günah işledim de doğum günümü istediğim gibi geçiremiyorum.*¹³

Bu her insan için bir ölçüt olabilir ego, insan bu durumu ne kadar erken yaşta fark ederse o kadar iyidir. Her hayat muhteşemdir. Bu nedenle her insanın kendi hayatı üzerine dönüp onu düşünmesi gerekir. Sünnetullah’ın kendisi ile birlikte yürüyüşüne şahitlik etmeli. Bir insan için sorumluluğu yüklenmenin daha güzel bir yolu olmayabilir. Eğer diyorlarsa ki; “bizler basit insanlarız, peygamber, filozof, sanatçı, edebiyatçı, bilim insanı, yönetmen, imam, derviş değiliz, bizim hayatımızda iyi-kötü, güzel-çirkin ve doğru-yanlış üzere ibret alınacak şeyler yoktur” o zaman sorumluluktan kaçıyorlar demektir. Ve sorumluluktan kaçan her ruh, mezara girdiğinde pişman olacaktır. Hakikatten kaçmak ve buna mazeretler bulmak onları kurtarmayacaktır.

¹² Fêm: Anlamak

¹³ Ekvtimishvili, Nana., Groß, Simon, 2017, Benim Mutlu Ailem

SÖZLER: Son din yeryüzüne indiği zaman; bil ki artık daha çok sorumlusun.

Bu sözlerinden ben de payıma düşeni aldım. Bizim bir atasözümüzde “hetta mı xwe naskır amre xwe xelas kır” denir. Yani “kendimi tanıyıncaya kadar ömrümü bitirdim.” Şu anda daha acınası bir haldeyim, belki de insanların çoğu bu halde-dir. Ben kendimi tanımam gerektiğini anlayana kadar ömrümü bitirdim. Düşünmem ve yapmam gereken çok şey görüyorum. Diğer taraftan, farkında olduğum ve olmadığım çok eksikim olduğunu da biliyorum.

SÖZLER: “Sanat uzun ama yaşam kısa.” Hipokrat

Yaratılmış her insan ermiş bir varlıktır, ermeseydi olmazdı ego.

Sanırım hayy; neredeyse her insan bu durumunu unuttur, ben de unuttum, hatırlamaya çabalıyorum, bütün çırpınışlarım bundandır. Ne garip bir trajedi ki; kendimi unuttuğumda da aradığımda da acı çekiyorum. Belki de hüznü bu kadar sevmemin nedeni; bir çaresizliği gizlice ve usulca kabul edişim-dendir. Hüzne mahkûm bir varlık gibiyim. Kendimi kaybettiğimde dünyayı kazandığımı sanıyorum ve dünyayı kazandığımı sandığımda ise kendimi kaybediyorum. Bu böyle mi olmalıydı hayy, neler oldu ve neler oluyor bize? Üçüncü bir yol olmalı!

Yavaş yavaş ruhun, bilincin inceliyor ego, gün geçtikçe daha çok canlanacak ve kendine geleceksin. Sabırlı ol ve hüznü sevmeye devam et, anlayacaksın!

SÖZLER: “Serüvene koşmak için trenler bekliyorsan... Güneşini yakalayıp gözüne yerleştirmek için beyaz yelkenlerin gelip seni almalarını bekliyorsan... Yarına inanmak için gün batımına, iyi kalpli görünmek için zayıflığa ve güçlü görünmek için öfkeye ihtiyacın varsa, demek ki hiçbir şey anlamadın...” Bertold Brecht

∞ şaristaniya¹⁴ ∞

ANILAR: Kış mevsiminin ortalarındaydık. Günlerce süren tipinin arkasından kar kalınlığı artık evlerin boyundaydı. Gün batımına yakın bir vakitte, dedemle birlikte dünyaya düştüğüm evin damında oturuyorduk. Bulutlar ve sis ne kadar izin verirse o kadar güneşin batışını izliyor ve sohbet ediyorduk. Bir süre sonra hava iyice kararmaya başladı ve çok uzaklarda bir yerleşim yerinin ışıkları yanmaya başladı. Elimi oraya doğru uzatıp Kürtçe: “Dede, orası neresi?” dedim. “Orası medeniyettir.” dedi. “Medeniyet nedir?” dedim. Önce biraz düşündü ve daha sonra Susam Sokağı’nı izlediğimi hatırlayıp; “Medeniyet Susam Sokağı gibi bir yerdir.” dedi. “Dede, medeniyet çok mu uzak?” diye devam ettim... “Uzak değil.” dedi. “Peki oraya yürüyerek gidebilir miyim?” dedim. Bana verdiği cevabı hala unutamıyorum: “Hayır gidemezsin, sen daha çok küçüksün, havalar çok soğuk ve kurtlar çok aç; yaz gelsin, karlar erisin, toprak yeşillensin, bütün aç hayvanlar doysun, o zaman gidersin.”

SÖZLER: “Bir toplum ki insanı asli sembollerinden (arketiplerinden) hadım eder, o toplum artık medeniyet adını taşıyamaz; olsa olsa hapishanedir...”¹⁵ Jung

O gün bugündür bekliyorum hayy. Bırak medeniyete gitmeyi, onu olduğu gibi düşünecek kadar bile büyümedim. Susam Sokağı’nı gittiğim hiçbir kentte görmedim. Her yerde zulüm gördüm. Havalara hep kötü oldu ne ben doydum ne de benim gibi aç olan başka kurt insanlar. Yani ben de az kurtlaşmadım. Toprak da üzerinde bitenler de bozuldu. Bir türlü medeniyet hayalimde menzile alamadım. Olanı kavrayamadığım gibi olması gerekeni de düşünemedim. Hem, yaşamımda bunları düşünmeye pek zamanım da olmadı. Yeme, içme barınma ihtiyacına sıkışmış bir dünyam vardı. İlk defa bu kadar durmaya çalışıyorum ve umarım bunda daha çok yol alabilirim.

¹⁴ Şaristaniya: Medeniyet-ler

¹⁵ Merter, Mustafa, 2014, Psikolojinin Üçüncü Boyutu, Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s. 51

Bunlar yalnızlığı daha çok sevmene mi neden oldu?

Yalnızlığı hep sevdim ama zaman geçtikçe daha çok sevmeye başladım. Fakat yalnızlık sadece benim tercih ettiğim bir şey değil. Daha çok onlar, yani çoğunluğu put edinenler beni terk etti. Nerede bir kalabalık gördüysem arkamı dönüp oradan hızla kaçtım. İçimden bir ses sürekli insanları uyar derdi: “Kaçın kardeşlerim kaçın! Orası düğün kalabalığı da cenaze kalabalığı da ibadet kalabalığı da miting kalabalığı da olsa kaçın, kurtarın kendinizi. Asıl toplanma yerleri dağıtıldı, yasaklandı, toplanılmaması gereken yerler ise yasal mabetler haline getirildi.”

SÖZLER: “Artık bir vatani olmayan bir adam için, yazmak yaşamak için bir yer haline gelir.” Adorno

O ses bendim ego.

Biliyorum ama buna cesaret edemedim, belki de linç edilmekten korktum. Beni linç edeceklerinden korktuğum insanlar, kendilerine “Müslüman” diyorlardı. Herhalde bu dine daha büyük bir kötülük yapılamazdı. Diğer taraftan, onlar için bir teklif düşünmeden, bunu yapmayı pek doğru da bulmadım. Bunun için düşünmeye ve güzel bir örnek bulmaya çalışmalıydım.

O akşamüzeri dedemle damda otururken; iki bin metre yükseklikten, kültür-uygarlığın ışıklarını içime çekiyordum ve bugün de içime çekmeye devam ediyorum. Onu önce olduğu gibi anlamalıyım, sonra esas olanı anlamalıyım ve daha sonra olması gerekenle tevhide düşünmeliyim. Teklifi olmayan bir “terk edin” çağrısı meşru olmayabilir.

ANILAR: Babam mutlu olduğunda da mutsuz olduğunda da hep hüznü Kürtçe ve Türkçe stran'lar söylerdi. Dedem ise sadece hüznü Kürtçe stran'lar söylerdi. Soba yaparken ise sadece ıslıkla melodiler tıttırdı.

Hüzne yatkınlığının kökleri derin olmalı. Deden, baban, annen ve hatta bütün akrabaların açısından senin hep özel bir yerin oldu ego.

Evet, bunun birçok nedeni var ama en temel neden sanırım ilk olmamdı. Ben dedem için hayatta kalan ilk erkek torundum, babam için de ilk evlattım. O büyük ailenin içinde dedemin sohbet edebileceği tek kişi gibiydim ve küçük ailemde de örnek olması gereken bir abiydim. Kendimi bu halimle sorumluluk yüklenmiş biri olarak algılıyordum. Bugün de özel bir yerim var. Yalnızlığı sevmemden dolayı bazıları bana dargın olsa da çoğu için bir kök olarak görülüyorum. Ben; sevdiğimiz insanların ölmediği, bütün köy ve yaylaların neşeyle dolu olduğu, geleceğe ve hayata dair umutların, tutkuların capcanlı olduğu zamanların torunu, oğlu, yeğeni ve abisiyim. Yüklenmişim sorumluluk beni hepsinden ayrı bir yola götürmüş olabilir ama bir kök gibi kalmaya devam ediyorum.

SÖZLER: Şiir ve oyun tadında yaşamak istedim, hepsi bu.

Hayatımdaki herkes bir tarafa dedem bir tarafa. Onda, omuzlarıma sorumluluğu yükleyen tohumlar vardı. Dedem kahramanımdı; hayatımdaki ilk filozof hocamdı, ilk adaletli ve merhametli “devlet” aklydı, ilk dervişti, ilk mağarasına çekilip durmayı bilen bilgeydi. Yüzündeki çizgilerde bütün insanlığın ayak izlerini görebilirdin. Ellerinde bütün kültürleri ve gözlerinde sürekli canlı olanı görebilirdin. O benim tek kişilik medeniyetimdi, tek kişilik cemaat ve tek kişilik ümmetti.

Dedem; şeytanların en kadim yolu olan kan davasını yaklaşık kırk yıl önce, kendi iradesi dışında hiçbir iradeye yer vermeden sonlandırmış bir bilgeydi. Üstelik oğlunun öldürülmesinden sonra bu laneti bitirmişti. O laneti bitirmeseydi şimdiye kadar onlarca kişi daha öldürülebilirdi ve o şeytani dava hala bitmemiş olabilirdi. Ne dedem bu konuda bir şey söylerdi ne de onun terbiyesinden geçmiş sülalenin diğer erkekleri... Susmanın, oruçların en hayırlılarından olduğunu ondan öğrendim. Onun derdinin düşünsel boyutta tek taşıyıcısı olduğum için böyle bir orucu açma hakkını kendimde buluyorum. Adı Rıfat olan böyle bir dedenin torunu, adı Nezaket olan bir anenin çocuğu ve adı Sürmeli olan bir babanın oğlu olmak meğerse ağır ağır, usul usul beni sorumlu bir insan yapmış. De-

demin kardeşleri olan Şaban ve Latif amcalarım da birer adalet ve merhamet temsiliydiler. Onca insan omuzlarıma adaleti, merhameti ve güzelce düşünme sorumluluğunu yüklemiş. Hatta sadece insanlar değil; doğadaki bütün canlı ve cansız varlıklar bu güzel yükün emekçileri oldular.

Ben sana bütün hayatların muhteşem olduğunu söylememiş miydim ego? Sadece senin hayatın böyle değil, hayatına bakmayı öğrenen her insan, hayatının muhteşem olduğunu görecektir. Durma, hayatını düşünmeye devam et ve bu konuda güzel bir örnek ol...

ANILAR: Dedem camiden çıktıktan sonra birçok defa kalabalık arkadaş topluluğuyla birlikte eve dönerdi. Hava uygun olduğunda evin önünde; hava uygun olmadığıda da misafir odasında otururlardı. O akli selim olan havayı solumak bana büyük keyif verirdi. Yaşlıtlarım beni oyun oynamaya çağırırsalar da gitmezdim. Dedem beni her zaman yanına oturturdu, sohbetlerine arada bir dalmaktan keyif alırdım. Bu şımarıklığımı hep hoş görürlerdi. Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun.

O yıllarda İran-Irak savaşı vardı ve sohbetlerin konusu sıklıkla bu olurdu. Bir keresinde dedeme "Müslümanlar birbirleriyle neden savaşıyorlar," demiştim. Dedem bana, "Allah hiç kimseyi tevhitten, kardeşlikten koparmasın, Müslüman olmak zor mesele," demişti. O zaman kardeşlik dışında pek bir şey anlamamıştım ama içimde bir sorumluluk duygusunun canlandığını hissetmiştim. Tabi daha on yaşına bile gelmemiş bir çocuk için bu normal bir duygu hali değildi. Ama inilti içindeki bir dedenin sesinden bunları duymak, insanın içine sorumluluğu işliyordu.

Her Kürt'te olduğu gibi bende de ümmet bilinci çocuk yaşlarda oluşmaya başladı. Diğer taraftan aynı ümmetten olanların birbirlerine karşı yaptıkları zulümlere bir anlam veremiyordum. Ortada bir İslam ve ümmet olmadığını anlamam için köyümden ayrılp ülkenin batısına taşınmam gerekiyordu. Kendilerine Müslüman diyenlerin hiçbir şeyde yapmadıkları iş birliğini Kürtlere karşı yaptıklarını öğrenmem çok yakındı.

Dedem Ben ve Medeniyetler¹⁶

¹⁶ Ressam: Adanur, K. Özlem

∞ ser sînör¹⁷ ∞

SÖZLER: “Fakat hiçbir zaman, zamanında yaşayamayan, zamanında nasıl ölsün? Keşke hiç doğmasaydı. Gereksiz kişilere bunu öneririm.”¹⁸ Nietzsche

ANILAR: Tarihe bakıyordum; yeme, içme, barınma, mal mülk, çocukluk çocuk, vatan, ırk, bayrak, ata için yaşayan, çırpınan, hayatlarını heba edip tevhitte ve kendilerinden mahrum halde bu dünyadan giden milyarlarca insan görüyordum. Yaşayan insanlara da baktığımda kendi kendime “ne işe yarar bunca insan, onlar da daha öncekiler gibi boş yere yaşıyorlar” demiştim. Bazı ruhları incitmiş olacağım ki o gece bir rüya gördüm. Rüyamda bir okyanusun en karanlık yerindeydim. Belli belirsiz, yanıp sönen, aşırı küçük olan bir canlıya bakıyordum ve onun da bana baktığını hissedebiliyordum. Derken o karanlık okyanus bir sese dönüştü: “Ez tişkire nabim!”¹⁹

Bu rüyadan nasıl bir sonuç çıkardın ego?

Anladım ki varsa, yaratılmışsa bir sebebi vardır, bunu bilmemem, o varlığın dünyada vazifesini ifa etmediği anlamına gelmez. Allah imanımızı ve ilmimizi arttırsın ki adaletten, merhametten ayrılmayalım ve haddimizi aşmayalım!

SÖZLER: “Ben hep rüyalarımın yarattığı gerçekliği kullanırım.”²⁰ Ingmar Bergman

Senin de kötü alışkanlıkların var.

Kitlelerin alışkanlıklarıyla kendi alışkanlıklarımı yıkıcılıkları bakımından karşılaştırmak istemem. Hem bu konuda tarafsızlığımı da koruyamayabilirim. Fakat bu yalnızlığıma ne di-

¹⁷ Ser Sînör: Had, sınır

¹⁸ Nietzsche, Friedrich, 2010, Böyle Buyurdu Zerdüş, Çev.: Korkut Ata, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s. 123

¹⁹ Ben işe yaramıyorum!

²⁰ Bergman, Ingmar, 2008, Sinematografi İnsan Yüzüdür, Çev.: Selim Özgül, Agora Kitaplığı, İstanbul, s. 136

yeceksin hayy? Kabul ediyorum, benim de kötü alışkanlıklarım var ama benim alışkanlıklarım beşer olanı yüce yapmıyor, zulüm orduları ve omurgasız topluluklar yaratmıyor, dünyaya tapmayı din haline getirmiyor, beni insana taptırmıyor. Üstelik bu kadar yalnız olan ben, bir şeytan olsam ne yazar!

FRAGMANLAR: *"Kendin olmayı hatırla, en önemli şey bu."*²¹

Biliyorsun hayy, çocukluğumda bile "sona kalan çürük yumurta" cümlesinden sonra yarışı hep ya ortalarda ya da en önde bitirirdim. Üstelik bu cümleyi bir defa dahi kurduğumu hatırlamıyorum. Yarıştan sonra hep en arkada kalanın yüzüne bakmaya çalıştım, gözlerinin içine bakmaktan da sakındım, hep bir suçluluk duygusu içinde hissettim kendimi. Birçok şeyde yarıştım ve bazen başardım da. Şu güzel alçak dünyanın, toplumun ayartılarına kapıldığım çok oldu ve hala kendimi terbiye edebilmiş değilim. Ben çok yalnızım ve başkaları olmadan kendimi terbiye edemem. Bu yüzden beni ve başkalarını özne yapacak bir medeniyeti sürekli düşünmeye çalıştım. Ölüler bu yalnızlığımı görseler, bana acırlardı.

SÖZLER: *Ey kusurlarımı arayan beşer, söyle bana, bu halinden daha beter bir kusur var mı?*

Sana sadece acımazlardı ego. Ölülerin dili olsaydı ilk söyleyecekleri şey, "yaşamınızı alt üst edin, hayatı ikame edin" olurdu. Bu hayatın içinde hiçbir put olmazdı. Ne mal-mülk ne bayrak-toprak ne atalar-liderler ne de mezhepler birer put olurdu. Ölüler, yaşarken bunlara taptıklarını ve pişman olduklarını söylerlerdi. Sizler, ölülerin pişman oldukları şeylere tapmaya ve hayatınızı cehenneme çevirmeye devam ediyorsunuz.

FRAGMANLAR: *Ölüler yalan söylemez.*²²

²¹ Dunne, Griffin, 2017, Joan Didion: The Center Will Not Hold

²² Kurosawa, Akira, 1950, Rashomon

∞ bibîranînê²³ ∞

SÖZLER: Zalimler için hiçbir şey; neden yaşadığını, neden öldürdüğünü ve neden öldüğünü düşünen insan kadar tehlikeli değildir.

Hep korkular ve kaygılar içindeyim hayy.

Neden?

Tam olarak açıklayamam ama ya hatırlayamadığım şeyler var da onlar hayatımın amaçlarıysa. Sadece bu dünya için olmadığımı hissediyorum ama insanları da şu güzel dünyayı da çok seviyorum.

“Bir daha hatırlanmayasica...”²⁴ Yahudilerin en kötü ve kadim beddualarından birisiymiş. Hatırlanmamak, insanın ontolojik korkularından biri olsa gerek. İki açıdan korkudur. Birincisi mutlak terkedilişi, yalnızlığı çağrıştırdığı içindir. İkincisi ise; onulmaz bir yalnızlık içindeyken, kendisini bilmesi gereken kişilerin sadece birbirlerini bilerek yaşamalarıdır. Bir düşünceye göre, Tanrı dahi bilinmek isterken, insanın bunu istememesi düşünülebilir mi hiç! Bilmenin, bilinmenin ve bunları capcanlı bir şekilde sürekli hissedebilmenin bir yolu yok; öyle değil mi hayy? Sanırım bir ölçüte ve pusulaya ihtiyacım var, iyi düşünebilmek konusunda kaygılarım var, bana yardım et.

İyi düşünmek için onları daha çok çağırman gerekiyor.

Kimleri?

Filozofları, peygamberleri, şairleri, sanatçıları, yönetmenleri, bilim insanlarını çağır ve düşünmeye devam et. Örneğin şu anda içinde bulunduğun kaygının kendisini düşünebilirsin.

Kierkegaard’a kulak verelim: “Kaygı, özgürlüğün olanağıdır, ancak inanç yoluyla gelen böyle bir kaygı yol gösterebilir, çünkü o tüm sonlu yolları tüketir ve bu yolların aldatıcılığını

²³ Bibîranînê: Hatıra, hatırlamak, hafıza, bellek

²⁴ Adorno, Theodor W., Horkheimer, Max, 2014, Aydınlanmanın Diyalektiği, Çev.: Nihat Ülner, Elif Ö. Karadoğan, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, s. 284

ortaya çıkarır.”²⁵ Kierkegaard’a kısmen katılıyorum ama ben inançtan öte bir yol istiyorum hayy ya da inançtan önce bir yol göster bana.

Sana daha çok sorularıyla yol gösterebilirim, bütün sorumluluk sende ego. İnancı paranteze mi almak istiyorsun?

Fiziği bilmediğim bir durumda, metafiziği anlamamı emreden her kimse, o bir Tanrı olamaz. Hem biliyorum ki O sadece öğüt verir; insandan iyiyi, doğruyu ve güzeli umar. Öğüt ile beni hayatta tutmak isteyen bir Tanrının yarattığı hayatı; ben neden bu kadar zindanlar arası kaygılar içinde yaşıyorum? Bir yerlerde büyük günahlar işlenmiş benziyor. Bu günahlarda payım nedir bilmek istiyorum?

Daha yolun başındasın, bu nedenle bilincinin karışık olmasını anlıyorum. Yürümeye devam et, yol sana görünecektir.

SÖZLER: “İnsan, evrende gövdesi kadar değil, yüreği kadar yer kaplar.” Yaşar Kemal

∞ **ez**²⁶ ∞

Şu bilinme isteğime gem vuramıyorum hayy... Sanırım bilinmek istemenin birinci şartı ontolojik olarak var olmak. İkinci şartı bir bilinç potansiyeline sahip olmak. Üçüncü şartı kendi varlığının bilincine varmak. Kendi üzerine dönüp, kendi bilincinin varlığına ulaşan varlık; başka varlıkların bilinci tarafından da bilinmek “ister.” O halde “irade” bilinçten çıkar; yani bilinç irade olmak ister, irade bilinç olmak istemez. Bütün tarihi bir özgürleşme aksiyonu olarak gören Hegel bu konuda haklı görünüyor. Çünkü irade de zorunlu olarak özgürleşmek ister. Özgürleşmek “istemeyen” bir irade, iradenin on-

²⁵ Kierkegaard, Søren, 2006, Kaygı Kavramı, Çev.: Türker Armaner, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 156

²⁶ Ez: Ben

tolojisi ile çelişir. Tevhit üzere olmayan hiçbir irade de asla özgürleşemez. Çünkü tevhit üzere olmayan şey ontolojik olmaz; ontolojik olmayan şey inşa edilmiş, insan tarafından yaratılmıştır; her inşa edilen ise hiyerarşik bir dünyadır, nesneleşme zinciridir ve bu haliyle de tarih önünde savrulan bir şey olarak hakikatten kopuştur; hakikatten kopan şey de özgürleştiremez.

SÖZLER: Her ruh bedene bürünmek ister, salt ruh olarak kalmayı ancak ve ancak bir Tanrı isteyebilir!

Amacın özgürleşmek mi ego?

Sen de biliyorsun ki yığınların cennetinden de cehenneminden de başarısından da başarısızlığından da mutluluğundan da mutsuzluğundan da iğrendim. Ben onlardan değilim. Ben sadece ve sadece; Kâinatın Ruhuyla beni bu kadar fazla tedirgin etmeyecek derecede uyumlu olan bir dünya hayatını yaşamak ya da en azından böyle bir hayatı düşünmek istiyorum. Bunun adı kul olmak da özgür olmak da özne olmak da başka bir şey de olabilir; ben böyle bir dünyanın yani üçüncü bir dünyanın imkanlarını düşünmek istiyorum.

Schelling'e göre tarih, bir yandan zorunluluğun, öbür yandan özgürlüğün hüküm sürdüğü bir alandır. Bu nedenle tarihte bu ideallere (özgürlüğe ve bunun için evrensel hukuk düzeyine) ancak "sonsuz sapmalar altında ulaşabiliriz." Bunun için de ideallerin bireylerin değil, bütünün idealleri haline gelmiş olmaları gerekir. Bu gerçekleştiğinde, yani herkesin özgürce kabul ettiği bir "evrensel hukuk düzeni"ne ulaşıldığında, devletler arasındaki savaşlar, çıkar çekişmeleri, bu "doğal durum" sona erecek ve "gerçek insanlık tarihi" başlamış olacaktır.²⁷ Hiçbir sapma yoktur ki sadece olumlu ya da sadece olumsuz olsun. Sünnetullah gereği her şey ve herkes On'dan pay alır. Pay alırken adalet ve merhamete yaklaştıkça özne, uzaklaştıkça da nesne olur. Bu yaklaşma ve uzaklaşma-

²⁷ Özlem, Doğan, 2004, Tarih Felsefesi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s. 111

daki ölçütümüz tarih üstü bir “ilke” olmalıdır. İlke dışında hepimizin etrafında toplanabileceği başka bir hakikat yani inşa edilmemiş bir şey yoktur.

İlkeyi isabetli bir şekilde kullandın ego. Peki akılları, bilimleri, dinleri, ideolojileri, kültürleri, felsefeleri; özetle insanların hakikat dedikleri her şeyi terk etmeleri mi gerekiyor?

Soruna cevabım hem evet hem de hayır olacak. Bu saydıklarını insanlar ilkeye vurmalılar... İlkeye vurduğumuzda bizi özneleştirceğini gördüğümüz şeyler evet; ilke ile birlikte taşınmaya devam edilmeliler. Fakat bizi nesneleştirceğini gördüğümüz şeyler ise hayır; taşınmamalı ve insanlık için ibret olsun diye tarih müzesine kaldırılmalılar. Fakat henüz bana söylemediğin ya da bilmediğim bu ilkenin, gerçekten tarih üstü olması koşulunu saklı tutarak bunları söylüyorum.

FRAGMANLAR: “Hiçbir şey beni, benim sonsuzluktaki seçilmiş yerimden koparamaz. Ben kutsal sancının bir mahkumuyum.”²⁸

∞ nalîni²⁹ ∞

Söyle bana hayy... İnsanın derdi yüklenmesinin bir yolu var mıdır?

Söyle onlara ego... İniltilerin peşine düşsünler, çünkü yeryüzündeki pusulanız iniltilerdir.

Bu bir ilke midir?

Hayır, bu bir yasadır.

Peki yasa olan ilkeye uygun mudur?

Evet, yasa olan ilkeye uygundur, çünkü yasa ilkedendir.

Peki bütün yasalar böyle midir?

Evet böyledir, eğer bir şey ilkeye uygun değilse zaten yasa değildir, ilkeye uygunsa da yasadır.

²⁸ Bresson, Robert, 1951, Bir Taşra Papazının Güncesi

²⁹ Nalîni: İnilti

İlke ile yasa arasında “eşitlik veya tam girişim ilişkisi” mi var? “Her yasa ilkedir ve ilke yasadır” diyemeyiz ama “her yasa ilkedendir ve ilkede yasalar da vardır” diyebiliriz.

Yasa olmayan tarafları da varsa, o zaman ilke bir töz de değil. Sen bütün kültür-uygarlığın üzerine kurulduğu ve yaklaşık üç bin yaşında olan töz paradigmasını ortadan mı kaldırıyor-sun?

Hayır bu ortadan kaldırmak değil, kuşanarak aşmaktır. İlke; tevhit üzeredir, varlık, cevher ya da töz ile başlatılan ve Porphyrios (Porfiryus) ağacı olarak bilinen şemanın üzerindedir.

O halde ilke, diyalektik ve düalist felsefelerin de sonunu getirir. Descartes ile birlikte tözün sonu getirilmiş ve fizik-matematik bir dünya inşa edilmişti. Şimdi sen töz üstü bir kâinat-tan söz ediyorsun, bu bir devrim. Peki ilke kendinde şey midir?

Bugüne kadar ki akılların tümünü ilkeye vurmak zorundasın. İlkeye uygun olanlar, ilke ile birlikte taşınacaklar. Soruna cevabım ise “hayır” olacak. Heyecanını ve merakını anlıyorum ama çok sabırsızsın ego, şu anda bunu konuşmayalım, ileride konuşuruz. Önce kendi hayatın üzerine düşünmeyi öğrenmelisin. Ontolojik ve epistemolojik sorularını daha sonraya bırak. Bana hayatını ve derdi yüklenme zamanlarını anlat...

Çoğu durumda Albert Camus kadar “saçma” buluyorum bu dünyadaki halimi ve Schopenhauer kadar “can sıkıntısı” içindeyim. Durmaya ve düşünmeye çalışıyorum; saçma ve can sıkıntısı bitecek diye değil, belki bunları evcilleştirmek ya da sadece intihar etmemek için kendime bahaneler bulmaya çalışıyorum. Her şeye rağmen bilmediğim ve sadece hissettiğim bir duygu var ki, o bana; “inan veya inanma, bil ya da bilme ama her şeyin bir anlamı var” diyor. İşte ben, zavallı ben; saçma-can sıkıntısı ile anlam arasında gelip gidiyorum. İnanma ve bilme ile inanmama ve bilmeme de sürekli bana yoldaşlık ediyor.

Bir çıkış yolun var mı ego?

Nietzsche; “Açıkça görülüyor ki gökte ve yeryüzünde başlıca işimiz, uzun zaman ve aynı yönde boyun eğmektir; bunun sonucunda örneğin erdem gibi, sanat, müzik, dans, akıl, düşünce gibi, uğrunda yaşamak çabasına değen bir şey, değiştiren bir şey, incelmış, çılgın ya da Tanrısal bir şey çıkar.” demişti. Ben de belki diyorum; bütün insanları özneleştirecek bir medeniyeti ikame edersek, işte o zaman bir şeyler olacak, bir şekilde düştüğümüz yerden kalkıp yukarıya çıkacağız.

Nietzsche’nin sözlerine benzer şekilde Camus da “İnsanı kurtarmak; onu kesip biçmemek, yalnız onun düşünebileceği doğruluğu (hakikati) bulmasına olanak vermektir.”³⁰ der. İnsanı kurtarmak, insanın düşünmesine ve hakikati bulmasına olanak vermek... Peki ama nasıl?

Çevrilmişse etrafım sevgili İbrahim’in babası gibi babalarla, sevgili Lut’un eşi gibi eşlerle, sevgili Nuh’un evladı gibi evlatlarla, sevgili Musa’nın kavmi gibi kavimlerle, sevgili İsa’nın ve Muhammed’in halkları gibi güce tapan halklarla; varsay ki düşündüm, ne değişecek hayy?

Sen eskilerin sorumlu tutulduğu şeylerden sorumlu tutulmayacağını, onların geçtiği yollardan geçmeyeceğini mi sandın ego? Dayanman lazım, zor olduğunu biliyorum, sevgili Hızır’ı hatırla... Düşünmelisin, başka bir çaren yok.

FRAGMANLAR: “Benim anlamadığımı mı sanıyorsun!... Varolmak denilen o umutsuz düşü... Olur gibi görünmek değil, varolmak! Her an bilinçli tetikte, aynı zamanda başkalarının huzurundaki varlığıyla kendi içindeki varlık arasındaki o yarılma... Baş dönmesi ve gerçek yüzünün açığa çıkarılması için o bitimsiz açlık. Ele geçirilmek, eksiltmek ve hatta belki de yok edilmek. Her kelime yalan her jest sahte her gülümseme yalnızca bir yüz hareketi. İntihar etmek, hayır ama susabilir, hareketsizliği tercih edebilirsin, o zaman yalan söylemeye gerek kalmaz.”³¹

Ne o ego, boşluk ve hiçlik üzerine mi düşünüyorsun?

³⁰ Cevizci, Ahmet, 2011, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul, s.1173

³¹ Bergman, Ingmar, 1966, Persona

Ben boşluğu ve hiçliği düşünemem, onu sadece hissedebili-
rim. Varlığı ve varoluşu düşündükçe de bu hissim kuvvetle-
niyor. Neden hayy?

O hiçbir varlığa taşıyamayacağı bir sorumluluğu yüklemes. O
alim ve hakimdir, adalet ve merhamet sahibidir. Siz insanlar
boşluğu-hiçliği taşıyamazsınız, onu ancak mutlak bir Varlık
taşıyabilir. Varlık ve varoluş hakkında aklınız, kalbiniz ve du-
yularınız daha selim hale geldikçe boşluğu ve hiçliği daha çok
hissedersiniz. Bu, bardağın dolu tarafını kavradıkça boş olan
tarafı daha iyi anlamak gibidir. Fiziği anladıkça metafiziği,
Sünnetullah'ı anladıkça Allah'ı daha çok hissetmek gibidir.
Selim hale geldikçe Ona daha çok yaklaşırsınız ve Ona yak-
laştıkça da boşluğu, hiçliği daha çok hissedersiniz. Mutlak
varlığa yaklaştıkça hiçliği de daha iyi kavrarınız. Bu sorum-
luluğunuzu arttırır ve böylece daha az güler daha çok ağlar-
nız.

Bu boşluk, hiçlik mutlak mıdır hayy?

Sen iyi bir akla sahipsın, düşün bakalım mutlak mıdır?

Mutlak Varlık'ın olduğu yerde mutlak hiçlik ve boşluk ola-
maz.

İyi düşündün ego.

Peki mutlak olmayan bu boşluk ve hiçlik, neden biz düşünen
insanları bu kadar rahatsız ediyor?

Ruhunuz, sınırlı ömrü olan bedenin ve kâinatın içinde olduğu
için.

Bu yeterli bir cevap değil hayy.

Biliyorum ama soruna verebileceğim mutlak bir cevabım yok.
Çünkü bu bilgi gaybtır.

Neden gayb?

Her bilinç, adalet ve merhamet üzere sınırlandırılmıştır. Kim-
seye taşıyamayacağı bir bilgi ve sorumluluk verilmez. O size
zulüm etmez.

Bana ne önerirsin?

Sadece bir şey önerebilirim: Ona güven!

∞ qeder³² ∞

SÖZLER: “Büyülü bir çocukluğa sahip olmak güçsüzlerin gücüdür.”³³ Adorno

Yaklaşık bir yıldır eve kapanmış düşünmeye çalışıyorsun; kitaplar okuyor, filmler, belgeseller izliyor, geceleri karanlıkta uzun uzun bekliyor, gündüzleri de yoldan geçenleri gözlemliyorsun. Şu anda da kaderi ve hayatı düşünüyorsun...

Evet hayy... Bence kader-hayat; bulutlara ve bizim onlara verdiğimiz anlamlara benzer. Ne bulutlar benzettığımız köpeklerdir ne de bulutların amacı köpek olmaktır. Ama bizler yine de o bulutlara bu ve buna benzer anlamlar ve adlar veririz. Oysa onlar sadece buluttur. Bu hem olandır hem de olması gerekendir ve sadece bir kereliktirler.

İnsan bulutlara “ya buluttur ya da köpektir” dedikçe varoluşun bütünlüklü ilişki ağını parçalar. “Hem buluttur hem köpektir” dedikçe varlıkların tekliğini göremez. “Ne buluttur ne köpektir” dedikçe de varlıklar varoluşa gelemeyiz. Kader/hayat, bunların yani çelişkilerin hatta trajedilerin arasında sürekli gidip gelişlerle örülür. Ancak, olan ve olması gereken, bir bulut ve bir köpek için her zaman verili bir tevhit halinde olmasına rağmen, biz insanlar için olan ve olması gerekenin tevhide, yerine getirilecek bir sorumluluktur. Bu dünyada bir kerelik olan şu hayatımızda, tevhit üzere menzil almak zorundayız. Başka türlü insan olmak ne mümkün!

Bizler, menzili “olan ve olması gerekenin tevhide” üzere olan bir kâinatın çocuklarıyız. Hayırlı evlatlar olmak da olmamak da bizim elimizde. Çünkü bilinç, yani akıl, irade ve vicdan sahibi varlıklarız. İyi evlatlar, olan ve olması gerekenin tevhide üzere; hayırsız evlatlar ise olan ve olması gerekenin parçalan-

³² Qeder: Kader

³³ Claussen, Detlev, 2012, Son Deha: Theodor W. Adorno, Çev.: Dilman Muradoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 28

ması üzere yaşarlar. Hangi tarafta olacağımıza yüzde yüz bizler karar veremeyiz ama hayatımız üzerine dönüp düşündüğümüzde, hangi tarafta olduğumuzu görebiliriz. Cehalet ve hatta gaflet içinde olabiliriz ve bulunduğumuz tarafı hakikatiyle göremeye biliriz. Bunu görmek için de tarih üstü bir ilkeye ihtiyacımız var. Hepimizi kuşatan ve aynı zamanda aşan bir ilkeye. Benim görevim, bu ilkeye uygun düşünmek, onu konuşturmak ve ilkenin insan hayatında menziline ve ikame olma biçimini göstermek... Öyle mi hayy?

Evet ego, bütün bunlar senin ve senin gibi sorumluluğu yüklenmişlerin ödevidir.

FRAGMANLAR: *"Tuhaf bir duygu içindeyim; bu dünyada yalnız olmadığımı düşünüyorum."*³⁴

Neden benimle daha fazla konuşmuyorsun hayy?

Sizlere son öğütler verildi. Bundan sonra sizin bu verilen öğütleri düşünmeniz, Sünnetullah'ı anlamaya çalışmanız, kendinizin bilincinde olmanız, birbirinizle sohbet etmeniz ve yazmaya başlamanız gerekiyor. Düşüncelerinin özelinde değil ama bütününde problemler olduğunda o zaman devreye girip sana yardımcı olmaya çalışacağım. Hayatını düşün ve yola devam et...

∞ **xerîb**³⁵ ∞

ANILAR: *Çocukken elim kesildiğinde ilk aklıma gelen şey yerden toprak alıp yarama basmak olurdu. Toprak mı bozuldu bizler mi ya da her şey mi bozuldu bilmiyorum ama şu an elim kesilse aynı şeyi yapacağımı sanmıyorum.*

³⁴ Kieslowsky, Krzysztof, 1991, Veronique'nin İkili Yaşamı

³⁵ Xerib: Garip

Söyle bana hayy, neden bir Mezopotamya kadınının dizlerine başımı koyup gözlerimi kapatarak uzun uzun ağlamak istiyorum. Bu yüzüm neyin ya da kimin mirasıdır?

Bu yüzün, kökleri yitirmek üzere olan bir garibin yüzüdür ego.

Köyüme gitmeye korkuyorum hayy! Ya mendik, siping, gulê qal, tîrşik, kenger beni tanımaz ve ben de onları tanıyamazsam. Ya her akşam üstü, üzerine oturup gurbetten babamın dönüşünü beklediğim kınalı kayayı tanıyamazsam. İnsan kaç kere ölür bilmiyorum hayy, ölü müyüm diri miyim onu da bilmiyorum. Köklerimle bağlantıya geçecek kadar canlı mıyım değil miyim bilmiyorum! Ben bu haldeyken düşünmemi bekliyorsun. Bu halimi gören, aklını kullanabilen ve kullanamayan her bir insan ne der bilmiyorum?

SÖZLER: “*Sen yolunda yürü ve bırak ne derlerse desinler!*” Dante (İlahi Komedyâ)

∞ nexweşî³⁶ ∞

FRAGMANLAR: *Sanatçılar, ressamalar, yazarlar, şairler, aktörler... Hepsi benden renkli televizyon için belge istedi. Ve ben de dilediklerini gerçekleştirmek için buradayım.*³⁷

Her dönem entelijansiyaşının bile köle olduğu ve bunca yıldır onların ürettiği kültür tarafından yaratılan bizler, bu paramparça olmuş aklımızla ne yapabiliriz bilmiyorum. Her zaman tapacak şeyler bulmuşuz ve bulmaya da devam ediyoruz. Bu hastalığın tedavisi var mı hayy?

Söyle onlara ego... Bu hastalığınız diyetsiz iyileşemez. Diyeti-niz ise mazlumlardan af dilemek ve bugüne kadar taptıklarınızı terk etmektir. Kaybetmeyi sevmeyenlerin dünyada da

³⁶ Nexweşî: Hastalık

³⁷ Pieprzycy, Majec, 2016, I'm Killer/ Ben Bir Katilim

ahirette de çirkin şeyler dışında hiçbir şeyleri yoktur. Onlar “keşke var olmasaydık” diyecek insanlardır.

SÖZLER: “Aşktan, paradan, inançtan, ünden, adaletten öte gerçeği ver bana.” Henry David Thoreau

∞ cotyarekî³⁸ ∞

“Gözlemciler 1990’ların sonunda, evrenin genişlemesinin hızlandığını keşfettiler.”³⁹ Kâinatta bile birtakım sapmalar varsa, insanda, insanlıkta neden olmasın! Bu sapmaların nelere mal olduğunu düşünmemiz gerekmez mi? Özellikle de sapmaların doğal değil de kültürel olduğunu hesaba katacak olursak, bunları düşünmemiz daha da hayatiyet kazanır diye düşünüyorum.

Şu komedyenler yok mu şu komedyenler; onlara her baktığımda, içim garip bir hüznle doluyor.

Yine hem internette bir şeyler okuyor hem de Chaplin’i mi izliyorsun... Neden garip oluyorsun ego?

Evet Chaplin’i izliyorum... Güldüğümde kendimi anne karındaki güven ve huzur içindeymişim gibi hissediyorum. Ama gülmediğimde veya komedyen güldüremediğini fark ettiğinde kendimi dünyaya fırlatılmış gibi hissediyorum.

Sen güldüren komedyen misin güldüremeyen misin?

Hüzne mahkûm bir varlığım bu yüzden daha çok güldüremeyim.

Sence hayat hangi komedyen?

Hem ikisi hem de ikisi de değil.

Trajedi gibi...

³⁸ Cotyarekî/Cotkar: Çiftçi

³⁹ Gribbin, John, 2012, Çoklu Evrenler, Kuantum Fizikinin Evrenleri (Çev.: Emin Karabal), Alfa Bilim Yayınları, İstanbul, 71.s.

Evet ama kusursuz bir trajedi.

Sence neden kusursuz?

İçimden bir ses, bana cevabını bildiğin soruları soruyorsun diyor.

Bilmek yetmiyor, duymak istiyorum.

Kusursuz bir trajedi çünkü; kendi üzerine dönebilen bir bilinç, ancak ve ancak bu kusursuz güzellikteki trajedi ile yaratılışa gelebilirdi.

Başka bir biçimde olmazdı yani öyle mi?

Olurdu elbette ama o zaman kusurlu olurdu.

Bak CERN’de yapılan deneylerle ilgili bilgi veren yazar Christian Smorra şunları söylemiş: "Bütün gözlemlerimiz, madde ve anti madde arasında bir simetri olduğunu ortaya çıkardı. Bu yüzden aslında evrenin var olmaması gerekiyor. Burada bir yerde asimetrinin var olması gerekiyor, fakat biz fark nerede anlamıyoruz. Simetri kırılmasının kaynağı nedir?"⁴⁰ Görüyor musun hayy... Bilim "evreni olduğu gibi" açıklamak için çıktığı yolda "evren var olmamalı" şeklinde bir sonla geri dönüyor. Oysa simetrinin ve asimetrinin tevhidini yani olan ve olması gerekenin tevhidini kavrayabilirsek kâinatı ve kendimizi daha güzel anlayabiliriz.

*FRAGMANLAR: "İsterdim ki herkes bir an için bile olsa o azameti, tevazu ve umudu hissedebilsin. Bunu arzulamaya devam edeceğim."*⁴¹

Hep kaçınıyorsun, bunu yapma, hayatını daha çok düşünmelisin ego!

⁴⁰ Ajanslar, 24 Ekim 2017

⁴¹ Zemeckis, Robert, 1997, Contact/Mesaj

∞ bin derê⁴² ∞

FRAGMANLAR: “Hiçbir şey bir adamın son anları kadar heybetli olamaz.”⁴³

FRAGMANLAR: Kırk yaşına gelmek üzereyim Hayy... Artık babam gibi; çayı daha koyu ve daha sıcak içiyorum, kahveyi ise sütsüz ve şekersiz. Daha çok acı biber atıyorum yemeklerime. Anlayacağın tadım tuzum eşik değıştirdi. Şu anda hangi eşikteyim bilmiyorum. Belki de insan; eşikler arası bir eşiktir. Acısı, sancısı, trajedisi, hüznü ve üşümesi bu yüzden olsa gerek. Ha bir de artık çocukluğumdaki gibi daha çabuk doluyor gözlerim. Bazen göz yaşlarım dökülecek kadar doluyor göz kapağı eşiklerime, hatta bazen... Kalbim hangi eşikte bilmiyorum. Birer birer göç etti güzel insanlar, acaba kaçınıcı sıradaki eşikteyim? ... Eşikte durmuş ve çocukluğuna demir atmış yüreğim; annesinin, babasının ve kardeşlerinin sesini duymayı bekliyor. Çay, çiçek ve buğday başaklarının kokusu içinde, börtünün, böceğin, kuşların, kedinin, köpeklerin, tavukların sesleri arasında ve güneşli gök kubbenin altında, şen şakrak ve hayat dolu seslerini bekliyorum. Sanki eşikten fırlayıp yine evden uzaklaşacağım ve uzaklaşırken arkamdan bağırarak annem “lao lao, tu diçî ku derê?”⁴⁴

Eşiğe anne,

eşiğe,

bir eşikten başka bir eşiğe!

FRAGMANLAR: “Şu çocukluğuna iyi bak! Bilince karşı mükemmel bir filtredir.”⁴⁵

⁴² Bin Derê: Kapı altı, eşik

⁴³ Kurosawa, Akira, 1965, Kızıl Sakal

⁴⁴ Oğul oğul sen nereye gidiyorsun?

⁴⁵ Bergman, Ingmar, 1984, After The Rehearsal

Eşiklerarası⁴⁶

⁴⁶ Ressam: Adanur, K. Özlem

∞ niha⁴⁷ ∞

ANILAR: *Hayatın cefasını; bükülmüş belinde, çökmüş omuzlarında taşıyan bir anne... Yere kapanmış, ağıtı büyük kayalara çarpıp yankılanıyor, yerdeki kanlı çayırırları ve çiçekleri koparıp koparıp eteğine dolduruyor, bir taraftan da topladıklarını avuç avuç ağzına burnuna götürüp öpüp kokluyor.*

Bir gün önce, küçük evladının cansız bedenini, bir at sürükleyip oraya bırakmıştı. Evladını yitirmiş feryat içinde bir ana ile doğa ananın o trajik kusursuz birliğini hiçbir zaman unutamadım. O yer eskiden herhangi bir yerdi, artık ne o anne ne de benim için herhangi bir yerdi.

Allah'ım,

anlam neyin bedelidir!

FRAGMANLAR: *Hayatımızın anlamı, sanatın çıkar gözetmezliği hakkında konuşuyordum. Müziği ele alalım örneğin... Gerçek ile bağlantısı olsa bile, bu bağlantı mekanik bir yolla kuruluyor, fikirler yoluyla değil. Yalnızca sesle, herhangi bir çağrışımından yoksun. Ve buna rağmen müzik, mucize gibi yüreğimize işliyor. Armoni haline gelen gürültüye yanıt olarak içimizde yankılanan, onu en büyük hazzın kaynağı haline getiren bizi sersemleten ve bir araya getiren ne? Tüm bunlara neden ihtiyaç duyuluyor? Ve en önemlisi, kim ihtiyaç duyuyor? Hiç kimse. Ve hiçbir nedenle diyebiliriz, çıkarsızca. Hayır, hiç sanmıyorum. Yine de her şeyin biraz anlamı vardır. Anlam ve nedeni.⁴⁸*

Bana neler oluyor hayy?

Korkma ego, bir yerlere kapanıp durmaya ve düşünmeye çalışan her insana olan şeyler sana da oluyor, hepsi bu, yürümeye devam et...

FRAGMANLAR:

Çocuk, çocukken kollarını sallayarak yürürdü.

Derenin ırmak olmasını isterdi, ırmağın da sel...

Ve şu birikintinin de deniz olmasını.

⁴⁷ Niha: An, Şimdi

⁴⁸ Tarkovsky, Andrei, 1979, Stalker/İz Sürücü

*Çocuk, çocukken, çocuk olduğunu bilmezdi.
Her şey yaşam doluydu.
Ve tüm yaşam birdi.
Çocuk, çocukken, hiçbir şey hakkında fikri yoktu.
Alışkanlıkları yoktu,
Bağdaş kurup otururdu.
Sonra koşmaya başladığı.
Saçının bir tutamı hiç yatmazdı ve fotoğraf çekilirken poz ver-
mezdi.⁴⁹*

Ben ki ben... Bir topraktan varlığım, birçok köküm vardı benim, birçoğundan saptım ve birçok krizden geçtim. Çok uzun bir yoldan geliyor gibiyim hayy.

ANILAR: Yedi-sekiz yaşlarımdayken bir kavgaya şahit olmuştum. Birbirinin amcaoğlu olan iki arkadaşım, şimdi hatırlayamadığım bir sebepten ötürü okul binasının duvarına yapışık bir şekilde kavga ediyorlardı. İkisi de korku içindeydi ne konuşabiliyorlardı ne doğru düzgün nefes alabiliyorlardı ve vücutlarının her yeri zangır zangır titriyordu. O hallerini gördüğümde içimi büyük bir acıma duygusu kapladı, karşımda tam bir çaresizlik halinin resmi vardı. Aralarına girdim ve ikisini de savurarak ayırdım.

O anda anlamıştım; kavganın bir çaresizlik, bir tükenme ve korkaklık olduğunu. Asıl cesaretin ve insana yakışanın araya girmek, her iki taraftan da akıllı ve güçlü olacak şekilde onları ayırmak ve kavgayı bitirmek olduğunu gördüm. Hep böyle geçti hayatım, hep aradaydım; sokaklarda, lisede, üniversitede, kışlada ve şirketlerde... Herkes taraf olup kavga ettiğinde araya girip, taraflara kavgasız bir üçüncü yol olduğunu göstermeyi ödev edindim. Bana göre insanlığın taraflar arasında telef olmaması, bu tip üçüncü bir insana bağlıdır. Bu doğal olarak düşünce dünyama da yansdı. Hep daha az kullanılmış yolları tercih etme eğilimi, olmadı bir cesaret kendi yolunu çizme eğilimi taşıdım bu kalpte ve kafada. Bu nedenle hep nevbait bir varlık oldum. Taraf olmamanın toplumsal cezası terkedilmekmiş. Yalnızlığım... Bilmiyordum kadim dertlerden olduğunu ve beni yapayalnız bir şekilde inilti içinde bırakacağını.

⁴⁹ Wenders, Wim, 1987, Der Himmel über Berlin

Her şeyle arama mesafe koymak ve her şeyle ilgili olabildiğince genel resimlere ulaşmak gibi bir alışkanlık edindim. Bir ayağım hep oyun sahasındaydı diğeri tribündeydi ve bilincim bunları aşma derdindeydi. Agora, mabet, saray ve akademi hiçbir zaman beni içine alıp eritemedi, buna asla izin vermedim. Olağan yaşamdan sayısız defa sapmam beni korudu diyebilirim.

FRAGMANLAR: Neden “berber dükkanlarının kokusu beni hıçkırığa hıçkırığa ağılatır” diye yazdınız?⁵⁰

∞ nûçevan⁵¹ ∞

ANILAR: Henüz okula başlamadığım yıllarda, yaşadığım köydeki herkesle birlikte ve üstelik iki defa gece vakitlerinde daha önce hiç görmediğimiz gök araçları gördük. Bunlardan ilki yere inmişti. Bu ilk gördüğümüzü herkes filmlerde görmüştür. O renkli ışıklar saçan, disk şeklindeki yuvarlak uzay gemisi... İkinci gördüğümüz ise çok daha farklı bir uzay gemisiydi. “O” bir bulut-sis karışımıydı. Yaklaşık bir metre yükseklikten uçan, hiçbir ses çıkarmayan, hiçbir iz bırakmayan hiçbir mekanik görüntüye sahip olmayan bir gemiydi. Belli ki o bulutumsu sisi bir kamuflejdi. Yaşadığımız eve o kadar silme geçti ki o yaklaştığında evin içine kapandık. Garip ama tekinsiz olmayan bir korku içinde geçişini izledik.

AYETLER: Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.⁵²

Yaşadığım bu iki deneyim dünya dışı uygarlıkların olduğu konusunda beni fazlasıyla etkiledi. Bu da “olan ve olması gerekene” ilişkin algılarımın canlı kalmasına yardımcı oldu. Beni kızdıran durum ise bu ve buna benzer birçok “sıradan olmayan deneyim” yaşayan insanların, hayatlarına hiçbir şey

⁵⁰ Radford, Michael, 1994, Postino

⁵¹ Nûçevan: Haberci

⁵² İsra, 70. Ayet

olmamış gibi devam etmeleridir. Tanrının İsa'dan sonra Muhammed'e ve halklara doğrudan mucizeler göstermemesini şimdi daha iyi anlıyorum. Mucizenin yaşayan ölümlere, daha doğrusu bilincini terbiye etmemişlere faydası olmaz. Hatta küfürlerini arttırır. Onların ne fizikle ne de metafizikle dertleri olabilir.

Hayy, iki defa uzay gemisi gördüm ama bugün "seni en çok ne şaşırtır" dersen, sana şunu söyleyebilirim: Beni uzay gemisi, içindeki uzaylı şaşırtmaz. Hatta başka bir gezegenden gelmiş olsalar da içinden bizim gibi insanlar çıksa da şaşırmam. Ancak, bu dünyada henüz ölmemiş, canlı kalabilmiş insan görürsem daha çok şaşıırım. Sana bu abartılı gelmiş olabilir ama o kadar uzun zamandır kültür tarafından yaratılıyor ki; köklere tutunmuş, hala canlı kalabilmiş, kültürün tamamen istila etmediği bir zihin ve kalp görmek beni her şeyden daha fazla şaşırtır.

Yalnızlığın seni çok kızdırıyor ego, bunda haksız da sayılmazsın ama emin ol ki senin gibi yalnız ve hayatta kalmak için çırpınan çok insan var.

O insanları bilmesem de görmesem de var olduklarını hissedebiliyorum.

Kendini Mezopotamya insanı olarak mı görüyorsun?

Dedemin, annemin, babamın ve köyün yaşlı insanların anlattıkları mucizeler, hayaller, rüyalar, masallar, efsaneler, destanlar; bana hep yeryüzünün belli köşelerinde, olmadı dünya dışında bir yerlerde yaşanmış, yaşanan veya yaşanacak şeyler gibi gelirdi. Üstelik kendimi hiçbirisinin dışındaymış gibi hissetmezdim ve bu bana iyi gelirdi. O zamanlar kendimi bugünkü gibi yersiz, yurtsuz ve kimsesiz hissetmiyordum.

Ben, hayalle gerçeğin harman olduğu Mezopotamya coğrafyasının insanıyım. Öyle bir yer ki, mitosu birilerinin, özellikle de egemenlerin; halkları afyonlamak için inşa etmelerine izin de gerek de yoktur. Her hayat bir mitosla ve mitosun içine doğar. Bu mitosun bir inşacısı yoktur ve her hayat o mitosla birlikte dünyada yol alır. Yani tek bir mitos yoktur. Üstelik sadece insan sayısı kadar değildir mitos; her hayvan, her bitki her kaya parçası ve her dağ kendisine özel mitosa sahiptir.

O⁵³

⁵³ Ressam: Adanur, K. Özlem

∞ xwendin⁵⁴ ∞

SÖZLER: Biz ve dünya; sahilde birbirinden ayrı oturan sevgililer gibiyiz ve Onun bizleri çağırmasını bekliyoruz.

ANILAR: Kars'ta yaşarken üzerine çıktığım dağlar, derin vadiler, uçurumlar daha sonra Mardin Ovası ve Karasu'da ilk defa gördüğüm deniz beni büyülemişlerdi. İlk defa uçağa binip yeryüzünü gökten seyrettiğim gün ise; daha önce pek de alışık olmadığım şeyler hissetmiştim. Ölmeden önce ilk defa bu kadar yükseliyordum dünya üzerinde, o alçak o güzel dünya üzerinde. Bulutların üzerine çıktığımda garip bir suçluluk duygusu kapladı içimi, sanki bir şeyleri incitiyormuşum gibi bir hisse kapıldım. Sanki dokunmamam gereken bir şeye dokunuyor, görmemem gereken bir şeyi görüyor gibiydim. Sanki ortada olmaması gereken bir açık seçiklik vardı ve ben de buna bakıp haz alıyordum. O alçak dünyaya aşkım büyüdükçe kendimi daha suçlu hissediyordum ve daha önce görmediğim bir yerlerini daha görmek, suçluluk duygumu arttırıyordu. O nazlı alçak dünya, bu için için yanışımlı izliyor gibiydi ve bana belli belirsiz; sevgi mi acıma mı, hüznü mü olduğu belli olmayan bir duyguyla bakıyordu. Birbirimizin gözlerine uzun süre bakamıyorduk, sanki baksak oracıkta yer ve gök dürülür kıyamet kopardı.

Bu hayatım,

bu hayatımız,

sanki sessiz sedasız

fırtınalı kâinatta savrulan bir gemi gibi.

İniltimizi duyan var mı hayy?

FRAGMANLAR: "Ona de ki... Ona bizi gördüğünü söyle."⁵⁵

Her şeyi Onun adıyla okumayı öğren. Bunun için kendini terbiye etmeye devam et.

Neden bu kadar hüznü doluyum, ben nereye gidiyorum hayy?

⁵⁴ Xwendin: Okumak

⁵⁵ Lindsay-Hogg, Michael, 2001, Godot'u Beklerken (Eser: Samuel Beckett)

Çağa demir attınız ve kendinizden mahrum kalmak için elinizden geleni yapıyorsunuz. Oysa menzili tevhit olan yolu yürümeniz gerekiyordu. Onlara menzile gidecek yolun nasıl ikame edileceğini söyle. Secdenin gereği budur, ödevini yerine getirmelisin ego!

∞ şev⁵⁶ ∞

FRAGMANLAR: Şu dağlara, vadilere bak, nasıl da nefes alıp veriyorlar. Şu tepeler kimlerin mezarı ki her an dirilecek gibiler. Taştan, topraktan, ottan-çimenden, çiçekten, sudan fışkıran bu ruhlar, bu yüzler kimin? Her yer dile gelirken neden sustu dilim, her yer hayat doluyken neden içimde ölüyor bir şeyler?

Doğduğun köyden koptuğun gün üzülmekten çok seviniyordun. Bundan sonra baban gurbete gitmeyip hep yanınızda kalacaktı ve sen Susam Sokağı gibi bir uygarlığın içinde yaşamayı hayal ediyordun.

Evet hayy. Dedemi ve yaşlılarımı geride bırakıyordum ama nasıl olsa yine görüşeceğiz diye düşünüyordum ve fazla üzülmüyordum. Fakat geride bıraktığımız ateş renkli kedimiz için çok üzülmüyordum. Çünkü onu artık hiçbir zaman göremeyeceğimi biliyordum. O da benim gibi evin eşiğinde durmayı se-verdi.

Ancak göç ettiğimiz yer, terk ettiğimiz yerden çok daha farklı cehennem çukurlarıyla doluydu. Buna rağmen var olmayı denedim hem de çok denedim; oradakilerin bir parçası olmak için de çok çabaladım. Var olamama acısı ağır geldi. Kendim dışındaki herkes bir hapisane gibiydi. O tutsaklık beni yordu ve gecelere hicret ettim. Maişet derdinin dayatması dışındaki bütün zamanımı alıp gecelere sığındım.

⁵⁶ Şev: Gece

On beş yaşımdan beridir gündüzlerden çok geceleri yaşıyorum. Yaklaşık yirmi beş yıl gecelere sığınırsan insanların hemen hemen hepsinden farklı alışkanlıkların ve düşlerin oluyor. Her bir gece beni olağan kültürden ve uygarlıktan daha da saptırdı. Bu durum hem benim hem ailem hem de toplum için pek tekin bir hal değildi. Ancak buna rağmen hiçbirisi benden nefret etmedi diyebilirim. Hatta en faşist öğretmenler bile bana büyük saygı duyarlardı. O zamanlar buna pek bir anlam veremiyordum ama şimdi anlamını kavrayabiliyorum hayy. Onlar gözlerimin içine her baktıklarında yabancı olmadıkları şeyler hissediyorlardı. Adaleti, merhameti, henüz ölmemiş ve hayatta kalmak için çırpınan bir vicdanı görüyorlardı. Bunu hissedebiliyordum. Bu hissim de sorumluluk olup omuzlarıma biniyordu. Bu durumum kendimi bildim bileli hep böyle devam etti.

ANILAR: Köydeyken ineklere, koyunlara ve kazlara çobanlık yaptığın günleri hatırla ego. Hiçbirine kötü davranmazdın. Koyunlar güneşin altında toplaşıp hareket etmek istemediklerinde kamçı veya sopa kullanmazdın, kendi ellerinle onları tek tek birbirinden ayırıp hareket etmelerini sağlardın. Bir defasında çok sinirlenip bir koyuna çubukla vurdun ama hemen pişman olup ona sarıldın ve dakikalarca ağladın. Koyunları derede yıkamaya götürdüğünde canları yanabilir diye onları yavaşça suya bırakırdın. Bazen geceleri, baban yerine gidip koyun sürülerine bakardın. O gecelerde yer ve gök adeta dile gelirdi. Başlarda korktun, tüfeğe sarıldın ve zamanla doğayı dinlemen gerektiğini anladın. Kazlar, bazen sözünü dinlemediklerinde uçup uzak yerlere gittiklerinde, kızgınlıktan çok hayret ve neşe dolu gözlerle izledin uçup gitmelerini. O su kurbağalarına eziyet eden arkadaşlarını engelleyemediğin için hala kendini suçlu hissediyorsun. Hayatlara karşı ne zaman kazandığını bilmediğin bir naiflik içindeydin. Bilinçli bir vicdanla yürümeye devam et. Yol seni gerektiği gibi terbiye edecektir.

SÖZLER: "Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk hiçbir yere gitmiyor." Edip Cansever

Ben o naifliği dedeme borçlu olduğumu düşünüyorum. İnşa-

nın insana, insanın hayvanlara, devletin insanlara yapmadığı-
nın kalmadığı bir coğrafyada; dedem gibi adalet ve merhamet
sahibi bir bilge, beni yaşıtlarımdan kopardı ve arkadaşım
oldu. Böylece varoluş düşmanı olan hemen hemen her şeye
karşı bir hassasiyet kazandım. Ama bunu taşımak çok zor ve
zaman zaman ben de kendime ve başkalarına zulmettim. Yine
de başarıdan, mutluluktan ve çoğunluğun putlarından görece
korundum.

*SÖZLER: "Dermân arardım derdime derdim bana dermân imiş,
Bürhân sorardım aslıma aslım bana bürhân imiş." Niyâzi Mısri*

Doğayı çok sevdim, peki ya kentleri, onlar hakkında ne düşü-
nüyorsun?

*ANILAR: Benim ilk okula yeni başladığım yıllardı. İstanbul'da yak-
laşık olarak iki yıl kalmış, yirmili yaşlarda olan bir akrabamız köye
dönmüştü ve birkaç hafta sonra tekrar İstanbul'un gurbetçisi olarak
dönecekti. Bizi ziyaret etmişti, evine gitmek için ayağa kalktığında
karanlığın çoktığını gördü ve kendisiyle evine kadar yürümemi is-
tedi.*

*Üzeri sertleşmiş kar tepelerine ayın ışığı vuruyordu ve her taraf
gündüzmüş gibi aydınlanıyordu. Karla kaplı bir çölde yürüyor gi-
biydik ve o sırada gurbetçi abi bana şunları söylemişti: "İnsan birkaç
yıl şehirde yaşayınca buralar çok korkutucu gelmeye başlıyor. Bak-
sana hiçbir yol yok, şu tepeler ve kayalar her an canlanacak gibi du-
ruyor. Bana sadece kurtlar değil, köydeki köpekler de çok ürkütücü
geliyor. Eskiden ay ışığının altındaki bu açık havada kendimi iyi his-
sederdim ama sanırım şehir insanı değiştiriyor ve şu an içimde çok
kötü duygular var."*

Öyle sanıyorum ki şehrin daha doğrusu kentin illüzyonlarına,
dolayımına, konforuna, sürekli canlı ve renkli görünen iz-
lerine alışan insan doğayı şeytanlaştırıyor. Başka bir ifadeyle
doğaya ve doğasına yabancılaşıyor.

Kent tümüyle bir inşadır ve doğası gereği bir illüzyon yaşam
formudur. Kent sanıldığı gibi aklın somutlaşmış hali değildir,
o aynı zamanda akılların, akıldışlıkların ve doğa karşıtlığının
da somutlaşmış halidir. Bu inşa edilmiş illüzyon formlarına
bağımlı olan kentli insan; bunun içinden çıkıp inşa edilmemiş

doğaya döndüğünde derin epistemolojik, pratik ve hatta ontolojik çelişkiler tarafından kuşatılır. Bu çelişkilerin yarattığı korku ve boşluk insanda derin bir yoksunluk duygusuna neden olur. Ve kentlileşmiş olan insan, bu yoksunluk duygusunu sevmez. Bu yabancılaşma-sevgisizlik ise doğayı “vahşi, canavar” kategorisinden görmesine neden olur.

Ben ömrümün on bir yılını köyde, yaklaşık otuz yılını da “şehirlerde” geçirdim. İki dünyayı da karşılaştırmalı yaşayıp düşünme fırsatım oldu. Doğa ve kültür, köy, kasaba, kent, şehir gibi şeyler, önce yaşamımın sonra da düşünmemim konusu olmaya başladı. Her birinde yaşadığım, şahit olduğum, hissettiğim yoğun trajediler ve varoluş düşmanlığı, bana sürekli başka dünyalar düşünme sorumluluğunu yükledi. Yani köyün, kasabanın, kentin, şehrin ötesinde olan, varlık ve varoluş dostu olan bir dünyayı arayıp durdum.

∞ evîn⁵⁷ ∞

FRAGMANLAR:

Baba: Aşk, Tanrının varlığını mı kanıtlar yoksa kendisi midir bilmiyorum.

Oğul: Ama senin için aşk ve Tanrı aynı şey!

Baba: Boşluğumu ve pis umutsuzluğumu bu düşüncede dinlendiriyorum.

Oğul: Devam et baba.

Baba: Birden boşluk zenginliğe, umutsuzluk yaşama dönüşüyor. Bu affedilmektir oğlum. Ölüm cezasından bağışlanmak.

Oğul: Babam benimle konuştu!⁵⁸

Baban ve annen hakkında ne düşünüyorsun ego?

⁵⁷ Evîn: Aşk, sevgi

⁵⁸ Bergman, Ingmar, 1961, Sasom i en Spegel

Her evlat gibi çok fazla şey düşünüyorum ama şimdilik şunları söyleyebilirim: Babam emek ve vicdandır benim için. Onun herkese “kurban” demesini hiç anlayamamıştım. İnsan babasını kaybetmeden ya da kendisinin yaşamda kaybettiğini görmeden bazı şeyleri anlayamıyormuş. O aklından çok güzel vicdanıyla yaşayanlardandı.

ANILAR: Babam, kötü bir davranışımın haberini her aldığımda, beni köşeye çeker ve sakın bir sesle “Oğlum, e, bunu neden yaptın?” diye sorardı. Ben ise olanı olduğu gibi anlatırdım. Yalan söylemediğimi bildiği halde beni dinledikten sonra tekrar “Neden yaptın?” derdi. Ve ben yine anlatırdım ama babam “Onu anladık da niye yaptın oğlum?” şeklinde aynı sorusuna devam ederdi.

Bu durumu nasıl yorumluyordun?

Kendi kendime, babamın saf bir insan olduğunu ya da mantık bilmediğini düşünürdüm. Bu sorgulanma biçimimi kardeşlerime ve anneme anlatıp güldüğümüz bile olurdu, ama...

Ama ne?

O güzel insanlar, güzel atlara binip gittiler ve sorumluluk başa düştü; şimdi babamın o durumunu anlamaya başlıyorum. Bizler bir mağaranın içindeki akıllılarız, hiç kuşkusuz babam da o mağaranın içindeydi. Ama kalbi-vicdanı mağaranın içinde olmayanlar “neden”i rasyonelde aramıyorlar. Onlar kalpleriyle düşünen ve inilti üzere olan bir ümmetin çocukları. Onların iniltileri bizim rasyonel duvarlarımıza çarpıp geri döner. Biz insancıklar, o güzel insanların sorularına cevap verdiğimizizi zanneder ve bizi anlamamalarına gülüp geçeriz. Aslında yaşayan ölümler olduğumuzu bilmez, ağlanacak halimize gülmüş oluruz.

FRAGMANLAR: Baba ya zengindir ya da fakir, arası yoktur.⁵⁹

Annem ise gördüğü onca zulümden sonra, insanlara olan güvenini hatta belki de sevgisini kaybetmiş çok zeki bir kadındı. Evlatlarına bile sarılmayı pek sevmezdi, biz ise inadına ona daha çok sarılırdık.

⁵⁹ Wenders, Wim, 1984, Paris, Texas

ANILAR: Annem, toplumu ve toplumsal haldeki insanı çok iyi tanırdı. Bana hep şunu söylerdi: "Bak oğlum, senin düşüncen bu konuda farklı olabilir ama insanların namus dışında her şeyi paradır."

Annem; özellikle de bu yaşadığımız coğrafyada, insanların dünyaya çok çirkince taptıklarına benden daha fazla şahit olmuştu. Ben o zamanlar ergen aklımca, bu düşüncüyü doğru bulmuyordum. Ama ne kadar haklı olduğunu daha sonraları anladım. Sorun, bu düşüncenin kendisinin ahlaki olup olması değildi, sorun bu durumun olgusal bir gerçeklik olmasıydı. Kadına ve dünyaya sahip olarak olabileceklerine inanan bir cehennemi; iyi bir zekâ böyle okuyordu. Olanın çirkinliği ile olması gereken arasındaki uçurum her geçen gün gözümün önüne seriliyordu. Hayatımı bir çerçeveye alıp anlatmam istense "bu uçurumdur" derim.

SÖZLER: Mağazalarda kız çocukları ve kadın giyim reyonlarına her baktığımda derin bir hüznün sarar ruhumu. Tersyüz edilmiş ölümün ve hayatın geçit törenine bakıyormuşum hissine kapılırım.

Peki, hem kendi anne-babanın hayatından hem de bu coğrafyadaki başka anne-babaların hayatından, daha çok ilham mı alıyorsun yoksa ibret mi alıyorsun ego?

Büyükleri; yani yüksek düşünce, sanat, bilim, edebiyat ehli insanları olmayan topluluklarda her şey düşer, buna elbette anne-babalar da dahildir. Hatta ilk olarak onlar düşer ki düşmenin devamlılığı sağlansın. Dolayısıyla onların hayatlarından daha çok ibret alınmalıdır. Bu coğrafyadaki çocukların; anne-babalarının yaşamlarından öğrenebilecekleri, örnek alabilecekleri pek fazla şey yoktur. Çünkü ortada bir hayat yoktur. Çocukların büyüklerinden öğrenebilecekleri belki de tek bir şey vardır o da anne-babalarından hemen hemen hiçbir şey öğrenmemeleri gerektiğidir. İyi bir vicdan ve zekâ elbette örnek alınabilir ama bunlar "hayatta tümel menzil almış bir akıl" olmadan yalnız başlarına pek bir anlam ifade etmezler. Yani omurgalı hayat menzilinin düşünülmediği bir yerde, tekil vicdan ve akıllarla değerli şeyler ikame edilemez.

Bu coğrafyada omurgasızlık her yeri kuşatmıştır, bu nedenle iyi olan her şey buharlaşmakta ve kamusallaşamamaktadır. Nihayetinde en üstün zekaya ve vicdana sahip olan anne babaların durumu bile daha çok tapu biriktirmeyi aşamaz. Çünkü başka şeyler bu topraklarda henüz düşünülmemiştir. Herkes birer küçük Firavun olmaya mahkûm olmuştur ve farkında olmasalar da hepsinin hayali büyük Firavun olmayı aşamamaktadır.

Bu coğrafyada kadın yok edilmiş, erkek de köle hale getirilmiştir. Hepimizi omurgalı hale getirecek olan şey tevhit üzere düşünen büyük insanlardır. Tevhit yeryüzüne indirilmelidir. Bu konu herhangi bir yaratıcıya inanıp inanmama meselesinin ötesindedir. Tevhidin hakkını verdiğimizde hem kendi ruhlarımız yücecek hem de bütün anne ve babalarımızın ruhları şad olacaktır. Onun dışındaki bütün yollar, öncekilere hayatı cehennem ettiği gibi bize de cehennem etmeye devam edecektir.

SÖZLER: "Para kazanın, kendinize ait ayrı bir oda ve boş zaman yaratın. Ve yazın, erkekler ne der diye düşünmeden yazın!" Virginia Woolf

Batıda durum nasıldır emin değilim ama doğuda ve özellikle de Müslüman topluluklarda erkek, kadını her zaman kendi yolundan yürümeye zorlar. Kendi yolu dediğimse atalarının verili yoludur.

SÖZLER: Erkek köledir, kadın ise bu erkek kölenin kölesidir.

Erkek, kadını kendi içinde yok ederek var olabileceğine inanır. Bir çeşit anne karnı huzuruna dönme saplantısı mı desek, yanlış bir tevhide varma isteği mi desek, hiçbir yerde menzil alamamış toplulukların nesnel parçası olmanın taşıdığı hastalıklar mı desek bilemiyorum... Belki de bunların hepsini dememiz lazım.

ANILAR: Bu kadar değişmemi istiyorsun ya; Allah aşkına söyle bana e, sen benim neyimi sevdin? Beni bu kadar değiştirmek isteyen bir erkeğin, hangi özelliğini sevdiğini ve hangi özelliğimin değişmesini istemediğini bilmek isterim?

SÖZLER: Ve o gün, cevabımı asla veremeyeceğın sorular peş peşe gelir; aşkın, varlığın ve varoluşun karşısında, senin hastalanmış ruhunun, aklının ve kültürünün ne önemi var!

FRAGMANLAR: “Eloise’le karşılaşana kadar bir egom olduğunun farkında bile değildim.”⁶⁰

Kadınıyla erkeğiyle her yaştan insanın düşmüşlüğüne hem yaşadım hem de bu düşmelere şahit oldum. Bunlar bana dert oldu. “İnsan bu değil, hayat bu değil” dediğim çok oldu, ki hala diyorum. O halde “insan ne, kim, hayat ne ve belki de hayat kim” sorularının peşine düşmeliydim ve zaten bunları düşünmek kaderim oldu.

∞ di dile⁶¹ ∞

ANILAR: Okuduğım lisede öğretmenlerin hemen hemen hepsi ırkçıydı ama aşırı ırkçı olan bir öğretmen de vardı. Birçok defa kendisiyle tartıştığım ve Kürt olduğumdan beni sevmeydi ama bana çok saygı duyardı. Liseler arası bilgi yarışması için fen bilimleri bölümünden beni ve başka bir arkadaşımı seçti. Sözel bölümden kimin katılması gerektiğini ise bana sorardı ve benim önerdiğim kişiyi bilgi yarışmasına kabul ederdi.

İlk ve ortaokul dönemlerimde ise hiçbir zaman talep etmediğim halde; bazen arkadaşlarımın isteğiyle bazen de öğretmenlerin doğrudan ricasıyla sınıf başkanı olurdum. Fakir bir öğrenci olduğum halde, okul kantinin teneffüs aralarında açılıp işletilmesi sorumluluğunu okul yönetimi bana verirdi. Benzer durumlar üniversitede, kırsalda ve çalıştığım şirketlerde de devam etti. İnsanlar bana neden bu kadar güvendiler bilmiyorum, bunun cevabımı tam olarak verebileceğimi sanmıyorum.

⁶⁰ Wenders, Wim, 2000, The Million Dollar Hotel/Sırlar Oteli

⁶¹ Di dile: Kalpte

Hayatım boyunca, beni düşman olarak görenler bile nedense bana çok güvendiler ve saygı duydular. Hepsi sanki beni gelecekteki bir güne hazırlıyorlardı. O gün geldiğinde, benim vereceğim karara uymayı içten içe istiyor gibiydiler. Bunun nasıl olacağını ne ben biliyordum ne de onlar biliyorlardı. Ama hep birlikte bir şeyler seziyor gibiydik. Bu yaşadıklarım, sorumluluk duygumu, sorumlu davranan kişiliğimi sürekli canlı tuttu ve zenginleştirdi.

Belki de ego, hepimizi bir yöne doğru hareket ettiren biri vardır!

Kim o, O mu hayy?

Sen Sünnetullah de! Ama o öyle bir had üzeredir ki sizin iradenize yer açmıştır. Yani sizler cenneti de cehennemi de bu dünyada ikame edebilirsiniz.

∞ şikestî⁶² ∞

Yaşadığın değişimi nasıl görüyorsun ego?

SÖZLER: *Köye döndüğümde kınalı taşlar tanır mı beni?*

Öyle ya, insanın içinde doğduğu ve yıllardır görmediği evi hayal etmesiyle, onca zaman sonra bu evle burun buruna gelmesi arasında büyük fark vardır. Genelde anıların şiirselliği, onlara kaynaklık eden somut gerçeklikle yüz yüze gelinmesiyle yıkılır gider.⁶³

SÖZLER: *"İçindeki çocuğa sarıl, sana insanı anlatır." Sezen Aksu*

Dersu⁶⁴ yaşlanana kadar ormanda tek başına göçer-avcı olarak yaşadı. Görme yetisinin zayıflamasından sonra kente inmek zorunda kaldı ve ormanda tanıştığı yüzbaşı dostunun

⁶² Şikestî: Kırık

⁶³ Tarkovski, Andrey, 2017, Mühürlenmiş Zaman, Çev.: Mazlum Beyhan, Agora Kitaplığı, İstanbul, s. 19-20

⁶⁴ Kurosawa, Akira, 1975, Dersu Uzala

kentteki evinde yaşamaya başladı. Kent-ev, onun için bir hapishaneydi, nefes almakta bile güçlük çekiyordu, suyun ve odunun parayla satılmasına kızılıyordu. Kent-eve daha fazla dayanamadı, ölümü göze alarak tekrar ormana gitti.

Ben Dersu kadar olmasa da her köy çocuğu gibi doğayla iç içeydim. Yaşadığımız evin damı topraktı ve bahçeden farksızdı. Odaların zemini de topraktı ve duvarlar taşlandı.

Kente taşındıktan sonra bu doğal durumumuz köklü bir biçimde değişmeye başladı. Evin içini güneş ışığı almadan yaşayabilen çiçek ve bitlilerle doldurmaya başladık. Hatta evlendikten sonra günün birinde eşime; yeni aldığımız saksılar için "toprağı nereden buldun" dediğimi hatırlıyorum.

Güneşin ve toprağın olmadığı yere alışan ben, hala köydeki ben olabilir miydim? Hiç sanmıyorum. Bu çok kötü bir değişim hatta belki de dönüşüm. Dersu, kentteki ölü yaşam yerine, gerçek bir ölümü tercih etti. Biz ise o kadar körleştik ki öldüğümüzü de göremiyoruz. Bütün bunlar bana dert oldu ve beni düşünmeye sevk etti.

ANILAR: Köyden "kente" taşındığımız ilk yıllardı. Daha doğrusu benim için kentti ama esasında bir ilçeydi. Boynumda bir ayakkabı boyama sandığı vardı. Şehre göç etmeden önce, televizyondan izlediğim Susam Sokağına benzeyen sokakları görmeyi hayal ederdim. Bu yüzden her sokağa girişimde, hep o büyüklü sokağı görmeyi istedim. "Olandan" nefret etmemin sebebi gördüğüm "gerçeklerdi", "olması gerekene" olan tutkum ise "hayal kırıklıklarımın" bir gereği idi. Olanın ve olması gerekenin tevhidini sürekli "dert edinmemin" nedeni ise artık büyümüş olmamı ya da ölüme kendimi çok yakın hissetmemdi. Yani artık sorumluluğu yüklenmeliydim.

Zamanla etrafımda kendimden daha büyük bir insan görmeye başladım. İnsan en çok da babasını yitirdiğinde yaşıyor bu duyguyu. Bir yerde kendini en büyük insan olarak gördüğünde, artık bütün sorumluluk omuzlarına binmiş demektir. Olan ve olması gerekenin tevhidini düşünmek, benim için bir kadere dönüştü. Bu fakir aklımla, o tevhidin peşine düştüm. Bu derdi tercih edip etmediğimi bilmiyorum, bu nedenle

öväüncüm olmalı mı bundan emin değilim. Övgülerin en gü-
zellerine layık olandan başkası bunu tam olarak bilemez diye
düşünüyorum.

FRAGMANLAR:

- Özgür bir adamsın artık!
- Biraz daha kalamaz mıyım? Burada çok mutluyum.⁶⁵

Söyle bana hayy, nefsimi nasıl terbiye edebilirim?

Onun sayısız yolları vardır ego. İncittiğin bütün ruhlardan git
af dile; vicdanındaki her yara ve şüphe için birer ağaç dik. O
ağaçların ölmesine asla izin verme. Her mevsim meyve veren-
lerinden meyvelerini topla ve incittiğin insanları ziyaret edip
onlara ikram et. Meyve vermeyenlerinin altında o insanları
ağırla. Gözlerinin içine bak, sohbet et ve uygun olanlarının
omuzlarına, başlarına ve ellerine elini koy. Vicdanındaki ya-
ralar ve şüpheler her aklına geldiğinde Allah'tan af dile; in-
sanlara, hayvanlara ve bitkilere iyilik et.

∞ nîjad⁶⁶ ∞

Göç ettiğin yerde seni en çok etkileyen şey ne oldu ego?

Göç ettiğim yerde Kürt ırkından olduğumu öğrendim. Daha
önceleri Kürt olduğumu biliyordum ama bunun birileri için
öteki olduğunu bilmiyordum. Bu öğrenme; insana, topluma,
kavme, ümmete-Müslümana ve İslam'a bakışımı kökünden
sarstı.

Doğduğum köye de göç ettiğim yere de kendimi ait hissetmi-
yordum. Bu sadece Kürt olmamla ilgili bir şey değildi. Çünkü
otokton bir milletiz ve bizde yerleşiklik duygusu çok gelişmiş-
tir. Bu sanırım daha çok yoksul olmamla ilgili bir şeydi. Ken-
dimi bildim bileli, bir yere ait olmak veya o yeri sahiplenmek

⁶⁵ Chaplin, Charles, 1936, Modern Times/Modern Zamanlar

⁶⁶ Nîjad: Irk

bende çok zayıf bir duygu oldu. Diğer taraftan, ben bütün dünyayı seviyorum ama bir o kadar da tamamen buraya ait olmadığımı da hissediyorum.

Köyde yaşadığım yıllarda, oraya gelen öğretmenlerin bizi asimile etmeye gelen kişiler olduklarını bilmiyordum. Ana dilim olan Kürtçeyi zamanla neden daha az konuştuğumu da fark etmiyordum. Aklımda henüz devlet ve ırk kavramları yoktu. On bir yaşındaki bir çocuk için bunlar değerlendirilebilir şeyler değildi. Fakat taşındığımız o Karadeniz bölgesindeki ilçede ırkçılığı daha açık seçik bir şekilde ve çok boyutlu bir biçimde deneyimlemeye başladım.

İrkçılığın yarattığı çelişkileri, travmaları ve yıkımları ne ben ne Kürtler ne de Türkler kavrayacak durumdaydı. Hiç kimse-nin bu çelişkilere ayıracak zamanı da yoktu. Hayatta kalmak dışında kimse bir şey yapacak durumda değildi. Düşünmeye zamanları olsa da bunu yapacak zihinsel donanımdan yoksun olduklarını şimdiki halimle görebiliyorum. Çünkü bu topraklarda yaşayan Kürtler de Türkler de köksüz haledirler, hiçbir şeyin devamı değiller ve bu halleriyle ırkçılıkla hesaplaşacak ve onu aşabilecek yüksek bir düşünce üretmeleri imkansızdır. O halde sen de aynı durumdasın ve senin deyimle “yüksek düşünce” üretemezsin.

Benim neredeyse hiçbir putum yok diyebilirim ama ben de herhangi bir devamlılığa sahip değilim. Evet, sana sohbetimizin en başında da bunu anlatmaya çalıştım. Şu anda bu coğrafyada Kürtçe ve/veya Türkçe ile yüksek düşünce üretilemez. Diğer coğrafyadaki Kürtler ve Kürtçe; Araplar ve Arapça; Farsiler ve Farsça daha iyi durumda. Fakat oralarda da henüz iyi hayat, şehir, özerk kurumlar, güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, laiklik ve görece özgür-omurgalı insan olmadığı için yüksek düşüncenin üretilebileceğini zannetmiyorum.

Peki ne yapmayı düşünüyorsun ego?

Senin daha önce de belirttiğin gibi mertebemce yani kabımca düşünmeye çalışacağım. Belki sözünü ettiğin ilkeyi iyi düşünebilir ve teoriye de menzil aldırabilirim. Ama dediğim gibi her bakımdan çok fakir bir haldeyim.

İlkeyi düşünmekten çok konuşturacaksın ego!

Neden Hayy, yani neden onu düşünmekten çok konuşturmamı istiyorsun, fakir bir bilincim olduğu için mi?

Dünyanın en akıllı en ahlaklı ve en bilgili insanı da olsaydın, hatta dünyadaki bütün dillerle düşünmeyi ve şiir yazmayı bile bilseydin senden aynı şeyi isterdim.

Neden?

Çok neden sayılabilir ama kısaca söyleyeyim sana nedeni... Hepiniz sorumlusunuz. Bu sorumluluğu da ancak ve ancak ilkeyi konuşturarak, onunla iletişime geçip sohbet ederek la-yıkıyla taşıyabilirsiniz.

Ne yani benden düşünmeyi terk etmemi mi bekliyorsun?

Hayır... Düşünce de dahil her şeyi ilkeye vurman ve ilkeyle taşıman gerektiğini söylüyorum. Her insan da düşüncelerini kendince ilkeye vurmali ve kendince ilkeyle birlikte taşımali.

Bu kaosa neden olmaz mı?

Hayır, bu inşa ettiğiniz ve biriktirdiğiniz bütün putlardan sizi koruyacaktır. Şehadet için kendi özgün şahsiyetinize ve kainatla sizi sürekli bağlantıda tutacak bir ilkeye ihtiyacınız var. Dağların, toprağın, bitkilerin, hayvanların ve suların dünyaya yayılışını düşün ego; ayın, güneşin ve yıldızların kâinatta menzil alışlarına bak ve ilkeye sarıl.

∞ gewrîdanî⁶⁷ ∞

Kendilerine Müslüman diyen toplulukların Sünnetullah'la savaşmaları karşısında insan olmaktan utandım.

SÖZLER: Allah Kürtleri sanki yanlışlıkla yaratmıştı ve bu yanlış düzeltme görevini Türk, Arap ve Fars devletlerine vermişti.

⁶⁷ Gewrîdanî: Bulantı

Her şeyi anlayabilirim hayy... Devlet kurmalarını, Kürtlerin devlet kurmasını istememelerini, bütün devlet kadrolarına hükmetmeyi istemelerini, tüm ihaleleri, parayı, petrolü, toprağı ve suyu kontrol etmeyi istemelerini de anlarım. Neticede bütün halklar adaletli olmayabilirler, bunları anlayabilirim. Ben sadece ve sadece bir dili yok etmeye kalkışmayı anlayamam. Bu dünyada yapılabilecek en büyük kötülük bir dili yok etmektir. Ve kendilerine Müslüman diyen kavimler, bir dili yok etmek için yüzlerce yıldır iş birliği içindeler. Dünyada yapılabilecek en büyük kötülükte yardımlaşıyorlar.

Sorun, bazı Kürtlerin silahlı güce sahip olmaları değildir. Bak ben bir Kürt'üm, elimde herhangi bir silah yok ve dilimi, kültürümü, köklerimi; eğitimde, sanatta, bilimde, felsefede, edebiyatta her alanda yaşamak ve yaşatmak istiyorum. Ama bu meşruiyeti tartışmasız olan haklarıma ne Türk ne Fars ne de Arap devletleri saygı duyuyor. Kürtler de bu haklarına saygı duyulmadığı için ellerine silah almak zorunda kalıyorlar. Çünkü başka bir yol bırakmıyorlar. Gönül isterdi ki adaletsizliğin ve bilinç körleşmesinin bin bir türünün kurumsallaştığı bu Ortadoğu cehenneminde bir dilekçeyle, siyasi partilerle veya evrensel değerlere sahip anayasalarla sorunlar çözülsün ama ne yazık ki öyle olmuyor.

Benim gibi düşünenleri de terörist olarak suçlayıp hapse atıyorlar, muhtemelen benim sonum da aynı olacak. Benim kızdığım nokta egemenlerin böyle davranması değildir. Onlar dünyaya daha çok egemen olmak için her türlü kötülüğü yapmayı doğaları haline getirmişlerdir. Halklara, iş dünyasına ve hatta üniversitelerdeki insanlara da kızmıyorum. Çünkü onların ahlakı her zaman güçlü olana uymaktır. Musa güçlenince Musa'ya, Firavun güçlenince Firavuna uyarlar. İsa güçlenince İsa'ya, Sezar güçlenince Sezar'a uyarlar. Muhammed güçlenince Muhammed'e, Muaviye güçlenince Muaviye'ye uyarlar. Uydukları şey hakikat değil güçtür. Bu yüzden onlardan bir beklentim yok. Benim kızdığım tek bir sınıf-grup vardır; o da entelijansiyadır. Yani yüksek düşünce, sanat, edebi-

yat ve bilim üretmesi gereken sınıf. Ama ne yazık ki bu Orta-doğu ülkelerinde özgür akıl ve vicdan sahibi olan bir entelijansiya yok. Bu ülkede düşünür, bilim insanı, aydın, entelektüel vs. denilenlerin hemen hemen hepsinin derinliği ve hassasiyeti ile egemenlerin, halkın, iş insanlarının, akademisyenlerin, gazetecilerin derinliği ve hassasiyeti neredeyse aynı düzeydedir. Yani kör bir zincir kurulmuş ve bu zincir bir türlü kırılmıyor. Sezai Karakoç bile çıkıp Türk egemenlerine “yaptıklarınızdan artık beri durun, kötü alışkanlıklarınızı terk edin” demiyorsa başka kim çıkıp desin ki?

*AYETLER: (Onların her biri için) önünden ve ardından nöbetleşerek izleyenler vardır. Onu Allah'ın emriyle korurlar. Bir topluluk kendisini değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez. Allah bir topluluk için fenalık istedi mi, hiçbir güç onu durduramaz; onların O'ndan başka bir koruyup kollayanları da olmaz.*⁶⁸

O halde ego, Kürt, Türk, Arap ve Fars kavimlerini tek tek düşün. Fakat bunu yaparken halklar ile o halkların egemenlerini ayır. Çünkü kötülükleri halklar değil, o halkların egemenleri yapabilir.

Elbette hayy... “Benim bu dünyada en çok tiksindiğim devlet İngiliz devletidir” dediğimde İngiliz halkını değil, egemenlerini kastediyordumdur. Halklar zulüm orduları kurmaz, dünyayı işgal etmez, ayetlerle savaşmaz ve halkları sömürmez. Bütün bunları had, hudut ve adalet bilmeyen egemenler yapar.

O halde amacın; dünyadaki bütün halkların varlığını koruyacak ve onların düşmesini önleyecek bir medeniyeti düşünmek olsun.

ANILAR: Köyümüzden kopmuştuk; ırkçı, varlık ve varoluş düşmanı olan bir yerde hayatta kalmaya çalışıyorduk. Kiracı olarak yaşadığımız evlerin bahçelerinde kardeşlerimi toplayıp geceleri göğे bakardık; hep birlikte göğе bakan üç erkek ve bir kız... İlhan, Yasin, Ceylan ve ben. Onların gözleri göğе bakardı, kulakları ise daha çok bende olurdu. Sesleri hala kulaklarımda; “ne kadar da çok yıldız var,

⁶⁸ Ra'd, 11. Ayet

kaç tane olabilirler, şu da yıldız mı, şu uçak değil UFO'ya benziyor, Ay hareket ediyor mu, acaba yukarıdan bize bakan birileri var mıdır?...

Onlar gökyüzüne bütüncül bir anlam verme görevini bana, yani abilerine bırakmış gibiydiler, ben ise bunu gökten bekliyordum. Yeryüzünden bir şeyler beklemeyi bırakmış gibiydik. Çünkü dünyada bir bütün ve anlam aramamıza insanlar izin vermiyorlardı. Paramparçalığımızın, acı dolu yaşamlarımızın anlamını ve bir bütünü arıyorduk. Birlikte arayışımızı neden ve ne zaman kaybettik bilmiyorum ama belki de abileri olmanın sorumluluğu ile ve daha bilmediğim birçok nedenden dolayı aramaya devam ediyorum...

SÖZLER: *Dünya sizin olsun bana dilim yeter!*

∞ şer⁶⁹ ∞

SÖZLER: *Eğer bir suçum varsa, iktidar ve savaş kültüründen benim de bu mikrobu biraz kapmamdır. Özgürlük için devlet iktidarı ve bunun için de savaş adeta müminler için bir Kuran emri gibi anlaşılınca bu oyuna dahil olacaktım. Hemen hemen tüm ezilenler adına yola çıkanların kurtulamadıkları bir hastalıktır bu. Bu temelde sadece hâkim sisteme karşı değil, adına her şeyimi ortaya koyduğum özgürlük mücadelesine karşı da suçluyum. Bunun özeleştirisini sadece teoride değil, yalnızlığımın soylu pratiğinde de sonuna kadar götüreceğim. Fakat ya bir toplumu, halkı kendisi olmaktan zorla ve hileyle çıkarma suçunu sistem nasıl ödeyecek?⁷⁰*

ANILAR: *Üniversitede öğrenci olduğum ilk iki yıl yurttta kaldım. Benimle dertleşip annesini özlediği için defalarca ağlayan güzel insanın, kısa süre sonra reisçilerle takılmaya başlamasını, yumruğunu sıkması ve "insan dövme" almasını hüüzünle izledim.*

⁶⁹ Şerr: Savaş

⁷⁰ Öcalan, Abdullah, 2004, Bir Halkı Savunmak, s. 11

Anadolu'nun o güzel insanların ırkçılıkla nasıl zehirlendiklerini gördükçe kahroluyordum. Ve kavga esnasında korkudan kaskatı olmuş bedenlerini parçalarcasına birbirinden ayırıyordum. ırkçılık ve bütün diğer ideolojiler birer hastalıktır, çünkü Sünnetullah'la, Allah'ın ayetleriyle ve kâinatla çelişirler. Bu nedenle hep varlık, varoluş düşmanıdırlar ve insanları savaşa mahkûm ederler.

*FRAGMANLAR: İyi ve özgür insanlara hain deniliyordu, hainlere ise kahraman.*⁷¹

Yığın-çokluk halindeki insan özne değildir, nesneler arası bir nesnedir. Bir başka deyişle her insan, herkes arası bir herkeştir. Herkes halindeki insan; sanat, şehir, bilim, felsefe yapamaz, ahlaklı da olamaz ve iman da edemez. Çünkü bunlar için şahsiyet veya en azından birey olmak gerekir.

SÖZLER: "İnsanlar sürekli o gün yerimi yorgun olduğum için vermediğimi söylüyorlar ama bu doğru değil. Hayır, yorgun değildim. Tek bir yorgunluğum vardı; pes etmekten yorulmuştum." Rosa Parks

Avrupalılar egemen ulus-devleti toplu bir bencilliğin kaynağı olarak görürler ve milliyetçiliğin iki dünya savaşının da temel sebebi olduğunu düşünürler.⁷² Fukuyama'nın da burada belirttiği üzere ırkçılık, halkı savaş makinası haline getirir. İnsanlar hem makine haline getirilirken hem de makine şeklinde hareket ederlerken sürekli çirkinliğe alıştırlılırlar. Tarih boyunca ulus devlet kadar hiçbir şey insan doğasını ve kültürünü kötücül şekilde dönüştürmemiştir.

Ben evdeki hamam böceklerini, karıncaları ve sivrisinekleri öldürmeye kıyamazken, onlar sürekli insan ölümlerini duyuyorlar. Ve kendilerine Müslüman diyen insanlar da sürekli gazete ve televizyonlarda "şehit düştü, teröristler etkisiz hale getirildiler, öldürüldüler, bizden bir onlardan on gitti" gibi

⁷¹ Noujaim, Jehana, 2013, Al Midan/Meydan

⁷² Fukuyama, Francis, 2014, Tarihin Sonu ve Son İnsan, Çev.: Zülfü Dicleli, Profil Yayıncılık, İstanbul, s. 435

haberlerin olduğu bir cehennem çukuruna bakıyorlar. Bu çukura sürekli bakan insanlar iyi, güzel ve doğru kalabilirler mi hiç? Nietzsche, “Boşluğa-kuyuya uzun süre bakarsan o da senin içine bakar,” der. Zaten Müslümanların yüzlerine bakılırsa yüzlerce yıldır çukurların içine baktıkları hemen anlaşılır.

AYETLER: İste bu yüzden biz, İsrailoğulları zerine şunu yazdık: Kim bir kişiye, bir kişiye karşılık yahut yeryüzünde bir fesat sebebiyle olmaksızın öldürürse, insanları toptan öldürmüş gibidir. Ve kim bir kişiye hayat verirse insanlara toptan hayat vermiş gibidir. Andolsun, resullerimiz onlara açık-seçik kanıtlar getirmişlerdir. Ama onlardan birçoğu bunun ardından da yeryüzünde zulüm ve azgınlığa sapmaktadır.⁷³

SÖZLER: Doğada iki rk vardır; yukarıdakiler ve aşağıdakiler.⁷⁴

Sen nasıl bir yerde olmayı istiyorsun ego?

Ben, insanı nesneleştiren şeylerin ötesinde olan bir medeniyet düşünmek istiyorum. İnsanın kendi eliyle yapıp ettiklerinden dolayı daha fazla düşmesini engellemek gibi bir sorumluluğum var. Bilincinin hakkını vermek üzere yola çıkan her insanın amacı da bu olmak zorundadır.

Sevgili İbrahim; oğlu İşhak’ı kurban etmeyi tercih etmişti, peki neyin karşısında bunu tercih etmişti? İbrahim, soyu-ırkı kesmek istemişti, inancı tercih etmişti. Soy-ırk sevgisi insanın tercihi değildir. Bu nedenle onda bir öznel bilinç yani akıl, irade, vicdan yoktur. Ama inanç tercih edilebilir, burada öznel bilinç vardır ve tam da bu nedenle daha değerlidir. Sevgili İbrahim daha değerli olanı tercih etmişti. Diğer taraftan bu sadece bir iman konusu da değer, insan olmanın konusudur. Bir ateistin de bilincini koruması ve değerli olanı tercih etmesi insan olmasının bir gereğidir.

Bir anne de çocuğunu çok sever, bu doğaldır ama bu sevgi eğer çocuğun ilkesizliklerini görmezden gelecek arpıklıkta

⁷³ Maide, 32. Ayet

⁷⁴ Adorno, Theodor W., Horkheimer, Max, 2014, Aydınlanmanın Diyalektiği, ev.: Nihat Ülner, Elif . Karadoğan, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, s. 309

ise ya da başka anne ve çocuklardan nefret etmesine neden olan bir bağılılık ise işte o zaman kurban edilmelidir o bağ.

SÖZLER: "Dil, Varlığın evidir." Heidegger

İnsanı nesneleştiren her ne varsa Sünnetullah'a uygun değildir ve ne olursa olsun terk edilmelidir, üstelik bu bir inanç bile olsa. Dikkat ediyorum da "ben Müslümanım" diyenlerin hemen hemen hepsi atalarına da dünyaya da evlatlarına da tapıyorlar. Bu sadece bir inanç eksikliği değildir, aynı zamanda bir bilinç, yani akıl, irade ve vicdan eksikliğidir. Kendilerini aşan ve aynı zamanda içine alan ne bir Tanrı inançları var ne ilkeleri ne de hukukları var. Kendi varlıklarını sürdürmek için kelle sayısı dışında herhangi bir ayete veya ilkeye sarılmadıklarından, ırk asabiyelerini yücelttiler ve onun altında nesneleşip zalimlerden oldular.

SÖZLER: Bir kavmin dilini yok eden veya yok edilmesini seyreden, Varlığın evini yıkmaya çalışan insan Müslüman olabilir mi?

Söyle bana hayy, bir son olacaksa eğer, ne zamandır o Son medeniyet?

Elinde silah tutan bütün insanlar yuvalarına döndükleri zaman, sadece evlat olup analarına sarıldıkları zaman, hakların ve değerlerin yaşamak için güce ihtiyaç duymayacakları zaman.

Bu bir ütopya mıdır?

Hayır, bu insanın sorumluluğudur.

∞ edip⁷⁵ ∞

Sekiz yaşındayken İstanbul'a taşındık. Babam, Türkçeyi çabuk öğrenmemiz için evde sıkıyönetim ilan edip Kürtçe konuşmayı yasaklayınca ne olduysa gariban anneme oldu.

⁷⁵ Edip: Yazar

Okuma yazma bilmeyen zavallı annem Türkçeyi öğrenemediği için Kürtçeyi de unuttu. Sonunda, annem Kürtçe ve Türkçe karışımı yeni bir dil (Kütürkçe!) konuşmaya başladı. Kendisini galiba bizden başka anlayan yoktu. Zaten başkasının anlamasına pek ihtiyacı da yoktu; zira annem evden hemen hemen hiç dışarı çıkmazdı. Çıksa bile ne değışirdi. Kürtürkçe konuşan annem hem fiziksel hem de zihinsel olarak ömür boyu güneşsiz bir zindana mahkûmdu.⁷⁶

Yüksel Ailesi üzerinde durmayı önemli ve değerli görüyorsun öyle değil mi ego?

Evet, çünkü Yüksel Ailesi üzerinden özellikle muhafazakâr Kürtleri okumak mümkündür diye düşünüyorum. Bir Kürt aile olarak uğradıkları zulümler, adı ve hayatı olmayan kadınlar, baba-oğul ve kardeşler arasındaki çelişkiler, ırkçılar tarafından öldürölen Metin Yüksel, Edip Yüksel ile Kürt ve Kuran düşmanları arasındaki mücadeleler... Bütün bunlara baktığımda Allah'ım ne kadar da görkemli bir aile diyorum!

Yüksel ailesinde "mükemmel çelişkiler" bir araya gelmiş gibi. Edip Yüksel bu mükemmel çelişkilerden çıkmış ve insanı nesneleştiren İslami kültürden sapmış bir zekâdır. Yurdum imamları; güce, devlete, ırka, kula tapmayı terk ederek Edip Yüksel'i biraz örnek alsalardı bugün kötücöl topluluklar olmaktan çıkıp iyi bir toplum olabilirdik. Diğer taraftan Edip'in de henüz tam bir düşünür olamadığını görüyorum. Yüksek düşünce için iyi zekâyâ sahip olmak ve mantık bilmek yetmez, imamlığı da aşmak gerekir. Unutmamak gerekir ki; sadece özgür olan bir bilinç düşünebilir, bunun için de her türlü tabu ve dogma en azından paranteze alınabilmelidir.

SÖZLER: "Acı çekenler ile acı çektirenler aynıdır." A. Schopenhauer

⁷⁶ Yüksel, Edip, 2016, Mesaj Kuran Çevirisi, Ozan Yayıncılık, İstanbul, s. 567

∞ reh⁷⁷ ∞

Hep söylerim hayy... Birçok sapmamın temelinde Kürt olmam yatar diye. Kürt “ulusunun” köklerine baktığımda çok ilginç sonuçlarla karşılaştım. Özellikle menşei konusu çok şaşırtıcıdır. Örneğin hemen hemen bütün uluslar menşeleri konusunda tek bir kaynağı işaret ederken; Kürtler kendilerini iki tabaka ve o tabakalar altında da birçok halkla ilişki içinde anlatırlar. Örneğin: “İlk tabaka, Zagros Halkları: Lulu veya Lulubumlar, Guti-Cuti-Cudi’ler, Kasay-Kusi-Kuşu-Kasitler, Khaldi-Urartu’lar, Subari’ler. İkinci Tabaka: Medler ve onlara bağlı halklar (Mad-Medes, Nayri-Nairi, Kardukhiler-Karduchoi).”⁷⁸ Üstelik bu, teorilerden yalnızca biri yani Kürt ulusunun menşei ile ilgili daha birçok teori var.

Hiç şüphesiz hepimiz Âdem soyundanız. Fakat herkesin kendisini tek-tekillik gibi inşacı-mitosçu kaynaklar-dogmalar üzerinden “inşa ettiği” bir dünya tarihi düzeni varken, diğer tarafta da Kürtler gibi “tarihin sapması” olan “uluslar” var. Bunların bir anlamı değil, birçok anlamı olmalı diye düşünüyorum. Rus dilbilimcisi N.Y. Marr Kürtleri “tarihin üvey evlatları”⁷⁹ olarak tanımlamıştır.

Biz Kürtlerin durumu, insanın yeryüzüne atılmasına çok benziyor. Otokton bir halk olmamıza rağmen yaşadığımız durum bir yersizlik, yurtsuzluk ve kimsesizlik hali gibidir. Paramparça ve tevhide hasret. Trajedilerin ve mükemmel çelişkilerin tam göbeğinde olma hali. Erd ü ezman arasında sürekli bir inilti içinde olma durumu. Ama bana göre hiçbir halk, yeryüzünde Romanlar kadar güzel bir menzil alamadı. Onlar yeryüzünün kuşları oldular.

⁷⁷ Reh: Kök

⁷⁸ Beg, M. E. Zeki, 2014, Kürtler ve Kürdistan Tarihi, Çev.: V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Ş. Aslan, Nübihar Yayınları, İstanbul, s. 75-90

⁷⁹ Lazarev, M.S., Mihoyan, Ş.X., Vasilyeva, A.İ., Gasratyan, M.A., Jigalina, O.İ. 2013, Kürdistan Tarihi, Çev.: İbrahim Kale, Avesta Yayınları, İstanbul, s. 10

SÖZLER: “İslam’ın fetihçi ideolojisiyle liberalizmin milliyetçi ideolojileri çoktandır özgür Kürtlüğü defterden silmiş olup tarih dışı saymaktaydı.”⁸⁰ Abdullah Öcalan

∞ **zilm**⁸¹ ∞

Söyle bana hayy... İnsanın; “Asla geri döndüremeyeceğin hiçbir şey yapma,”⁸² şeklinde bir prensibi olabilir mi?

Sizler bilinçli varlıklarsınız, olumlu ve olumsuz şeyler yapmak doğanızın bir parçası. Bu prensip üzere olan bir hayatı niyet edebilirsiniz ama mutlaklık haline getirdiğinizde zulmedenlerden olursunuz. Tabi burada eğer “yaratılamayacak bir şeyi yok etmek” kastediliyorsa, örneğin bir dili, bir canlı türünü, doğal bir dengeyi, o zaman kesinlikle uyulması gereken bir prensiptir. Bu birçok ilişkide de geçerli olmalıdır... Örneğin arzuyu, tutkuyu, umudu, birlikte yaşama isteğini yok etmek, insan öldürmek ya da yaralamak, sadece canın istiyor diye herhangi bir canlıya zarar vermek gibi. Tabi böylesi tümel prensiplerin dünyada ikame olması için buna uygun bir medeniyetin de düşünülmesine ihtiyaç var.

Bunun için bir önerin var mı?

Evet var... Her şeyi Onun adıyla okuyun!

Bunu nasıl yapabiliriz?

Senin anlayacağın dille söyleyeyim: “Hiçbir şeyi tümelle olan bağlantısından koparmayın.” Kendi elinizle yapıp ettiğiniz kültür Ondan tam bir kopuştur. Sen kültürün neresindesin ego?

⁸⁰ Öcalan, Abdullah, Kapitalist Modernitenin Aşılma Sorunları ve Demokratikleşme, s. 5

⁸¹ Zilm: Zulüm

⁸² Tarkovsky, Andrei, 1979, Stalker/İz Sürücü

Ben kültürün ne içindeyim ne de dışındayım: Olan ve olması gereken bir yerde, yani "araftayım". Kanımca sadece arafta olan insanın yönleri, yolları, sızıları, gözyaşları, erkeği-kadını, dünyası-ahireti, cenneti-cehennemi, güzeli-çirkini, zâhiri-bâtını ve ölüsü-dirisi olabilir. Bana göre insanın hayattaki olan ve olması gereken yeri araftır.

*SÖZLER: "Kim söyleyebilir senin kalbinin neden iç çektiğini... Sadece zaman."*⁸³

Ben bir mazlumum hayy. Zulme uğrayanlar hiçbir zaman olağan bir yaşam süremezler, hatta olağan yaşamdan iğrenirler. Zalimler her davranışlarıyla kendi sonlarına neden olacak şeyleri kendi elleriyle toprağa tohum gibi ekerler. Zulme uğrayanlar olağanı besleyen şeyleri üretmeyi ve tüketmeyi terk ederler. Yaman çelişkileri gördükleri için Tanrısal sapma davranışları geliştirirler. Böylece zulmü ortadan kaldıracak dünyaları düşünme ve aksiyonlarda bulunma konusunda ustalaşırlar.

Sen ustalaştın mı ego?

Sanmıyorum. Kendimi bu konuda hala yolda görüyorum ve sanırım her zaman da böyle göreceğim.

SÖZLER: Sözlerim; kaldı ise ölçüsüz, uyaksız ve kaftıyesiz de olsa özne dilini sevenleredir. Gıcırdayan, puslu, sisli plak seslerinden haz alanlarıdır. Pulsuz, damgasız ve mühürsüz yazıyı değerli bulanlarıdır. Narayı değil, inilti içindeki sesleri arayanlarıdır.

Bu ülkede, bu topraklarda, hatta sadece İslami topluluklarda değil görece Batı toplumları dışındaki her yerde; o kadar çarpık toplumsal yapılar, bellekler, siyasi ve ekonomik hareketler, ideolojikçikler var ki; buradan ya akıl sağlığını kaybederek çıkarsın ya da filozof olursun.

Sesimi duyduğuna göre akıl sağlığın yerinde demektir. Ama filozof olmak için daha var. Bunun için olan ve olması gerekenin teorik ve pratik tevhidini düşünmen ve bunları tarih üstü bir ilkeye bağlayan gerekiyor. Bunu da ancak geçmiş, şimdi

⁸³ Enya, Only Time

ve geleceğin tevhidini düşünerek yapabilirsin. Bunları yapmadığın sürece filozof sayılmazsın ego.

Yüküm çok ağırmış ama keşke sadece bu dediklerin olsaydı... Ben bir Kürt'üm; hayatın trajedisi, varlığın varoluşun acısı, ruh-can sıkıntısı, geçim sıkıntısı, ölüme doğru olan ve bunu bilen tek varlık olmanın sancısı yetmiyormuş gibi bir de Arap, Fars ve Türk egemenlerinin bizi nesneleştirme girişimleriyle mücadele etmek durumundayım.

SÖZLER: Kendilerine Müslüman diyenlerle değil dünyada, cennette bile birlikte olmaktansa cehennemde olmayı tercih ederim. Ben onlardan değilim!

Sokrates'in, diğer filozofların, peygamberlerin ve sorumluluğu yüklenmiş bütün insanların durumu da senin durumundan farklı değildi ego. Sorumluluğu taşımak çok zordur ve bedelleri ağırdır.

FRAGMANLAR: Hiçbir zaman kendimi bu ülkenin vatandaşı olarak göremedim. Dışlanmış birisi gibiyim... Sanki bir süre sonra kovulacağım, "hadi sen ne burada duruyorsun, toparlan git!" dediklerinde şaşırmayacağım gibi geliyor bana.⁸⁴

Görece iyi, kötü, çirkin, güzel, doğru, yanlış bir hal içinde olan her insana baktığımda; "ben neden orada-onun yerinde değilim, o neden burada-benim yerimde değil" derim? Sanırım bu soruları melekler insanlara, insanlar meleklerle, insan insana, cennet cehenneme sorar durur. Bu sorular karşısında aklım, muhayyilem, sezgim hızlıca koşup bir yerlere saklanır. Hep kendi kendime, "benim arkamda ve onların arkasında doğru, güzel ve iyi şeyler var ya da olmalı" derim. Bunu diyemezsem ve dediklerime birazcık olsun inanamazsam bir an bile varlık ve varoluşsal görelî bütünlüğümü koruyabileceğimi sanmıyorum. Bu gözlerle bakmayan bir insan, değil yanıfta, çirkinde ve kötüde; doğruda, güzelde ve iyide bile hayat göremez.

⁸⁴ Günaydın, Engin, 2014, Balçıçek İlter'le Söz Sende Programı, Habertürk TV, İstanbul, Youtube

Kendimi ve kendim olmayanları bir bütünlük içinde düşünmeyi bir türlü başaramıyorum ama bütünü aramaktan da kendimi alamıyorum.

Söyle bana hayy... Neden hem zulme uğrayan hem de zulmeden karşısında kendimi sorumlu hissediyorum.

Yaşayan bir ölüye dönüşmemiş her insan bunu hisseder. Bazıları bu hissi unutmak için dünyaya daha fazla dalar, bazıları zulmettiklerini şeytanlaştırıp yaptığı zulmü yüceltir, bazılarıysa senin gibi o sorumluluk hissini canlandırıp onunla konuşmanın peşine düşer.

Ne yapmalıyım?

Benimle konuşmak için her zaman bağlantını kuru. İlkeyi öyle ikame et, ona öyle bir menzil aldır ki; dinleri, kavimleri, bilimleri, liderleri, imamları, ideolojileri ve akılları dünyaya tapmanın aracı haline getiren her nefes, bu menzili tüketmeden keşilsin. Yaşayan her bilincin sorumluluğu budur. Öyle ölçütler düşün ki hakkı ve batılı ayırsın; bu ölçüye sorumluluğu yüklenmiş her insan sarılsın. Ölçüyü yeryüzüne indir ego, bu senin sorumluluğun!

∞ evîna neheq⁸⁵ ∞

Çok sevdim hayy, çok... Adeta sevmek elimde değilmiş gibi sevdim. Herkesi ve her şeyi sevebilecek gibi sevdim. Belki de o yüzden çok hatalar yaptım ya da hatalar yaşanmalıydı ya da hata değillerdi. Bilmiyorum...

*FRAGMANLAR: "Bana, kaçmayı bırakmamı söyleyecek bir yere hiç gitmedim ama burası öyle bir yerdi."*⁸⁶ Marlon Brando

⁸⁵ Evîna neheq: Yalan aşk

⁸⁶ Riley, Stevan, 2015, Dinle Beni Marlon

Hayatın büyüsunü, arzusunu, tutkusunu, iradesini ve bilincini öldürmeyen her şey iyidir ego. Onların hepsi güzel insanlardı, sadece yollarınız birbirinden farklıydı.

SÖZLER: "Kız arkadaşlarım benimle ahabaplık etmeyi ve fikirlerimi kabul etmeyi zevklerine ve rahatlarına aykırı buldular. Hoş tutulan bir oyuncak olmak onlara insan olmaktan daha kolay ve cazip geliyordu." Sabahattin Ali

ANILAR:

- Aklımda ve ruhumda çok fazla çelişki var, insanların ve kendimin çirkinliğini taşıyamıyorum. Güzel olarak gördüğüm ve sevdiğim insanlar benim dünyamdan değiller. Bunlar çok garip.
- Ne demek istiyorsun e, yine aklından hangi delilikler geçiyor?
- Din, bilim ve toplumsal gerçeklikler namına ne varsa hepsini askıya aldım.
- Bilimi ve hatta toplumsal gerçeklikleri de anlarım ama dini askıya almak ne demek! Ben böyle bir insanı sevmeye nasıl devam edebilirim!
- Benim ruhuma fazla bile katlandın, seni cehennemime daha fazla ortak etmeyi ben de istemem. Bu ruhu tercih edip etmediğimi ve bana neler olduğunu bilmiyorum ama sana karşı hep dürüst olmaya çalıştım. Beni affetmeni diliyorum...
- Beni unutacak mısın?
- Bir ruh hastalanmadığı sürece unutmaz. Ruhumdan az çok haberdarsın, belki hüznünlü bir ruh ama hasta değil. Ruhumun hastalanmayacağına dair söz veremem, ona ve bendeki sana elimden geldiğince iyi bakacağım söz verebilirim.
- Bu ilişkiyi neden sen bitirmiyorsun?
- Hiçbir aşk benim sözümle bitmedi, aşkı başlatan da bitiren de sözümüz değildir. O başlarsa başlar, biterse de biter, sözümüze bakmaz.
- Peki, ben neden şu anda "bitirelim" demek istiyorum?
- Çünkü acı çekiyorsun ve bunu söylediğinde acının azalacağına inanıyorsun.
- Peki ya sen, acı çekmiyor musun?
- Acı değil bu, hüznün. Sen mutlu olmayı seviyorsun ben ise hüznü seviyorum. Sanırım her şeyi askıya almanın bedelini ödemeye başlıyorum.

- Daha yirmi yaşımıza yeni girdik, bu kadar derin yürümek zorunda mısın?
- Bunun tamamen benim elimde olduğunu sanmıyorum.
- Peki, şimdi ne yapmalıyız?
- Gözümüzü kapatıp açtığımızda, başka bir dünyada tekrar birbirimize sarılacakmışız gibi buradan ayrılalım.
- Tamam. Ama sen burada bekle, gözlerini de kapatma sakın ve gi-dişimi izle. Daha önce de ayrılmaya karar verdiğimde bunu yapmış-tım ve dayanamayıp arkamdan gelmiştin. En azından giderken yine gelebileceğini düşünüyem. Sen ayrılık hüznüne fazla dayanamazsın e.
- Tamam.

Söyle hayy, iki gönül hangi yolda yürümeli?

Hüznün aşkıta, aşkın hüznünde tevhide geldiği bir yolda yürü-meli?

Peki mümkün olamıyorsa bu yol?

O zaman yalnız yürümeli.

Tek başına bu yol yürünebilir mi?

Tek başına değilsin, O var!

SÖZLER: Ona yaklaştırmayan her şey zulümdür.

Anladım ki hayy; ancak kendisi, sonsuzluk ve sevgi üzerine hiç düşünmemiş olanlar “seni sonsuza kadar seveceğim” di-yebilirler. Ve yine anladım ki, kendisini, sonsuzluğu ve sev-giyi düşünenler; düşünmeyenlere karşı da sorumludurlar. Bu sorumluluğumun bir gereği olarak da sadece adaletli olmam yetmez, aynı zamanda merhametli de olmam gerekir. Aksi halde zulmedenlerden olurum.

FRAGMANLAR:

- Seni asla bırakmayacağıma söz veriyorum.
- Buna hiçbir zaman söz vermemelisin. Hiç... Hiç kimse böyle bir söz vermemeli.⁸⁷

SÖZLER: “Herkes kendi Tanrısına, diğerlerinin dualarını sustur-ması için yakarıyordu.” Amin Maalouf

⁸⁷ Pakula, J. Alan, 1982, Sophie’nin Seçimi

∞ zana⁸⁸ ∞

Çok okumana rağmen kitaplarla aran neden pekiyi değil.

Okumaya başladığım hemen hemen her kitapta; bir geç kalmışlık, bir iş işten geçmişlik duygusu kaplıyor içimi. Garip bir sancı bu. Okumayla ilişkim tam bir sevgi ya da nefret üzere değil. Aşırı uçlar arasında salınıp duruyorum diyebilirim. Bazen bütün olarak okumayı terk etmek istiyorum, bazen de dünyanın bütün kitaplarını okuma iştahıyla doluyorum. Galiba okuma şevkim de bir çeşit can çekiyor.

Peki, bu duygunun nedeni ne olabilir?

Sanırım ya kitaplar hayata yetişemiyor ya da yaşamlar kitaplara yetişemiyor. Sanki hep bir ahenk ve uyum sorunu var gibi. Tam bir uyum beklemiyorum elbette, bu doğru da olmaz ama bu kadar uçurum da doğrusu beni kızdırıyor hatta korkutuyor.

Hayat ve kitapla nasıl bir ilişki kurmaya çalışıyorsun?

Okuduğum bütün kitapları “insanı özneleştirirler ve nesneleştirirler” diye ikiye ayırıyorum. Nesneleştirirleri sıfırla çarpıyorum, diğerlerini ise farklı anlam katsayılarıyla çarpıp anlamaya ve hayatıma katmaya çalışıyorum. Onlarla hesaplaşmaya ve daha çok özne olmaya çalışıyorum.

Peki, bunları yaparken bir ölçütün var mı?

Henüz yok. Ama kendimi, varoluşu sıkıntıda hissettiğim anda o kitaptan uzaklaşıyorum. Tabi uzaklaşmam okumayı bırakmam anlamına gelmiyor. Varoluş düşmanı olarak gördüklerimi de anlamaya çalışıyorum. Onlarla hesaplaşmak da okumalarımın bir parçası.

FRAGMANLAR:

⁸⁸ Zana: Bilgili

Öğretmen: okuma yazma biliyor musun?

Hamal çocuk: Hayır.

Öğretmen: Öğrenmek istemez misin?

Hamal çocuk: Hayır.

Öğretmen: Sana neler kazandıracağını biliyor musun? Bir kitabı, gazeteyi okursun... Birçok hikâye öğrenirsin.

Hamal çocuk: Hikâye mi? Ben de yüzlercesi var. Bir arkadaşımın baharda dağların tepelerine tırmandık... Evlerimize döndük. Boş ver gitsin, senin hikâyelerine ihtiyacım yok. Ben sana öğretmek istiyorum.⁸⁹

Hamal çocuklar gibisin ego, çok şey gördün ve yaşadın. Bunlar karşısında zorlanmayacak kitap azdır.

Bu çocuklar gibi ben de öğretmenlere ve kaynaklarına güvenmem gerektiğini biliyordum. Onlarda insanı özneleştirecek pek bir şey yoktu.

Bir insan, daha yirmi yaşında olmasına rağmen böyle bir film yapabiliyorsa, muktedirler ne kadar korksalar azdır. Özellikle “iki ayaklı at”⁹⁰ filmi ile İslami coğrafyada insanın ne kadar düştüğünü sinema diliyle anlatışına hayran kaldım. Her inilti, işte böyle mucize olup hayat dolu bir şekilde göğe yükselir. Her sapma bir Tanrı dokunuşu gibidir. İnsanlık bir gün bu mucizelerin etrafında toplanması gerektiğini anlayacak. Sevgili Samira Makhmalbaf’ın hamal çocukları gibiyim. Elime aldığım hiçbir kitap bana bilmediğim bir şeyden haber vermiyor hayy. Bu her şeyi bildiğim anlamına gelmiyor. Tuhaf bir duygu ama sanki hiçbir bilgi yeni değil. Belki de okudukça bilgisizliğimizin artması bu yüzdendir. Bilemiyorum.

FRAGMANLAR:

- *Aaa, demek kapatabiliyorsunuz!*
- *Bizim böyle bir ayrıcalığımız var.*⁹¹

⁸⁹ Makhmalbaf, Samira, 2000, Takhte Reş/Siyah Tahta

⁹⁰ Makhmalbaf, Samira, 2008, İki Ayaklı At

⁹¹ Radford, Michael, 1984, Nineteen Eighty Four

Belki de sadece bilgi varlığı değilsinizdir ego!

Köklerle birlikte her şeyi ve dolayısıyla insanı da kaybetmişiz. İnsan üzerine düşünmemiz gerekiyor. Ama bunun için de yine akıl, bilgi ve hatta teknoloji gerekiyor. Öyle değil mi?

Hiç kuşkusuz gerekiyor peki ama sence yeterli mi?

Yeterince akıl, bilgi ve teknoloji sahibiyiz ama olmadı, yetmiyormuş demek ki. Sanırım işin terbiye yönünü hep atlıyoruz. Yani aklımızı, duyularımızı, istek, arzu ve tutkularımızı terbiye etmek zorundayız.

Bunun için bir yöntemin ya da yolun var mı ego?

Hayır yok. Düşündüğüm teori bunun için yeterli olmayabilir. Ama sözünü ettiğin ilke bize yardımcı olabilir. Hadi ilkeden konuşalım...

Sabırlı ol ve yürümeye devam et, yol sana görünecektir.

FRAGMANLAR: "Cennetin niyetini bilmeyen bir insan, üstün biri olamaz."⁹² Konfüçyüs

ANILAR: Bir yaz ayıydı, ben ve babam Adapazarı ovasında yani kent merkezindeydik... Kars'tan Sakarya'nın Karasu ilçesine taşınmamızın üzerinden bir yıl ya geçmiş ya geçmemişti. Babam, ilçeye dönmeye yakın bir zamanda beni cami avlusuna bıraktı, "Sen burada bekle kurban, bir yere gitme sakın. Ben birazdan gelirim." diyerek kapalı çarşıya gitti.

Saçları ve sakalı ile elindeki tepside bulunan "bezelerin"⁹³ renkleri aynı olan bir dede avludan içeri girdi. Ben şadırovanın yanındaydım, karşımda cami ve caminin sol tarafındaki kahvehanede ikindi namazını kılmak için bekleyen insanlar vardı... Dede, bir süre etrafına bakındı ve ağlamaya başladı. O yaz sıcaklığının altında yüzünün derisi kıpkırmızı olmuştu, yürümekte bile güçlük çekiyordu, ter içindeydi, elindeki tepsiyi vücudundan daha önemliymiş gibi taşıyordu. Hiç kimse neden ağladığını sormadı ama o ağlarken sürekli etrafına bak-

⁹² Kobayashi, Masaki, 1962, Harakiri

⁹³ Beze: Kaymaklı bir çeşit tatlı

maya devam ediyordu. Etraf sessizleştii ve derken konuşmaya başladı: "Karım bu kaymakları yaptı ve götür sat dedi. Ama kimse kaymaklarımı almıyor. Saatlerdir bir tane bile satamadım. Ben eve nasıl gideceğim? Karıma ne derim ben?"

Sanki orada sevgili Muhammed hutbe için tekrar gelmişti ve "Bütün Müslümanlar kardeştir, komşusu açken tok yatan bizden değildir!" diyordu. Sanki orada Seyit Rıza "Evladı Kerbelâyız. Bi hatayız. Ayıptır, zulümdür, cinayettir!" diye haykırıyordu.

Bir fakir, en çok da kendisinden daha fakir insanları gördüğünde acı çekermiş. Bir torun bir dedeyi o halde görünce inilti içine düşermiş. Mazlumların iniltisini sadece başka mazlumlar işitirmiş. Elimden bir şey gelmiyordu. Anlaşılan oradaki insanların elinden de bir şey gelmiyordu. O kadar hacı, hoca, imam, esnaf ve cemaat hiçbir şey olmamış gibi davranmaya, dedikodu yapmaya ve namaz kılmak için ezanı beklemeye devam etti. Ve kaymakçı dede de yoluna devam etti.

Peki sadece o şehrin halkı mı bu durumda?

Keşke öyle olsaydı. Bugün İslam'ın indiğı toprakların halkları bile dolar milyarderi prens ve kralların hükümlerinde. Yanı başlarında sefalet içindeki Yemen halkı; karşı kıyıda ise açlıkla boğuşan Afrika halkları var. Bu yaşadığım tek bir olay değildi hayy. Tekilin, tikelin, tümelin; olayın, olgunun ne olduğunu bilirim. Bu, ölmüş bir topluluktan sadece bir sahneydi. Bana öyle geliyor ki, Kabil, Habil'i öldürdüğünden beri güce tapmanın sonu gelmiyor, naranın sesi kısılamıyor, oysa insanın görevi bu narayı sonsuza dek kısmaktır. Bütün halkları; dünyaya tapan egemenlerin din, ırk, vatan-millet, bayrak ve açlık oyunlarından kurtarmak gibi bir ödevimiz var. Şahit olduğum kötü haller arttıkça, olan ve olması gerekenin tevhide omuzlarımda ağırlaşmaya devam ediyordu.

ANILAR: Karasu'da yaşadığım yıllarda çarşı ve plaj arasında sürekli gider gelirdim. Gündüzleri çalışmak için geceleri ise düşünmek için bu yolu yürürdüm. Her mevsim ve neredeyse her akşam Kaba-

koz Mahallesi'nden çıkıp kilometrelerce yürüyerek deniz kıyısına gider oturur ve uzun uzun düşündükten sonra gece eve dönerdim. Bunu çok sık yaptığım için annem ve babam bir defasında ne yaptığımı merak edip peşime gizlice kardeşimi takmışlardı.

Gündüzleri plaja geldiğimde masmavi deniz, tahta barakalar, ahşap ve deniz kokusu, güzel kadınlar ve neşeli aileler beni büyülerdi. Çarşıya indiğimde ise merkez cami, kahvehaneler, hacı, hoca ve esnaf takımı karşılardı beni. İki farklı dünya arasında gidip gelirken, hangisi daha güzel bir hayat diye sorardım kendi kendime. O zamanlar bu coğrafyanın ikiyüzlü ahlakçılığı ve dinciliği beni de etkilemişti ve bu nedenle de plajı pek meşru görmezdim. Fakat bununla birlikte plaj beni daha çok mutlu ederdi. O zamanlar bunu kendime anlatmakta güçlük çekiyordum. Şimdi ise daha iyi anlıyorum... Çarşı, varlık ve varoluş düşmanıymış. Hayatın anlamı, büyüü, tutkusu çarşıda öldürülüyormuş. Dünyaya çarşıda çirkince tapılıyormuş. Kalbim ve aklım hala o plajda demir atmış bekliyor.

Anladım ki hayy; hiçbir din, bilim, felsefe, ideoloji, öğreti kişisel hayatımız kadar bizi olgunlaştırmıyormuş. Hangi insan, kendi hayatından daha fazla, başka bir şeyin kendisini olgunlaştırdığını söylüyorsa, o kişi henüz kendi hayatına bakmayı öğrenememiş demektir. Bu durumdaki insan emin olsun ki, mutlaka en az bir puta tapıyor haldedir.

Kendi hayatı üzerine dönüp kendisini seyretmeyi ve duymayı öğrenmemiş bir ruhun, yüzünü kendisine ve Tanrısal olana dönmesi mümkün değildir. Çünkü ortada kendisine ait bir bilinci yoktur, kendisine ait bilince erişmemiş olan insan akıl ve iradede mahrumdur. Akıl ve iradesi kendinde olmayan insan köledir. Bu nedenle hem Tanrıya hem efendiye kulluk mümkün değildir. Şehadet edemez. Herhangi bir Tanrı inancı olmayan insan için de durum değişmez. Hayatı, canlılığı hissetmesi için bir ateistin de kendi hayatı üzerine düşünmesi gerekir.

Beni Affedin Çocuklar!⁹⁴

⁹⁴ Ressam: Adanur, K. Özlem

∞ cîhanan⁹⁵ ∞

Denenmiş bütün yolların ötesinde bir yol bulman gerekiyor ego, bunu biliyorsun değil mi?

SÖZLER: Ben kaç şekle girebilir, var mı bir ölçütün? Ben kaçınıcı maskeden sonra ölür, var mı bir ölçütün? Ben ile arana kaç duvar örersen artık sesini duymazsın, var mı bir ölçütün? Kendine olan minnetini kaç zamanda ödeyeceksin, var mı bir ölçütün?

Evet biliyorum ve bunun için de kölelikte yarışmamayı, başa-rısız ve mutsuz olmayı tercih ediyorum. Benim fakirliğim, derdim ve hüznüm olsun, başka hiçbir şeye ihtiyacım yok.

FRAGMANLAR: Sahnede utanmaya başladım, başka birini oynama-tan, başkasının duygularını taklit etmekten utanıyordum. Ama en kötüsü, sahnede içten olmaktan utandım. Egomun erimesini iste-medim, bunda günahı çağrıştıran bir şeyler, bir kadınsılık, bir zayıf-lık vardı...⁹⁶

ANILAR: Yağmurlu bir Karadeniz günüydü, gök durmadan yağı-yordu... O yağmur altında bir kamyon dolusu inşaat demirini M arkadaşım ile birlikte boşalttık. Günlük yevmiyemizi çıkartmış olma-nın iç huzuruyla; ter ve yağmurla ıslanmış iş kıyafetlerimizle Kürt işçi kahvehanesine girdik. Odun, fındikkabuğu ve kömür karışımı ile yanan sobanın etrafında çaylarımızı içtik ve üzerimize yapışmış el-biselerimizi kuruttuk. Kahvehaneden yalnız çıktım; eve doğru yürü-meye başladım, elli metre oldu olmadı, karşıdan kirli sakallarıyla bir gerillanın bana doğru geldiğini gördüm. Yirmili yaşlarında, ince uzun biriydi. Bana yaklaştıkça daha yavaş adım atıyordum. Yüzüme bakmadan yanımdan öylece geçip gitti.

Kendimden hiçbir zaman bu kadar utanmamıştım. Yanımdan geçip giden kişi, midesini değil de içinde benim de olduğum Kürtlerin ulusal haklarını dert edinmiş biriydi. Hayattaki tek derdi karnını doyurmak ve barınmak olan benim gibi bir in-sanın, kendisinden utanması kadar doğal bir şey yoktu.

⁹⁵ Cîhanan: Dünyalar, alemler

⁹⁶ Tarkovsky, Andrei, 1986, Offret/Kurban

O zaman kaç yaşındaydın?

On beş ya da on altı yaşlarındaydım ve epilepsi nöbetlerim de o yaşlarımda başladı.

Bir gerilla mı olmak istiyordun ego?

İstemekle gerilla olunmaz. Özellikle günümüzde artık asker olmak tercih edilebilir bir şey ama gerilla olmak tercih edilmez. Yeterli nedenlerim olmadı ki dağa çıkmadım. Benim hayatım hep üçüncü ve daha başka yolları aramam gerektiği duygusu ile geçti. Yani asker ve gerilla ötesi bir dünya olmalıydı. Bununla ilgili bir şey yapamamak, düşünememek bir de bu yetmezmiş gibi yeme, içme ve barınmaya hapsolmuş olmak bana kendimi değersiz hissettiriyordu. Ben sanki hiç çocuk olmadım, hep sorumluydum.

Biz modern, sivil-vatandaş varlıklar birer insan karikatürüyüz sadece. Toplulukların ve iktidarların amaçladığı her şeyle girmeye hazır, omurgasızlar topluluğuyuz. Hiçbir zulme karşı gıkımız çıkmaz; neredeyse hepimizin Tanrıları yeme, içme ve barınmadır.

Ben o zamanlar kitlelerin bir parçasıydım ve kitlelerden görece bağımsızlığımı kazanmamıştım. Bu nedenle kendime ilişkin değerimin ölçütü benden daha çok kitleydi. Kitleler gerilla ya da asker ruhuyla yaşamda kalırlar. Düşünürler ise aklın aracılığıyla hayatta menzil alırlar. Şu anda özellikle Batı dışındaki halkların asker veya gerilla olmak dışında başka bir yolları yok; ne yazık ki bu iki yol aşılabilmiş değil. Kitlenin nesnel bir parçası olduğum zamanlarda kendimi gerilla karşısında kötü hissetmişim. Çünkü bir Kürt olarak kendimi sorumluluk almaktan kaçınan biri gibi görmüştüm.

Senin ödevin ne olmalı ego?

Düşünürün sorumluluğu; ilkeli toplumun, insanın yasalarını düşünmek ve insana yakışır bir hayatın ikame olmasına yardımcı etmektir. Şiddetin, hiyerarşinin, nesneleştirmenin olmadığı ve herkesin özne olduğu toplumu düşünmek her aklıselim insanın ödevidir. Düşünür; devletlerin, egemenlerin, kitlelerin araçlarını, mitoslarını, ritoslarını, sofoslarını, özetle

pratik ve teorik akıllarını kendisine rehber edinmez. O, mevcut bütün araçları aşmakla sorumlu olan insandır.

Yaklaşık yirmi yıllık (1979-99) Ortadoğu'daki çabalarım çok önemli gelişmelere yol açmasına rağmen, tıpkı Ortadoğu toplumunun kendisi gibi, içinde yuvarlandığı kördüğümü kalıcı çözüme taşımaya yetmedi. Önümde beliren iki yoldan diğeri olan 'dağdaki savaş'a yönelmem bir olanaktı. Fakat hem çok gecikmiş olmam hem de silahlı güçlerin kutsal olması şurada kalsın, dejenere olmasının arzulananın zıddı sonuçlara yol açtığını görmem, bu alanda kısa ve kolay bir çözüm umudumu adeta köreltiyordu. Bir de mevcut güçler mevzilenmesinde kolay çözümden ziyade, vicdanları körelten bir 'öl ve öldür' çengeline takılmış yaşam alışkanlığı, aslında ahlaki ve felsefi olarak da giderek bireylerin yanlış yürüdüğünü ortaya koyuyordu. Dağa yönelmem, belki teknik taktik anlamda düzeltmelere yol açabilirdi. Ama bunun nihai, stratejik bir çözüme yol açabileceği kuşkulu görünüyordu. Daha çok entelektüel gücümüne güveniyor ve tarihi rolümü böyle oynamam gerektiğine dair sürekli bir his ve ilham kaynağı taşıyordum. Kürt ve Ortadoğu toplumu olgusunda gerekli olanın çok kan dökerek sorunları çözme yerine, köklü entelektüel çıkışlara ihtiyaç olduğuna dair kanımı da hiç yitirmedim. Bocalama bu iki eğilim arasındaydı. Kan ölçüleriyle, entelektüel çığır ölçüleri ben de adeta boğuşuyordu. Eğer çok ufak bir fırsat görsem bile entelektüel politik çıkışa ağırlık vereceğimden kuşkum yoktu.⁹⁷ Abdullah Öcalan asker ve gerilla ötesi bir dünyayı düşünmeye çalıştı. Yazdığı bütün eserlerinde bunu görmek mümkün. Fakat dünya, özellikle de Ortadoğu onun entelektüel menziline uygun değil. İnsanın insana kulluğunun ve kadının yok edilmesinin kurumsallaştığı bu coğrafyada, hiyerarşiyi görece ortadan kaldıran ve kadın erkek eşitliğini ikame etmeye çalışan bir insan olmak zor bir mesele.

⁹⁷ Öcalan, Abdullah, 2003, Özgür İnsan Savunması, s. 5

ANILAR:

- Kurula danışmadan, onların iznini almadan lisenin duvar gazetesine bir yazı asmışsın.
- Evet.
- Bu da yetmezmiş gibi yazında "dağa çıkanların ne derdi var, onlara bunu sormak zorundayız" demişsin.
- Evet.
- Bunları neden yapıyorsun?
- Aklı ve vicdanı olan her insan benim yaptığımı yapar. Bu kadar çok şaşırdığınıza göre insanlarda akıl ve vicdanın olmaması gerektiğine inanıyorsunuz.
- Benimle kavga mı etmek istiyorsun, istiyorsan okulun dışında edebiliriz.
- Bu hiçbir şeyi çözmez.
- Onların dağa çıkmasını haklı mı görüyorsun?
- Siz ve ben, değil dağa çıkmayı, yoldan geçen herhangi bir insana durup dururken kötü bir söz bile söyleyemeyiz, öyle değil mi?
- Evet!
- Peki, neden biz buradayız da onlar orada?
- Çünkü onlar terörist!
- Türkiye devletini Kürtler ele geçirseydi; Türk ve Türkçeye dair her şeyi yasaklasaydı ne yapardınız?
- Yasak diye bir şey yok ki!
- Benim doğduğum köyün adı "Kürt Köyü" yani Türkçe bir isimdi. İçinde Kürt geçtiği için değiştirildi ve "Taşlağıl Köyü" yapıldı. Haritayı açıp bakarsanız bunu kendiniz de görürsünüz. Hakkı görmeyecek kadar ölmüş akılları ve vicdanları uyandırmak için ya benim yaptığım gibi yazılar yazarsınız ya da daha çok zulme uğramışsanız da dağa çıkarsınız. Asimilasyona karşı durmamak insan fitratına küfürdür. Benden nefret etmeniz ve beni tehdit etmeniz yolu değişirmez.
- Hayır, ben çocukları çok severim.
- Görüyorum! Şiddet uygulamaktan, çocuklara sevginizi göstermeye vakit bulamıyorsunuz. O kadar yetersizsiniz ki; küçücük çocuklara karşı ya not silahını ya da tokadı kullanıyorsunuz. Hem Hitler de çocukları severdi ama yalnızca Alman olanları.

- *Seninle tartışmayacağım, seninle farklı düşüncelere sahibiz. Konuşulmaz seninle.*
- *Keşke en çok da konuştuğumuz zaman insana benzediğimizi görseydiniz ve biraz da mantık bilseydiniz.*

Biliyor musun hayy, öğretmenlerin çoğu bu anımı dinleseler “buradaki ben miyim acaba?” şüphesi içine düşerler. Keşke bilseler ne kadar çok olduklarını. Hepsi oradaydı ve ben onlardan değildim.

İnsanların dünyaya tapmaları ve bu uğurda ırkları, dilleri yok edecek kadar düşmeleri beni düşünmeye sevk etti. Sünnetullah’ı düşünmek kaderim haline geldi.

AYETLER: *Yeryüzünde büyüklendiler, kötülük planladılar. Hâlbuki kötü plan sahibine geri teper. Geçmişlere uygulanan sünnet (yasa) dan başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın sünnetinde bir değişiklik göremezsin; Allah'ın sünnetinde bir sapma göremezsin.*⁹⁸

∞ jin⁹⁹ ∞

ANILAR: Lise öğrenciliği yıllarımda gazino-restoran arası bir mekânda garsonluk yapıyordum. Mekânı kapattıktan sonra sabahlara kadar garson ve “konsomatris” arkadaşlarımla birlikte sohbet ederdik. Yine bir gece sohbet çok ateşli bir noktaya geldi... Her zamanki gibi bastırılmış kızgınlığım ve çelişkilerle dolu bilincim patlayıverdi. “Konsomatris” arkadaşlarıma; yaptıkları işin yanlış olduğunu hatta alçakça olduğunu söyledim. Patlamanın hemen ardından derin bir sessizlik oldu. Çok yüzeysel, çiğ bir tepki verdiğimi fark ettim ve önümdeki kadehe uzun uzun baktım. “Konsomatris” arkadaşlarımdan birisi, o fırtına öncesi sessizlikten sonra, sessizlik sonrasına yakışır ve bana karşı sevgisi olan dingin bir sesle şunları söyledi: “Ben bir karar aldım e, bu cehennem toplumda bedenim bile benim değildi. Önce onun tek sahibinin ben olduğumu söyledim.

⁹⁸ Fatır, 43. Ayet

⁹⁹ Jin: Kadın

Bunun ağır bedelleri oldu, biliyorsun ki artık benim kimsem yok. Öldürülmeyi, ailesiz olmayı ve toplum dışı olmayı bile göze aldım. Bir karar daha aldım e, bu “benim olan tek şeyi” yani bedenimi istediğim herkesin kullanmasına “ben” izin verdim. Ömrüm boyunca onların kölesi olarak yaşamak istemiyorum. Ben buna ancak bir ölü gibi on yıl kadar dayanabilirim. Bu on yılda kurtulabilmemin tek yolu buydu. Değil üçüncü bir yol, ikinci bir yolum bile yoktu. On yıl sonra ben de efendilerden biri olacağım, nasıl olduğumun bir önemi yok. Ben bir karar aldım e, ömür boyunca ölü ve köle yaşamaktansa on yıl ölü ve köle olmayı tercih ettim. Sonrasında kendimi ve hayatı nasıl hissederim bilmiyorum. Ama şunu biliyorum: Hiçbir şey, ki buna ruhum ve bedenim de dâhildir, özgür bir hayattan daha önemli değildir.

Karşımda bir “Mamma Roma”¹⁰⁰ olduğunu fark edememiş-tim. Gördüğüm onca güzel insanın, bir üçüncü yol hatta ikinci bir yol bile bulamadıklarını gördükçe kahroldum. Üçüncü ve daha başka yolları aramaya duyduğum tutku, içimde büyü-meye devam etti.

ANILAR: Her yıl onlarca ton fındık toplayan bir adamın; fakir bir kadını, elindeki bozukluklar bir kilo armuda yetmiyor diye, dükkânından kovduğunu izledim. Bahçenin mutlak sahibi olduğuna inanan, beş vakit namaz kılan, ailesi hacı kaynayan bir “Müslü-mandı”.

Ben bugüne kadar herhangi bir dinin daha ahlaklı yaptığı bir insan tanımadım hayy. Bütün dinler geldikleri yere geri gön-derilmişler ve içi boş, hayatla ilgileri olmayan kabukları da din yapılmış. Bu ölü kabuk şeklindeki din ise ırklara, dün-yaya, insanlara daha çok tapmanın araçları haline getirilmiş. Bunlara şahit olduğca olan ve olması gerekenin tevhidi omuz-larımda büyümeye devam etti.

ANILAR: Üniversiteden mezun olduktan sonra maddi açıdan zor-luk yaşadığım bir yıl oldu. O yıl haftanın dört günü bir dershanede felsefe, psikoloji, sosyoloji ve mantık dersleri veriyordum. Haftanın

¹⁰⁰ Pasolini, Pier Paolo, 1962, Mamma Roma

altı günü ise geceleri bir otobüs fabrikasında güvenlik görevlisi olarak çalışıyordum.

Veli toplantılarının olduğu bir gündü ve dershaneden geç çıkmak zorunda kalmıştım. Hiç uyumadan doğrudan fabrikaya gidecektim... Saat 21:00'da Bakırköy-İncirli Durağında, Taksim-Bahçeşehir Hattında çalışan D101 çift katlı otobüsüne bindim. Her yer tıka basa doluydu, ayaktaydım ve hemen önümdeki koltukta bir kadın vardı. Saçları defalarca terleyip kurumuş ve derisine yapışmıştı. Ölü gibi uyuyordu, ağzı yarı açıktı, dudakları derin çatlaklarla doluydu. Dişlerinden bazıları dökülmüş ve kalanlar da çok bakımsızdı. Elleri sanki yanmıştı; avuç içi çizgileri silinmiş ve elinin üstündeki deri de soyulmuş gibiydi. Tırnakları yok olmaya yüz tutmuştu. Görüntüsü ve yaydığı enerjiyle "kadınlıktan çıkmış gibiydi". Sanırım temizlik işleri yapıyordu. Üzerinde ise cilveli, seksi kadın resmi olan bir t-short vardı. Kapitalizm, kadınlığını, dişlerini, dudaklarını, tırnaklarını, derisini almıştı ve ona ucuzluk pazarından üzerinde en cilvelisinden kadın resmi olan bir t-short giydirmişti. Uygarlık bu ise; bu uygarlığı b.... istiyorum!

Sakin ol ego, durmayı öğrenmelisin artık.

Neden böyle oldu hayy, böyle olmamalıydı, insan ve hayat bu değil! Kâinatın yaratılma amacı bu değil! Üçüncü, dördüncü ve daha başka yollar olmalıydı... İşte benim hayatım... İşte benim trajedim... İşte benim derdim!

∞ ferq¹⁰¹ ∞

SÖZLER: Bir ben miyim yersiz ve de yurtsuz, kimi ve kimsesiz! Bir ben miyim sapa sapmış! Bir ben miyim her cümlesi medeniyete çağıran ve parantez içinde intiharı saklı tutan!

Sen kendini hangi uygarlığa ait hissediyorsun ego?

¹⁰¹ Ferq: Sapma, Fark

Ben kendimi tam bir Doğulu olarak görmüyorum. Çünkü Doğu insanı omurgasızdır, şahsiyetsizdir ve üstelik bu haliyle de övünür. Her biri, içine doğdukları kültürün şeklini alan birer zavallıdır. Belki ben de omurgalı olmayabilirim ama bu halimle övünmüyorum ve bir omurga arayışım olduğu da kesin.

Doğunun ne ontolojisi ne de epistemolojisi vardır. Bu nedenle ne medeniyettir ne de uygarlıktır. Doğu sadece bir çeşit kültürdür. Diğer taraftan ben tam bir Batılı da değilim. Çünkü Batılının omurgası var ise de bu "inşa edilmiş bir omurgadır". Batının tartışmalı olmakla birlikte epistemolojisi olsa da kesinlikle ontolojisi yoktur.

Peki, kendini nereye taşımak istiyorsun?

Ben hem ontolojisi hem de epistemolojisi olan bir dünyanın köklerini ve ilkelerini arıyorum. Aslında şu anki halimle hem Doğuluyum hem Batılıyım ama aynı zamanda da ne Doğuluyum ne de Batılıyım. Ben, uygarlığın ve kültürlerin özneleştirici kökleriyle kuşanmaya çalışan ve tarih üstü ilkelere ulaşıp onlara menzil aldırmaaya çalışan bir medeniyet yolcusuyum.

SÖZLER: "İnsanlar, eğer bedenlerinin kendilerinin aslı olmadığını bilselerdi o zaman önceliklerini tekrardan ayarlayabilirlerdi." Reşad Halife

Bu yolcunun bir pusulası var mı?

Başkalarına ve kendime öğretebileceğim ya da gösterebileceğim bir pusulam, ölçütüm henüz yok. Ama iniltinin hem içinde hem de peşinde olan bir insanım. Hala ölmemiş olmamı ve insanı omurgalı hale getirecek bir medeniyet arayışından kendimi alamamış olmamı, iniltinin peşinden ayrılmamaaya borçluyum. Diğer taraftan yeniden farkına vardığım o teori ve senin işaret ettiğin ilke; belki ben ve başkaları için birer ölçüt olabilir.

SÖZLER: Gitme uzaklara, saatleri sayacağım.¹⁰²

¹⁰² Gipsy Kings, 1991, No Volvere

∞ min û ew¹⁰³ ∞

Biliyorsun hayy... “Ben” demenin boşluğundan, sahtekârlığından, tek kanatlı olmaktan iğrendim. Kendim hakkında hiçbir şey bilmediğim halde “ben”i ağzımdan düşürmemiş olmanın ne kadar ahmakça olduğunu fark ettim.

İnsan kaybettiğini mi arar yoksa kaybetmek için mi arar bilmiyorum ama bildiğim kadarıyla “ben”den bu kadar habersiz olunup “ben”in bu kadar kullanıldığı başka bir çağ yok. Bu yalnızlık, bu olmamışlık hali olsa olsa bir kaybın sancısı olabilir. Peki ama neyi kaybettik?

Sence neyi kaybettin ve neyi kaybettiler?

Lacan’ın dediği o “Tanrıyı kaybeden insan her şeyi Tanrılaştırabilir,” durumu yaşıyor sanki. Daha doğrusu Onunla aramıza sürekli mesafeler inşa etme hastalığımız var. “Ben” de bu tanrılardan ya da mesafelerden yalnızca biri sanırım.

Tanrıyı bulduğumu hiçbir zaman düşünmedim. O bulunacak bir varlık değildir. O bizi ve her şeyi kuşatmıştır. Dolayısıyla kaybedilecek bir varlık da değildir. Bu kuşatmışlığı görececek canlılığa, bilince hiçbir zaman erişemedim. Ben erişemediysem yığınların buna erişmesi zaten imkânsızdır.

Tanrıyla aramıza sürekli Tanrılar-mesafeler koyuyoruz, oysa dönüp dolaşıp yine Ona döndürülüyoruz. Dolayısıyla yığınlar için de aslında bulunmuş ya da kaybedilmiş bir şey yok. Onlar dünyaya daha çok tapmalarına aracılık eden veya edecek olan her şeye ve herkese tapmak dışında bir şey yapmadılar. Özetle ortada bir bulma-kaybetme vakası ve isteği de yok; ortada dünyaya tapmanın bin bir türlü halinden başka bir hal yok. Hiçbir insan ömrü, dünyayı tüketecek çapta olmadığı için de dünya, insanın Tanrısı konumuna yükseldi. Ava gidip avlanma meselesi bu. Yeme, içme, barınma, cinsellik ve bunlarla ilgili şeyleri biriktirme, çoğaltma tutkusu bizleri kör etti.

¹⁰³ Min û ew: Ben ve o-nlar

Canlılığımızı, bilincimizi yitirdik ve insanı-kendimizi kaybettik. Kaybetmenin yarattığı boşluk dünyaya daha fazla tapmayla doldurulmaya çalışılıyor. Bu hastalık, habis bir ur şeklinde büyüdü ve bizi ele geçirip yaşayan birer ölü haline getirdi.

Sence ego, insanın kendisini bulmasının bir yolu var mı?

Öyle sanıyorum ki insanın kendisini bulmasının, özne olmasının, başka ifadelerle söylemek gerekirse kul olmasının, sorumluluğu yüklenmesinin sadece bir yolu var; bir ikinci yol var mı bilmiyorum. Doğrusu varsa bir bilenden bu ikinci yolu öğrenmek de isterim. Bana göre özne olmanın, kendini bulmanın biricik yolu şudur: İnsan yüzünü Tanrısal olana dönmeli. Esasında yüzümüzü Tanrıya dönmeliyiz dediğimizde, Tanrısala dönmeliyiz demiş oluruz. Ancak ve ancak bir Tanrı kendi kendisinin yüzüne bakabilir. Biz beşer varlıklarız, dolaşısıyla Tanrıya değil Tanrısala mahkûm varlıklarız. Kâinat, Tanrısal bir menzil alma ve ikame olmadır. Biz bu menzile ve ikame olmaya içkiniz. Bunun dışında olan bir Varlık olsaydık işte o zaman Tanrısala değil, Tanrıya yüzümüzü dönerdik. Haddi aşmamaya dikkat etmek ve bunun için de doğru düşünmeye emek vermek gerekir.

Susma ego, benimle konuşmaya devam et!

Ne düşünüyorum biliyor musun hayy?

Evet biliyorum... İkimiz bir zamanlar birdik. Ve daha sonra sen dünyanın doğusuna sürüldün ben ise batısına. Kavuşmamız için sadece şu şart koşuldu: Bu şekilde dünyayı dolaşın ve eğer birbirinizi gerçekten seviyorsanız mutlaka kavuşursunuz.

Bizi kim ayırdı hayy?

İçinizdeki kötü tarafınız ayırdı, yani kendi ellerinizle yapıp ettikleriniz bizi ayırdı.

Neden ayırdı?

Çünkü salt dünya merkezli bir kültür yaratmak daha gerçek ve güzel göründü.

Bu kültürü aşabilir miyiz?

Tarih üstü olan değerlere tutunarak aşabilirsiniz.

Peki o değerleri vurabileceğimiz bir ölçüt var mı?

Evet var. O mutlak adaleti ve merhameti ile bütün âlemleri kuşatmıştır. Sizler sahipsiz değilsiniz. İlkeye sınıksız sarılın.

İlke Tanrısal mı?

Elbette, zaten Tanrısal olmayan ilke olamaz.

Peki, her Tanrısal olan ilke midir?

Tanrı için, her Tanrısal olan ilkedir. Ama beşerler için her Tanrısal olan ilke olamaz. Çünkü sizin için geçerli olan ilkelerle Tanrı için geçerli olan ilkelerin bazıları ortak olsa da ortak olmayanlar da vardır. Örneğin; sadece Onun için geçerli olan ezeli ve ebedilik, kendindenlik, zorunluluk gibi ilkeler var ama bunlar sizin için geçerli değildir. Ondan olup sizi kuşatanları bulmalı ve onları konuşturmalısın ego.

Bana ilkeden söz etmeye devam et hayy!

Hiç vazgeçmiyorsun ego, bekle onu kendin göreceksin.

Bu haksızlık!

Nedir haksızlık olan?

Sen teorimi biliyorsun ama ben senin bildiğin ilkeyi bilmiyorum.

Komik davranmayı sevdiğini biliyorum ama şimdi hiç sırası değil ego. Anlamadın mı hala? Bu bilme meselesi değil; yeterince canlı olup olmama meselesi. Yeterince canlandığında ilke sana görünecektir.

∞ **tirs**¹⁰⁴ ∞

Ne zaman aşkın duygular hissetsem korkuyorum ve kendimi suçlu hissediyorum. Neden hayy?

¹⁰⁴ Tirs: Korku

Çünkü bağlantıyı kaybetmekten korkuyorsun.

Ne ile bağlantıyı?

Onlarla!

Kim onlar?

İnsanlar.

Peki ya suçluluk duygum?

Eşikte olmak insana huzursuzluk verir. Kendinden mahrum olmayı tercih ediyorsun. Bunu hep yapıyorsunuz, yani suç işliyorsun ve doğal olarak da kendini suçlu hissediyorsun.

Ne yapmalıyım hayy?

Korkma, O her şeyi kuşatmıştır. Kendine kavuşmak için ben ve benim dediğin birçok şeyi kaybetmeyi sevmeye bak!

∞ hevalek jiyana min¹⁰⁵ ∞

*FRAGMANLAR: "Bir şey sormak istiyorum. Bir erkekle uzun süre yaşayan bir kadın, ona benzemez mi? Onu seviyor, onun gibi düşünmeye çalışıyor. Onun gibi görünüyor. Böyle şeylerin kişiyi değiştirdiği söylenir."*¹⁰⁶

İçindeki boşluğu ve derdi neden küçük kaderinle bile paylaşmıyorsun ego?

Ben sevdiklerimi korurum, bunun için de önce kendimden korumaya çalışırım. İçimdeki boşluğu, derdi ve hüznü olduğu gibi hissetmelerini istemem. Bazen konuşurken aniden durmam, susmam bundandır. O anda saçlarının veya elbisesinin nasıl görüldüğünü söylemeyi tercih ediyorum. Ama bunu

¹⁰⁵ Hevalek jiyana min: Hayat arkadaşım

¹⁰⁶ Bergman, Ingmar, 1968, Vargtimmen/Kurdun Saati

yaparak ona iyilik mi yapıyorum kötülük mü bilmiyorum! Taşıyamayacağı bir şeyi ona yüklemek olmaz, bu, ona olan sevgimle çelişir.

SÖZLER: Kendime bile anlatamadığım o kadar çok gerçeğim var ki, sana bir şey demeye hakkım yok. Ben bile taşıyamıyorken bu yükü, sana nasıl yüklerim, “gel bölüşelim bu boşluğu ve derdi” desen, oracıkta erir yok olurum.

∞ nîşan¹⁰⁷ ∞

Üniversitedeyken seni en çok etkileyen veya umutlandıran şey ne oldu ego?

Aslında birçok şey saymalıyım ama bunlar arasında birisi var ki bütün varlık ve varoluşa bakışımı umut verici bir biçimde değiştirdi diyebilirim.

SÖZLER: “Yeni bir paradigmaya yönelik temel buluşları yapan kişilerin hemen hemen hepsi de ya çok genç ya da paradigma değişikliği yaptıkları alana yeni girmiş kişiler olmuştur.” T. Kuhn

Töz, arkhe, aksiyom, postülat, egzistans, dekadans, numen-fenomen, transandantal, diyalektik, nous, logos, kartezyen akıl, en-el hak, panteizm, çifte hakikat, teizm, asabiye, deizm, dil oyunu, agnostisizm, idealar, ütopya, nedensellik, yanlışlanabilirlik, para, doğadaki kuvvetler, entropi, id-ego-süper ego, bilinç dışı-bilinç altı ve kuantum gibi kavramların her biri beni çok etkiledi. Fakat hiçbirisinden “paradigma” kavramından etkilendiğim kadar etkilenmedim.

Neden?

Ben kendimi hep çelişkiler arası bir varlık olarak gördüm. Paradigma bana; arasında bulunduğum çelişkilerin çoğunun birer eşik-çerçeve olduğunu söylüyordu. Bu çerçevenin benden

¹⁰⁷ Nîşan: Bakış, aç, çerçeve

kaynaklanan ve kaynaklanmayan dinamikleri olduğunu, devrimsel olarak değiştiğini ve paradigmayı daha çok bu alana yeni girmiş kişilerin değiştirdiğini söylüyordu. Bu bana çok umut verdi.

Ben bugün ontolojik, epistemolojik ve pratik paradigmlar olduğunu farkındayım. Bu farkındalığımı Kuhn'a borçluyum diyebilirim. Kuhn, eşige mahkûm olmadığım ve onu tam olarak olmasa da görece değiştirebileceğim konusunda bana cesaret verdi.

Bir çerçeve ya da eşikten bir başkasına geçişin nesi sana umut verdi ki ego?

Daha önce ne paradigmların ne de onların değişebileceğinin farkındaydım. Bana bütün varlık ve varoluş hakkında düşünmek için bilincin kendi üzerine dönmesi gerektiğini söyleyen sendin hayy. Bilincin kendi üzerine dönmesi için birtakım sınırlara-dayanak noktalarına ihtiyacı var. Sınır-dayanak yoksa her şey dağılır ve eriyip yok olur. Paradigma bana adeta bir sınır verdi. Bana üç farklı boyuttan oluşan bir evren verdi; Ontolojik, epistemolojik ve pratik paradigma. Bunlar olmasaydı belki hiçbir zaman olan, olması gereken ve pratik kategorilere ve bunların tevhidine ilişkin bir farkındalığım olmayabilirdi. Benimle konuştuklarını bile anlamayabilirdim.

Bu söylediklerin soruma cevap olmadı ego?

Biliyorum ama bu durumum seni sürekli hissetmeme yardımcı oldu. Yani eğer bir eşikten-boyuttan-çerçeveden bir diğerine geçişten kurtulamıyorsam bunun bir imkânı var mı sorusunu kendime sormalıydım ve nitekim yaklaşık son yirmi yıldır bu soruyu kendime sorup duruyorum. Ancak bütün bunları fark etmem paradigma sayesinde oldu diyebilirim.

Peki soruna bir cevap bulabildin mi?

Hem evet hem hayır.

Nasıl yani?

Evet, bunun cevabını buldum; tarih üstü bir ilkeye sarılmadan eşikler ve çerçeveler arasından görece kurtulmam mümkün

değil. Hayır, cevabı bulmadım; çünkü henüz bu ilkenin ne olduğunu bilmiyorum. Düşündüğüm teori bu ilkenin menzile alabileceği bir hayata belki imkân verebilir ama ilkenin ne olduğunu bana vermez. Belki bu konuda bana yardım edersin hayy!

Hayatını düşünmeye devam et ego, ilke sana görünecektir.

Çocukken çizgi filmler, oyuncaklar; gençken popüler müzik, okul ve popüler sinema; orta yaşlarda vatandaş insan, evlilik, çoluk çocuk, kariyer, toplum dini; ileriki yaşlarda yemek, gezi, mimari programları, turist insan... Ve bu yola mahkûm şekilde yürüyen diğer insancıklarla birlikte sürekli oyalanıyor gibiyiz. Sanki kendimizi arama açlığına her kapılmak istediğimizde “dur şu da var, bak bu da var” diyen bir “Truman Show”¹⁰⁸ uygarlığı içindeyiz. Bunlardan ben de payıma düşeni aldım hayy, kendimle, yani seninle ayrı düştüm. Kendimi kaybettim ve içimdeki boşluğu doldurmak için bir ben inşa ettim. Olamadım, var olamadım. Hayatta-dünyada menzile alamam için yardımına ihtiyacım var.

SÖZLER: Kimseye “bana kendimi ver” diyemezsin; bunun bir sektörü ve hizmet ayağı yoktur. Söyle onlara; inşa ettiğiniz her şey, kendinizden mahrumiyetin mabetleridir!

∞ **winda**¹⁰⁹ ∞

Diğerleri neredeler ego, o kendilerine Müslüman diyenler neden akletmiyorlar?

Onlar dünyaya taptılar, hatta dünyaya tapanların en güçlülerine taptılar ve kendilerinden mahrum hale düşüp kayboldular hayy.

Onlardan ümidini kestini mi?

¹⁰⁸ Wair, Peter, 1998, Truman Show

¹⁰⁹ Winda: Kayıp

Evet kestim! Onlar değerli şeylere tutunamayacak kadar kaybettiler. Kaybettiklerini görseler ve biriktirdiklerini kaybetmeyi sevseler belki yine canlanırlar ama bundan ümitli değilim.

Neden böyle düşünüyorsun?

Çünkü onlar özgür bir akla ve vicdana sahip değiller.

Onlar düşünemezler mi?

Hallerini değiştirmedikçe düşünemezler. Ben güneşin Doğudan değil, Batıdan doğacağını düşünüyorum.

Batı, felsefenin olduğu tek insanlık deneyimi olduğundan diğer alanlarda da devamlılığa sahip tek uygarlıktır. Bu nedenle de Batıyla temasa geçmeden evvel bazı araçları kuşanmak gerekir. Bizdeki düşünür veya akademisyenler hangi filozofu çalışıyorlarsa her şeyi o filozofun gözleri ile görmeye başlıyorlar. Bunların öyle sistem kurucu filozoflar olmaları da gerekmiyor, nitekim bana göre asla bir filozof olarak görülemeyecek Machiavelli'yi çalışanlar bile kendilerini kaybediyorlar.

Kendilerini kaybetmelerini ne şekilde açıklayabilirsin ego?

Birincisi, devamlılığa sahip olmamalarıyla açıklayabilirim... Az önce de belirttiğim gibi Batı, devamlılığa sahip olan yegâne uygarlıktır. Bu nedenle eğer herhangi bir şeyin devamı durumunda değilseniz farkına varmadan onun tarafından yutulursunuz. Herhangi bir yerel ekole-akıma bağlı değilseniz ya da bu bağlarınız yoksa kendinizi kaybedersiniz. Dikkat ediyorum da Batıyı eleştirdiğini zanneden, dünyaya söyleyecek sözümüz var diyen her düzeyden Batı düşmanı bile; söze Thales'le başlar, sözü Foucault'la, olmadı Heidegger'le bitirir. Sadece felsefede durum böyle değil; bütün bilgi dallarında ve tüm yaşam alanlarında bu haldeyiz.

SÖZLER: Dünyaya söyleyecek tek bir sözümüz vardır, o da "sakın bize benzemeyin" dir.

İkincisi, herhangi bir yönteme sahip olmamalarıyla açıklayabilirim... Bu durum, devamlılığa sahip olmamakla yakından ilişkili olsa da devamlılığa sahip olmayan toplumlar da bir

yönteme sahip olabilir. En azından yöntem arayışında olabilir ya da mantık öğrenir ve mantığı kullanmaları gerektiğini kavrarlar. Fakat ne yazık ki bu özelliklere de sahip olmadığımız için kendimizi -ki aslında kendimiz diye bir şey yok- kaybediyoruz. Batı, devamlılığa sahip görece tümel formları ile bizi içine alıyor ve onlara dönüşmeye başlıyoruz; onların garip-kararsız bir alt kümesi haline geliyoruz.

Üçüncüsü ise gelişmiş bir dile sahip olmamakla açıklayabilirim. Gelişmiş dile sahip olunsa bile ona “devamlılık” kazandıramamak kendilerini kaybetmelerinin bir diğer nedenidir.

Onlar neden devamlılık sağlayamadılar?

Çünkü düşünme olmayınca yeni sözcükler, kavramlar ve dilsel menziller ortaya çıkmıyor. Devamlılık akli kullanmakla olur. Devamlılık düşünmeyle, bilimle, sanatla, edebiyatla ama bunların temeli olan görece “özgürlükle” ve “şahsiyet sahibi fertlerle” olur. Özgürlüğün ve şahsiyetin arkasındaki dinamik ya da mekanik ise “birbirinden farklı sınıfların” olduğu toplumdur. Bir yerde eğer herkes birbirine dönüşecek kadar omurgasız ise orada değerli olan hiçbir şey barınmaz. Orada değere değil de zulme tutunma adeta bir erdem haline gelir.

Herhangi bir şeye sahip olmadan Batı dilleriyle ve kültürleriyle tanışmak çok yıkıcı olur. Çünkü devamlılığa sahip olan bu uygarlığın dilini bile bilmek; bu uygarlığın bütün manipülasyon araçlarına ve kuşatıcılığına açık hale gelmek demektir. Sonuç mu? Sonuçta en kendi bildiği şeyleri bile düşünmeye çalıştığında “şu Batılı düşünür bunu dedi, şu Batılı kaynakta bu var” demenin ötesine geçemeyen çorak bir kültür. Bu söylediklerimden “Batılı dilleri, bilgileri ve düşünceleri öğrenmeyin” sonucunu çıkarırlarsa inan bana şaşırmam. Bütün bu saydıklarımı da “aklı kullanmamak” ya da “tevhitten kopmak” olarak özetleyebilirim.

∞ nîsbeta¹¹⁰ ∞

ANILAR: Takvimler 2000'i gösteriyordu; üniversite hayatımın birinci yılı... Soğuk bir kış günü, felsefe ve sosyoloji bölümlerinden arkadaşlarla birlikte Ali Haydar ve Ekrem arkadaşların evinde toplanmıştık. Yine her zamanki gibi neşe ve keyif içinde daldan dala atlayıp sohbet ediyorduk. Belli bir süre sonra fark ettim ki hepimiz, düşüncemizi kendi içinde tutarlı olacak şekilde ilerletemiyorduk. Yani sadece birbirimizle değil -ki bu doğaldır- aynı zamanda kendi kendimizle de çelişip duruyorduk. Muhtemelen bir Batılı insanın daha lisedeyken bildiğini ben üniversitede, üstelik bir felsefe öğrencisiyken düşünerek bulmaya çalışıyordum. Şu fakirliğim, şu fakirliğimiz yok mu, buna rağmen dünyayı kurtarmış ya da kurtaracak gibi yürüyüşümüz, çirkinliğimiz! Neyse ki çok geçmeden sorunumuzu anladım. Sorunumuz mantığı-felsefeyi ve konuştuğumuz dili yeterince bilmemenin yanı sıra, bir yöntemle sahip olmamamızdı. Başka cahilliklerimiz de vardı tabi. "Arkadaşlar bizim bir yöntemi-miz yok, ileride olur mu bilmiyorum ama şu anda aslında biz hiçbir şeyi tartışacak yeterlilikte değiliz, sadece sohbet edebiliriz," demiş-tim.

O yıllardan beridir hep arıyorum hayy. Mantık bilgim fena değil. Konuştuğum diller az Türkçe ve az da Kürtçe. Diğer taraftan hemen hemen her konuda cahilliğimin de farkındayım. Bu durumdaki bir insanın yöntemli düşünememesi de doğal sanırım.

SÖZLER: "Bana bir dayanak noktası verin Dünya'yı yerinden oynatayım." Arşimet

Bildiğin gibi hayy; ben hep bir dayanak noktası, bir ölçü, bir yöntem aradım. Üzerimde çok ağır bir yük vardı. Hep, "bu derdi veren, dermanını da verir" inancıyla yaşadım diyebilirim. Bu yükü taşımak için bir yöntemle ihtiyacım vardı ve aynı zamanda sadece bir alanda değil birçok alanda bilgiye ve o bilgilerin kültürüne de sahip olmam gerekiyordu. Aksi halde

¹¹⁰Nîsbeta: Oran-tılılık

bir mucize bekliyor olurdum. Kâinata bakarken, filozofları, şairleri, peygamberleri ve bilim insanlarını okurken hep o dayanak noktasını aradım durdum.

ANILAR: Yine bir gün üniversite yemekhanesinin “kafe bölümünde” sosyoloji ve felsefe bölümünden arkadaşlarla tartışıyorduk. Tartışmanın sonlarına doğru sosyoloji bölümünden, benden yaşça büyük ve sınıfça da üstte olan bir arkadaşım “Senin nasıl bir yöntemin var bilmiyorum ama sanki hepimiz senin değirmenine su taşıyor gibiyiz, oysa biliyorum ki bu konuda farklı düşünüyoruz.” demişti. Ben ise “Hayır, bir yöntemim yok, hatta yöntem arıyorum ama iyi bir yöntem bulmak için insanın hoşgörülü olması, daha doğrusu farklılıkları iyi gözlemlemesi gerektiğine inanıyorum,” demiştim.

Bütün tartışma evreninde bir normal dağılım olduğunu varsayarsak; sanırım hoşgörü veya sevgi bu dağılımın ortalarına denk geliyor. Düşüncelerin çoğu, yaklaşık %70’i bu bölgeye doğru akar. Birleştiricilik, insanı büyütüyor. Hoşgörüsüz topluluklar ifrat ve tefriti temsil ederler, ki bu dağılımın -%2 ve +%2’lik bölümlerine denk gelir. Yani kendilerini bu dar alanlara mahkûm ederler. Bu durum onların büyük bir aile olmalarını engeller. Hem kendi içlerinde hem de başka ailelerle sürekli çatışırlar. Klasikler üretemez, kanunsuz ve ruhsuz topluluklardan olurlar. İnsanlık sevgiye ve hoşgörüye muhtaçtır, bunu inşa edemeyen toplulukların hayat kaynağı olma şansları olmaz. İnşayı aşanlar ise hayatta menzil alıp kendilerini ikame ederler.

Feyerabend’e kulak verelim: Aklilik standartlarını değerlendirmek ve geliştirmek mümkündür. Geliştirme ilkeleri ne geleceğin üstünde ne de değişimin ötesindedir ve onları sabitleştirmek imkânsızdır.¹¹¹ Bu, insan için hem iyi hem de kötü haber olabilir. Kötü haber şudur: İnsana hiçbir yer anne karnı huzuru ve güveni vermeyecek. İyi haber ise şudur: İnsanın özne olması sadece ve sadece mutlak sabiti olmayan böylesi

¹¹¹ Feyerabend, Paul, 2014, Yönteme Karşı, Çev.: Ertuğrul Başer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 311

bir kâinata mümkündür. İnsana sorumluluğu ve aynı zamanda dünyaya atılmışlığı hatırlatan bir bilgi bu.

İlke mutlak bir sabit olabilir mi hayy?

Daha önce de dediğim gibi; ilke Tanrısaldır. Tanrısal olanın mutlak yüzü kendisine dönüktür ve zaman üstüdür. Görelî yüzü ise size dönüktür ve tarih üstüdür. Dolayısıyla size dönük olan yüzü, yani ilke mutlak olamaz. Mutlak olduğunu düşünürseniz şirk koşanlardan ve zulmedenlerden olursunuz.

O halde bizim sorumluluğumuz görelî Tanrısallığa/ilkeye menzil aldırarak mıdır?

Elbette. Kimse üzerinizde zorba değildir. Buna Tanrısallık ve ilke de dâhildir. Sizler hayatta iyi, doğru ve güzel menzil aldığınızda etrafınızda toplanacak olanlar da sizden kaçacak olanlar da her zaman olacaktır. Bu Sünnetullah'ın bir gereğidir.

İlke mi akla içkindir yoksa akıl mı ilkeye içkindir?

Dünyada olduğunuz sürece, hakikat namına gördüğünüz ve bu hakikatlere sizi ulaştıran her ne varsa hepsi de ilkeye içkindir. Dinler, bilimler, felsefeler, akıllar, sezgiler, sanatlar, edebiyatlar, rüyalar... Söyle onlara; ilkeye uymayanların vay haline!

Peki ilkeye uymayanlara ne olacak?

Onlar her zaman olacak, onlara karşı zorba olmaya kimsenin hakkı yoktur. Karşılıklı sözleşmelerle birbirinizin varlığını tanımakla sorumlusunuz. Sözleşmeye uymaz veya size savaş açarlarsa kendinizi savunma hakkına sahipsiniz.

∞ dîrok¹¹² ∞

Ne zaman umudunun çok zarar gördüğünü hissettin ego?

Üniversiteye başlamadan önce değişime dair umutlarım çok canlıydı. Fakat üniversite öğrenimine başladığım andan itibaren bu yöndeki umutlarım gittikçe sönmeye başladı. Çünkü aklın mabedi olması gereken üniversitelerin de egemenlerce işgal edildiğini gördüm. Diğer taraftan insan etkinliğini kaldık duruma düşüren “teoriler ve yasalar da” işgalin sadece yerel olmadığını aynı zamanda küresel boyutları olduğunu, çok sofistike bir inşa olduğunu gösteriyordu. Ve derken tarihin sonu tezi ile birlikte, amaçlanan uygarlığın liberal demok-rasi ve kapitalizm olduğu gözler önüne seriliyordu. Üstelik bu seküler dine, bütün zekâların tapması ve iman etmesi bekleniyordu.

Mevcut uygarlığın tarihin sonu olduğuna dair tez, beni öğrenci olduğum yıllarda çok etkilemişti. Bunu uzun uzun düşündüğümü ve hatta bir zaman neredeyse tek düşündüğüm şey olduğunu hatırlıyorum. Bu kadar acısını çektiğim bir uygarlığın bir son olduğuna inanamıyordum. Üstelik ister mutsuz ister mutlu bitsin bütün sonlar bana trajik gelir. Tanrı ya da doğa bu kadar adaletsiz ve merhametsiz olamaz diye düşünüyordum.

Liberal demokrasi ve piyasa ekonomisi neden son olabilir ve neden son olmayabilir şeklinde iki soruyu sürekli kendime soruyordum. Zamanla Fukuyama’nın düşüncelerini daha da çok teyit eden sonuçlara ulaşıyordum. Bir tablo yapmış ve sürekli o tabloyu düşünüp duruyordum...

¹¹² Dîrok: Tarih

UYGARLIĞIN GENEL YAPISI								
META-FİZİK	FİZİK	MANTIK	MATE-MATİK	FELSEFE	SİYASET	İKTİ-SAT	SOSYO-LOJİ	PSİKOLOJİ
Yaratıl-mayan	Pozitif (+) / Zaman	Doğru	Bir (1)	Akılçı	Güçlü	Arz	Birey	Akal / Kültür
Yaratıl-lan	Negatif (-) / Uzam	Yanlış	Sıfır (0)	Akılçı Ol-mayan	Güçsüz	Talep	Toplum	Doğa/Güdü

Bu tabloyu ne zaman ve neden yaptın ego?

O zaman 2002 yılıydı, aklım çok karışık, mevcut kültür-uygarlığın fotoğrafını en basit ve en genel haliyle görmek istiyordum. Tek tek bilgiler-uzmanlıklar arasında paramparça olmuş aklım kendisini toparlamak ve yapabilirse bulmak istiyordu. Karşımdaki uygarlığı bilmem, onu değiştirmenin bir yolunu bulmam ve diğer taraftan insanlara da bunu anlatmam gerektiğini düşünüyordum.

İnsanlara neden anlatmak istiyordun?

Genel olarak insanların mevcut durumu hafife aldıklarını görüyordum. Bu durumun temelinde; bulundukları taraftan bağımsız olarak, insanların “hiçbir şeye inanmamaları” yatıyordu. Kapitalizm düşmanları da dostları da bu konuda çok başarılıydılar. Özellikle sol hareketler ve düşünceler mevcut durumu küçümsüyordu. Karşılarındaki uygarlığı bildiklerini ve zaafalarının tümüne de hâkim olduklarını sanıyorlardı. Oysa çok kompleks ve tablodan da anlaşılacağı üzere çok basit bir paradigma ile karşı karşıyaydık.

Sorun çok büyüktü ve başkalarının yardımına ihtiyacım vardı. Başkalarını o kadar önemsiyordum ki; üniversiteden sonra yaklaşık sekiz yıl boyunca öğretmenlik yaptığım yerlerde bu tabloyu bir “son ders” adı altında özellikle de derece sınıflarındaki çok çalışkan ve zeki öğrencilerle paylaşıyordum.

Bu tabloda ya da fotoğrafta ne görüyordun ego?

Bu fotoğrafa baktıkça her bir yapının-kurumun görece hem kendi içinde hem de birbirleriyle ilişki ağı içinde olduklarını görüyordum. Fotoğrafa baktıkça alternatifi bulunamaz, nere-

deyse mutlak düzeyde tutarlı bir sistem-uygarlık görüyordum. Bu tabloya ve tabloda çıkarsadıklarına Fukuyama değinmiyordu bile, fakat buna rağmen mevcut uygarlığa tarihin sonu diyordu.

Bu tabloyu ilk zamanlar bir hakikat olarak görüyordum. Bana göre gerek form gerekse de içerik olarak mükemmel bir yapıydı. Özellikle kapitalizm karşıtlarıyla tartışırken hep bu tablo zihnimin arka planında olacak şekilde tartışırdım. Yaşı, zekâsı, eğitimi, uzmanlığı ne olursa olsun karşımdakiler, çaresizlik içinde kalıp çılgına dönerlerdi ve öfke içinde beni terk ederlerdi. Benim kapitalizmi-uygarlığı savunduğumu zannederlerdi, oysa ben görece alternatif olabilecek bir söz, bir düşünce arıyordum. Acısını çektiğim bir uygarlığın son olmasını isteyecek halim yoktu. Sadece onların böylesi bir tablo karşısında şanslarının olmadığını, daha derinlikli daha kapsamlı düşünmeleri gerektiğini söylüyordum ve üstelik iş sadece düşünmekten de ibaret değildi. Yani işin sadece düşünce ve talim boyutu yoktu aynı zamanda terbiye boyutu da vardı.

Bu tablonun eksiklerini, formel, içeriksel boşluklarını ve çelişkilerini keşfetmem uzun zaman alacaktı. Teori-pratik, olan-olması gereken, doğa-kültür kategorilerine ilişkin bilincimde henüz net bir fotoğraf ve yöntem de oluşmamıştı.

∞ lêgerîna¹¹³ ∞

Şu fakir kütüphanende birkaç yüz kitabın var ve bunlar da her telden her sazdan çalıyor gibiler. İyi bir şef olmadığını biliyorum... Ne yapıyorsun ego?

Elimden geldiğince arıyorum hayy. Dediğin gibi “fakirim” ve benim bu dünya üzerindeki halimi daha iyi tanımlayacak

¹¹³ Lêgerîna: Arayış

başka bir kelime bilmiyorum. Paramparça olmuş bir haldeyim, köküm, belleğim ve dilim yok.

Ama bunları arayan birisi olduğuna göre hala yaşıyorsun demektir, öyle değil mi?

Evet, haklısın, hayatta kalmak için adeta çırpınıyorum. Bu durumdaki bir insanın eline ve bilincine ne geçerse bu fakir kitaplığım da onlar var. Bir bütün bir kök arayan ruhum henüz son nefesini vermedi. Senin sesini duymamın nedeni de bu sanırım. Ontolojik, epistemolojik ve pratik krizler içindeyim ve bu krizi aşmaya çalışıyorum. Farkındaysan varoluşsal ve onulmaz dertlerimi saymıyorum bile. Biliyorum ki ne krizlerim ne de dertlerim ölmeden önce hiçbir şekilde son bulmaz ama en azından bunlarla birlikte yürüyebilmeliyim. Bunun için de düşünebilmeliyim.

Sana bilim yetmiyor mu ego?

Yetmiyor ki bu haldeyim. Heidegger'e göre "Bilim düşünmez... Günümüzde bizim düşünmemizin (felsefenin) en büyük tehlikelerinden birisi bu düşünmenin gelenekle artık gerçekten kökensel bir ilişkisinin olmamasıdır. Düşünmenin kaderinin ne olacağını kimse bilemez."¹¹⁴ Yine Heidegger'e göre düşünmeyi gelenekle/köklerle buluşturacak veya köklerle ilişkiye geçirecek düşünecek kişi -ki bana göre insanı özneleştirerek olan her insandır- Heinrich von Kleist'in şu sözlerine uygun kişilerdir: "Ben, henüz burada olmayan birinin karşısında bir adım geri atıp, bin yıl öncesinden onun ruhu önünde saygıyla eğiliyorum!"¹¹⁵ Bana göre her insanın amacı böylesi bir saygıyı hak edenlerden olmaktır. O kişinin hepimiz olmayacağı açık ama hepimiz böyle bir yola çıkma niyetiyle dolmadan, kendimizi kaybettiğimizi görmeden ve bugüne kadar biriktirdiklerimizi kaybetmeyi sevmeden o bir kişi de çıkıyacak. Çıkma bile daha önce çıkanları linç ettiğimiz gibi onu da

¹¹⁴ Heidegger, Martin, 1964, Heidegger'in Söylevi: Düşünmenin Görevi Üzerine Belgeselinden, Youtube

¹¹⁵ Heidegger, Martin, 1964, Heidegger'in Söylevi: Düşünmenin Görevi Üzerine Belgeselinden, Youtube

linç edeceğiz. Şunu da bilmemiz gerekir ki bin yıllık bir vaktimiz de kalmamış olabilir!

SÖZLER: *Filozof, sanatçı, şair ve bilim insanı olan peygamberleri kendi ellerimizle yaratmak zorunda olduğumuz bir çağın şahidiyim.*

∞ gap¹¹⁶ ∞

... şirklerarasıca...

"Evlatlarım; var da mı vermiyorum!" derdi babam.

Sahi, paramız olsaydı

Gelir miydi o zaman sandık sandık medeniyet,

Bereketiyle su,

Tadıyla ekmek,

Adıyla insan,

Güneş ve toprak?

Döner miydi şu alçak dünya uğruna öldürülen

Ve tabut tabut giden babalar?

Keşfedilmedi mi hala güneşe yürüyecek akıl?

İNmedi mi çöllere,

Dağlara ve şehirlere ayetler?

Neden diri diri gömülüyor analar, babalar, oğullar ve kızlar?

Neden arşa yükseliyor kahır?

Neden toplanıyor kavimler naralar etrafında?

Neden işitilmiyor iniltiler?

Yoksa hala kula mı secde ediyor kullar!

FRAGMANLAR:

- Belki de kaçıyorsunuzdur, buradaki umutsuz, boş hayattan kaçıyor olabilirsiniz...

¹¹⁶ Gap: Boşluk

- *Pek çok insan, boşluğa düşer ama umutsuzluğu görmek cesaret isteyen bir şeydir.*¹¹⁷

Umutsuz musun?

Hayır değilim ama anladım ki hayy; ne Apollon'un ahenkli dünyası ne de Dionysos'un kaotik dünyası var. Ahenk ve kaos bir arada var. Ve bu tevhit, tek bir Tanrının Tanrısal yaratımları. İnsana düşen ödev ise bunca ifrat ve tefrit arasında dünyaya daha çok hayat-canlılık ve bilinç, yani akıl, vicdan ve irade katmakmış. Bunu da ancak ve ancak her türlü aşırılıktan kaçarak, adalet ve merhameti arayarak yapabilir. İnsanlık bunu ancak; Prometheus gibi yeryüzü tanrılarına-kötülüklerine meydan okuyarak, varlık ve varoluş dostu olan medeniyet ateşini insanların öz bilinçlerinin eline vererek yapabilir.

ANILAR:

-Gidiyor musun?

-Evet e... Hoşça kal... Neden bekliyorsun, sen de git hadi.

-Sen gözden kaybolana kadar gidişini izlemek istiyorum.

-Gitmemi istemiyor musun?

-Ben hayatım boyunca hiç kimsenin gitmesini istemedim.

-Peki neden gittiler?

-Boşluğu gören hüznünlü bir insanla yürümek zordur.

-Ben de gitmeliyim.

-Biliyorum!

FRAGMANLAR: "Yaşamam için bir sebep ver bana veya ölmeme izin ver."¹¹⁸

¹¹⁷ Mendes, Sam, 2008, Revolutionary Road

¹¹⁸ Garcia, Nicole, 2016, Mal de Pierres

∞ kûrî¹¹⁹ ∞

ANILAR: Daha önce de söylediğim gibi dört yıllık üniversite öğrenimin ilk iki yılında yurtta kaldım. MİT ajanı olduğumu düşündüğüm “M” adında bir arkadaşım vardı. Yurt içindeki zamanımızın çoğunu birlikte geçirirdik. Hemen hemen her gece sohbet eder, birlikte filmler izler ve onları kritik ederdik. Yurtta yasak olmasına rağmen, “nasıl oluyorsa bir yolunu bulup” kendimize özel bir oda ve bir de bilgisayar ayarlamıştık.

Yurdun kafeteryasında, etrafımda öğrenci arkadaşlar toplandığında M her zaman orada olurdu ve beni can kulağıyla hayran hayran dinlerdi. Yurtta reis tayfasından olanlar da onların düşman olarak gördükleri de etrafımda sık sık toplanırlardı.

Yurttan ayrıldıktan sonra hiç görüşmedik. Telefon kullanmadığını söylerdi. Üniversite öğrenimim bitmiş ve şehirden ayrılmak için otobüs terminalinde bekliyordum ki aradan geçen iki yıldan sonra orada belirdi ve heyecan içinde yanıma geldi... Bana; “Yaşadığın sürece ve nerede olursan ol, hep sana yakın bir yerlerde olacağım. Belki ölümüm de bu yüzden olur ama senin şu yeryüzündeki yürüyüşünü izlemek istiyorum,” demişti. Gözlerinde derin bir hüznün vardı, ikimiz de her şeyi biliyor, her şeyin farkında olarak, susarak konuştuk bir süre ve ayrıldık oradan.

Şimdi düşünüyorum da o an; adeta bir L’humanité¹²⁰ ve Das Leben der Anderen¹²¹ filmleri birleşmiş gibiydi. Bende ki özleştirici bilinci gören, buna kayıtsız kalamayan bir ruh vardı karşımda. İkimiz de insan yükünün ağırlığını, güce tapanların ve şeytanların bu dünyada nerede durduğunu görüyorduk. Sorumluluklarımız ve çelişkilerimiz derin ve baş edilmesi zor bir hüznün yaratıyordu.

¹¹⁹ Kûrî: Derinlik

¹²⁰ Dumont, Bruno, 1999, L’humanité

¹²¹ Von Donnersmar, Florian Henckel, 2006, Das Leben der Anderen

∞ wijdan¹²² ∞

SÖZLER: Bilmiyordum o zamanlar bütün ısıkların hüznünlü olduğunu.

ANILAR: Mardin'de "asker" olduğumda; hafta sonları öğretmen-dim hafta içi de psikolojik danışmandım. Askeri prosedürlere ve psikolojik durumlara uygun olacak şekilde kırmızı, sarı ve yeşil renklerde kodladığım "çocuk askerler" vardı. Kırmızı kodlu bir çocuk olan K çok özel bir kişilikti. Cebinde her zaman bulabildiği kadar farklı renklerde cam kırıkları taşırdı. "Neden bunları taşıyorsun" dediğimde ise; "Bunları, bak işte böyle gözlük gibi kullanıyorum; dünyaya, insanlara, göğe ve şehirlere bu camlardan bakmayı seviyorum. Sanki her şey başka türlü olması gerekiyor gibi, nasıl olması gerektiğini bilmiyorum ama başka türlü olması gerektiğini hissediyorum," demişti.

K çok kötü bir hayat yaşamıştı ve bir mucize olmazsa bu kötü hayatı devam edeceği benziyordu. K. çok acı çekiyordu.

O "diskodan" çevirme karanlık odada benimle görüşürken camları kullanmamasını rica ederdim... Ve bu sefer de gözlemini farklı derecelerde kısıp-açarak bana ve etrafa bakardı. Olan ve olması gerekenin tevhidi omuzlarımda ağırlaşmaya devam ediyordu.

SÖZLER: Siz iğrenç yasaların mahzun kurbanları, alaycı bir dünyanın yağmalayıp taciz ettiği, çalışıp didinmesinde fayda, istirahatinde ümit olmayan insanlar, metin olun, bitimsiz değil gözyaşlarınız! Babaların ıstırap içinde diktiğini, çocuklar keyif içinde biçecekler!¹²³ Pierre-Joseph Proudhon

ANILAR: Mardin'de H adında çok özel bir insanla daha tanıştım. O da kırmızı kodlu bir asker çocuktü. Dev gibiydi, kapıdan içeri zor girerdi. Görüşmeye çağırısam da çağırmasam da sürekli benimle görüşmeye gelirdi. H hiçbir yerde bir haftadan daha fazla duramayan

¹²² Wijdan: Vicdan

¹²³ Proudhon, Pierre-Joseph, 2010, Mülkiyet Nedir?, Çev.: Devrim Çetinkasap, Türkiye İş Bankası yayınları, İstanbul, s. 276

biriydi. Sürekli ülkeyi dolaşan birisini askeri kıışlada tutmak haliyle imkânsızdı, hep fırar ediyordu, ama bu duramama hastalığı onu sürekli yollara düşürdüğü için de çabucak bulunup kıışlaya getiriliyordu. “Neden sürekli yolda olmak istiyorsun?” dediğimde ise... “Anadolu bana dar gelirken bu kıışlanın içinde tıkalı kalamam,” cevabını vermişti. Peki, gittiğin bir yere bir daha gidiyor musun dediğimde şunları söylemişti: “Bugüne kadar gittiğim her yerden tekrar geçmek zorunda kaldığımda oraları geçene kadar çok acı çektim. Bir şey arıyorum, ne olduğunu bilmiyorum ama arama isteğime karşı koyamıyorum. Bir yeri gördüğümde aradığının orası olup olmadığını anlıyorum ama ne aradığımı ben de bilmiyorum. Bugüne kadar hep yanıldım yani aradığım her neyse hiçbir yerde bulamadım. Buradan çıktığımda hiç kimsenin geçmediği yerlerden yürüyeceğim. Artık büyüdüüm; tren, otobüs veya otostopla devam etmeyeceğim. Ne bir tekerlek ne de ayak izine rastlamak istiyorum.”

H çok acı çeken bir çocuktu ve “olandan” nefret ediyordu. Olan ve olması gerekenin tevhidi, sorumluluğu omuzlarımda git gide daha çok ağırlaşıyordu.

SÖZLER: Mazlumların karşısında ruhum secdeye kapanmışken, dilim onlara akıl vermeye devam ediyordu!

Ne dualar ettim, nice yandım, nice yakardım bir bilse insanlar. Ama hiçbirini kabul edilmedi. “Beni terk etti” dedim, bazen “acaba O yok mu” diye de düşünmedim değil. Şimdi anladığımı sanıyorum... O dualarımdan biri bile kabul olsaydı, muhtemelen bu derde düşmeyecektim.

Bu kader mi ego?

Bilmiyorum hayy... Hayatıma baktıkça “bu kadar tesadüf fazla” demekten kendimi alamasam da sanırım kader olup olmadığını hiçbir zaman bilemeyeceğim. Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da arafta kalmaya devam edeceğim. Söyle bana hayy, nasıl yürümeliyim şu hayatta?

SÖZLER: Tercih ettiklerini ve maruz kaldıklarını birbirine kurban etmeyeceğin bir yerde dur-düşün ve orada ilkeye sarılarak yürümeye devam et.

Bu herkes için geçerli mi?

Evet geçerli ama herkesin durduğu yer, ilkeye sarılma hali ve yürüdüğü yol birbirinden farklıdır ego! Ona götürecektir yollarda O cimri değildir, adalet ve merhamet sahibidir.

∞ mezin¹²⁴ ∞

FRAGMANLAR: “Ben bütün isyankârların izini süren bir gruba üyeyim.”¹²⁵

Bazı insanlara kızgın olmak yerine onlara sevgi ve merhametle yaklaşmayı nasıl başarıyorsun ego?

Antonioni’nin “Blow-up”¹²⁶ filminde konu edindiği ve en kaba özetle hakikati görmek için olanın büyütülmesi gerekir” diyebileceğim bir düşünce beni çok etkiledi. Ben gördüğüm herhangi bir insan davranışını ya da mizacını-karakterini-kışılığını büyütme ve küçültme alışkanlığı kazandım diyebilirim.

Nasıl yani?

Örneğin; çeşitli sebeplerle sevmediğim bir kişinin, bulabildiğim kadarıyla bebeklik, çocukluk ve şimdiki halinin fotoğraflarını yan yana koyup bir müddet onlara sessizce bakarım. İçimde büyük bir sevgi ve merhamet duygusunun canlandığını hissederim. Burada empatim en üst düzeye çıkar, mekân, zaman, hayat deneyimlerim birbiriyle dans eder, peygamberane bir sevinç ve hüznle dolarım. En sevmediğim insana bakışım bile bu şekilde değişip sevgi dolu hale gelir. Ben bir kul olduğum halde böylesem Tanrının bize nasıl sevgi ve merhametle baktığını düşünemiyorum. Bir annenin yavrusuyla olan bağından daha kuşatıcı ve daha derin bağlarla korunduğumuzu düşünüyorum.

¹²⁴ Mezin: Büyük

¹²⁵ Bertolucci, Bernardo, 1970, Konformist

¹²⁶ Antonioni, Michelangelo, 1966, Blow-up

Bu yöntemi büyütme şeklinde kullandığımda ise işler çok kötüleşiyor ve genelde karşıma hep aynı kişi çıkıyor.

Karşıma kim çıkıyor ego?

Firavun!... Bugüne kadar isteklerini büyüttüğümde Firavuna dönüşmeyen bir kişi bile tanımadım desem yeridir.

İnsanlar hem Firavunu ve Firavunluğu sevip hem de benim onları sevmemi istediler. Oysa bu imkânsızdı. Bu nedenle hep terk edildim diyebilirim. Onlara sorsan benim onları terk ettiğimi söylerler. Oysa beni sevmeleri ve bana tahammül etmeleri imkânsız olan onlardı. Sözümün onlar için hiçbir değeri yoktu ve kitleler halinde koşup uzaklaştılar benden. Yalnızlığımı sen biliyorsun hayy.

Peki Firavun hallerini veya Firavunluklarını küçülttüğünde, onlara sevgi ve merhamet duymuyor musun?

Eğer o Firavun ya da Firavunluk sadece bana zarar veriyorsa evet, sevgi ve merhamet duyuyorum. Ama Firavunlukları başkalarına ve-veya doğaya zarar veriyorsa bu yöntemi uygulama hakkına sahip değilim. Çünkü kul ve doğa hakkını Tanrı bile zor affederken benim affetme olanağım ve haddim olmaz.

SÖZLER: Bana öyle bir istekle gel ki; o isteğini büyüttüğümde Firavuna dönüşme!

İnsanı Firavunlaşmaktan neler koruyabilir ego?

Şunlar koruyabilir: Ölçülü bir hayat, bunun için de ölçülü ekonomi-politik menzili olan bir medeniyet ve tek insanda birikmesi mümkün olmayan bilim, sanat, spor, felsefe ve edebiyat etkinlikleri ile doğrudan yoğun ilişki.

İnsanların bu dünyadaki sorumlulukları; ne kadar büyütülürse büyütülsün, kendilerini Firavuna dönüştürmeyecek bir istek bulmak ve bütün ömrü bu isteğe adamaktır. "Bir insan ömrünü neye vermeli?" sorusunun cevabı budur. Bu tip insanların ortaya çıkması ve devamlılık üzere olmaları ise ancak ve ancak "Ontolojik, epistemolojik, pratik tevhidin düşünülmesi ve buna medeniyet şeklinde hayat verilmesiyle mümkün

olabilir". Bu sağlanamadığı sürece; "özne insan" bir ütopya olmanın ötesine geçemez ve insan, Firavun olma yarışından kurtulamaz.

∞ zarok¹²⁷ ∞

ANILAR: 15 Temmuz darbe girişiminin protesto edildiği bir mitingden sonra, ellerinde Türk bayrakları olan bir grup çocuk, sokakta kendi aralarında konuşuyorlardı. Ben de cam kenarında oturmuş dışarıyı seyreliyordum. Pencere açık olduğundan seslerini tam olarak işitebiliyordum ve aralarında şu diyalogun geçtiğini duydum:

- Ne yapalım bu bayrakları?

- Bence satalım.

- Ne, bayrak satılır mı ki?

- Evet, neden satılmasın ki, dondurma alırız, hadi gidelim!

Ve ana caddeye çıkmak için hızlıca koşup gittiler. Aslında bu diyalog hayat dolu. Her şeyden önce iletişim var. Anlama isteği, neşe, dostluk ve insanilik var. Birisi "hayır bayrak satılmaz" dese ve bunda direktse işte orada hayat biter, beşer yüceltilir, dostluk ve neşe yara alabilirdi. Hatta ellerindeki onca bayrağın önemli bir bölümü çöpe gidebilirdi. Ama muhtemelen sattılar ve bayraklar çöpe gitmedi. Çocuklar da birlikte olmanın ve çocuk olmanın sevinciyle dondurmalarını keyifle yediler.

Yetişkin aklı, birçok korku, mitos ve önyargıyla dolu olduğu için çocuklar gibi neşeli düşünemez. Neşenin bu topraklarda olmamasının en önemli nedenlerinden birisi de neşeli ve iyi bir hayatı önceleyen değerlerin henüz ikame edilmemiş ve hatta düşünülmemiş olmasıdır. Bu coğrafyada çocuğun mak-

¹²⁷ Zarok: Çocuk

bulü bile yetişkin gibi olandır. O halde her bakımdan gerilememiz aslında çok doğaldır. Yaşanmamış bir çocukluk hayatı zindana çevirebiliyor. Yaşamayan ve köle haline getirilen kadın da bu zindana ne yazık ki devamlılık sağlıyor.

∞ secde¹²⁸ ∞

Söyle bana hayy, neden sadece Allah'ın huzurunda değil de aynı zamanda mazlumların karşısında da secdeye varmak istiyorum?

FRAGMANLAR: Bekledim hayy, bekliyorum... Annemin sudan, babamın gurbetten, dedemin değirmenden ve kuzuların yayladan dönmesini. Bekledim, kardelenlerin bitmesini, karın erimesini, yağmurun yağmasını, toprağın nefes almasını ve buğday başaklarının boyunlarını bükmesini. Bekledim silahların susmasını, güneşin doğmasını ve dünyanın dönmesini. Bekledim yaralarımın kabuk bağlamasını, sevgilinin dönmesini. Bekledim, bekliyorum... Ölüme yaklaştıkça çocukluğumu ve çocukluğuma yaklaştıkça medeniyeti.

Sen de bir mazlumsun ego! Mazlumun payına düşen dertli bir hayattır. Dert, bu dünyada insanın en güzel en doğru ve en iyi ödülüdür. Zalimin payına düşen ise dertsiz bir yaşamdır. Bu hal, dünyada insana verilebilecek en çirkin ve en kötü cezadır. İnsanlar derdi olanların değil de dertsiz olanların etrafında toplandıkları sürece sorumluluktan kaçacaklar ve kula kul olmaya devam edecekler.

*SÖZLER: "Bense, eylemin rüyaya kardeşlik etmediği bu dünyamızdan göçmekten çok memnun olacağım."*¹²⁹ Baudelaire

Her dert aynı mı hayy?

Bunu düşünmek senin sorumluluğun ego.

¹²⁸ Secde: Secde

¹²⁹ Buck-Morss, Susan, 2010, Görmenin Diyalektiği, Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi, Çev.: Ferit Burak Aydar, Metis Yayınları, İstanbul, s. 220

Bu da bir dert mi?

Evet, bu da bir dert. Çünkü ölçüyü düşünmek de bir sorumluluktur.

Yoksul olmayı, hastalanmayı, yaşlanmayı, az seilmeyi, az sayılmayı ve az tanınmayı dert sanırdım bu derde düşmeden evvel. Oysa bunlar sadece sorun olabilir, dert başka imiş. Bu saydıklarım, beden hapishanesi içinde olmamızın yarattığı sorunlar. Bedenimizin, bizim asli, yani ontolojik özümüz olmadığını kavradığımızda bu sorunlar da biter ya da görece kontrol altına alınabilir. Bu aşamadan sonra dertler gözümüzün önüne serilir. Dertler bizi "Ona" doğru yöneltir. Yani bir hapishaneye dönüştürdüğümüz bedenden güzelce çıkmamızın yolunu bize gösterir. Sorumluluğu yüklenme, iniltinin içinde veya peşinde olma, tevhit üzere olma, işte bunlar güzel yollardır. Öldüğümüzde ahirette bu dertler de biter. Ölüm bir bakıma sorunlar ve dertler karşısındaki irademizin ortadan kalkmasıdır. Cennet ve cehennem ise bu iradenin son muhasebe noktasıdır. O halde irademiz henüz ortadan kalkmamışken, tarih üstü ilkelere sarılarak bu sorun ve dertlerle birlikte dünya hayatında menzil almak durumundayız.

FRAGMANLAR:

Bir adımım diğerinden hesap soruyor

onlarla yürüyorum hayatı

notalarla çarpıyor kalbim

ve bir ben var içimde dans eden

ona dokunamıyorum

sağ yarım küreden sol yarım küreye akıyor bilincim

sarsılarak ara veriyorum bu hayatla öteki arasında

ve tekrar

arafta uyanıyorum

Bana neler oluyor hayy?

"Bütün varlık ve varoluş derttir." Bu anlamda dert, Tanrının da Tanrısal olan derdidir. Tek olması, zorunlu olarak Onu dert sahibi yapar. O kendi üzerine dönemez, kendi kendini düşüncem, çünkü O düşüncenin kendisidir. Bu mutlak kendilik, zorunlu olarak mutlak bir dert yaratır. O mutlak bir

mazlumdur, O mazlumların mutlağıdır. İşte bundandır Onun her mazlumun yüreğine konması. Söyle bana hayy, mazlumların karşısında da secdeye varma isteğim bundan mıdır?

Herhangi bir dert somutlaşıp karşınıza bir mazlum olarak çıktığı zaman O, o mazlumun yüreğine iner. Bunu hisseden her ruh secdeye kapanmak ister. Zalimler ise yaşayan birer ölü olduklarından zulümde azgınlaşmaya devam ederler.

Zalimlerle savaş ve herkes için menzili güzel bir ahiret olan tevhit üzere bir dünya hayatını düşün. Senin dünyadaki secdenin gereği budur. Bilesin ki tevhit dışındaki hiçbir secdenin kiblesi ve menzili yoktur.

SÖZLER: “Arzusuz, umutsuz, korkusuz insanda sanatçı mayası yoktur.”¹³⁰ Çehov

Bu dertte yalnız mıyım hayy?

Düşün!

Dert “hem öznelidir hem nesneldir.” Herkesi kuşattığı için nesneldir ama bunu sadece bazı insanlar yüklediği için de öznelidir. O halde yalnız değilim ama çoğunluk da değilim.

Dert o kadar ağır bir sorumluluktur ki onu asla çoğunluk talep etmez. Her insan iniltiyi ve tevhidi pusulası kılmaz. Bu yüzden yalnız olmayı göze almalısın ego!

SÖZLER: “Yaşam, insanların bastıramadıkları daha iyiye ulaşma istekleri yüzünden hep yeterince kötü olacaktır.” Maksim Gorki

ANILAR: Gündüzleri öğretmenlik yapabilmek için güvenlik işinde sabit gece vardiyasında çalıştığım yıld. Buz gibi bir İstanbul gece-siydi. Gece vardiyalarına gidecek ve birçok iş kolundan emekçinin toplandığı Avcılar Türksan otobüs durağının yanında bekliyordum. Karşımda otoyol ve çelikten bir gökdelen olan Hilton Hoteli ve arkamda kalabalıklar, bağırışlar, kavgalar, travestiler ve sokak satıcıları vardı. Üst geçit merdiveninin ayaklarına yaslandım bir süre ve arkamı döndüğümde tam karşımda duruyordu... Plastiğin ve paslı demirlerin arasındaki boşlukta, insanların ayakkabılarından çıkan

¹³⁰ Timuçin, Afşar, 2013, Estetik, Bulut Yayınları, İstanbul, s 231

tozlardan bir birikinti oluşmuştu ve o birikintiden bembeyaz bir çiçek çıkmıştı. Ona baktığım anda sanki her şey dondu, her şey o beyaz mucizenin arka planında siliniverdi birden. Kulaklarım bir şey duymuyordu, gözlerim ondan başka bir şey görmüyordu, hayatımdaki en muhteşem anlardan birini yaşıyordum. Ne güzel duruyordu orada, evet tam orada, bütün pisliklerin, ayak çamurlarının, izmaritlerin, egzoz dumanlarının, hayata tutunmaya çalışan bedenlerin, bağırışların, ısıklıkların ve küfürlerin arasında. Gecede açan bir güneş, bir nur gibiydi, adeta hepimize "Hey... İnsanlar... Buraya bakın... Tanrı ölmedi!" diye haykırıyordu.

Sadece insanlar değil, doğa ana da vicdanımın ölmemesi için bana yardım etti. Bütün güzelliğiyle, neşesiyle, canlılığıyla, değişimi ve aynı zamanda devamlılığıyla beni sarıp sarmaladı. Onun bu hali sorumluluk olup omuzlarıma yüklendi.

SÖZLER: "Benim bildiklerimi bilseydiniz çok ağlar az gülerdiniz." Muhammed

∞ qehreman¹³¹ ∞

Söyle bana hayy... Yok mu yaşlanmadan evvel akıllanmanın ya da kendimizi terbiye etmenin bir yolu? Neden en derin pişmanlıklarımızı affedebilecek insanlar ölmeden önce uyandırmaz vicdanımız? Söyle bana hayy, insan kaç tür ölüme mahkûmdur? Sayı istediğimi sanma, saymaktan uzağım artık ama "şu kadar yıl geriye gitsem" demekten de kendimi alamıyorum!

FRAGMANLAR: Mühim olan iki şey vardır; pişman olduğun, geri alamayacağın şey ve yapmadığın, yapmış olmayı dilediğin şey.¹³²

"Her tışt ji zıravî, mirov ji stûrî dıqete-Her şey incelikten, insan kabalıktan kopar." İncelmek neden bu kadar zor ve neden

¹³¹ Qehreman: Kahraman

¹³² Schlöndorff, Volker, 2017, Rückker Nach Montauk/Unutulmayan Aşk

bu kadar zaman hatta ömür alır. Gözümüzün önünden geçiş yaparken mucizeler ve inilteler neden bir türlü mezara girene kadar canlanamayız?

İnsanı ve hayatı düşünmelisin ego. İnsanı-kendinizi kaybettiğiniz ve kaybettiğiniz halinizle bir şeyler inşa ettiniz. Oysa sizler hayat üzere olan, ikame olacak ve menzil alacak varlıklarsınız. O varlığı, ikame olmayı ve menzil almayı düşünmek senin sorumluluğun. Ve bu yolda yalnız değilsin, senin gibi nice insanlar var. Ama çoğunluk değilsiniz ve asla da olmayacaksınız bunu kabullen. Yoksa hem kendin için hem de çoğunluklar için yıkıcı olursun. Güzel öğüt olmayı aşma, aksi halde haddi aşanlardan olursun.

*SÖZLER: "Makul insan kendini dünyaya uyarlar; makul olmayan ise hep dünyayı kendine uyarlamaya çalışır. Bu nedenle bütün gelişme, makul olmayan insana bağımlıdır."*¹³³ George Bernard Shaw

Görüyorum ki herkes için için bir kurtarıcı bekliyor. Ama ne kendisinin ne de çevresinden birilerinin böyle biri olacağına inanıyor. Ne kendisi bir çaba içine giriyor ne de çevresinden girişimde bulunanlara yardım ediyor. İnsan sadece Tanrıya değil kendisine ve başkalarına karşı güvenini de kaybetmişe benziyor.

Tanıdıklarına ve bir şekilde iletişimde olduklarına bir kitap yazacağımı söyledim. Bu kitapta "başka dünyalar-hayatlar düşüneceğim" dediğimde bir tane bile olumsuz tepki almadım. Herkes "sen böyle bir şeyi düşünebilirsin, iyi şeyler yapacağına inanıyoruz" gibilerinden şeyler söylediler. Fakat ne zaman ki eğilim, yetenek, eğitim ve uzmanlık alanlarına uygun görevler almalarını rica ettiysem, işte o zaman; bana, başka bir dünyaya, değişime ve kendilerine inanmadıklarını açık bir şekilde gördüm. Çünkü hiçbir sorumluluk almamak hemen hemen hepsinin tek tercihi oldu. Sorumluluk almak isteyenler de bir çeşit kariyerperest, tüccar veya esnaf gibi yaklaşmayı tercih ettiler.

¹³³ Barrow, John D., 2009, Olanaksızlık, Bilimin Sınırları ve Sınırların Bilimi, Çev.: Nermin Arık, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 81

SÖZLER: En hayat dolu rüyaları, Tanrının avuçlarında uyuyan mazlumlara görür.

Bu tepkileri görünce daha derin bir korku kapladı içimi. Acaba diyorum; insanlar değişimi, başka bir dünyayı ya da bir kurtarıcıyı sadece beklemeyi mi seviyorlar, bir çeşit post-modern iman mı inşa ettiler! Post-modernizm tarafından yetişen nesle fazla ümit bağlamıyorum ama acaba bizim modern nesiller de mi konfor ve konformizme yenildi. Zamanın ruhu bizlere: “eğer beklemes de beni değiştirmeyi denerseniz, elinizdeki tek anlam ve büyü kaynağı olan beklemeyi de kaybedersiniz” diyerek bizi çıkmaz bir sokakta kıstırmış sürekli dövüyor mu?

Çok zor, öyle değil mi ego?

Çok zor hem de çok zor hayy! Peygamberlerin, ilke peşinde koşanların, filozofların, edebiyatçıların, sanatçıların, aktivistlerin işi ne çok zormuş diyorum. Şu anda kitleler için en korkunç sözler “beklediğiniz kişi benim” ya da “beklediğiniz medeniyet-dünya bu” sözleri olsa gerek. Bu sözleri duyunca “aslan görmüş yaban eşekleri” gibi kaşırsılar. Cehennem alışkanlıkları geliştirmiş kitlelere, zekâlara, vicdanlara bir şeyler anlatmak ne zormuş! Ya topluca seni linç ediyorlar ya da seni yapayalnız bırakıyorlar. Sonra da başka yerlere gidip gruplar halinde toplaşıp yarasalar gibi beklemeye devam ediyorlar.

Bütün dünya halkları ama özellikle de Batı dışındaki toplumlar her zaman bir kahraman beklerler. Oysa önemli olan kahramana ihtiyaç duymayacak bir medeniyeti ikame etmektir.

O hareket etmeyen hareket ettirici “Ol!” dedi ve her şey olmaya başladı... Peki ben, her bakımdan fakir ve zavallı olan ben tek başıma ne yapabilirim? Öyle sanıyorum ki bana düşen ödev yolda olmak, zaten yapabileceğim başka bir şey yok. Düşüneceğim ve gelip herkese tek tek selam vereceğim, selamımı alsalar da almasalar da onlara derdimi anlatacağım. Ya yaralarımızı birlikte saracağız ya da yaralarımızı daha da azdırıp

hep birlikte yok olacağız. Eğer yaşayan ölümler gibi kalmak istemiyorsak birinci yoldan başka bir yolumuz yok.

∞ bejî¹³⁴ ∞

SÖZLER: “Hayatın ve ümidin düşmanı bir ortam içinde, yazma eylemi, kişinin kendi ipini çekmeden önce vasiyetini yazmasından başka bir şey olamıyordu.”¹³⁵ Kafka

Egemenlerin kültüründen korunabilmende yoksulluğun da etkili oldu mu?

Hiç kuşkusuz etkili oldu. Aile bütçesine katkıda bulunmak için on bir yaşımdan itibaren neredeyse her gün çalışmaya başladım bütün dini ve milli bayramlara bir şekilde katılacaktım. Bunlara katılsaydım ırkçılık-milliyetçilik ve mezhepçilik benim de kanıma girmiş olacaktı. Böylece şahsiyet olmak yerine çeşitli kimliklere mahkûm hale gelecektim ve özne olmak isteyen doğama yabancılaşacaktım.

ANILAR: Çok garip... Annem bütün bayramlarda “Git çalış evladım, bayramlar bizim gibi insanlar için değildir.” derdi. O zamanlar çok üzülürdüm ve içten içe de anneme kızardım. İnsanın bir zamanlar içine oturan sözlerin ve bir parçası olmak isteyip de olamadığı günlerin-kitlelerin yarattığı yersizlik, yurtsuzluk ve yalnızlığın bir kurtuluş olabileceğini bilmiyordum. Haklıymış Sokrates, Karl Jaspers ve Çiçero, “felsefe yapmak ölmeyi öğrenmekmiş” ve haklıymış Tarkovski “insan ölmeden önce yalnız kalmayı öğrenebilmeliymiş”. Kitlelerin hakikat gibi bir derterinin olmadığını ve bütün değerli yolların tek kişilik olduğunu yaşayarak öğrendim!

SÖZLER: İnsanın kendisine kavuşmasına yardımcı olan tecrübeleri dışında kutlanmaya değer hiçbir bir günü yoktur.

¹³⁴ Bejî: Yabancı

¹³⁵ Benjamin, Walter, 2007, Estetize Edilmiş Yaşam, Sanattan Savaş ve Siyasete Alman Faşizminin Kuramları, Çev.: Ünsal Oskay, Derin Yayınları, İstanbul, s.30

Yoksulluğum sayesinde muktedirlerin yayımlanmasına izin verdikleri kitapları okuyamadım. Televizyonlarını onların amaçladıkları kadar izlemedim. Yoksul olduğum için tarlalarda, ovalarda, bağlarda ve bahçelerde çok çalıştım. Böylece doğaya, onun adaletine, merhametine ve metafiziğine yabancılaşmadım.

Ben kendimi temelinde dört dinamik olan bir sapma olarak görüyorum. Bunlar; dedemle ve doğayla olan bağım, Kürt ve yoksul olmamdır. Sünnetullah'ın ve kâinatın sesine kulak vermemi bunlara borçluyum. Bu dört temelden yoksun olsaydım devamlılık üzere olan bir nesneleştirme kültürünün parçası olup yaşayan ölüye dönerdim.

SÖZLER: *"Hayat; sefalet ile can sıkıntısının arasında rakkas gibi gidip gelir. Hayatın her türlü acıdır."* Arthur Schopenhauer

Bundan sonra hayatın her türlüüne hazır mısın?

FRAGMANLAR:

- Bana son görevimi vermedin. Son görevim nedir?

- Burada kalmak. Ve hazır olmak herhangi bir şeye.¹³⁶

Egemenlerin amaçlarından sapman seni nasıl bir yere taşıdı ego?

SÖZLER: *"Herkesin kendine yeni anavatanlar kurmakla uğraştığı bir çağda önyargısız düşünebilen ve çağının üstüne çıkabilen kimse-lerin anavatanı hem her yerdir hem de hiçbir yerdir."* Goethe

Bu yersiz ve yurtsuzluğunu nasıl görüyorsun?

SÖZLER: *"Ana karakterin, İtalya'dan geçen bir Rus olduğu, bir film çekiyorum."*¹³⁷ Tarkovski

¹³⁶ Softley, Iain, 2001, K-PAX

¹³⁷ Tarkovsky, Andrei, 1982, "Zamandan Yapılmış Mozaik: Sinema" Konferansı, Roma, Youtube

∞ ez û şeytan¹³⁸ ∞

Yaşadığın veya şahit olduğun kötü şeyler hakkında neden konuşmak istemiyorsun?

SÖZLER: Bazen her şeyi ve herkesi hayatımdan silmek ve kaybolmak istiyorum. Bazen de en uzak geçmişime ve herkese uzanmak istiyorum... Uzağa uzak duyguların âşık Donkişot'uyum, iyi niyetle günahlardan geçiyor ben sandığım her şey ve bir sen doğuyor vafitiz oluyorum.

Ben kaybetmek üzereyim tutkuyu, arzuyu, hayatın anlamını ve büyüsunü. Bu nedenle bırakmaya çalışıyorum saymayı; aşkları, evladı, akrabayı, eşi, dostu, günleri, zamanı, tanrıları, akılları, bağımlılıkları ve parayı. Bıraktım hareket etmeyi, durmayı öğrenmeye çalışıyorum ve fakirliğimden kıvanç duymak istiyorum. Biliyorum iyileşmedi ve iyileşmeyecek de yaralarım ama en azından kabuk bağlasınlar! Kabuk bağlaması için de konuşmamaya çalışıyorum.

Sorumlu olduğunu biliyorsun, öyle değil mi ego?

FRAGMANLAR:

*Bütün insanlara, doğaya ve Tanrıya;
"beni affedin" diye yalvarmak istiyorum!*

Beni affedin!

Bilmiyordum o zamanlar,

*Kâinatın tüm hüznünün, arkasını dönüp giden sevgilinin ürkek
boynuna konabileceğini.*

Bilmiyordum o zamanlar,

Hastalandıkça, yaşlandıkça ve öldükçe babama benzeyeceğimi.

Bilmiyordum o zamanlar,

Suya baktığımda, kendimden başka bir ben görebileceğimi.

Beni affedin!

¹³⁸ Ez û şeytan: Ben ve şeytan

Biliyorsun hayy, doğduğum topraklara dönmeye korkuyorum. Döndüğümde ya o dağlar, ovalar, vadiler, bitkiler, hayvanlar, gökyüzü, taş-toprak, yağmur, tipi, eller ve yüzler benimle konuşmazlarsa! Eğer böyle olursa anlarım ki ben çoktan ölmüşüm. Orada yaşayan bir ölü olduğumu görmektense burada yani kentte hemen ölmeyi tercih ederim.

FRAGMANLAR: *Ben, senin hâkim olduğun şu kültür-uygarlıkta, daha çok yenilenlerden oldum ama yensem de yenilsem de kendimi hep kaybetmiş saydım. İnşa ettiğin bu yerde ne yenilgiler ne de zaferler hakikatten pay alıyor. Ben daha çok hayat, daha çok bilinç ve daha çok özgürlük getirmeyen her şeye düşmanım. Tevhit üzere olmayan her şeyin düşmanıyım. Beni her türlü düşmanından ayrı bir yere koy; peygamberlerden, filozoflardan, teröristlerden, hainlerden, sapkınlardan öte bir yere... Bu senin görevin. Ben başına gelebilecek en büyük belayım. Seni hiçbir şey benim varlığım kadar rahatsız etmeyecek. Senin kültür-uygarlığını yerle bir etmeye geldim, inşa ettiğin köklerin hepsini yakmaya geldim. "Ne yaparsak yapalım, kıyamete kadar; O bizleri geri çağırana kadar aynı kumsalda oynayacağız." Sana bu oyunu adil oynayalım demeyeceğim, çünkü şeytanla anlaşma yapılamayacağını bilen bir ruhum. Şunu bil ki; seni ölçeceğim, kendimin vurulmasını istediğim ölçüye ve sana merhamet edeceğim çünkü sen de merhamete mahkûmsun ben de. Seni varlığa ve varoluşa en az zararı verebileceğin kadar terbiye edip durmaya mahkûm edeceğim... Bu da benim sorumluluğum. Senin şeytanlıklarına razı değilsem de izin vermek zorundayım. Sadece var olabilirsin ama bundan sonra asla hâkim olamazsın!*

∞ tenêti¹³⁹ ∞

FRAGMANLAR: *"Sadece âşık olmayanlar suda kendi yansımalarını görürler."*¹⁴⁰

¹³⁹ Tenêti: Yalnızlık

¹⁴⁰ Khemir, Nacer, 2005, Bab'Aziz

Onca hak hakikat yolculuğu, iyi niyetler, yüksek zekâlar ve ayetler yetmedi sizleri terbiye etmeye, öyle değil mi?

Evet Hayy... “Platon, hocası olan Sokrates idam edilince, siyasete girmekten tamamen vazgeçmiş ve birtakım reform teşebbüsleriyle ıslah edilemeyeceğine inandığı politik koşullara felsefe yoluyla, devasa bir sistem kurarak yanıt vermeye karar vermişti.”¹⁴¹ Düşün ki Platon gibi bir zekâ ve bu kadar iyi niyetle yola çıktığı halde; kurduğu sistem, birçok totaliter rejimin referansı durumuna düştü ve tarihin en yıkıcı güçlerine örnek oldu. En azından filozofları koruması beklenen “devlet”i, bütün filozofların sonunu getirdi. Filozofların düşünceleri de Musa’nın, İsa’nın ve Muhammed’in mesajları da aynı duruma düşmekten kendilerini kurtaramadılar.

İnsan ve toplum; beşer ya da yüce kaynaklı ne olursa olsun, her şeyi kötülüğün araçları haline getirmekte ustalaşmışa benziyor. Kendi mağarama çekilmiş birisi olarak ne düşünürsem düşünüyüm iyi ya da kötü, benzer bir kaderi yaşayacağımı düşünüyorum. Bu nedenle daha yaşıyorken şehre inerek düşüncelerimi uygulamak zorunda kalacağımı görüyorum. Üstelik daha öncekilerden çok farklı bir şekilde menzil almam gerekiyor.

Neden daha öncekilerden farklı bir menzil alman gerekiyor?

Çünkü Platon da uygulamaya kalkışmış ve başarılı olamamıştı. Denenmemiş yollar keşfetmem gerekiyor.

*FRAGMANLAR: Yaş ilerledikçe insan daha derin yaşamak istiyor. Üzücü bir asalet hissi duyuyor. Bir komik için en feci olay bu, işimi etkiledi. Seyirciyle ilişkiyi kaybettim. Onları coşturamadım.*¹⁴²

Şöyle bir düşünüyorum da hayatın çelişkileri karşısında ya hüznümlü bir yalnızlığa ya da dalgacı bir mizaçla komediye sığınmışım. Hüznü ve komedi, beni anne karnı huzuruna yakın hissettirdi. Şimdiyse şehre, daha doğrusu kente-ageraya inmek çok zor olacağı benziyor!

¹⁴¹ Cevizci, Ahmet, 2011, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul, s. 85

¹⁴² Chaplin, Charles, 1952, Limelight/Sahne Işıkları

Sorumluluğunun gereğini yerine getirmelisin ego.

FRAGMANLAR: *Sen bizi terk edip gittin ama biz seni bir koza gibi sarmaladık ki kozanın içinden bir kelebek gibi çıkıp yeni dünyana uçup gidebilesin.*¹⁴³

Bak hayy, Konstantinos Kavafis ne diyor:

*Dilediğin gibi kuramıyorsan hayatını
Hiç olmazsa şunu dene
Elden geldiğince: Rezil etme onu
Kalabalığın sürtüşmelerinde
Koşuşturmalarında, gevezeliklerinde*

*Rezil etme onu, sürükleyerek
Dolaştırarak, teşhir ederek öyle
Yabancı bir yüke dönüşünceye kadar
O gündelik budalalıklarında
İlişkilerin ve alışverişlerinde*

Gördün mü bak yalnız değilsin ego. Varoluş sıkıntısı, yaşayan bir ölüye dönüşmemiş her insanın ortak derdidir.

ANILAR:

... Zindanlararasıca ...

*Bir de bakmışsın bitmiş;
Kulaç attığın deniz,
Okuduğun kitap,
İzlediğin film,
İş aş kavgan,
Yürüdüğün yol,
Gözlerinin içine baktığın insan
Ve kendi yüzüne bakacak yüzün.
İşte o an;
Menzilinden bakıp görürsün,
Ölümlü yaşam arasında olduğunu
Ve tutunacak bir el ararsın.*

¹⁴³ Parajanov, Sergei, 1968, Sayat Nova

Durmaya,
Mağarana çekilmeye karar verdiğinde,
Sen de yaşarsın bu tekinsiz yalnızlığı
Ve kaybetmişlik duygusunu.
Herkes “durun, ne olursunuz biraz durun” diye yalvarırsın,
Onca nara içinde iniltin duyulmaz.
Yaşayan ölümler içinde
Hem “ilginç zamanlara” düşmüş
Hem de “hatırlanmayasica” bir yok gibi,
En kadim beddualara gelmiş gibi,
Kurtulmaya ve var olmaya çalışır ruhun.
Ve açarsın avuçlarını semaya ağlayarak:
“Allah’ım biraz hayat” diye yakarırsın.
Ve sen de daha öncekiler gibi:
“Allah’ım beni neden terk ettin” dersin.
Şu ben,
Şu zavallı ben,
Ben ki ben;
“Eskilerin masallarından” azade olduğunu sanan ben,
Meğer ne çok yanılmışım!
SÖZLER: “Sen ne kadar da güzel bir ruhun müziğe dönüşmüş ha-
lisin.” Gheorghe Zamfir!

∞ hêvî¹⁴⁴ ∞

SÖZLER: Ancak bir kentin sokaklarında, bir tür acı çekerek yaşamış olan biri, kaldırım taşlarının, kapı eşiklerinin, tuğlaların, pencerele-
rin ne anlama geldiğini fark edebilir.¹⁴⁵

Kâğıttan gemiler yapıyorum yıllardır, pruva bölümünün bir tarafında “hayal” diğer tarafında “gerçek” yazıyor ve dilimde

¹⁴⁴ Hêvî: Umut

¹⁴⁵ Berger, John, 2011, O Ana Adanmış, Hazırlayanlar: Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen, Metis Yayınları, İstanbul, s.27

“Bir insan ömrünü neye vermeli”¹⁴⁶ şarkısı. Anlamaya çalışıyorum hayatı; varlığı ve varoluşu. Ne haldeyim ve neredeyim bilmiyorum.

SÖZLER:

Güneş yiterse ansızın
Yiter ve ısmazsa bir daha
Bize ışık için cehennemden
Gidip ateş getirecek biri
Çıkar mutlaka

İvan Vazov

O, “Size dinimi tamamladım.” dediği zaman, analar ve babalar sizi terk ettiği zaman, Yaşar Kemal’in deyişiyle “o güzel insanlar güzel atlara binip gittikleri zaman”, Tarkovski’nin deyişiyle “büyük insanlar kalmadığı zaman”; bil ki artık iş başa düşmüştür. Meğer ne büyük yalnızlıkmuş ne garip dertmiş ne ağır sorumlulukmuş büyümek. Orhan Veli’nin dediği gibi “Anlatamıyorum.”

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısrararımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

Hayatını düşünmeye devam et, çünkü bilincinin canlanması ve keskinleşmesi buna bağlı.

SÖZLER: “Çocukluk insanın ana yurdudur.” Albert Camus

Nasıl yani hayy?

¹⁴⁶ Livaneli, Zülfü, “Ömür Dediğin” Bestesi

SÖZLER: “Deha; iradeyle yeniden kavuşulan çocukluktur.”¹⁴⁷ Baudelaire

Aman Allah’ım, şu geçen ayetlere bak hele!

∞ çande¹⁴⁸ ∞

Bana onları anlat ego ve onlar hakkında ne düşündüğünü söyle?

ANILAR: Her sabah bir cemaat yerleşkesinin önünden geçiyorum. Burası bir çeşit mikro yaşam alanı gibi. Ana binanın yanında anao-kulu-kreş karışımı bir küçük bina var. Konuşmayı daha yeni öğrenmiş çocuklar da ergenliğe yeni girmiş olanlar da burada. Ve tabi kızlar ayrı erkekler ayrı yerlerdeler. Daha okul çağına gelmemiş çocuklar bile tesettür içindeler. Hiç anlamadıkları bir dilde Kuran sürelerini hocalarından sonra tekrar edip ezberlemeye çalışıyorlar. Bu yerin bitişiğinde ise üniversiteli kızlar için bir yurt binası daha var.

Ana binanın alt bodrum katında toplantı ve evlenme yeri var. Bundan sonraki katta ise cami bulunuyor. Caminin üstünde yönetim birimleri var: İlmihal bölümü, zekât, fitre, öğrenci kabul bölümleri, kurban-adak kesim kayıt, hac ve umre kayıt kabul bölümleri; pastane, ekmek fırını, okul, kreş, satış-perakende zinciri vb. ticari faaliyetlerde ortaklığa kabul bölümleri vb. Yönetim katının üstünde ise erkek üniversite öğrencileri için yurt var.

Ana binanın önünde kermesler için kullanılan çelik yapılı ve sürekli kurulu olan çadırlar var. Yan tarafta ise kurban kesimleri için hazırlanmış bir fabrika görünümünde olan kesim bandı var. Her bayram burada o kadar kurban kesiliyor ki, hayvancağızların kokusu haftalarca bölgeden gitmiyor. Cemaat yöneticileri sağ olsunlar, her tarafa kireç döküp bulaşıcı hastalıklara karşı mahalleliyi ve tabi kendilerini korumaya çalışıyorlar.

¹⁴⁷ Bataille, Georges, 2004, Edebiyat ve Kötülük, Çev.: Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 32

¹⁴⁸ Çande: Kültür

SÖZLER: “Sadece iki kişi insanlık yasalarını tanımaz; deli ve dahi. Onlar, insanlar arasında Tanrıya en yakın olanlardır.”¹⁴⁹ Halil Cibran

Binanın önünde her türlü marka otomobil var. Binaya giren ve binadan çıkan; aynı tip giyimli, aynı görünümlü ve hatta aynı sesli insanlar görüyorum. Bol bol inşaallah, maşallah, eyvallah, suphanallah, estağfurullah ve her vakit kulağı sağır edecek kadar yüksek okunan ezan sesleri... Keşke bunların anlamlarını ve hayatta nasıl menzil alabileceklerini de biraz düşünseler!

Bütün bunlar ne mi? Bunlar, Müslümanların “Son Din İslam” için düşündükleri “medeniyetin” bir prototipi. Onlar kapitalizme bu şekilde meydan okuyorlar. Kula kulluğu bu şekilde bitirecekler. Miley Cyrus ve Justin Bieber kültür-uygarlığı ile bu şekilde savaşacaklar. Son dinin varoş bir bilinç seviyesine hapsedilmesi ne büyük bir zulüm, bunu keşke görseler!

SÖZLER: *Söyle onlara; Sünnetullah’a, adalete ve akla gözlerini kapatanlar nelere ve kimlere secde ediyorlar!*

Onlar dünyayı anlamak yerine ona tapmayı sevdiler hayy. Dünyaya tapanların ve kula kulluğun en çirkinleri olmak için yarış içindeler. Şehadet edemeyecek kadar yaşayan ölümlere döndüler. Ben onlardan değilim!

ANILAR: *Ben varoşlarda yaşıyorum. Gerçi Batı dışında her yer varoştur ama düşün işte, varoşun da varoşunda yaşıyorum. Beş katlı apartmanın giriş katındaki bir dairede düşünmeye ve yazmaya çalışıyorum. Pencerenin önünden bin bir türlü insan geçiyor ve sabahın erken saatlerinde kuran kurslarına “gönderilen” küçük kız çocuklarını da görüyorum. Rengârenk giyiniyorlar; Sünnetullah’ın yürüyüşünü izliyor gibiyim... Sabah kursa giderlerken askeri üniformalar gibi taşıdıkları başörtüleri, dönüşte çoğunlukla kafalarında olmuştur. Bir kız, arkadaşının saçlarını bir o yana bir bu yana yatırıyor, adeta birbirlerine terapi yapıyor gibiler. Sanki “bütün bunlar bir gün geçecek ve bu anlamsızlık son bulacak” diyorlar.*

¹⁴⁹ Cibran, Halil, 2017, Aforizmalar, Çev.: A. Erkin Köylügil, Erasmus Yayınları, İstanbul, s. 85

Biliyorsun hayy... Büyükleri olmayan topluluklarda en büyük acıyı çocuklar ve kadınlar çekerler. Ha bir de cephelerde savaşın anlamsızlığı içindeki gençler. Bir büyük müyüm değil miyim bilmiyorum ama kendimi sorumlu hissediyorum. Ve üstelik bu sorumluluğu ne zaman yüklendiğimi de bilmiyorum ama şunu biliyorum: Dünyaya tapanlar beni hiç sevmeyecekler.

SÖZLER: "Kinlerin en büyüğü bile, bilgisizliğin bilgiden duyduğu kinden daha büyük olamaz." Galileo Galilei

Söyle bana hayy, ne söyleyeyim onlara? Onlar İslam'ı, kendi zulümlerine ve dünyadaki diğer zulümlere haddini bildirmeyen bir din sanıyorlar. Kendi firavunluklarını ve diğer firavunlukları seviyor haldeler. İçi boş ibadetlerine taparak Müslüman olduklarına inanıyorlar. Onları bu gaflet uykusundan nasıl uyandırabilirim?

Söyle onlara ego... Bu halleriyle ne Onu ne de kendilerini kandırabilirler. Eğer gerçekten iman etmek istiyorlarsa şu sözlerini biraz düşünsünler: Oruçla başlasınlar; yeme, içme, şehvet, mal-servet biriktirme, çok konuşma ve çok gezme alışkanlıklarını ramazanda sınırlasınlar. Bu ay içinde uzun uzun düşünsünler. Sevdikleri ve peşinden koştuklarını düşünsünler. Bunların içinde, büyütüldükleri zaman insanı Firavun yapan istekleri-alışkanlıkları bir kâğıda yazsınlar. Bu kötü isteklerden nasıl kurtulacaklarını uzun uzun düşünsünler ve her birinden hangi yıl kurtulacaklarını planlasınlar. Böylece sorumluluğu nasıl yükleneceklerini kendi gözleriyle görmüş olacaklar. Bak gördün mü "oruç" ibadetinin aslını! ...

Sonra bu plana göre, her yıl kötü isteklerinden birini "kurban etsinler." Sevdikleriyle toplansınlar, bu kötü istekten kurtulmalarının hikâyesi üzerine sohbet etsinler ve bir ziyafetle bu kurtuluşlarını kutlasınlar. Bak gördün mü "kurban" ibadetinin aslını! ...

Gün gelecek kendilerini Firavuna dönüştüren bütün isteklerini terbiye etmiş olacaklar ve işte o gün daha öncekilerden çok daha hayat ve tevhit dolu kalpleriyle "secdeye varsınlar."

Secdeye her zaman bu şekilde varmak için o Firavun isteklerini kontrol altında tutmaya devam etsinler. Ancak o zaman namaz bir “devamlılık” sağlar ve “dinin direği” vazifesini yerine getirebilir. Bak gördün mü “namaz” ibadetinin aslını! ...

Sonra, dünyanın bütün Müminleriyle birlikte Mekke’de ve Medine’de toplansınlar. Bütün ümmetin, insanlığın ve doğanın dertleriyle dertlensinler. Güzel işler yapmak için fikir alışverişinde bulunsunlar. İstişare ederek güzel planlar düşünsünler. Sonra bu planlara hayat vermek için dünyanın dört bir tarafında kurumlar inşa etsinler. Bak gördün mü “hac” ibadetinin aslını! ...

Bu kurumların inşası ve güzel işleri için birbirleriyle yardımlaşsınlar, hayvan kesmesinler, onun yerine bu güzel işlere katkıda bulunsunlar. Mallarını bu güzel işler için seferber etsinler. Bütün dünyayı tek bir ülke haline getirinceye kadar bu yolda yaşasınlar. Bak gördün mü “cihad”ın aslını! ...

Ömrü bu şekilde geçen her insan, tevhit üzere yaşamış birer “şehit”tir.

Bak gördün mü ölü ibadetlerle yaşayan ibadetler arasındaki farkı; bak gördün mü ölü din ile yaşayan din arasındaki farkı! Göğe yollamasınlar ayetleri, onları yeryüzünde ikame etsinler. İman etmeye gönülleri yoksa hiç olmazsa Allah’ın son dinini kirletmesinler. Gölge etmesinler. Yok, eğer iman etmeye gönülleri varsa buyursunlar yolu açıkladım. Irka, toprağa, bayrağa, devlete, mezhebe, mala-mülke, ölü ibadetlere bu tevhit ve hayat üzere olan İslam dinini kurban edenlerin vay haline!

∞ **tişt**¹⁵⁰ ∞

Çok düştük hayy, dönüşü olur mu bilmiyorum ama bu toplulukları sevmekte güçlük çekiyorum.

¹⁵⁰ Tişt: Şey

Düşün ego, düşün! Hiç düşünenlerle düşünmeyenler, bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Düşünene yakışan davranış adaletli ve merhametli olmaktır. Onlar bilmiyorlar, bilseler böyle olmazlardı, bunu biliyorsun. Sen de bir zamanlar onlar gibiydin. Neredeyse bütün ailen, akrabaların ve tanıdıkların da onlar gibi. Menzili tevhit üzere olan bir hayatı düşünmekle sorumlusun. Bu yola dayanmak zordur ama sabırlı olmak zorundasın.

ANILAR: Evimize bugüne kadar gelip giden hemen hemen herkes; evdeki tablolardan bazılarını kendilerine ya hediye etmemizi ya da onlar için de tablolar yapmamızı istediler.

Bu istemenin nedeni tablolardaki estetik değeri görmek ya da küçük kaderimin emeğini ve yeteneğini takdir etmek değildi. Onlar sadece sahip olmak istiyorlardı. Sadece “bizde de tablo var” demek için istiyorlardı. Çünkü gözleri, akılları ve kalpleri yeterince terbiye edilmemiş insanlar, hiçbir şeyi değeriyle göremezler. Yeme, içme ve barınma aralığına demir atmış insanlarda estetik-etik-rasyonel düşünce, ince haz ve duygular gelişemez.

Peki sence insanların bu durumda olmalarının tek suçlusu kendileri mi?

Hayır, bu toplulukların entelijansiyası dışında ben hiçbir gerçek suçlu göremiyorum. Dikkat edersen devletleri de insanlığın en kadim “kültür-uygarlıklarının” üzerinde. Fakat o uygarlıkların değeri ile ilgilendiklerini hiç görmedim. Ne geçmişte kalanı tarih haline getirebiliyorlar ne de yaşayanın değerini biliyorlar. Güzelim Anadolu’ya ve üzerindeki uygarlıklara yaptıkları kötülükleri görmek için çok mu incelmış bir kalbe ve zekâya sahip olmak gerekir? Şehir kurabildikleri bir yer görülmüş mü?

Arap, Fars ve Türk egemenlerine bütün dünyayı versek “hayır istemeyiz” demezler, hatta “daha yok mu” derler. Peki, “ne yapacaksınız bu dünyayı” desek, bu soruya bir cevapları olmaz. Güzelim İstanbul’u ve Anadolu’yu getirdikleri hal ortadadır. Sadece düşman gördükleri şeylerin değil, kendileri ile ilgili her şeyin de devamlılığına düşmanlar. Kendi dedelerinin mezarlarına bile saygıları yok. Gördüğüm kadarıyla bu

topraklarda en çok kurumsallaşmış olan şey ne yazık ki “devamlılık düşmanlığıdır”.

Bir şeyin kendinde olan değerini göremeyenler hem kendilerine hem kendileri dışındaki herkese hem de her şeye zulüm yapmak dışında bir şey yapamazlar. Dünyaya ve hayata; cm², m²/metraj ve km² üzerinden bakanlar zorunlu olarak nesneleşirler. Dünyaya sahip olmak isteyen her bilinç zorunlu olarak nesneleşir. Bu köle ahlakını ancak ve ancak bilincin hakkını verebilecek namuslu insanlarla aşabiliriz.

SÖZLER: “İnsan, nerede artık sevemiyorsa, oradan geçip gitmeli.” Nietzsche

Peki ya insanın gidecek başka bir yeri yoksa o zaman ne yapmalı Nietzsche?

“Sevgiyi, sevebileceklerini düşünmeli ve tarih üstü ölçüyü yeryüzüne indirmeli!”

O halde ego, öyle güzel düşün ki, düşüncen, bütün halklar için hakla batılı ayıran bir ölçü ve hayat kaynağı olabilsin!

ANILAR: Küçük kaderimle birlikte yürüyorum şu hayatı. Annesinin adı Edibe, babasının adı ise Kemal; Kadir gecesi doğduğu için annesi adını Kadriye Özlem koymuş. O bir Karadeniz kızı. Kürtlere, Alevilere, Sünni-Türk olmayan herkese, hatta kendileriyle ilgili olan her türlü devamlılığa bile düşman hale getirilmiş, üzerinde “özel çalışmalar” yapılmış bu bölgeden güzel vicdanı ile korunmuş bir insan. O benim yaralarımı sarıyor ben ise onun yaralarını sarıyorum. Bizim hayatımız; nesneleştirmeye uğramış iki farklı insanın buluşması. Dünyalıklara yapışmış toplulukların naraları arasında kalmış iki farklı dünyayız. Ve ikimiz birlikte; bütün farklı dünyalara hayat kaynağı olabilecek bir menzili düşünüyoruz. Dünyanın bütün halkları çocuklarımızımız gibi titriyoruz hepsinin üzerine. Ömürlerini, Tanrısal ilkeyi yeryüzüne indirmeye adanmış iki insanız.

Birlikte öyle güzel menzil alın ki bütün güzel insanlar etrafınızda toplansın.

Elimizde olan ve olmayan çok şey var hayy, hayat devam ediyor...

∞ şaşî¹⁵¹ ∞

Bundan sonra ne yapmamı öneriyorsun?

Sohbetlerimizi yazıp kitap haline getir ki insanlar için güzel bir örnek olabilsin. Bu kitabın içeriği, insanlık tarihi boyunca en fazla yanlışlanan içerik olmaya aday olsun. Çünkü amacının büyüklüğü, yanlışlanmanın büyüklüğünü de zorunlu olarak içinde taşır. Kitabın tümü yanlış olsa bile -ki bu mümkün olmayacaktır, çünkü bütün insanlık birikimine, kâinata ve ilahi mesajlara dayanacaktır- amacının iyi bir niyete dayandığı akliselim olan her insan tarafından görülecektir.

Şöyle bir düşünüyorum da hayy; ben sürekli olarak ontolojisi ve epistemolojisi olan bir medeniyet aramışım. Bu arayışın kendisi bile, her türlü eleştirinin üstünde olan özerk-otonom bir değere sahip olsa gerek. Ben nasıl ki geçmişe bakıp, insanı özne yapacak bir medeniyeti düşünmedikleri için atalarımıza kızırıysam, gelecektekiler de bana kızmasınlar ve en azından benim bilincimde böyle bir niyet ve dert olduğunu görsünler istiyorum.

Geçmiştekilere haksızlık etmemelisin, çünkü insan düşüneyeceklerinden sorumlu değildir.

Ben Batı uygarlığından ziyade, Doğu ve özellikle de İslami kültür içindeki insanların düşünce fakirliğini kastediyorum. Sünnetullah'ı, adaleti, kadını, hayatı, aklı, özgür-sorumlu insanı o kadar paranteze almışlar ki adeta ucubeye dönmüşler. Bu durumları da son din İslam'a verilebilecek en büyük zarar oldu.

SÖZLER: "Hayatta öğrendiğim her şeyi üç kelime ile özetleyebilirim; hayat devam ediyor." Robert Frost

Batı neyin farkında?

Batı putların farkında, örneğin Bacon bazı putları şu şekilde sınıflandırır:

¹⁵¹ Şaşî: Hata

“İdola Tribus (Kabile putları veya soy putları): Önyargılar, efsaneler, geleneklere alışkanlıklara dayanan düşünceler, cansız varlıkları canlı saymak (animizm) vb.

İdola Specus (Mağara putları): İnsanın bireysel yapısı, kendisini hapsedtiği mağaradır ve gerçeklik bu mağaranın içine çarpıtılarak alınır.

İdola Fori (Çarşı Putları): Gündelik dilin bütün çok anlamlılığı gibi sorunlarının bilimsel alanda da gelişigüzel kullanılması.

İdola Theatri (Tiyatro Putları): Büyük ustaların otoritelerinin yarattığı ön yargılardır.¹⁵²

İnsanlık tarihi sanki putların tarihi gibi, bir türlü putsuz yaşamıyoruz. Batı uygarlığı dışında Bacon’un işaret ettiği putlarla görece hesaplaşmış ve bu sayede yüksek sanat, bilim ve felsefe yaratmış hiçbir kültür yoktur. Bu putlara akli yedirenlerin kendilerine Müslüman demeleri İslam dini için ne kötü bir talih!

∞ pûtperestî¹⁵³ ∞

*FRAGMANLAR: Kendimi dünyanın yabanına bıraktığımda özellikle bir sığınağın olduğu yere ulaşmaya çalışırım ve orada uykuya dalarım. Ve uyur uyumaz bir rüya hayal ederim. Üzerine paçavralar giymiş, kendi evinin belli bir bölgesinde dikilen, elinde bir kitap ve omuzlarında büyük bir yük taşıyan adam görürüm.*¹⁵⁴

Ne mutlu o adama! Benim derdim köklerden kopmam ve bu kopuşun yarattığı krizlerdir. Çözumsuz olanları hiç kuşkusuz var. Örneğin bir bedene hapsolmuşum ve ölüme doğru olan bir varlığım. Geriye kalanlar ise biz dünyalıların beşerî hata-

¹⁵² Çubukçu, Aydın, 2011, Mantık ve Diyalektik, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s. 72-74

¹⁵³ Pûtperestî: Tanrıci-lık

¹⁵⁴ Malick, Terrence, 2015, Knight of Cups

larıdır. Bunları en aza indirebilirsek belki işte o zaman bir şeyler olur, bilemiyorum, sadece bir şeyler olacağını hissediyorum.

Yeniden farkına vardığım teoriye ve bahsettiğin ilkeye uygun bir medeniyeti düşünebilirsem; bunun karşısına çıkacak büyük engeller neler olabilir hayy?

Bunları daha çok senin düşünmen lazım, sence neler engel olabilir bir düşün bakalım?

Hep ben hep ben, bu çok ağır bir sorumluluk?

Oku ego!

*AYETLER: Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmekten kaçındılar, ondan ürktüler. İnsan ise çok zalim ve çok cahil olduğu halde onu yükledi.*¹⁵⁵

Cahil olabilirim ama zalim miyim hayy?

Eğer tevhit üzere olan bir medeniyeti düşünemez ve sorumluluktan kaçarsan hem cahil hem de zalim olursun.

Bunları yapmak zorunda olan bir tek ben değilim.

Elbette ki bir tek sen değilsin ama sen de diğer birçok insan gibi düşünmek zorundasın. Düşündükten sonra kente indiğinde seni neler ya da kimler engelleyebilir şimdi onları iyice düşün ego.

Beni bekleyen muhtemel engeller şunlar olabilir:

Farklı din, ırk, ideoloji ve çıkarlar arasındaki mücadelelerden dolayı insanların benim fikirlerimi düşünmeye ayıracak özgür zamanları olmayabilir.

Mantığın dönüşümü, bulanıklaşması, eğlenceli ve eğlenceli olmayan kategorilerine uygun düşünme formuna evrilmesi hakkıyla anlaşılmama engel olabilir.

Aklın parçalanmasından dolayı bütünlüklü bir şekilde bilincin konusu kılınmam zor olabilir.

¹⁵⁵ Ahzab, 72. Ayet

Toplumların, toplulukların ve tek tek insanların belleksiz hale gelmeleri bendeki devamlılık ve kök arayışı sevgimi anlamalarına engel olabilir.

İnsan aklı ve bedeni özellikle ulus devletlerin kurulmasıyla birlikte daha fazla manipüle edildiğinden ve aşırı uyarıldığından, çoğu insan bir çeşit yaşayan ölü ve beyni yıkanmış varlık haline geldi. Bu nedenle de onları uyandırmak çok zor olabilir.

Tümel olana yabancılaşma, uzmanlaşma, bütüncül değerlendirmeden uzaklaşma felsefemi paramparça edebilir ve anlaşılmanı zorlaştırabilir.

Yorgun insanlık; evet zengin, fakir, inanan, inanmayan herkesin yorulmuş olması düşüncelerime şevkle yaklaşılmasını engelleyebilir. İnsanların değişime olan inançlarının ve harekete geçecek enerjilerinin kalmaması en büyük engelim olabilir. Baudrillard'a göre; tükenme noktasına gelen bir dünya, tepkisizliğe mahkûm edilmektedir. Sanırım benim en büyük korkum bu olacak.

Tiranlar, krallar, emirler ve prensler beni şeytanlaştırabilirler.

Ulus devletler ve ulus aşırı şirketler-yığışımalar felsefemi bir şekilde içlerine alıp eritebilirler.

Hakikatin basit olduğuna inanmayan ve düşüncenin hakkını veremeyen çok zeki ve bilgili insanlar; büyücüler, rahipler, güç-iktidar tapıcıları iş birliği yaparak beni önemsiz ve değersiz hale getirebilirler. Bunu da ya yokmuşum gibi yaparak ya da aşırı yücelterek yapabilirler. Egemenler, düşüneceğim medeniyeti kendi çıkarlarına uygun görmeyecekleri için demagogik, mistik-mitolojik, ciddiyetsiz, akıl-gerçek dışı saldırılara kalkışacaklar. Üniversiteler, enstitüler ve düşünce kuruluşları egemenlikleri altında olduğu için düşüncelerimi ya görmezden gelecekler ya da sulandırmak için ellerinden geleni yapacaklar. Onlarla mücadele etmek için iyi insanlarla hızla iş birliğine gitmem gerekebilir.

O halde ego; şeytanın aklına gelebilecek her şeyi sürekli olarak düşünmek ve sorumluluğu yüklenmiş insanlarla birlikte

yürümek zorundasın. Bunları yaparken İsa'nın o iki havarisi de aklının bir köşesinde olsun. Bir peygamber bile böyle kötü şekilde terk ediliyorsa bir düşünürün başına gelecekleri tahmin bile edemezsin.

Maddi ve manevi olarak beni öldürebilirler ama Sünnetullah yoluna devam edecek. Bunu keşke bir görseler!

SÖZLER: Ey Ferisiler; her an ve her dilde sürekli yaratılanı gördünüz mü?

∞ kevn¹⁵⁶ ∞

Düşüncelerine genelde çok güvendin ego, bunu neye bağlıyorsun?

Aslında birçok şeye ama temelde “esaslı hayat deneyimlerime” bağlıyorum. Ben uzunca bir süredir; geçmiş, şimdi ve hatta gelecekle ilgili düşüncelerimde genelde yanılmadığımı fark ettim. Bunun nedeni çok zeki ve bilgili olmam değil, sadece hayat tecrübelerimi merkeze alarak şunu düşünüyorum: “Tarih boyunca insan güce tapmıştır ve bu güç dünyaya sahip olmakla eşdeğerdir. İnsan, bu gücü biriktirmek için her şeyi yapmıştır, yapıyor ve yapmaya da devam edecek.” Buradan birçok sonuç çıkartılabilir tabi. Örneğin; bütün dinler bu düzeni değiştirmek için indiler, güç tapıcılığı aşılmadan insan özneleşemez, insanın sorumluluğu özne olmaktır o halde bu henüz başarılmış bir ödev değildir vb. Arşimet’in, “Bana bir dayanak noktası verin dünyayı yerinden oynatayım.” sözüne saygıyla, ben de şunu söyleyebilirim: Alın size bütün insanlık tarihini anlamak için bir dayanak noktası; “insanlar dünyaya-güce taparlar.” Tarihi anlamak için bu sözü unutmamak yeterlidir.

Bu çok kötü bir dayanak değil mi ego?

¹⁵⁶ Kevn: Eski

Elbette kötü. Bunu söylediğimde insanlar beni “aşırı Marksist bir okuma” yapmakla suçlarlar ama bu okumamı asla yanlışlayamayacaklar. Ömrüm, bu dayanağın yarattığı acılarla ve onu düşünmeyle geçti. Tanrı ya da doğa adaletli ve merhametli olduğu halde, o zaman bu dayanak neyin nesi? Öyle görünüyor ki insanın inşa ettiği bir şey bu ama doğamızdan da bağımsız değil tabi.

İnsanı çoğu yönüyle inşa edilmiş bir “olana” hapsedenler, “olması gereken”i yok hükmünde görmüşler. Bilimi, dini ve felsefeyi de bu “olana” hizmet eden birer kültür haline getirmişler. Bu kültürle hesaplaşacak zekâlar sıklıkla çıkmış olsa da görece onların bir muvaffakiyetinden söz edemeyiz.

SÖZLER: Eğer yoksa bu dünyada yaşadığımızı hissetmenin bir yolu, o halde ölmeyi denemek dışında bir yol aramalı insan, bulamıyorsa da gerçekten ölmeli.

Biliyorsun ki hayy; “böyle olmamalıydı”, hayatım boyunca en çok kullandığım cümlelerden birisi oldu. Kendi içinde “nasıl olması gerektiği bilgisi” var gibi görünüyor ama aslında bunun bilgisi bende yok. Kırk yaşına yaklaştığım şu yıllarda, yavaş yavaş bu bilginin bilincimde netleşmeye başladığını hissediyorum. Hatta bu hissimin içinde, en çok kullandığım ikinci cümle olan “neden böyle oldu” sorusunun cevabı da var gibi. Belki de bu hissım; yolunu kaybetmiş ve umutsuzca çölde yürüyen zavallı benin gördüğü bir serap gibidir... Emin değilim.

Bu iki cümle üzerinden bilincimi sürekli canlı tutan hayatıma şöyle bir bakıyorum da sanki bütün yaşantılarımın; “olan ve olması gerekenin tevhidine” cevap vermem için yaşanması gerekiyormuş. Öyle ki, “bu kadar tesadüf fazla” demekten kendimi alamıyorum.

Her şey sadece bilgi ya da düşünce olmak zorunda değildir ego, sen yoluna devam et...

“Ben burada öznel bir eser veriyorum, canla başla nesnelliğe

koşan bir eser.”¹⁵⁷ E. Minkowski’nin burada belirttiği gibi öz-nellik nesnellğe doğru yol alır diyebiliriz. Bu, biz ölümlü varlıkların kaderidir. İster salt düşünsel düzeyde ister kişisel hayatımız üzerinden bakalım durum değişmez. Örneğin biz yaşarken hayatımız bize özgüdür ama öldükten sonra o hayat nesnel hale gelir. Artık değişmeyen, bir başlangıcı ve sonu olan, tek tek an ve olaylardan oluşan bir nesnellikle karşı karşıya kalırız. Allah’ım, anlam neyin bedelidir?

FRAGMANLAR: “Allah’ım, yeni bir hayata başlamak için bir şans daha istiyorum.”¹⁵⁸

Sayırsz şans verilir her hücremize, insan her şeyin bir bedeli olduğunu, sorumluluk yüklendiğini unutmamalı. İfratı ve tefriti bir adalet noktasında dizginlemeyi öğrenmek gibi bir sorumluluğu vardır. Bunu yapamadığı sürece kendisine kaç hayat verilirse verilsin hayatın hakkını veremez.

SÖZLER: “Söz düşünceyi fetheder, oysa yazı egemenliğine alır.”¹⁵⁹

Hayatın hakkını vermek için düşünmeye ve yazmaya devam et.

Çok garip hayy, çok garip... “Ben neden düşünüyorum da başkaları düşünemiyor” sorusuna, hayatımı düşündükçe cevap verebileceğimi sanırdım. Bütün hayatımı toplasam da, ki bu mümkün değildir, neden düşündüğüme cevap verebileceğimi sanmıyorum.

Buradan nasıl bir sonuç çıkartıyorsun?

Proudhon “mülkiyet hırsızlıktır” diyordu, bence az bile söylemiş. Aklımdan, kalbimden, vicdanımdan ve bütün hayatımdan süzülüp gelen şu satırlarım bile sadece benim değil. Öyle görünüyor ki insan ne zaman “benimdir” dese orada hırsızlık ve zulüm üzere demektir.

¹⁵⁷ Laing, Ronald David, 2012, Bölünmüş Benlik, Akıl Sağlığı ve Delilik Üzerine Varoluşsal Bir Çalışma, Çev.: Ergün Akça, Pinhan Yayıncılık, İstanbul

¹⁵⁸ Mecidi, Mecit, 2005, Beed-e Majnoon/Söğüt Ağacı

¹⁵⁹ Benjamin, Walter, 2011, Tek Yön, Çev.: Tefik Turan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 35

SÖZLER: “Kimse kendi içine inmeye çalışmaz,” der, Montaigne.
“Bense kendi içimde yuvarlanıp gidiyorum.”.¹⁶⁰ Persius

Amacın nedir ego?

Ulvi görevim olarak neyi amaçladığım sorulacak olursa bunu, mutlağı başarmak için yapabileceğimin sınırlarını zorlayıp yeteneğimi daha yükseğe, yüksek bir düzeye çıkarmak olarak tanımlayabilirim.¹⁶¹

Bana bundan sonra ne yapacağımı söyle hayy...

Kendi hayatının kökleri, sapmaları ve krizleri üzerine şimdi-lik yeterince düşündün ego. Seni bir düşünür yapan ve canlı tutan şeyler üzerinde de yeterince durdun. Bundan sonra ise insanlık tarihinin köklerini, sapmalarını ve krizlerini düşünmeye çalış.

Tamam...

∞ seet¹⁶² ∞

Tarih saatine baktığın zaman ne görüyorsun ego?

Firavunlar ve firavunluklar görüyorum hayy.

Öncelikle bir şeyi söylemem gerekir ve ne kadar söylesem yine de az söylemiş olurum... Tarihteki bütün kökler, sapmalar ve krizler hep değişmiştir fakat bir şey vardır ki hiç değişmemiştir. Sapmaların ve krizlerin temelinde hep o vardı ve özneleştirici bütün sapmaları boşa çıkartan da oydu: Mülke-dünyaya tapma.

¹⁶⁰ Montaigne, 2011, Denemeler, Çev.: Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 131

¹⁶¹ Tarkovski, Andrey, 2011, Zaman İçinde Zaman, Günlükler 1970-1986, Çev.: Seda Kervanoğlu, Agora Kitaplığı, İstanbul, s. 188

¹⁶² Seet: Saat

İnsanlar her zaman dünyaya ve dünyalıklara tapmıştır; bu konuda hiçbir değişiklik yaşanmamıştır. Hiçbir kültür ya da uygarlık tecrübesi; felsefi, bilimsel, dini, sanatsal, edebi, teknolojik vb. kurumların ve etkinliklerin eseri olmamıştır. Bunlar hiçbir zaman esas belirleyici olmamıştır, esas belirleyici olan şey mülkle girilen ilişki olmuştur. Mülke tapma, bütün bu saydığım kurumların ve etkinliklerin etkisinden kendisini korumuştur ve her şeyi kendi aracı haline getirmeyi başarmıştır.

İnsanlar mülke, bir ontolojik gerçekliğe sarılır gibi sarılmışlardır. Görece bütün insanlık deneyimi ve birikimi bu “inşa edilmiş ontolojinin” süsü olmaktan kendisini koruyamamıştır. Felsefe, bilim, din, sanat, edebiyat ve teknoloji hiçbir zaman insanın insana kul olmasına, dünyaya tapmasına imkân vermek için ya da bunların aracı olmak için var olmadı. Fakat insan, dünyaya taptığı için her şeyi mülk putuna tapma aracı haline getirmeyi başardı. Hiçbir idealist ya da realist, teist ya da ateist etkinlikten şimdiki gibi bir ucube kültür-uygarlık çıkmaz. Dünyaya sahip olma hastalığı ve bunun sonucunda dünyanın sahip olduğu insan artık hiçbir değerli etkinlikte bulunamaz. Çünkü nesneleşmiştir. Dünyaya tapmaya aracılık eden bütün putları yok etmeyi ya da en azından terbiye etmeyi hesaba katmayan hiçbir teklifin de hayat şansı yoktur. Özetle: İnsanlık tarihinde birçok kök, sapma ve kriz vardır ancak hiçbirisi mülk tapıcılığını aşamamıştır. Yani esas şeytani damar mülke tapmaktır ve bu damar ne kurutulabilmiş ne de terbiye edilebilmiştir.

Söyler misin ego; köklerden, sapmalardan ve krizlerden tam olarak neyi ya da neleri kastediyorsun?

Kökler, sapmalar ve krizler hem olumlu hem de olumsuz olabilirler. Ancak ben burada kökler deyince, ekseriyetle insanı özneleştiren, yani sorumluluk ve omurga sahibi yapan şeyleri kastediyorum. Sapmalar deyince, insanı bu özneleştiren köklerden uzaklaştıran olumsuz gelişmeleri kastediyorum. Ve krizler deyince de bu olumsuz sapmaların yarattığı krizleri, kaosları ve nesneleşmeleri kastediyorum.

Çok geniş bir alandan söz ediyorsun. Bütün bunları ele almak için bir yöntemin var mı? İlk olarak nereden başlamayı düşünüyorsun?

Kronolojik bir tarih okuması yapmayacağım. Çünkü bunu yaparsam varoluşun bütünlüğünden bilincimi kopartmış olurum. Bir tarihçi olsaydım belki kronolojik giderdim ama bir düşünürüm, bilincime ve bütünlüğe ihtiyacım var. Buradan hareketle; insanı insan yapan şeyler üzerinden gitmeyi daha uygun buluyorum. Yani bizi biz yapan köklerin, onlardan mahrum hale getiren sapmaların ve bu mahrumiyetin yarattığı krizlerin peşine düşeceğim. Nereden bağlayacağıma gelince... Bütün insanlar için en yıkıcı olan yerden başlamak daha uygun olabilir. Yani ontolojik ya da metafizik köklerden sapma ve bunun yarattığı krizler üzerinden tarih okumasına başlayabilirim. Çünkü insan her zaman Tanrısal olanla savaşmıştır ve başına ne gelmişse de bundan gelmiştir. Bu anlamda köklerden kopmamız, sürekli sapmalara mahkûm hale gelip krizlerden kurtulamayışımız esasında “Tanrıyla ya da daha doğru bir ifadeyle söylemek gerekirse Tanrısal olanla girilen sürekli savaşın” sonuçlarıdır.

SÖZLER: Özgürlük gibi erdemler; ancak ve ancak, bugüne ve geleceğe taşınmaya değer şeylerle geçmişe gömülmesi gerekenleri ayırt edecek bir ilkeyi ikame etmekle hayat bulabilir.

Biz insanlar sadece Tanrıyı-dinini değil, onunla birlikte insanı ve dolayısıyla bilimi de kaybettik... “Newton’a göre Dünya’nın kütle çekimi kuvvetinin evrende etkilemediği hiçbir yer yoktu. Kütle çekiminin sonsuza erişebilme özelliğiyle evren anlayışımızda Tanrıya yer kalmamıştı. Batı tarihinde ilk kez gökler tümüyle yağmalanmıştı; Tanrının kusursuz varlığı bilimsel teorilerimizden küçük düşürücü bir biçimde çıkarılmıştı. Böylece Tanrısız bir bilimsel ve politik Dünya ile bilimsiz bir din dünyası başladı. Devlet ve Kilise ayrıldı.”¹⁶³

Çok daha geriye gitmen gerekmiyor mu ego?

¹⁶³ Guillen, Michael, 2013, Dünyayı Değiştiren Beş Denklem, Çev.: Gürsel Tanrıöver, TÜBİTAK Kitapları, Ankara, s. 57-58

Dediğim gibi, kronolojik-çizgisel bir okuma yapmayacağım hayy. Tarihsel spektrum üzerinde sürekli geliş gidişlerle düşünmeye çalışacağım. Hem, bilim insanı ya da daha genel olarak üniversitelerin yaptığı işi eskiden büyücüler-sihirbazlar ve rahipler yaparlardı. Yani değişen bir şey yok.

Sen devlet ve kilisenin ayrıldığını mı düşünüyorsun?

Hayır, din bir kurum haline getirilip devlet dediğimiz mekanın ya da aygıtın daha merkezi bir parçası haline getirildi. Bu işte ise akademi/bilim her zaman devletle iş birliği içinde oldu. İşin daha da kötü tarafı ise sadece bilimin değil felsefenin de insanı düşürmenin aracı haline getirilmesi oldu... “Hobbes’un kendisinden öncekilerden koptuğu hususlar: İnsan doğa gereği politik veya sosyal bir canlı değil; tersine apolitik veya asosyal bir canlıdır. Haz verici olan, hoş giden iyidir; tersi kötüdür. İşte bu iki husus, Hobbes’u “politik hedonizm”in yaratıcısı yapar.”¹⁶⁴ Hobbes ve Machiavelli üzerine inşa edilen haz uygarlığını Levi Strauss şu şekilde betimler: “Artık bu erdem ile doğrudan veya apaçık bağı olmayan tüm faziletler -cesaret, ölçülülük, alicenaplık, cömertlik ve elbette bilgelik- erdemler olmaktan kesilmişlerdi. Sadece adalet bir erdem olarak kalmış, ama onun da anlamı radikal bir şekilde değişmişti; adalet, sözleşmelere uymak ile özdeşleşti. İyi yaşam, insanî fazilet yaşamı değil, sıkı çalışmanın ödülü olarak rahat yaşam hâline geldi.”¹⁶⁵ Olan ve olması gerekene karar verme iyiden iyiye devletin tekeli altına girdi. Artık insan ve toplum doğasının nasıl olduğuna ve nasıl olması gerektiğine de devlet karar verecekti. Bu esasında hep böyleydi, sadece son yüzyılda bu daha kontrol edilebilir yani kurumsal-merkezi hale geldi. Binlerce yıl öncesinden Firavunun halkına hitaben “Ben sizin Tanrınız değil miyim?” şeklindeki isyanı da insanları kendi kulu ve kölesi olarak gören zihinden başkası değildi.

¹⁶⁴ Zelyüt, Solmaz, 2010, Dört Adalı, Hobbes, Locke, Berkeley, Hume, Doğu Batı Yayınları, Ankara, s. 42

¹⁶⁵ Zelyüt, Solmaz, 2010, Dört Adalı, Hobbes, Locke, Berkeley, Hume, Doğu Batı Yayınları, Ankara, s. 46

AYETLER: (Firavun) Dedi ki: "Ben sizin en yüce Rabbinizim." ¹⁶⁶

Din, bütün tarih boyunca belli bir azınlığın kontrolünde oldu. Bu azınlık; güce tapan, her zaman her şeyin kendi kontrolle-
rinde olmasını isteyen muktedir sınıftır. Çoğunluklar dini
hiçbir zaman ferdi düzeyde anlayıp algılayamadılar, ki buna
muktedirler izin vermedi. Dinin olumsuz algısının en önemli
nedeni; insanları kişiliksizleştiren, omurgasızlaştıran ve kitle
içinde eriterek krallara, iktidarlara ve devlete köle yapan işte
bu egemen sınıftır. Egemenler; mezheplere, ideolojilere, ırk-
lara, ritüellere dönüştürdükleri dini afyon gibi kullandılar.
Dini kendilerine engel olarak gördükleri yerde ise laikliği-se-
külerizmi icat ettiler. Bilimi ve felsefeyi de buna benzer şe-
kilde kontrol ettiler. İnsanı özne yapacak herhangi bir dini, bi-
limsel ya da felsefi ilke ile muktedir sınıfa yaklaştığınızda kar-
şınıza çeşitli laik kale duvarları çıkartırlar. Onlar, insanı öldür-
mek ve bütün gücü belli kimselerde biriktirmek için varlarını
yoklarını seferber etmiş insanlardır.

Laikliği yanlış mı buluyorsun ego?

Her insan; inandığı dine uygun eğitimi, yaşam biçimini, poli-
tikayı veya ekonomiyi hayata geçirebilir. Bunu yapmaya ça-
lıştığında devletin hışmına uğruyorsa ben bunun laiklik olma-
dığını ve bir baskı durumu olduğunu düşünüyorum. İnsan-
lar, dini hangi düzeyde algılıyorlarsa o düzeye uygun bir ya-
şam sürme hakkına sahiptir, bu temel bir haktır. Devlet tam
da laik olmasının bir gereği olarak buna karışmamalıdır ve ka-
musal sorumluluklarının gerekleri neler ise onları yerine ge-
tirmelidir.

Peki din üzerinden insanların çeşitli ekonomik, siyasi ve as-
keri amaçlarla kullanılmaları nasıl önlenabilir?

İnsanları kul yapmanın çeşitli araçları vardır; bunlar dini ola-
bileceği gibi laik araçlar da olabilir. İnsanlar bunlar arasından
birisini tercih etmek zorunda bırakılamaz. Bakıldığında İran,
Suudi Arabistan gibi teokratik rejimlerde din bir nesneleş-
tirme aracına dönüştürülmüştür. Türkiye’de ise Kemalist laik
ideoloji böyledir. Batıdaki laiklikte ise dinin özellikle ekono-
mik alanı etkilemesine izin verilmez.

¹⁶⁶ Naziat, 24. Ayet

Teklifin nedir?

İnsanı her türlü zulümden korumanın yolu aslında açık seçik bir şekilde bellidir. Her türden güç temerküzüne teorisinde ve pratiğinde yer vermeyen bir ekonomi politik model olmadığı sürece insana ve hatta doğaya zulüm bitmez. Şahsiyetli-omurgalı insanı ve medeniyetini düşünmek zorundayız. Şahsiyetin olmadığı yerde her şey düşer, böyle bir durumda tek tek düşme ve nedenleri ile uğraşmak ahmakçadır.

Sence dünyada laik olan devlet yok mu?

İlkesi ve ölçüsü olmayan, dolayısıyla insanları zulme uğramaktan korumayan hiçbir sistem meşru değildir. Bana göre laiklik; ölçülü ekonomi-politik modelde-çerçevede her düşünce ve inancın özgürce kendisini ifade etmesi, yaşaması ve kurumlarını inşa edebilmesidir. Böyle bir laik ülkenin kendisi ve hatta teorisi bile yoktur. Düşünürlerin ödevlerinden birisi hiç kuşkusuz böyle bir dünya ülkesini düşünmektir. Bu elbet benim de sorumluluğumdur. Adaleti ve merhameti ikame edebilmeliyiz, bunun adı laiklik olur ilkecilik olur hiç önemli değil. Hayata bakmalıyız sadece kavramlara odaklanmanın bir anlamı yoktur.

Laiklik hususunda Müslümanların durumunu nasıl görüyorsunuz?

Yurdum muhafazakâr “düşünürlerine” bakıyorum da neredeyse hepsi laiklik düşmanı. Fakat onların laiklik düşmanlığı despotik Kemalist laikliğe karşı olsa da yeterince düşüncenin hakkını verememekten de kaynaklanıyor. Düşüncenin hakkını yeterince verebilselerdi laikliğin gerekli olduğunu görürlerdi. Unutmamalılar ki inanma kadar inanmama hakkının da garanti-güvence altında olmadığı bir model meşru olamaz. Çünkü “küfre” “mutlak düzeyde” izin vermediğini iddia eden bir modelin zaten kendisi bir küfürdür.

Herkes kendi dinine uygun bir ekonomi-politik ve gündelik yaşam isterse bu kaosa-çatışmalara neden olmaz mı ego?

Elbette olur. Bu nedenle de genel bir çerçeveye her zaman ihtiyaç vardır. Bu genel çerçevenin çıkarılacağı-dayanacağı kaynak herhangi bir din değildir, kâinattır. Çünkü ancak ve ancak kâinat hepimizi bütün farklılıklarımızla kucaklayabilir. Bunu

yapmaya gücü yetecek hiçbir din, ideoloji, sanat, felsefe, akıl ve bilim yoktur.

“Metafizik” bir kâinattan yeryüzüne düştük ve hepimiz bunun yarattığı acıya mahkûmuz. Kurtuluş ise ancak ve ancak geldiğimiz ve mutlaka geri döndürüleceğimiz kâinatın adalet ve merhamet ilkelerine uygun bir medeniyeti ikame etmekten geçer.

Cennetin ve cehennemin yaratılma nedeni insandır. İnsan bu dünyada yapıp ettikleriyle cennetini veya cehennemini kendi elleriyle inşa eder. Bu iki inşa etkinliğinin birbirine karıştırılmaması için ilkesel bir pusulaya ve ölçüye ihtiyacımız var. İlkeyi ikame ettiğimizde belki o zaman cennetin ve cehennemin niyetini da anlamış oluruz. Ne de olsa insan, cennet ve cehennemin ötesinde anlamlara sahip bir varlıktır. Cennet ve cehennem bizim için yaratıldığına göre bizler daha ötede olan bir şey için yaratılmış olmalıyız. İnsan o şeyi hiçbir zaman bilmese ve anlamasa bile onu hissetmenin peşine düşmekten kendisini mahrum bırakmamalıdır. Kendimizi o histen mahrum bırakırsak bilmeden zalimlerden olabilir, kendi ruhumuza ihanet edebilir ve yaşayan ölümlere dönüşebiliriz.

Ne görüyorsun ego?

İster Tanrıya inanalım ister inanmayalım isterse de arada kalmış olalım; hepimiz Tanrısal olana yani ilkeye muhtacız.

∞ kevir¹⁶⁷ ∞

Neden katılaştınız ego?

Genel olarak bütün insanlarda ama özellikle de kendilerini muhafazakâr olarak niteleyenlerde değişim ve özgürlük düşmanlığı bir hastalık haline gelmiş benziyor... “Hariciler; insanın bireysel iradelerini ve gerçek hayat referanslarını ortadan kaldırıp, cemaat iradesine bağlamıştır. Bir cemaat idea-

¹⁶⁷ Kevir: Taş

lizmi ve kolektivizmi inşa etmişlerdir. Mutezile ise sübjektivist bir noktadan hareketle; özgürlüğü ve bireysel iradeyi ön plana çıkardılar.”¹⁶⁸ Öyle görünüyor ki Mutezile içindeki şahsiyetler; “özgür/bireysel iradeyi” ön plana çıkartarak İslami toplulukların yozlaşmasının temelindeki “kader” inancının yanlışlığını da ortaya koymaya çalışmışlar. Ancak bu topraklarda özgürlükçü, ferdiyetçi hareketlere hiçbir zaman yer olmadığından Harici gelenek kök salmış, Mutezile geleneği yok edilmiştir. İnsanlığın son kurtuluş kökü olan İslam, bu şekilde gerçekleşen ve toplumsal tabanı olan bir sapma ile krizlere hapsedilmiştir. Özgürlük alanının yok edilmesi; içtihat kapısını kapatmış, insana özgür varoluş alanları bırakmayan ayrintıcı adeta Tevrat vari bir hukuk (fıkıh/şeriat) inşa edilmiş, din, omurgalı insanla yani kişilik-şahsiyet-irade sahibi bireyle birlikte bu coğrafyadan gönderilmiştir. Böylece omurgasızlığı yücelten İslami motifli bir kültür inşa edilmiştir. Tasavvuf bile sırf ferdiyetçi yönü olduğu için kötücül görülmüş, insanın özgün yönlerini ve iradesini yok eden bir kalıba dökülmüştür. Ana akım yollar-mezhepler ise insanı kişiliksiz-şahsiyetsiz hale getirdiği ölçüde yayılmıştır.

Sence tasavvuf ana akım dediğin “mezheplerden” daha meşru bir yol mu?

Meşru olup olmamasına nesnel düzeyde ben karar veremem ama en azından bir çeşit ferdiyete sahip olduğunu görüyorum. Bir düşünür olmanın gereği olarak ölçüyle hareket etmem gerekir. O halde şunu söyleyebilirim sanıyorum: İnsanın iç ve dış/enfüs ve afak âlemlerini hesaba katmayan, bunların tevhidini düşünmeyen, fizik ve metafiziği bilincin konusu kılmayan, pazarı ve mabedi şehir içinde düşünmeyi beceremeyen her ne varsa; onun tevhit üzere olan herhangi bir dine uygun olacak şekilde menzil alması mümkün değildir. Bu anlamda tasavvuftan da mezheplerden de menzili tevhit olan bir hayat çıkmaz. Belki o zamanın insanları için çıkmış olabilir ama hayat donmuş bir şey değildir, bizim yolumuz ve dünya-

¹⁶⁸ Özgen, Mehmet Kasım, 1999, İslam, Sivil Toplum ve Piyasa Ekonomisi, Ed.: Ömer Demir, Liberte Yayınları, Ankara, s. 98-99

mız farklı, ona uygun sözler söylemek için düşünmemiz gerekir. Bu sözler de elbette tarih üstü olan ilkedен bağımsız olamaz.

Sence tevhit üzere olan ve düşünülmüş bir menziliniz verili durumda yok mu ego?

Olsaydı bu kadar düşmezdik diye düşünüyorum! Bir omurgasızlık meydanı ve hatta omurgasızlığın yüceltildiği, ona methiyelerin düzüldüğü topluluklar görüyorum. Ali Şeriatî'ye kulak verelim: "İslam hem insanî bilince hem de sosyal bilince yer verir. Peygamber'den sonra eşekleştirme aracı haline getirilen din hem insanî bilince hem sosyal bilince darbe vurmuştur."¹⁶⁹ İnsan bilincini-iradesini ortadan kaldırmanın aracı haline getirilmemiş hiçbir din yoktur. İnsan ve toplulukların güdülmesi için en uygun araçlardan birisi hiç kuşkusuz tarih boyunca din olagelmıştır.

Peki Batıda neler oldu ego?

Batının özellikle aydınlanma ve hümanizmle birlikte Tanrıyı yeryüzünden kovduğu ve yerine insanı koyduğu kısmen doğrudur. Tanrı ile bağların koparılması bilgi olarak evet ne yazık ki doğru ama yerine insan değil, insanımsı bir şey konuldu. Bu günahı işleyen insandır ve kendisini bu günahıtan kurtarmak zorunda olan da yine insandır. Tabi bu diyetsiz ve acısız olmayacaktır.

Tevhit mümkün mü ego?

"Tanrıyla" girilen her türden ilişki gerek Onun varlığını kabul gerek reddetme üzerinden olsun, her zaman birilerinin aracılığıyla olmuştur. Bu araçlar olduğu sürece tevhit imkânsızdır. Şunu mutlaka anlamalıyız: Tevhidi ikame etmediğimiz sürece ne yaparsak yapalım yaman çelişkilerce kuşatılıp birbirimize zulmetmeye devam edeceğiz.

Batı ve Doğu arasında genel olarak nasıl bir fark görüyorsun? Yahudilik ve Hristiyanlık, İslamiyet gibi tek ve "tamamlanmış" bir kitaba dayanmaz. Bu durum, Batı uygarlığında birçok önemli sapmaya neden olmuştur. Gücün Doğuda olduğu

¹⁶⁹ Şeriatî, Ali, 2013, Bilinç ve Eşekleştirme, Çev.: Murat Demirkol, FECR Yayınları, Ankara, s. 45-46

gibi tek elde temerküz etmemesinin, sınıflı toplumun, laikliğin ve güçler ayrılığının ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi budur. Matta, Markos, Luka, Yuhanna; sonrasında da Luther, Calvin birer teolojik güçler ayrılığı ve laiklik dinamiği idi. Hiç kuşkusuz kral, kilise, feodal beyler, burjuvalar ve kutsal bir kaynak kitabı olmayan Yunan kültür-felsefe köklerini de saymak gerekir. Bütün bunlar Batıda görece insanı insan yapan birtakım kurumların ve etkinliklerin doğmasını sağladı ancak Doğu bunlardan mahrumdu. Bu nedenle Batıda bir çeşit de olsa omurgalı insanın varlığından söz edilebilir ama Doğuda omurgalı insan yoktur. İyi ve kötü insandan söz etmemiz için öncelikle ortada bir insanın olması gerekir. Hiç kuşkusuz Batı insanı birçok yönden kötüdür ama en azından vardır. Doğuda şahsiyet, birey ve haklar olmadığından bana göre insan da yoktur. Daha ziyade, salt yaşayan bir tür olarak insan vardır.

Bu çok ağır değil mi ego?

Neyi kaybettiklerini ya da neye ulaşamadıklarını bilseler daha da ağırını hak ettiklerini kendi dilleriyle söylerlerdi... Yine de sözlerim belki ağırdır ama ağırlığın nedeni benim ifade etme biçimimden kaynaklanmıyor, durumun kendisinden kaynaklanıyor. İnsanı insan yapan şey bilinçtir, yani özgün-bireysel bir akıl, irade ve vicdan sahibi olmaktır. Doğu insanı bütün bunları belli insanlara emanet etmiş, insan olmayı adeta askıya almış, onu terk etmiştir. Kuran'ın duvarlarda asılı duran herhangi bir şey mertebesine indirilmiş olması, içinde yazılanların değil hayata kaynaklık etmesi için düşünülmesi, bir merak konusu bile yapılmamış olması bu durumlarının resmidir.

Onların bir hakikat dertleri yok mu ego?

Hiçbir zaman olmadı... Dünyanın en aşağılık pagan sistemi olan kapitalizm ve ulusçu-ırkçı devletle sömürge olma pahasına da olsa entegre olma yarışına girmeleri, herhangi bir hakikat derdi taşımadıklarını ve dünyaya her ne şekilde olursa olsun tapmaktan başka bir amaç da taşımadıklarını açık seçik bir şekilde göstermiştir. O kanlı, yağmacı, işgalci ve uygarlık düşmanı geçmişlerini ve şimdilerini saymıyorum bile!

Adını hatırlayamadığım ama sanırım Makedon olan bir bilge şöyle der: “Batı canlı fizik, Doğu cansız metafizik yarattı.” Bana göre Batı bunu yaparak madde temelli bir uygarlık inşa etti. Doğu ise yaşayan bir Tanrı-din yerine ölmüş atalarının kültürünü din edinip dünyaya taptı. Batı; maddeden-doğadan, insan ve toplumdan görece bazı yasalar çıkardı ve zar zor da olsa hukuku inşa etti. Doğu ise ölü ata geleneklerine boğulup hukuku da inşa edemedi.

Batıdaki seküler ruh nasıl inşa edildi?

Protestanlık ile birlikte, yozlaşmış kurumsal teolojik dinlerin yanı sıra seküler dinlerin de önü açıldı. Tabi seküler dinler tarihini Sokrates’e, Buda’ya, Konfüçyus’a ve Zerdüş’t’e kadar götürmek de mümkündür. Ancak özellikle Protestanlıkla birlikte seküler toplumun en temel taşlarından birisi döşenmiş oldu. Çünkü Protestanlık, İbrahim’i bir dinle insan aklı arasında üretilmiş ve bu haliyle de hibrit olan ilk ve tek dindir. Bu din Alman dili içinde yaratıldı. Almanca eril ve dişil bir dil olması hasebiyle de kutsallıkla ulus arasındaki “sistematik” geçiş noktasını çok başarılı bir şekilde inşa edebildi. Hitler’i, Alman Ruhunu, disiplinini ve idealizmini bu seküler hibrit kültürden bağımsız düşünemeyiz.

Fransız ihtilali ile birlikte seküler bir başka kurum olan ulusçuluk daha kurumsal hale gelmeye başladı. Gücün temerküzü ve maksimum kâr tapıcılığının kapıları ardına kadar açılmış oldu. Elbette cehennemin kapıları da açıldı, çünkü “yüce ideolojiler” yaşam bulmaya başladı. Yüce ırklar yarışı başladı, ölçü iyice yitirildi ve yeryüzü cehenneme döndü.

Önceleri İnciller sadece Latince yazılıyordu. Ne zaman ki Hristiyanlık; özellikle Protestanlık ve ulus devletlerle birlikte devlet dini şeklinde kurumsallaşmaya başladıysa, ondan sonra muktedirler dinden çekinmemeye başladılar. Kutsal kitapların her dilde serbestçe yazımı, basımı ve dağıtımı, dinin devletin bir nesnesi olmasından sonraya denk gelir. Aynı şey İslam-Kuran için de geçerli olduğu gibi özneleştirilen her düşünce ve bilim için de geçerlidir. Egemenler bir şeyin kontrolünü sağlamadıkça o şeyin dolaşımına izin vermezler.

Bilgi dediğimiz şey; devlet-muktedir kontrolündeki kilise, akademi-üniversite ve kütüphanelerdeydi. Ne zaman ki muktedirler gerekli kontrol araçlarını inşa ettiler, ondan sonra her türlü bilgi kamusal alanda serbestçe dolaşıma girmeye başladı. Bilgi-bilimin “serbestçe dolaşımı” özellikle modern üniversitelerin, merkezi ve yer yer de zorunlu eğitim-öğretimin kurulması ile başlamıştır. Serbest dolaşıma izin verilmesi; insanın artık birçok bakımdan manipüle edilmesiyle, kontrol altına alınmasıyla ve bilincinin parçalanmasıyla ilgiliydi. Üniversitelerde ve daha alt derece okullarda bilinç; uzmanlıklar ve ideoloji güdümlü bilgiler altında parçalanıyordu. Parçalanmış bilinç de insanları her türlü dini ve seküler tümellikten kopardı. Bugüne kadar kütüphanelerdeki, bilgisayar ağlarındaki ve üniversitelerdeki bilgilerden yararlanarak alternatif uygarlıklar düşünebilen insanları hiç görmemiş olmamız kopuşun vahametini göstermesi açısından çarpıcıdır.

Heidegger bir taraftan “Varlık unutuldu!” diyordu diğer taraftan ise kendisini Alman Ruhunun inşacısı olarak görüyordu. Çoklu kişilikli, parçalı, özetle şizofrenik bir çağı kendi ellerimizle inşa edip durduk. Buna ne yazık ki son filozoflar da katıldı. Bugün yaşadığımız coğrafyada da “devletin olması gerekene göre değil olana göre hareket etmesi gerektiğini” söyleyen ve aynı zamanda da din, iman, Allah, ilim, irfan, hikmet sözcüklerini dillerinden düşürmeyen yurdum düşünürlerini hüznle izliyorum. Olanı bilselerdi bu kadar hadlerini aşmazlardı. Tevhidin ne demek olduğunu bilen Firavun ve Mekke müşrikleri ne kaybedeceklerini gördüler ve bu nedenle imana gelmediler. Bu halleriyle en azından imansızlıklarında samimiydiler. Günümüz insanları ise hem inanmayı hem de inanmamayı “başarabileceklerine inanıyor” olmalı ki bu kadar açık seçik bir şekilde çelişkiye düşebiliyorlar. Zulümde yarışmak, ırk asabiyesine ve devlete-güce tapmak hepsini kör etti.

Batı uygarlığı, olanı ve olması gerekeni özenle birbirinden ayırdı ve görece inşa edilmiş “olan” üzerine bir uygarlık inşa etti. Batı dışındaki kültürler ise özellikle de İslami kültür ne olan ne olması gereken ne de bunların tevhidi üzerinde bir uygarlık inşa etti. Aklı, dini, fiziği, biyolojiyi, insanı, toplumu

kısacası Sünnetullah'ı terk ettikleri için "olmayan ve olmaması gereken" üzerinde bir kültür inşa etmeye çalıştılar. Tanrı bile olmayan ve olmaması gereken üzere olan bir şeyi yaratmazken -ki bu yaratmanın ontolojisi ile çelişir-, kendilerine Müslüman diyenler "olmayan ve olmaması gereken" üzerine varlığı, varoluşu inşa etmeye giriştiler. Bu nedenle de "olmadılar, olamadılar", Sünnetullah'la sürekli savaştılar, kaybettiler ve yeryüzünün en çirkin toplulukları oldular.

FRAGMANLAR: *Gördüğünüz gibi, tutku, bir doktor tarafından yok edilebilir, yaratılamaz.*¹⁷⁰

∞ rast¹⁷¹ ∞

FRAGMANLAR: *"Muhafazakârların menfaatleri tesadüfen totaliter devlet ideolojisiyle örtüştü."*¹⁷² Hitler

Söyle bakalım ego, şu kendilerine muhafazakâr diyen insanlar neyi muhafaza ederler?

SÖZLER: *Muhafazakârlık, doğası gereği bir hastalıktır.*

Hitler'in "Muhafazakârların menfaatleri tesadüfen totaliter devlet ideolojisiyle örtüştü" sözü aslında bir tesadüf değildir. Muhafazakârlık doğası gereği totaliterdir. Onlar, bütün canlı, cansız, soyut, somut varlıkları ve hatta duyguları tekel altına alma güdüsünün vücut bulmuş halidir. Bu güdüyü kontrol etmek için de bu güdüyü beslemek için de totalitarizme ihtiyaç duyarlar. Muhafazakâr olan insanların her durumda, koşulda ve üstelik bütün dünyada çirkin görünmelerinin nedeni işte bu hastalıklı yapılarıdır. Onlar inen her ayeti atalarının yoluna uygun bulmayanlardır, onlar bütün Peygamberlerin katilleridir, onlar Firavuna, Sezar'a ve Muaviye'ye tapan küçük Firavunlardır.

¹⁷⁰ Lumet, Sidney, 1977, Equus

¹⁷¹ Rast: Sağ

¹⁷² Sukurov, Aleksandr, 2015, Frankofonia

SÖZLER: Tüm devletlerin, mabetlerin, okulların, kışlaların, fabrikaların tek bir amacı vardır, o da insanları köle yapmaktır.

Şu kendilerine Müslüman diyen ya da muhafazakâr diyenlerin neyi muhafaza ettiklerine tekrar tekrar bir bak ego!

Ali Şeriatî'yi dinleyelim: "Önceki sınıfsal sistemlerin fakihlerinin yaptığı en büyük iş; hükümleri, ayet ve hadisleri sağcı bir yaklaşımla yorumlamaları ve tevil etmeleridir. Bu kayıtsızca davranışların neticesinde bu alanda ortaya koydukları en büyük şaheser, bu ayet, hadis ve hükümlerin ekonomiyle ilgili olanlarını mümkün olduğu kadar varlıklı sınıfın yararına tefsir etmek ve yorumlamaktır. 'Taslit kaidesinde' olduğu gibi hukuki bir temel ve fıkhi bir kural oluşturdular. Sonra 'İnsanlar kendi malları üzerinde yetkilidirler.' hadisini de malı olmayanın aleyhine ve mal sahibinin lehine tefsir ettiler. Böylece fetva, içtihat ve hüküm çıkarmak için bir temel oluşturdular. Sonra bunu 'taslit kaidesi' diye adlandırdılar. Kapitalizmi, mal sevgisini, altın ve gümüş yığmayı, servet biriktirmeyi, özel mülkiyeti, kâra tapmayı ve para kazanmayı reddeden; ürünün işi yapana ait olduğunu beyan eden, eşitliğe vurgu yapan, bunu tekrar tekrar belirten ve tekit eden onca ayet, rivayet, Kur'an kıssaları, Peygamber, imam ve sahabelerin beyan ve uygulamalarına rağmen; bütün bunlar sadece 'irşat amaçlı', yani tavsiye ve nasihat amaçlı, ahlaki bir durum olarak ele alınıp yorumlandı. Bunların fıkha girmesine müsaade etmediler ve İslam ahlakı kapsamında ele aldılar. Hâkim sınıfın yararına tevil ve tefsir edilebilecek ekonomik esaslar, fıkhi hükümler, uygulanması gereken kurallar ve ilahi 'emirler' oldu. Oysa yoksul ve mahrum sınıfın yararına olan ekonomik esaslar; ahlaki değerler, manevi temeller ve irşadi emirler olarak algılandı ve yorumlandı şu ayetlerde olduğu gibi:

'... Altın ve gümüşü biriktiren ve Allah yolunda harcamayanlara can yakıcı azabı müjdele... (9/Tevbe Suresi, 34) 'Mal ve evlat çoğaltma yarışı sizi oyaladı.' (102/Tekasur Suresi, 1) 'Mal toplayarak onu tekrar tekrar sayan, diliyle çekiştirip alay eden kimsenin vay haline!' (104/Humeze Suresi, 1,2)

Kapitalizm ve kapitalistler aleyhinde bunca ayet ve hatta müstakil sure; sadece yazı yazma konusu, minber konusu ve hayır ve şer konusunda teorik ahlaki meselelerden ibaret oldu. ‘İnsanlar kendi mallarının malikidir.’ Hadisi, tek başına ‘fıkıhın temel esasını’ teşkil etti. Sömürülenlerin yararına olanları minbere taşıdılar. Yani asılsız ve sallantıda (bıraktılar). Sömürenlerin yararına olanı ise aşağıya çektiler ve yeryüzüne, hayatın merkezine taşıdılar. Maşallah, maşallah! Bütün bunların sebebi tek bir şeydi: Din adamları sınıfının, hâkim sınıfa bağlı olması. Sünniler hâkim kurula, Şiiler hâkim sınıfa bağlıydılar.”¹⁷³

İşte kendilerine “Müslümanım” diyenler insanlığın son kuruluş ayetlerini, ilkelerini, pusulasını, hayat kaynağını bu şekilde öldürdüler.

Bunları görünce mi uzaklaştın cemaatten?

On yedi yaşına kadar camiye ve cemaati yani kendilerine Müslüman diyenleri severdim, hatta birçok sabah namazını bile gider camide kılardım. O saatlerde camide benimle yaşıt olan pek kimse olmazdı. Bunu gören amcalar, dedeler ve hacılar beni çok severlerdi. Zamanla hem bütün cemaatten hem de camilerden uzaklaşmaya başladım. Çünkü her yerlerinden kan aktığını, zulüm fışkırdığını görmeye başladım. Irka, devlete, tarihe, atalara, liderlere, bayrağa, toprağa, mala-mülke, evlada taptıklarını, camilerin bu tapma biçimlerini inşa ettiğini ve bunlara devamlılık sağladığını fark etmeye başladım. Sadece cumaları takip eden ve Kürt olan insanların bile bu cemaattekilere benzemeye başladıklarını görebiliyordum. Şahit oldum ki camilerde; Arapların egemen olduğu yerlerde bütün milletler Araplaştırılıyor, Acemlerin egemen olduğu yerlerde bütün milletler Acemleştiriliyor ve Türklerin egemen olduğu yerlerde de bütün milletler Türkleştiriliyordu. Tevhit üzere olan İslam dini ne yazık ki çoğunluğa tapmanın bir aracı haline getirilmişti. Tanıdığım en iyi Müslüman bile en fazla ibadetlerine-mezhebine tapıyordu. Allah dışında herkese ve her

¹⁷³ Şeriati, Ali, 2012, İslam ve Sınıfsal Yapı, Çev.: Doğan Özlük, FECR Yayınları, Ankara, s. 108-110

şeye taptıklarını gördükçe onlardan uzaklaştım. Ben onlardan olmadığımı “çok genç yaşta” fark ettim diyebilirim.

Bir zamanlar bana güven ve huzur verenler; bilincim olgunlaştıkça bana birer canı gibi görünmeye başladı. Camilerin, okulların, kırsalların, üniversitelerin Allah dışında her şeye taptırmak için inşa edildiklerini fark ettikçe daha çok yalnız kalmaya başladım. Öyle bir noktaya geldim ki yanımda eşim dışında hiç kimse kalmadı. Çevremdekilere sorsak ben onları terk ettim, hayır asıl onlar beni terk ettiler. Ontolojik olana yüzünü dönenler terk edemez, ontolojik olana yüzünü dönmeyenler terk edebilirler. Haddi sürekli aşmalarının ve durmayı bilmemelerinin nedeni de zaten ontolojisiz olmalarıdır.

SÖZLER: Aslında kimse kimseyi terk etmiyor; kendi ellerinizle yarattığınız ve bu nedenle de ontolojisi olmayan kültür sizi hem kendinizden hem de birbirinizden kopartıyor!

Dindar mısın ego?

Kendimi dindar olarak görmüyorum, en fazla Müslüman olmaya çalışıyorum diyebilirim. İşin ilginç yanı “Müslüman insan” aklın konusu kılınmamış. Yani istesem de Müslüman olmam mümkün değil. Çünkü ortada kâinatla uyumlu bir şehir, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, politika, hukuk, eğitim vb. yok. Dini öldürmüşler. Bütün dinlerin aynı şekilde öldürüldüklerini görüyorum. Muktedirlerin tevhit dinlerini hayat alanından çıkarma amaçları da yöntemleri de hiçbir zaman değişmemişe benziyor. Şu ana kadar da “başarılı” oldukları açıktır. Bunun karşısında durabilecek omurgaya sahip hiçbir kavim görmediğim gibi hiçbir özgür akıl ve vicdan sahibi sınıfta görmüyorum. Karşımda adeta helak olmuş; yaşayan ölümlere dönmüş yığınlar görüyorum ve ne yazık ki onlar kendilerine Müslüman diyorlar. Bu çirkin halleri beni düşünmeye daha çok itti.

SÖZLER: Düşün ki putlar düşsün!

∞ dawâtirîn¹⁷⁴ ∞

“Son din” denilince aklına neler gelir ego?

İslam’ın son din olması birçok anlama gelir... Tanrı, sürekli müdahale etmeyi “yeryüzünün halifesi” olan insana yakıştırır. Çünkü sürekli müdahale, ki bunlar zorunlu olarak mucizeler şeklinde oluyor bu da insanı özne yapmaz, nesneleştirir. O bizim irademizin yürüyüşünü görmek istiyor. Bundan sonra insanın kendi yolunu bulmasını istediği için son mesajlarını bize gönderdi diyebilirim.

İnsanın tarihin içinde veya önünde sürekli sürüklenmemesi için tarih üstü değerlere ve ilkelere ihtiyacı vardır. Bu konularda belli bir olgunluk düzeyine geldik ve artık bu olgunlukla tarihin nesnesi olmaktan çıkabileceğimizi O biliyor. Son mesajı bu olgunluğumuza işaret eder. Öyle ki mükemmel bir kâinatı işaret ederek bize yol göstermiş ve gerisini bize bırakmıştır. Bu da bize güvendiğini gösterir.

Kitap size yeter mi ego?

Her şeyden önce O bir Kitaptır ve hayat bulması bize bağlıdır, ki bu da biz insanların sorumluluğudur. Diğer taraftan hayat bütün kitapları aşar. Buna Kuran da dâhildir. Bu sözüme, düşünmeyi bilmedikleri için hemen saldıracaklardır biliyorum ama düşünsünler bakalım; Kuran’ın bir para teorisi var mı? Eminim var diyecekler. Peki, nedir desem? Buna bir cevap veremeyecekler. Çünkü düşünmeyi bilmiyorlar. Bilselerdi; paranın kendisini bile bir devlet haline getirmiş kapitalist ulus devlete tapmazlardı. Onlar 1500 yıldır kadının saçına takılmış konuşup duruyorlar. Parayı düşünmek onları aşar, dilerim hadlerini bilirler!

Keşke sabah namazlarında “o gün” nasıl yaşayacaklarını düşünselerdi, yatsı namazlarında o günün muhasebesini yapsalardı. Cuma namazlarında haftanın, Ramazan’da ayların,

¹⁷⁴ Dawâtirîn: Son, Son Olarak

hacda yılların muhasebesini yapsalardı. Onlar ölçüyü yitirdiler, çünkü düşünmeyi bilmeyenlerin ölçüsü yoktur ve onlar Sünnetullah'a şahitlik edemezler. Şahit olamayanlar iman edemezler ve yaşayan ölülere dönerler. Kuran'ı ya da kâinatı okumayı bilselerdi bütün insanlık için iyi bir hayat örneği olurlardı. Ama şimdi bir ibret örneği oldular.

O hiçbir din göndermeseydi, Onun hakkındaki düşüncen ne olurdu ego?

Kuran'da iki "kusursuz" kaynaktan söz edilir. Bunlardan birisi Kuran'ın kendisidir, diğeri ise Kâinatır. Kuran ve önce-
sinde gelen kitaplar olmasaydı, elimizde sadece kâinat kalırdı. Kâinatı okumak için insanın belli bir bilişsel olgunluk düzeyine gelmiş olması gerekir. Daha önce de dediğim gibi bir tarih felsefesi yaklaşımım henüz yok ama diyelim ki geçmişte sırasıyla duyum ve duygu çağları yaşandı ve şimdi ise biliş çağındayız... Duyum çağında olmasa bile duygu çağında çeşitli seviyelerde ve araçlarla dinin yeryüzüne inmesi bir zorunluluktur. Hem bizim daha fazla insan olmamız için hem de Tanrının adalet, merhamet ve âlim sıfatlarının bir gereği olarak zorunluydu. Şu anda bir biliş çağında olduğumuzu varsayarsak, geçmişe bakıp din dışında insanı koruyacak bir şeyin olmayacağını gördüğümüz duyum ve duygu çağlarında, Tanrının herhangi bir din indirmediğini görseydik; o zaman Tanrının adalet, merhamet ve âlim sıfatlarına inanmamız daha zor olabilirdi. O zamanlar din yeryüzüne inmeseydi belki şimdiki çağa kadar ve görece daha iyi bir varlık olarak gelmemiz de mümkün olmayabilirdi.

Yani bilincinizin yeterince olgunlaşmadığı zamanlarda dinlerin gelmesi bir zorunluluktur, eğer gelmeseydi bu durum Onun sıfatlarıyla çelişirdi öyle mi?

Evet, kesinlikle çelişirdi! Her dinin gelişi birer Tanrı dokunuşuydu ve bizi daha çok insan yapmak içindi. Dil ve bilinç gelişimimizin diğer hayvanlardan belli bir düzeyde farklılaşması-sapması gerekiyordu ve bu Tanrısal dokunuşlar olmadan imkânsız olabilirdi.

İslam ve insan, ne düşünüyorsun ego?

Birçok şeyin anlamı ve açıklaması olabilecek adeta ilke düzeyinde bir şey söylemek isterim: İslam bir amaç değildir, kâmil insan amaçtır. Bunun için bütün dinler gibi İslam'da bir araçtır ama Tanrı katındaki son din İslam'dır. Çünkü en nihai hedefimiz tevhihtir ve bu en katışıksız haliyle Kuran'da yazılıdır.

Artık yeni bir dinin gelmeyecek olmasını kök, sapma ve kriz açısından nasıl değerlendirilebilirsin?

Şunları söyleyebilirim Hayy: İş, yani sorumluluk, tarihte hiç olmadığı kadar başa düştü. Bilimler, felsefeler, mezhepler, ideolojiler, sanatlar bu sorumlulukla yüzleşmekten sürekli kaçınan insanın imdadına yetişir sanıldı ama insanlık büyük bir yanılgı içine düştüğünü henüz kavramış değil. Hiç kuşkusuz bu saydığım etkinliklerin en azından bazıları bizi daha çok insan yapar, Firavun hastalıklarına düşmememize yardımcı olur ama Tanrısallıkla bağların koparılmasını hiçbir şey meşru kılmaz. Hiçbir şey bu kopuşun oluşturduğu boşluğu doldurmaya yetmez. Tanrısallığın terk edilmesi ve onun yerine başka şeylerin ikame edilmesi imkânsızdır ve bu yöndeki çabalar çok yıkıcıdır. İnsan kendi kendisini terbiye etmeyi ve biriktirdiklerini kaybetmeyi sevmedikçe düşmeye devam edecek. Fakat düşmenin de bir sonu olduğunu ve o sonun da çok yakın olduğunu görecektir!

Bunu sen gösterebilir misin ego?

Bu fakir aklımla sorumluluğu yüklenmeye çalışacağım ve sorumluluğun gereklerinden birisi olarak onları bu konuda uyaracağım. Eminim başka insanlar da uyarılarını yapacaklardır. Vaftizci Yahya ve İsa asırlar öncesinden "reform, reform!" diye haykırıyorlardı; elli yıl kadar önce dedelerimiz "reform, reform!" diye haykırıyordu ve bizler de daha uzun zaman "reform, reform!" diye haykıracağız.¹⁷⁵ Peki, ne kadar zamanımız var? Ya az vaktimiz kaldıysa ya da en kötüsü; vakit çok geçse! Bunları bilmiyoruz ve muhtemelen de bilemeyeceğiz.

¹⁷⁵ Proudhon, Pierre-Joseph, 2010, Mülkiyet Nedir?, Çev.: Devrim Çetinkasap, Türkiye İş Bankası yayınları, İstanbul, s. 24

Ama reformu yapmak için hayatta kalmaktan başka çaremiz yok gibi. Bunun için de kendimizi terbiye etmemiz şart!

SÖZLER:

*Sükûn bir gemi olur, gece bir deniz şimdi
Ki yelken gibi açmış yasını gençliğimin.
Sükûn bir gemi olur, gece bir deniz şimdi
Ki geçer dalgaları içimden serin serin.*

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Laik ulus devletin inşası, dini kaynakların her dile çevrilmesi ve dinin devlet kurumu haline gelmesi neredeyse aynı tarihlere aittir. Muktedirler, toplumu kontrol etme aracı olarak; egemen hukuku, özel mülkiyeti ve seküler silahlı kuvvetleri oluşturduktan sonra ve görece bunları merkezi kontrolleri altına aldıktan sonra din silahını ellerinden çıkarmışlardır. Elden çıkarma, el altında olmadığı anlamına gelmez. Laik olmayan topluluklarda ise durum daha vahimdir. Orada hukuk da olmadığı için çok boyutlu bir zulüm inşa edilmiştir.

Din neden hep küçük bir azınlığın kontrolüne giriyor?

Bu daha çok bilgi, insan ve dünya arasında kurulan ilişki biçiminden kaynaklanıyor... Dinlerde bilimi gerekli kılan birçok neden sayılabilir. Örneğin ibadet vakitleri, yönelme yönü (Kâbe); güneş, zaman ve yön bilgisini zorunlu kılmıştır. Halktan bunları incelemelerini bekleyemeyiz. Bunları yapmak egemen desteğini-iznini ve belli bir bilen/öğrenen zümreyi doğurmuştur. Tabi bu durumun kökü de klan-kabilelerdeki büyüclere kadar gider. Muhtemeldir ki en yüksek düzeyde kurumsallaşma Tevrat ile birlikte oldu. Çünkü o aşırı ayrıntıcı dini metin bir din adamları sınıfının varlığını zorunlu hale getirmiştir. Hristiyanlıkla da buna devamlılık sağlanmıştır. Özetle din, egemenlerin kontrolüne girmiştir. Bu durum, büyük kitleler için dinin zor, anlaşılmaz, uzmanlık gerektiren bir olgu olmasını ve dine yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bu kopuşu egemenler doldurmuş ve dini çıkarlarına uygun bir şekilde kullanmışlardır. Tabi burada büyük kitlelerin hak hakikat derdine sahip olmamaları, sorumluluktan

kaçmaları ve dünyayı tek hakikat olarak görmeleri de belirleyici olmuştur.

Herhangi bir kişinin gün içinde yaptığı rutin şeylerin listesini din adamları zümresinin eline versen, o kişi ile yaptıkları arasına bile bir uçurum inşa edebilirler. Yani insanı o gün yaptığı şeylere bile yabancı hale getirebilirler. Kaldı ki tevhit üzere olan dinlerle insanların arasını nasıl açmasınlar.

Kitleler esasında dünyaya, dünyaya tapma araçlarını elinde tutanlara taparlar ve hakikat gibi bir derde sahip değiller. Muktedirler bu durumu biliyorlar ve dini sistematik bir egemenlik aracı olarak kullanıyorlar.

İslam'ı; Arap Arapçılık, Türk Türkçülük, Pers Persçilik için birer araç haline getirdi. Herkesin bir İslam'ı var; Türk-İslam, Arap-İslam gibi. Yani İslam dünyaya bu şekilde yayılsa bütün kavimler "Allahû Ekber" diyerek birbirlerini öldürürler. Özetle Tevhit parçalandı ve her şey düştü.

SÖZLER: Dünyaya düşkün olanlara söyle; Sünnetullah'ı ve adaleti mezara gömerek yaşayacaklarını mı sandılar!

Yokluk en büyük zulümdür ve Tanrı; yokluk yerine varlık dedi, bilinmek istedi, bilme ve inanma özü olan insanı yarattı. İnsan da bilinmek istedi ve bunun için köleler yarattı. Köle inşa etme ve köle olma özgürlüğüne de liberalizm hatta daha da kötüsü din dedi. Tanrıyı bilmek insanı özne yapar; insanı köle yapan efendileri tanıyıp onları alaşağı etmek de bütün insanları özne yapar.

SÖZLER: "İlkel" insan, doğanın ve ataların manasına-ruhuna taptı. "Modern" insan ise doğanın ve ataların maddesine-kârına taptı.

İnsanlar neden adaletten saptılar, neden bilen yerine bilme-yeni sevdiler?

Dünyaya tapmak onlara daha güzel geldi... Liyakat esasına göre seçilmeyen birinci halife olan Ebu Bekir ile başlayan kabileye, mala mülke tapma, işgal etme-cihat ideolojisi gibi kötülükler üçüncü halife Osman döneminde kurumsallaşmaya başladı. Liyakatin esas olmaması, kabile, mal tapıcılığı ve ci-

hat ideolojisi kendi kendini üretmeye Osman döneminde başladı. Bu anlamda Osman dönemi İslam Dini ve toplumsal yapısı üzerinde büyük bir sapmayı ifade eder. Bu dönemde zengin zümreler ve kabile ilişkisi; dini akidenin gücünü aşmış ve dini hâkimiyeti altına almıştır. Ekonomi-politik gücün bu sapkın temerküzü, beraberinde dinin içinin boşaltılmasını, olması gereken kategorisinin terk edilmesini, dinin egemenlerin bir aracı haline gelmesini ve hayat alanından çekilmesini getirmiştir. Kabilenin ekonomi politik gücüne tapma başat hale geldi hem halk hem de âlim sınıf bu güç karşısında boyun eğdi. Bu güç bütün dünyayı işgale kalkıştı ve bütün ilkel kabile-kavimlere de örnek teşkil etti. Bu bütün dünya tarihini çok olumsuz etkiledi. Bir dine yapılabilecek en büyük kötülük yapıldı: Din, dünyaya tapmanın ve toplumları işgal etmenin aracı kılındı.

Mülkün kabile ve halifeye bağlı olması, onun her türlü yasa üzerinde olması ve tanrısal bir varlık olarak görülmesi İslami topluluklarda özel mülkiyet de dâhil bütün hakların dokunulmazlığının ortaya çıkmasını önledi. Özellikle mülkiyet hakkının olmaması sınıflı toplum yapısının ortaya çıkmasını engelledi ve bütün insanları halife karşısında korunmasız sürüler haline getirdi. Bugün hala insan temel hak ve özgürlüklerinden tut güçler ayrılığına kadar hiçbir değerın ikame edilememesinin nedeni bu haldir.

Dinlere veya kâinata uygun bir ekonomi-politik dünyanın ikame edilmemiş olması ve ölçünün yitirilmesi insanları kula kul olmaya adeta mahkûm etti. Bilmek gerekir ki; din hem sosyal hem de sosyal olmayan bir varlık olan insana gönderilmiştir. Böyle bir varlık ne sadece ekonomi-politik bir dünyada ne de sadece ekonomi-politik olmayan bir dünyada yaşayabilir. İnsan hem ekonomi-politik olan hem de ekonomi-politik olmayan bir dünyanın varlığıdır.

Bu çelişkili değil mi ego?

Hayır, bu bir çelişki değil... Öyle bir ekonomi-politik "model" olmalı ki hayatın merkezine oturmasın. Dünyayla bir lokma bir hırka mesabesinde kurulacak bir ilişki olsun.

Peki, bunu tercih etmeyenlerin durumu ne olacak?

Hiç kuşkusuz insanlar özgür olmalıdır... Fakat benim düşünmek istediğim medeniyet; ilkelere bağlı bir dengedir. Adalet ve merhamet o kadar gözetlenmeli ki; insan ne dünya nimetlerinden yoksun kalsın ne de onlara mahkûm bir yaşam sürsün.

Peki özel mülkiyet olmalı mı?

Özel mülkiyetin olmadığı yerde sınıflı yapı, sınıflı yapının olmadığı yerde toplum, toplumun olmadığı yerde omurgalı insanın var olması imkânsızdır. O halde sadece her şey; herkes için ilkeye ve ölçüye bağlanmalıdır. Çünkü ölçünün olmadığı yerde toplum olsa bile insan omurgalı olamaz.

Bu bir ütopya mı ego?

Genelde bu soruyu ben sana sorardım hayy ama bu bir ütopya değil, insanın sorumluluğudur.

∞ destpêkirin¹⁷⁶ ∞

Batıda köklere dönme isteği neden gerçekleşemedi?

Yeryüzü ve gökyüzü o kadar işgal edilmişti ki bu işgalin diyetini verebilecek ne bir akıl ne de bir ahlak vardı. Yani isteseler de dönemezlerdi... "Fakat bütün bu devir eski Yunan'a tam bir dönüş değildir. Çünkü eski medeniyeti bizzat hayat ve aksiyon olarak anlayan bir deha yetiştirdi. Yunan'a dönmek demek yalnızca onun heykelini, binasını taklit etmek değildir. Asıl Yunan'a dönmek demek onun aksiyon adamını, meclislerde söz söyleyen, kanun yapan, ordu kumandanlığı eden devlet adamını taklit etmek demektir diye gayet şuurlu bir surette Rönesans'ın eksikliğini anlayan ve onu içtimaî felsefeyle itmam eden Machiavelli'dir. Bundan dolayı biz Machiavell'e

¹⁷⁶ Destpêkirin: Başlangıç

Rönesans'ın hakiki başlangıcıdır diyebiliriz.”¹⁷⁷ Dünya egemenleri ne herhangi bir peygambere ne Platon'a ne Aristoteles'e ne de bu iki filozofa dipnot düşen diğer filozoflara yüzlerini döndüler. Onlar kendi iştahlarıyla paralel bir iştaha sahip olan Machiavelli'ye, Hobbes'a ve Hegel'e yüzlerini dönmeyi tercih ettiler.

Machiavelli'yi daha çok kendi zamanının zorunlu bir ifadesi ve kendi zamanının koşul ve isteklerine sıkı sıkıya bağlı olarak ele almak gerekir.¹⁷⁸ Gramsci'nin de ifade ettiği üzere Machiavelli zorunluluklar ürünüdür. Machiavelli; Floransa Cumhuriyeti'nin iç sorunları, Avrupa ölçeğine göre İtalyan toplulukların dağınık durumları, bunların Papalıkla ilişkileri, feodal düzenin yarattığı gericilik vb. koşullar içinden okunmalıdır. Ona bir stratejist, müsteşar-danışman ya da teorisyen-teknokrat gözüyle bakılabilir ama asla bir filozof gözüyle bakılamaz. Zorunlu koşulların ürünü olan bir zekâ düşünür olmayı hak etmemiş demektir. Bu sözlerimle onun değerini düşürmeye çalışmıyorum, sadece ve sadece kim ise o olduğunu söylüyorum.

“Prens'in son bölümünde, Machiavelli, tüm tutkusuyla, kitabını sunduğu prens Lorenzo di Medici'yi, İtalya'nın, beklediği kurtarıcı olmak için inandırmaya çalışır. İtalya'nın, diye yazar, bu kadar uzun bir beklemeden sonra, en sonunda kurtarıcısını görmesi için, bu fırsat kaçırılmamalıdır. Bu yabancı istilalardan acı çekmiş bütün bu eyaletlerde nasıl bir sevgi, nasıl bir öz susuzluğu, nasıl sarsılmaz bir inanç, nasıl bir saygı, nasıl bir gözyaşıyla karşılanacağını size söyleyemem bu kurtarıcının...”¹⁷⁹

Böyle bir kitabın; özetle aklın somutlaşmış hali olarak görülmesi gereken devletler ve devlet adamları için adeta kutsal bir

¹⁷⁷ Ülken, Hilmi Ziya, 1941, İçtimai Doktrinler Tarihi, Yenidevir Basımevi, s. 45

¹⁷⁸ Gramsci, Antonio, 1984, Modern Prens, Çev.: Pars Esin, Birey ve Toplum Yayıncılık, Ankara, s. 24

¹⁷⁹ Gramsci, Antonio, 1986, Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler, Çev.: Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul, s. 86

kitap olması bugün de içinden henüz çıkamadığımız savaşların nedenlerinden birisidir. Bu kitap olan ve olması gerekeni parçalamakla kalmamış, olanın kendisini de parçalamıştır. Olan ve olması gerekenin tevhidinin kopması aynı zamanda aklın da özellikle de teorik aklın ve değerli şeylerin yeryüzünü terk etmesi anlamına gelir.

Evet, ben de Gramsci gibi, Machiavelli'in, feodalite ile kapitalizm arasındaki geçiş devlet olarak Ulus Devlet'in, yani mutlak monarşinin kuramcısı olduğunu düşünüyorum.¹⁸⁰ Ulus devletin, yani pagan bir inanç olan ırka tapmanın, modern zamanların sözüm ona "aklın en somut hali olan devletlere" dönüşmesi insanlık için ne kötü bir talih! Machiavelli'den sonra çaplı filozofların çıkması da ulus devletleri ilkeler aracılığıyla terbiye etmeye yetmedi ve bizler hala bu pagan inançla mücadele ediyoruz.

Sürekli olarak Antikçağı anımsattığı yapıtında, Machiavelli'in ileri sürdüğü şeyin edebiyatın, felsefenin ve sanatların, tıbbın ve hukukun bütün entelektüellerce bilinen Antikçağı değil, ama hiç kimsenin sözünü etmediği bambaşka bir antikçağ, pratik politikanın antikçağı olduğu hiç düşünülmüş müdür? Sürekli olarak eskilerin siyasetinden söz eden bu yapıtta, Antikçağın büyük siyasî kuramcılarından hemen hemen hiç söz edilmemesi, Platon ve Aristoteles'ten hiç söz edilmemesi, Çiçero ve Stoacılar'dan hiç söz edilmemesi üzerinde yeterince düşünülmüş müdür? Bu yapıtta Hristiyan siyaset geleneğinden ve hümanizmacıların idealizmlerinden tek bir iz bile bulunmaması üzerinde düşünülmüş müdür? Ve Machiavelli'in, kendi zamanına egemen olan bütün bu geçmişten radikal bir şekilde kendini ayırdığı açıkça ortada olsa da bunu ne denli ölçülü bir şekilde, gürültüsüzce yaptığına dikkat edilmiş midir? Sadece, hayal gücü yerine, şeyin (deila cosa) sahici gerçekliğine uzanmayı yeğlediğini söyler. Dışladığı hayal gücünü adlı adınca söylemez, ama onun zamanında çok büyük

¹⁸⁰ Althusser, Louis, 2003, *Makyavel'in Yalnızlığı ve Başka Metinler*, Çev.: Turhan Ilgaz, Alâeddin Şenel, Seda Çarmık, Epos Yayınları, Ankara, s. 375

isimlerle taşındığını biliyoruz. Buluşu konusunda da yaptığı gibi, gizlemek ve savaştığı kişilerin adlarını es geçmek için gerçekten de yalnız olması gerekiyordu.¹⁸¹ Köksüz, ontolojisi olmayan pagan ulus devlet başka türlü icat edilemezdi zaten. Machiavelli’i bir filozof olmaktan çıkartıp bir siyaset bilimci, hukukçu, yönetim bilimci veya stratejist yapan da bu köksüzlüğüdür. Yani insanı özneleştirerek üst bir ilke düşünmek yerine ulus birliğini sağlamayı amaçlamak tam bir körleşmedir. Öyle ki tarihteki en büyük ve en yıkıcı sapmalardan birisidir. Irk-çılık temelinde gücün temerküzü tarihin en yıkıcı savaşlarının da temelidir. Machiavelli ulusal savaşların tek suçlusunu değildir elbette ama suçlularındandır.

SÖZLER: “Tanrının başlangıçtan beri dünyayı olması gerektiği gibi yaratmış olması gerçeğe çok daha yakındır.”¹⁸² Descartes

“Olan” ve “olması gereken” tevhidi özenle parçalanmalıydı, çünkü egemen iştahının kontrolündeki kültür, bu tevhidi çıkarına uygun bulmuyordu. Fakat insan, olan ve olması gerekenin tevhidini hep arar, bunu bilen egemenler onlara içi boşaltılmış ve kendi kontrollerindeki dini sundular. Özellikle de ekonomi-politik adalet adına hiçbir sözü olmayan ve Sünnetullah’ı unutmış bir dindi bu. İnsanlar bilmedikleri ve dünyaya tapmayı hoş görüp bilmeyi de dert edinmedikleri için kendilerine sunulana tapmaya devam ettiler. Formel düzeyde bir olan ve olması gereken tevhidi devam etti, içeriği ise bomboş ve hayatla ilgisizdi. Bu durumu insanlar fark etmesin diye muktedir kültür birçok put yarattı. Devlet ve ırk seviciler bunlara mitos derler, yurdum düşünürlerine bakıyorum da sekülerlerinden tut dindarına kadar hepsi bayılıyorlar bu mitoslara. Açık ve gizli şirklerin işgal etmediği akıl ve vicdan kalmamış gibi görünüyor.

Olan ve olması gerekenin tevhidinin bozulması ya da parça-

¹⁸¹ Althusser, Louis, 2003, Makavel’in Yalnızlığı ve Başka Metinler, Çev.: Turhan Ilgaz, Alâeddin Şenel, Seda Çarmık, Epos Yayınları, Ankara, s. 384

¹⁸² Descartes, Yöntem Üzerine Konuşma, Çev.: Afşar Timuçin, Yüksel Timuçin, PDF

lanması ile birlikte önemli ve değerli olanın tevhidi de parçalandı. İlginçtir ki bugün aklın hakkını yeterince veremeyen düşünürler önemli ve değerlinin “farklı şeyler” olduğunu söyleyip duruyorlar. Diğer taraftan yine aynı kişiler değerlinin sürekli önemliye kurban edilmesinden de rahatsız oluyorlar. Düşünürün yapması gereken şey olan ve olması gereken dünyaların tevhidi çatısı altında önemli ve değerliyi birlikte düşünmektir.

Tümel parçalandığında tek tek putların önem kazanması ve onların etrafında dönen dünya ve yaşamların oluşması kaçınılmaz hale gelir. İnsan, yaptığı her günahın diyetini ödese bile tekrar eskisi gibi yaşamına devam edebilecek bir varlık değildir. Çünkü ruh köklerini sürekli manipüle ettiğinde yaşayan bir ölüye dönmesi kaçınılmaz hale gelir.

FRAGMANLAR:

- *Peki ya bu duruma yorumun nedir?*

- *Düşünce yapısı.*¹⁸³

İrkçılık-milliyetçilik, atacılık, lidercilik, tarihçilik, bayrakçılık, dincilik-mezhepçilik, toprakçılık-vatancılık gibi putlar “salt önemli işlere yaradı” ama o Ferisiler Sünnetullah’la savaşılamayacağını unuttular.

Hegel, veri olan biçimiyle varlığın (olanın), kendi içinde, yapısal bir eğilim olarak “olması-gereken”i barındırdığını kabul eder. Yalnız, bu eğilimi ya da olması gerekeni felsefe, düşünüşün yapıntısı olan kuramdan ya da ütopyadan hareketle değil, yine veri olan biçimiyle varlıktan hareketle, ama tümüyle akılsal, kavramsal yolla bulup ortaya çıkaracaktır.¹⁸⁴

Hegel, ortaya koyduğu felsefeyi ve hatta Prusya devletini bile bir son, bir zirve olarak görüyordu. Fakat ne olan ve olması gerekenin birliğini ne de bir son veya zirve ortaya koyabildi. Olan ve olması gerekenin tevhidi üzere olan bir felsefe ortaya koymak için; bütün mantıkların, kategorilerin ve yöntemlerin

¹⁸³ Grozeva, Kristina., Valchanov, Petar, 2016, Slava-Glory/Kol Saati

¹⁸⁴ Bumin, Tülin, 2010, Hegel, Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 172-173

taşınarak aşıldığı ve bütün bunların kendisine vurulduğu bir ilkenin yeryüzünde menzil alması gerekir. Üstelik bütün bunlar belki sadece bir başlangıç olabilir!

Kurt Godel'e kulak verelim: "Dünyanın anlamı, arzu edilenle gerçeğin ayırt edilmesidir."¹⁸⁵ Ben buna katılmıyorum ve tam tersini düşünüyorum diyebilirim. Dünyanın anlamı da kavramı da arzu edilenle gerçeğin tevhidindedir. Çünkü olan ve olması gereken tevhit üzeredir.

Bu tevhit parçalansa ne olur ego?

Ne kendinde ve kendisi için olan arzuya ne gerçeğe ne de anlama bir şey olur ama bize çok şey olur ve yaşayan ölümlere döneriz. Zaten şu anda çoğumuz bu haldeyiz. Görmüyorlar mı, nasıl da düşünüyor her şey!

Niyetim, insanları oldukları gibi, yasaları da olabilecekleri gibi ele alıp, toplum düzeninde güvenilir ve haklı bir yönetim kuralı bulunup bulunamayacağını araştırmaktır.¹⁸⁶ Rousseau, "Toplum Sözleşmesi" adlı eserine bu sözlerle başlar. Burada tevhitten derin bir kopuş olduğunu düşünüyorum. Çünkü insan ve toplum sadece olan değildir, aynı zamanda olması gerekendir. Yasalar da ondan bağımsız olmadığı için olan-olması gereken tevhidini öncelemek zorundadır.

Peki sence bu kopuşa rağmen yine de Rousseau amacına ulaşabildi mi?

Bu tip şahsiyet ve amaç içeren sorulara cevap vermek çok zordur hayy... Hatta Rousseau'yu kaldırıp bu soruyu kendisine sorsan, cevap vermekte kendisi de zorlanırdı. Ama şunları söyleyebilirim sanıyorum: O kendi yolunda yürüdü, her filozof gibi. Değil bir filozof, bir peygamber de bundan başkasını yapamaz. Artık hepsi birer kitap olarak kütüphanelerde duruyor, ne kadar hayat bulup bulmadıkları ise sadece onların

¹⁸⁵ Barrow, John D., 2009, Olanaksızlık, Bilimin Sınırları ve Sınırların Bilimi, Çev.: Nermin Arık, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 1

¹⁸⁶ Rousseau, Jean-Jacques, 2006, Toplum Sözleşmesi, Çev.: Vedat Günyol, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 3

sorumlu oldukları bir şey değil aynı zamanda bizim de sorumluluğumuz şeydir

Siz ve bu sorumluluklarınız, ne hale geldiğinizi görüyorsunuz değil mi ego?

Evet, çok düştük ve düşmeye de devam ediyoruz... Belki de tarihte ilk defa bütün insanları yok olma korkusu sardı. İnsan türünün ve dünyadaki bütün canlıların bir beka sorunu var. İnsan, toplum ve devlet varlıklarının hem kendi içlerinde hem birbirlerine karşı hem de doğaya karşı köle ahlakına sahip olduğu bir uygarlıkta bu kötücül durum dışında bir noktaya varılması zaten beklenemezdi. Bu düşük ahlakımızın yarattığı korku giderek büyüyor. Bu korkunun karşısında Tanrının yeni mesajının ve bir peygamberin gelmesini ilk defa insanlık beklemiyor. Tanrı son mesajını indirdi, son Peygamberinin canını aldı. İnsanlığın sorumluluğu gün geçtikçe büyüyor. Sorumluluk bilinci de korkuyla paralel büyüyecektir. Eğer sorumluluk bilinci, bütün insanlığı ve bütün canlıları kuşatacak bir teorik ve pratik tevhide dönüşmez ise korku hepimizi yutacağına benziyor.

Bu korkuyu daha genel bir açıdan görmek istersen neler söylersin?

O kadar büyük açılı çerçevelere henüz sahip değilim. Bir tarih felsefesi düşünecek düzeye gelmedikçe de buna sahip olmam olanaksız. Fakat şimdilik şunları söyleyebilirim hayy: Kendimizi bir korku kapını içinde hissetmemiz hem yeni hem de yeni olmayan boyutlara sahip gibime geliyor. Yeni olmayan boyutu; daha önce yaşanan birinci ve ikinci dünya savaşları dönemlerinde de muhtemelen benzer duygular içindeydik. Yeni olan durum ise beni çok daha fazla korkutuyor. İnsan bir son çağ içinde sanki.

Nasıl yani?

İnsan daha önce geçmesi gereken her ne kadar çağ varsa bir şekilde onlardan geçti ve bugüne geldi. Fakat bundan sonrası artık akıldan ziyade iradenin ve hatta sezginin baskın olacağı çağlar olacak gibi. İrade çağına geçmemiz gereken bu noktada

bizler akla ve daha çok da teknolojik bilime mahkûm durumdayız. Omurgasızlıkta yıllardır yarıştığımız için irademiz de köreldi ve neredeyse yok oldu diyebilirim. Bilincimiz de çoklu ve sürekli manipölasyonlar altında paramparça olmuş vaziyette ve halimizi bir bütünlük içinde göremediğimiz için çağ körleşmesi gittikçe zifiri karanlığa doğru gidiyor. Bu halimizle içinde bulunduğumuz çağı aşmak neredeyse imkânsız gibi görünüyor. Özetle bu akıl-biliş ya da tekno-bilim diyebileceğim çağda sürekli birikip duruyoruz. Birbirinden farklı ve birbirine indirgenemez çıkarlar bu çağ içinde birikiyor. Buradan bir çıkış yolu bulamazsak; iradenin baskın olduğu çağa geçemeyip bu mevcut çağ içinde yok olabiliriz.

Eskiden sadece Amerika Birleşik Devletleri'nin nükleer gücü vardı, şimdiyse neredeyse bütün ülke ve hatta grupların elinde tehlikeli silahlar ve manipölasyon araçları mevcut. Bu küresel çaptaki kötülük birikmesini bütün insanlar hissettiği için bir korku zamanı yaşıyoruz.

Bu biliş çağında birikip toplu bir yok oluşa hapsolmamamız için birilerinin başka bir çağa bir şekilde geçmesi gerekiyor. O başkaları, görece kaybedeceği şeyleri az olan ya da az putu olan insan, topluluk ve toplumlar olabilir. Korkuyorum hayy; insanlık tarihinde bir kırılma noktasındayız ve ilk defa bir peygamber veya filozof beklenmiyor!

ANILAR: Sürekli tekrar eden bir rüya görüyorum... Her zamanki gibi Karadeniz kıyısında gece vakti yalnız bir şekilde oturuyorum. Birdenbire yer sarsılıyor, denizin açıklarında bir ışık belirliyor. O ışıklar içindeki denizden taşları-kayaları yeşil olan bir kıta çıkıyor. Üzerinde yaşayan insanlar çok küçük boylular, yetişkinler de çocuk yüzlüler, anadan doğma şekilde yaşıyorlar ve yaşadıkları yerde hiçbir yerleşiklik izi göremiyorum. Onlar sanki konuşmadan anlaşıyor gibiler; hiçbir ses, vücut dili, iletişim hali yok. Karıncalar ve arılar gibiler, sanırım aralarındaki iletişim biçimini anlamak için onları da uzun süre incelemek gerek. Çok doğrudan ve aynı zamanda dolaylı olan iletişim hali içinde olabilirler. Sanki kendilerine özel bir cam fanus içindeler. Marlon Brando'nun âşık olduğu o Tahiti Adası ve

üzerinde yaşayan halklar kadar güzeller mi emin değilim, çünkü onlara bakarken içimde bir korku da oluyor. Buna bir açıklaman var mı Hayy?

Belki de bir dalganın üzerindesinizdir ve en tepeye varmak üzeresiniz. Kendinizi terbiye etmek zorunda olduğunuz tepe noktasına artık gelmek üzere olabilirsiniz. Yani kendinizi terbiye etmezseniz o yükseklikten aşağıya çakılabilirsiniz... Ne yapmayı düşünüyorsun ego?

Sanırım senin de sıklıkla belirttiğin gibi düşünmekten başka çarem yok! Ama şu anda durduğum noktadan şöyle görece kayıt altındaki insanlık tarihine bakıyorum da özellikle bir şey var ki beni çok hayıflandırıyor.

Nedir o?

Platon ve Aristoteles görece aşılamamış filozoflar olarak görülürler. Yani bütün felsefe tarihi onlara düşülmüş dipnotlar olarak görülebilir. Fakat bu iki dehanın ne yazık ki çok büyük bir “eksiklikleri” vardı. Bir tarih felsefelerinin olmaması, insanı akla, aklın türevlerine, akıl ve türevlerinin görece karşıtlarına mahkûm etti. Bir tarih felsefesi düşünülmendiğinde, insan tarihin nesnesi olmaktan kendisini kurtaramaz ve nitekim sürekli bir biçimde tarih önünde savrulan varlıklar olduk. Bu iki deha o kadar etkili oldular ki Augustinus, Vico, Hegel, Comte gibi kişilerin tarih felsefeleri de ikame olmuş bu akıl ve türevlerinin ürünü olmaktan kendilerini koruyamadılar. Bugün biliş çağını bir türlü aşamıyor olmamızın en önemli nedeni bu olabilir.

Seni anlıyorum ego ama unutma ki insan düşünebildiklerinden sorumludur, düşünemediklerinden veya düşünemeyeceklerinden sorumlu değildir. Diğer taraftan birçok defa konuştuğumuz gibi insanın dünyaya tapma hastalığını terbiye etmek çok zordur. Bunun sorumluluğunu değil iki filozofa, bütün filozoflara, peygamberlere, sanatçılara, edebiyatçılara ve bilim insanlarına da atamayız. Sizler kendinizi değiştirmedikçe bu düşük halinizden kurtulamazsınız.

Sence insan neden bir türlü sorumluluğu yüklenemiyor ego?

Aslında çok deniyor ama geriye dönüp o denemelerine baktığında bile çok acımasız eleştiriler de yapıyor... Sokrates'e de Aristoteles'e de Rönesans ve aydınlanmaya da adeta küfür gözüyle bakabiliyor. Öyle sanıyorum ki tarih üstü bir ölçütümüz olmadığı sürece insanın sorumluluğu yüklenmesi bir tarafa, bu yöndeki girişimlere bakmayı da hakkıyla başaramayacak. Ölçütün olmadığı yerde omurgasızlık kaçınılmaz hale gelir, oysa sorumluluğu yüklenmek omurgalı olmayı gerektirir.

Rönesans dönemine nasıl bakıyorsun?

Bence Rönesans, insanın var olma isteğinin tezahürlerinden birisidir... Hilmi Ziya Ülken'e göre "Rönesans'ı karakterize eden iki nokta vardır:

1. Kurunu Vusta zihniyeti yerine kadim medeniyeti iade etmek.
2. Hümanizme, yani insana en çok kıymet veren bütün bilgileri insan etrafında toplamak. Rönesans bu iki karakterinden dolayı sadece bir geriye dönüş değildir. Çünkü eski medeniyette mevcut olmayan şeyleri meydana çıkarmıştır: İnsaniyet fikri gibi."¹⁸⁸ Özetle Orta çağın (kurunu vusta) yerine kadim uygarlık yani ilkçağ Yunan uygarlığını ikame etmek amaçlandı ve bütün bunlar "insani" kod, kategori ve motiflerle yapıldı.

İnsan merkezliliğe yaklaşımın nasıl?

Bu çok hassas bir konu hayy... konunun esaslar ve ilkeler belirlenmeden sürekli tartışılması adeta bir kör dövüşü yaşanmasına neden olmuş. Öyle ki Sokrates'i bile düşüncenin ve hatta Tanrının sonu olarak görenler var.

¹⁸⁷ Mâr: İnsan, Erkek İnsan

¹⁸⁸ Ülken, Hilmi Ziya, 1941, İçtimai Doktrinler Tarihi, Yenidevir Basımevi, s. 45

Hümanizm ile birlikte daha önce bütün sanatsal eserlerde bize bakan özne İsa'nın yerini biz aldık. Böylece biz özne, İsa nesne duruma getirildi. Hiç kuşkusuz insan merkezlikte köklerden kopuş buna benzer şekilde birçok yerden izlenebilir. Tabi bütün bunların anlaşılabilir arka planları olduğunu da biliyoruz. Ben her şeye rağmen, toplamda antroposantrizmi yani "insanın her şeyin ölçüsü ve ölçütü olması" durumunu bir ilerleme olarak görüyorum. İnsan, sorumluluğunu üstleneceği, öznesi olacağı medeniyetin ilkelerini, ölçü ve ölçütlerini bulmak zorunda olan bir varlıktır. İnsan merkezlik ne yazık ki ilkesizliğin, hadsizliğin, hudutsuzluğun, sorumsuz ve nesne insanın yaratıldığı bir ideoloji bir din haline geldi. Yani başlangıç halinden zaman içinde saptı.

Sokrates ile başlatabileceğimiz ve özellikle Rönesans ile devam ettirebileceğimiz insan merkezlik, yoluna ilkeye sarılarak devam etmelidir. İnsanın güzel insan olmasının ve sorumluluğu yüklenmesinin başka bir yolu yoktur.

İnsan sadece insan değildir, o aynı zamanda Tanrısallığın yeryüzündeki en güzel ikame olmuş hallerindendir. İnsanı parçalamadan yapılacak düşünsel ve pratik bir yolculuk, doğası gereği Tanrısallığın da yeryüzündeki yolculuğu olacaktır. "İnsan merkezlik" eğer varlığı ve varoluşu parçalama ya da insanı ontolojik varlık konumuna sokma girişimi ise buna elbette karşı durmak gerekir ama insanın sorumluluğu yüklenmesi bir yolculuk ise buna yardımcı olmak gerekir.

Yeri gelmişken bizim açımızdan önemli olan bir noktayı burada belirtmek isterim... Nasıl ki sevgili İsa nesne, insan özne durumuna geldiyse bizde de benzer bir devrim kaçınılmazdır. Tabi sevgili Muhammed'in bir resmi yok ama sünnet ve hadis külliyyatı-kültürü var. Aynı şekilde icma, kıyas, kelam, imamlar, mezhepler gibi insanı tevhitten ve hayattan koparan bir yığın kültürel birikim de var. Bütün bunlar 1400 yıldır İslami coğrafyadaki insanların aklını, şahsiyetini dondurmuş ve köle ahlakını inşa etmede araç olarak kullanılmıştır. Artık Rönesans mı deriz, Reform mu, Aydınlanma mı bilemem ama bizde de devrimsel dönüşümler kaçınılmazdır.

Batıların bin yıllık Orta çağ karanlığını düşünmeden dönebilecekleri kirlenmemiş bir dinleri ve onları tevhide getirecek, yani parçalı olmayan kutsal bir kitapları yoktu. Ama onların sınıflı toplumları ve bir de Antik Yunan tecrübeleri vardı. Bunlardan hareketle zor da olsa akıllarını kullanma cesareti gösterdiler. Bizde ise tevhit konusunda tartışmasız en kemal dini kaynak olan Kuran var. Diğer taraftan Batının değerli bilimsel, felsefi, sanatsal, toplumsal ve siyasal tecrübeleri var. Bütün bunlardan yararlanarak; insanın şahsiyetini ve aklını ortadan kaldıran dini motifli külliyattan-kültürden-birikimden kurtulmak zorundayız.

Ve?

Her şey ilkeye vurulmak zorundadır.

Ve?

Benim düşünsel serüvenimle hesaplaşan her bilinç, bu yönde gerçekleşecek devrimin düşünsel birer öznesi olacaktır.

∞ nivîsîn¹⁸⁹ ∞

Yazının icadını tarihteki en önemli sapmalardan biri olarak görüyorum. Paranın icadıyla nasıl ki her türlü güç ancak iktidarla ilişkisi içinde “değere tutunduysa”, yazının icadıyla birlikte de bilgi, iktidarla ilişki içinde değere tutunmak zorunda kaldı. Para da bilgi de iktidar etkinliğinin güçlenmesine ve ikame olup devam etmesine aracılık etti.

Yazının icadı olumsuz bir gelişme mi ego?

Yazı da para da hatta felsefe ve bilim de kendi başlarına iyi ya da kötü değildir. Ontolojik köklerinin varlığı durumu ve dolaşım biçimlerinin ölçülü olup olmaması onları iyi ya da kötü yapar. Ben burada özellikle kötü dolaşıma neden ve nasıl girdiklerini düşünmeye çalışıyorum. Yazının icadı ile birlikte her

¹⁸⁹ Nivîsîn: Yazmak

türlü gücün belli ellerde temerküz etmesinin bir çeşit yazılımı keşfedilmiş oldu diyebilirim.

Daha genel bir çerçeveden bakman gerekmez mi?

Yazı bir çeşit yapay zekâ gibi birike birike insana hâkim olmaya başladı, öyle ki o, her şeyimizin sınırlarını belirleyen bir noktaya ulaştı. Sadece ben değil, yaklaşık yüz yıl önce Wittgenstein de bu durumu gördü. İnsanlık, biriken her şeyin ölümcül olabileceğini henüz idrak edebilmiş değil. Bizler henüz bunu idrak edememişken, şimdi de daha büyük bir hataya düşmek üzereyiz.

Nedir o?

İnsan bilincinin hizmetçisi olarak doğan yazı, giderek insanın sahibi haline geldi. Bilgisayarlarımız Homo Sapiens'in nasıl konuştuğunu, hissettiğini ve hayal kurduğunu anlayamadığından, biz de bilgisayarların anlayabilmesi için Homo Sapiens'e sayıların dilinden konuşmayı, hayal kurmayı ve hissetmeyi öğretiyoruz.¹⁹⁰ Harari'nin burada bir tür gelişme olarak gördüğü şey aslında bir gerilemeyi ifade eder. Çünkü yazıyla birlikte biriken ve sahibimiz haline gelen bütün kültürü-veriyi bir çeşit ilkeyle kuşatıp aşmamız gerekirken, bilincimizi sayısallaştırarak daha da kadük hale getirmeye çalışıyoruz. Yani bir çeşit insan-bilgisayar tekilliği ile daha iyi geliştireceğimizi sanıyoruz. Hayatın anlamını ve insanın sorumluluklarını bu tekillikle karşılayabileceğimizi nereden çıkarıyoruz ki? İnsanı, ulusları, devletleri ve şirketleri nasıl terbiye edebileceğimizi düşünmeden her şeyi tekno-bilim çerçevesi içinden okumanın büyük bir yanılgı olduğunu düşünüyorum.

Belki de amaçları farklıdır, öyle değil mi?

Evet, öyle olabilir, yani eğer amaç kendimizi hiç terbiye etmeden tekno hedonist bir konfora boğdurmaksa evet yapmaya çalıştıkları şeye doğru diyebilirim. Ama bu yaşam şeklinin bir menzili yok.

¹⁹⁰ Harari, Yuval Noah, 2015, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens, İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi, Çev.: Ertuğrul Genç, Kolektif Kitap, İstanbul, s. 138

Ne demek istiyorsun?

Yani bu yaşam şeklinin ne dikey ne de yatay bir eksenini var. Dolayısıyla meşru değildir. Zaten menzilimiz olmadığı için yaşayan ölümlere döndük ve gezegeni yok etmek üzereyiz. Bu süreci hızlandırıp daha da kötüye götürmenin akılcı olduğunu düşünen varsa beri gelsin!

Tekillığe karşı mısın ego?

Eğer dikey ve yatay eksenleri olan bir tekilliği düşünebilirsek hayır karşı değilim ama böyle bir düşünme etkinliğine bile girmeden durumu salt tekno-bilim seviyesinden okursak elbette ki karşıyım.

SÖZLER: “İnsanlar bir milyon yıldan beri doğup ölmekte ama yalnızca altı bin yıldır yazmaktadırlar.”¹⁹¹ Eliemle

“Uruk Tabletleri, tahıl çuvalları ve büyükbaş hayvan listelerinden oluşup tapınağın bir tür muhasebesini sunmaktadır. Dolayısıyla ilk yazılı göstergeler ziraat hesaplarından oluşmaktadır.”¹⁹² Bu bilgiden şu sonuca varılabilir sanıyorum: İnsan, ekonomik etkinliğini, şeylerini-mülkünü kayıt altına almak ve başka insanlarla girişilen ticari ilişkiyi belgeli hale getirmek istemiştir. Bundan dolayı da piktogramlar (“resimya-zılar”) geliştirmiş ve bu yazının da temelini oluşturmuştur. İster Kabil ve Habil olayına bakalım, ister bizi bellek, zekâ, kültür varlığı haline getiren yazının gelişimine bakalım “dünyayı sahiplenme yarışını” görürüz. Bu ilkel ve kadim hastalığın hiç kuşkusuz ki biyolojik-kalıtımsal, güdüsel ve kültürel kökleri vardır. Ancak bu kökler bütün olumsuz sapmaların ve krizlerin nedeni ise bu köklerin dönüştürülmeleri ve terbiye edilmeleri hayatidir. Bütün bunlardan yola çıkarak şunu söylemek isterim: İnsan, şirket, ulus ve devlet gibi varlıkları terbiye etmeyi-sınırlamayı ve bunlara bir menzil vermeyi içermeyen bir tekillik intihardan farksız olur.

¹⁹¹ Jean, Georges, 2002, Yazı İnsanlığın Belleği, Çev.: Nami Başer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 11

¹⁹² Jean, Georges, 2002, Yazı İnsanlığın Belleği, Çev.: Nami Başer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 13

Yazının icadıyla birlikte güç biriktirme kültürü nasıl yaygın hale geldi?

Mısır'da da Mezopotamya'da olduğu gibi okuma yazma bilmek hem bir ayrıcalık hem de bir iktidar aracıydı. Böylece yazıcılar güçlü bir sınıf oluşturuyordu.¹⁹³ Yazıyla başlayan süreçte okuma-yazma bilenler ile birlikte ilk orta sınıf prototipinin ve yanı sıra bürokrasinin de ortaya çıkmaya başladığını söyleyebiliriz. Yazının icadıyla birlikte; büyücü, rahip, bilgin vb. sınıfların ortak bir yazılımı-dili-kültürü kurumsallaşmaya başladı. İleriki zamanlarda yazı, sayı, ölçü, teknik ve sistematik düşüncenin işe koşulmasıyla birlikte "kavga"dan ziyade "savaşacak askerler ve ordular" da yaratıldı. Böylece gelecekte ortaya çıkacak bütün özgürleştirici atılımları her bakımdan karşılayacak ve bastırarak donanım inşa edilmiş oldu.

İlk zamanlar yazı ve ehlinin güç temerküzü hizmetinde olduğu ama teknik sebeplerle yazının yaygınlaşmadığı-kamusallaşmadığı bir dönem yaşandı ve bu dönem matbaanın icadıyla bitti. Bu icatla birlikte egemen zihin yapısının daha yaygın bir şekilde dolaşıma girmesi sağlandı. Bu anlamda matbaanın icadı tarihteki en önemli sapmalardan birisidir. Matbaa sayesinde; Rönesans ruhu-dünyasının hızla bütün Avrupa'da ve dünyada dolaşımı sağlanmış, bilgi, tarihte ilk defa çok yüksek bir derecede kamusal dolaşıma girmiştir. Öyle ki daha yüksek kamusal dolaşımlar için merkezi eğitim-öğretimin, gazete-derginin, radyo-televizyonun ve internetin gelmesini beklemek gerekecekti.

Yazının icadı ile birlikte insan zihni ilk defa kendisine yabancılaştı. Temel kök olan bilinç/zihin artık kamusal alana "bilgi" olarak indi ve bilgi insanlık tarihindeki en büyük ortaklaşma aracı oldu. Derken dinler-ideolojiler ve şimdilerde ise medya-internet, insanlığı daha çok ortak-kamusal birer varlık haline getirdi. Asosyal insan yerini tamamen sosyal insana bıraktı ve

¹⁹³ Jean, Georges, 2002, Yazı İnsanlığın Belleği, Çev.: Nami Başer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 39-40

kişilik-karakter-şahsiyet gibi ayırt edici özellikler gittikçe sikkileşti. Bu da yüksek sanat, bilim, felsefe ve edebiyatı adeta öldürdü.

Matbaa, “tümel” olma iddiasındaki her şeyi önce yeryüzüne indirdi ve sonra da paramparça etti. Bu parçalanma durumu Avrupa’da yerel ve merkezi güçler olan aristokratlar, burjuvalar, akademiler, bankalar ve işletmeler aracılığıyla devam etti. Bugüne kadar insanlığın özgürleşmek için yaptığı bütün atılımlar bir şekilde egemenlerin kontrolüne girdi. Şu anda en son konuştuğumuz şey olan Blockchain yazılımı da aynı sonu yaşama tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bu egemenler çok zeki ve bilgili oldukları için mi her türlü özgürleşme girişimini boşa çıkartabiliyorlar?

Bizim içimizde olan ve “önemli” bulunup sürekli fetişize edilen “dünyaya tapma eğilimi-zaafı” her zaman için egemen kültür oldu. Bu kültüre devamlılık sağlayan ve bu kültürü sürekli üretenler eskiden büyücüler, rahipler, sonra bilginler, akademisyenler oldular ve şu anda ise bütün bunlar daha da genişleyip bir sınıf haline geldi: Orta sınıf. Bu sınıf ve kültürü değişmeden ya da onları ikna edecek bir medeniyet düşünülmeden değişimin çok zor olacağına inanıyorum.

Güç biriktirici kültür ve onun kurumları yoluna nasıl devam etti?

SÖZLER: Rönesans dönemine formel açıdan Platon, içerik açısından ise Aristoteles felsefesi egemendi.

İtalyan devlet adamı Cosimo Medici hem Avrupa modern bankacılığının kurucularındandı hem ulus devletin doğuşunu etkileyen büyük güç temerküzlerinin temsilcilerindendi hem de Floransa Akademisi ile bilimin, dinin, felsefenin ve hatta sanatın egemen merkezli kontrolünün temsilcilerinden biriydi. Rönesans döneminde Tanrı ile ilişkili olan doğa yerine, kendine yeter ve kendinde bir doğanın öne çıkması da yeryüzünde egemenlerin Tanrı rolüne girdiklerinin bir resmi olarak okunmalıdır. Her şeye sahip olmak isteyen egemen sınıf hem

insana hem de Tanrıdan koparılmış kendinde doğaya gözünü dikti ve her şey düşmeye başladı.

İmparatorların yönetimi altındaki insanlar görece tek bir Tanrıya-Krala tapıyorlardı. Medici ailesi gibi egemenlerin yani mikro güç noktalarının oluşması ile insanlık Antik dönemde kine benzer bir politeist çağa tekrar geri döndü. Antik çağın Zeus'u; banka, akademi-üniversite, mabet, saray, tiyatro, özerk coğrafyalar sahibi insanlar şeklinde toplulukların arasına dağıldı. İlkçağ Yunan uygarlığında Zeus gökte ve insan suretinde olan bir Tanrıydı, Rönesans döneminde yeryüzüne inip para ve bilgi tekeli ile inşa ettiği yaşamla insanları kendisine kul yaptı. Göğü terk edip yeryüzüne inen her Tanrı gibi o da paramparça oldu ve dünyanın her tarafına dağıldı. Tekellerinin gücü nispetinde her yerde kendilerine tapacak insanlar bulup kendi düzenlerini kurdular.

Bu durum henüz aşılamadı mı?

Rönesans dönemi, İlkçağ Yunan Aydınlanması'ndan sonra tarihin en büyük kurucu-sentez dönemidir ve daha sonraki dönemler ona düşülen dipnotların ötesine geçememiştir. Rönesans; Hristiyanlığın ve Yahudiliğin, Platoncu ve Aristotelesçi bir çerçevede dünya merkezli olarak yeniden üretildiği, Herakleitosçu bir diyalektik ve determinist doğa anlayışı ile egemenlerin kontrolü altına girdiği bir hümanist-seküler uygarlığın adıdır. Kant, Descartes ve Hegel gibi büyük sentez kurucular da bu dönemi aşan bir uygarlığı inşa edememiştir. Bu saydığım filozoflar da reform, modernizm ve postmodernizm de Rönesans döneminin birer çocuğudur.

Batı kültür-uygarlığı mitolojik akıldan Yunan aydınlanması ile kurtuldu. Orta çağ buna ara verdi ve Rönesans dönemi ile başlayan 17. ve 18. yüzyıl felsefeleri ile devam eden süreçte bu defa bütün Avrupa kıtasının batısı teolojiden tam olarak kurtulma yarışına girdi. Köksüz, yani tabula rasa olan özneyi inşa etmeye çalıştılar fakat inşa edilen her şey gibi nesneleşmekten kurtulamadılar. Bu çağda matematik-fizik, bilim-felsefe iş birliği sonucunda ortaya çok güçlü bir epistemoloji çıktı. Yaşamın her noktasına kadar uzanmaya başlayan bir dünya inşa

edildi. Bu epistemolojik dünya ontolojiyi-metafiziği dışarıda bırakacak kadar insanların ve toplumların başını döndürdü. Kant'a gelinceye kadar olması gereken, olandan kopartılmaya çalışıldı ve bunda "başarılı" da olundu. En azından olan ve olması gereken tevhidi paramparça oldu. Hiç kuşkusuz bunda insanlığın her türlü idealist, mutlakiyetçi, dogmatik deneyimlerden çektiği acıların payı da vardır ama her şey aklın konusu kılınmalıdır. Kötü örnek, kötü tecrübeler de buna dâhildir.

İnsan, olan ve olması gerekenin tevhidini sağlamak zorundadır. Bunlardan birini diğerine tercih etmek gibi bir hak olsa olsa bireysel düzeyde meşru olabilir ama bu asla kamusal bir yaklaşım olamaz. Çünkü bireysel hareket her zaman tümel bir kaynağa, ilkeye uymak zorunda değildir ama kamusal olan her şey doğası gereği ilkesel olmak zorundadır. Çünkü başka türlü bireysel farklılıklara hayat veren ve aynı zamanda onları bir arada tutan dünyayı ikame etmek mümkün değildir.

Francis Bacon'ın bilgiye "scientia propter potentiam/bilgi güç içindir" şeklindeki yaklaşımı salt epistemolojik bir çağın temeliydi. Her bilgi ve temel zorunlu olarak bir ontolojiye dayanır. Bu modern zamanların ontolojisi ise insan bilinci-aklıdır. Matematiksel-geometrik aklın kontrollü deneylerle doğaya, topluma ve insana uygulanması ile yeni bir çağ başladı. Ontolojik varlığın zorunlu olarak ezeli-ebedi olması zorunluluğu, matematiksel-geometrik akılla aşılmaya çalışıldı. Tabi bütün bunlar determinist bir doğada geçerliydi, ki bu doğa anlayışı son yüzyıldaki kuantum deneylerine kadar genel kabul gören bir yasaydı. Aklımızı; matematik-geometri, kontrollü deney ve determinist bir evrene o kadar alıştırdık ki ve bu evrenin bilgisini öğrenmek için o kadar dar uzmanlık kalıplarına sıkıştık ki bir türlü kendimize gelemiyoruz. Bu nedenle de tarihte ilk defa küresel çapta insanlık ve doğa tükenme ile karşı karşıya.

Zulüm küreselleşti, bütün bilgi-bilim disiplinler bir kriz-kararsızlık içinde, buna rağmen yüksek edebiyat, sanat, felsefe ve bilim ortaya çıkmıyor. Oysa bunalımlı, kaotik, trajik her

dönem yeni çağların dünyasını inşa etmişti. İnsanlık uyuşmuş, umursamaz, duyarsız ve yaşayan ölümler vaziyetindedir.

SÖZLER: Artık her şey reklam, propaganda ve trenddir, devrimler de dâhil.

İlkçağın “süjesi” yani “bilen varlığı” ya da “şüphe eden-mek eden varlığı” olan insan, Ortaçağda “inanılan varlığa”, Rönesans döneminden itibaren de “düşünen öz”e dönüştü. Yani insan ontolojik olan tek varlığa dönüştürüldü. İnsan evrenle hem özdeş hem onu bilecek ve denetim altında tutacak varlık hem de evreni aşan özne olarak görülmeye başlandı. Bu gerçek bir ontoloji değildi, inşa edilmiş bir epistemolojeydi. Hiç kuşkusuz her şey gibi biz insanlar da ontolojik olandan pay alırız ama bu ontolojik varlığın kendisi olduğumuz anlamına gelmez. Ontolojik olan bir varlık olsaydık değişmezdik, hastalanmazdık, yaşlanmazdık ve ölmezdik.

Ne görüyorsun?

Şunu görüyorum hayy: Ne inanabiliyoruz ne de inanamıyoruz. Bu aralıktaki salınımımız ise çok yıkıcı oluyor. Öyle görünüyor ki ne salt inanç varlığıyız ne bilgi ne düşünce ne sezgi ne de duyum varlığıyız. Bunların hepsiye ve aynı zamanda da ötesiyiz. Yani dağlara yüklenen ve taşınamayan şey her neyse, bizler hem o şeyin taşıyıcısıyız hem o şeyin parçasıyız hem de onun ötesinde yönleri olan bir varlığımız.

Ve?

Sanki absürt bir tiyatro sahnesindeyim, Godot’u daha ne kadar bekleyebileceğimi bilmiyorum. Korkuyorum hayy, ya hayat tutkumu ve canlılığımı kaybedersem!

Yürümeye devam et ego...

∞ Tewratê¹⁹⁴ ∞

İşi çok zordu, öyle değil mi?

Hem de nasıl!... Tora kültürünün olduğu bir coğrafyada bakire Meryem'in bir çocuk doğurması ve bu doğan çocuğun tevhide çağıran bir peygamber olması, aman Allah'ım! Varlığa ve varoluşa düşman olan Tevrat'ın olduğu, sıradan insan için bile cehennem olan yer bir Peygamber ve bakire annesi için ne olmaz ki! Öyle sanıyorum ki tarihte hiçbir peygamberin işi İsa kadar zor olmamıştır. Tevrat'ın olduğu yere gelen bir peygamberin öldürülmemesi mümkün değildi ve nitekim sevgili İsa çarmığa asıldı.

Bu aşırı katı olan din o kadar etkili oldu ki ve o kadar kadim ve etkileyici bir millet tarafından benimsendi ki kendisinden sonra gelen bütün dinleri ve ideolojileri belirleyici şekilde etkilemişe benziyor. Irkçılığın kutsal kodları, tevhit düşmanlığının alışkanlıkları-bilgisi, finans kapitalizmin yasaları, özellikle de para-faiz teorilerinin kökleri, ideolojilerle-örgütlenmelerle ve sistemlerle insanın, toplumların ve varlıkların manipüle edilmeleri gibi şeyler Tevrat'a ve kavmine düşülen dipnotlar gibidir. Yahudileri suçladığım düşünülmesin, onlar yeryüzünde en fazla zulme uğrayan uluslardandır, ben burada sadece ve sadece egemen sınıflarının ve Tevrat'ın etkisine işaret ediyorum. Benzer yıkıcılığın karayla bağlantısı olmayan ama bunun dışında her türlü bağlantıyı inşa etmede ustalaşmış İngilizlerde de olduğunu düşünüyorum. İslami topluluklarda Yahudi ve İngiliz egemenlerinin aklına ve ahlakına en çok benzeyen ise otokton bir halk olan ve Sünni çoğunlukça dışlanmış olan Perslerdir. Anladığım kadarıyla çeşitli nedenlerden dolayı insanlığın genelinden biraz ayrı duran uluslar çok yıkıcı olabiliyorlar.

SÖZLER: Diyeti ödenmeyen her zulüm, bir başka zulmün tohumudur.

¹⁹⁴ Tewratê: Tevrat

Öyle sanıyorum ki Tevrat; varlığa ve varoluşa düşman olan, dinsel olsun veya olmasın her türlü dinamiğin ve hareketin en önemli temellerinden biridir. Diyebilirim ki Tevrat kadar hiçbir ideoloji ve düşünce insanlık tarihi için daha yıkıcı olmamıştır. Platon idealizmi ile Tevrat dini, bütün insanlık tarihini belirlemişe benziyor. O kitap, insan aklını ve doğasını tutsak eden her türlü kültür ve oluşumun dinamosu görevini üstlenmiştir. Kendisinden sonra gelen bütün dinlere baskın çıkmış, kendi kültürü içinde dönüştürmüş, kadını düşürmüş ve insanı özneleştirerek her türlü umudun önüne geçmiştir. Bu anlamda Tevrat tarihin en yıkıcı sapmalarından birisidir. İnsanla metafizik kökler arasına, insanla doğası ve doğa arasına yıkılması zor duvarlar örmüştür. Tarihteki krizlerin çoğunu bu duvara borçluyuz.

*FRAGMANLAR: Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın, barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben oğulla babasının, kızla anasının arasına ayrılık koymaya geldim. İnsanın düşmanları kendi ev halkı olacaktır. Anasını ya da babasını benden çok seven bana yaraşmaz.*¹⁹⁵ Sevgili İsa

Bugünün üniversiteleri bütün peygamberleri ve dinleri çarımğa asıp öldüren kâhinlerin yuvalarıdır. İsa, vergi toplayanların ve fahişelerin Tanrının hükümrانlığına kâhinlerden, din bilginlerinden ve egemenlerden önce gireceğini söyler.

İsa'nın "Tanrının hakkı Tanrıya, Sezar'ın hakkı Sezar'a." sözü bir çeşit laikliğin Peygamber tarafından ifade edilişi gibidir. Fakat kilisenin egemenlerin kontrolüne girmesi ile her şey Sezar'ın oldu ve ortada bir Tanrı hakkı kalmadı. Bütün dinlerin mazlumların dertlerine deva olmamasının en önemli açıklaması bu olabilir.

Müslümanlarda nasıl bir sapma görüyorsunuz?

Hasan Hanefi'ye kulak verelim önce: Muaviye, Medine'ye yaptığı ilk ziyarette halka şunları söyler: "Ebubekir, Ömer ve Osman'ın izinden gitmek istedim, fakat bundan şiddetle

¹⁹⁵ Pasolini, Pier Paolo, 1964, Aziz Matyas'a Göre İncil

uzaklaştım, derken hem benim için hem de sizin için çok yararlı olan bir yol izledim; birlikte ve dostça yiyip içelim, yaşayalım. Beni aranızdan en hayırlı kişi olarak görmesiniz bile, aranızda en iyi yönetici olduğumu inkâr edemezsiniz.” Bu sözleri söyleyen Muaviye bilindiği gibi hem sahabelidir hem de Hz. Peygamber döneminde vahiy kâtipliği hem de Ömer ve Osman dönemlerinde Şam valiliği yapmıştır. Medine’de onun bu konuşmasını dinleyenler de sahabe ve tabiin neslinden kimselerdi. Bu kimseler Muaviye’nin bu sözlerini onaylamıştır. Zira bu sözlerde “dine aykırı” herhangi bir şey bulamamışlardı. Onlara “Size karşı maslahat ve fayda esasına göre hareket edeceğim. Ebubekir ve Ömer’in yönetimini sergilemeyi başaramam” demişti ve onlar da azınlık bir grup olan hariciler dışında bu sözleri kabul etmiş, Muaviye’nin yöneticiliğini onaylamışlardı. İçlerinde Hasan ve Hüseyin’in de bulunduğu bu grubun onayı nedeniyle o seneye “cemaat senesi” denilmiştir.¹⁹⁶

Bu anlatılanları nasıl yorumluyorsun?

Burada büyük bir kopuş görüyorum. Hiç kuşkusuz Muaviye öncesi salt bir “olması gereken” dönem olarak görülebilir. Egemenler salt “olması gerekeni” sadece Mekke ve Medine halklarına dayatamayacakları gibi işgallerden sonra Arap yarımadası dışındaki halklara da dayatamazlardı. Bu anlamda Muaviye’nin temsil ettiği kopuş amacı düşünüldüğünde bir zorunluluk görebiliriz. Kaldı ki salt “olması gerekenin” kaynağı sadece Kuran değil, daha çok Kuran’ın yorumlanması ve halifelerin kendi bireysel tercihleriydi. Bu da başlı başına zulümdü ve nitekim halifelerin katledilmeleri de bu zulüm kültürünün ispatıdır. Özetle Muaviye öncesi dönem daha çok kişilerin “olması gerekene” ilişkin kategorilerinin hâkimiyeti ile geçti ve bu artık taşınmaz bir noktaya geldi. Muaviye bunu aşmaya çalıştı ve bütün muktedirlerin gittiği yolu tercih etti. Yani “olana” göre davranıp, kendisi dışındakilerden veya ilahi kaynaktan gelen “olması gerekeni” parantez içine aldı.

¹⁹⁶ Hanefi, Hasan., El Cabiri, Muhammed Abid, 2014, Doğu Batı Tartışmaları, Çev.: Muhammed Çoşkun, Mana Yayınları, İstanbul, s.63

Halkın “olması gerekene” ilişkin taleplerini de dini kurum ve kişileri kontrolüne alarak ve içi boş ritüellerle kitleleri rahatlatarak savuşturdu. Büyük olasılıkla bu konuda Yahudi ve Hristiyan âlimlerden de çok faydalanmıştır. Çünkü Müslüman toplulukların “olanı” merkeze alma ve “olması gerekeni” parantez içine alma deneyimleri yoktu.

Şimdi durum nasıl?

Bu alışkanlık zamanla bütün Müslümanları esir aldı ve bugün de her türlü zulmü yaptıkları halde kendilerini şu şekillerde savunurlar: Reel politik gereği yapılmalıydı, ulus çıkarı her şeyin üzerindedir, acırsan acınacak hale düşersin ya bizdensin ya onlardan, biz devlete iman ederiz, söz konusu vatan ise geri kalan her şey teferruattır... Şeytani bir “olan” inşa ettiler, had bilmez iştahlarını da “olması gereken” olarak gördüler ve böylece kendilerine bir din yarattılar. Gökyüzünden inen adalet, yani olan ve olması gerekenin ölçülü tevhide hiçbirinin ah-lakı haline gelmedi.

Batı uygarlığı, “olması gereken” kategorisi ile hesaplaşmasını bin yılı bulan bir Orta çağ ile deneyimledi ve yüzlerce yıllık akli ve siyasi mücadele ile “karşıladı.” Buna mukabil “İslami kültür” bunu bir insanın yani Muaviye’nin ömrüne sığdırdı. Batı “olan” kategorisini aklın konusu kılmayı başardı ama İslami kültür ise bunu hiçbir zaman başaramadı. İslami kültür hala bin yılı aşan içi boşaltılmış “olması gereken” ile aklın konusu kılınmamış “olan” üzerinde yaşamaya çalışıyor. Onlar esasında “olmayan ve olmaması gereken” üzerine bir yaşam kurmaya kalkıştılar. Böylece tarihleri tam bir olmamışlık hali oldu, düştüler ve çirkinleştiler.

“İslam dininin biricik kaynağı olan Kuran’ın anlaşılmasız, detaysız ve yetersiz olduğunu ileri süren müşrik din adamları, yalnız Allah’a özgülenmesi gereken dini Allah + Peygamber + sahabe + tabiin + mezhep imamları + mezhepte müçtehitler + eski âlimler ve şeyhler + daha sonra gelen alimcikler ve şeyhçiklerden oluşan bir anonim şirketin ortaya koyduğu bir

beşerî din çorbası haline dönüştürdüler.”¹⁹⁷ Edip Yüksel’in işaret ettiği bu halin ilke ile aşılması artık bir zorunluluktur.

Bugüne kadar hiçbir uygarlık “olan ve olması gerekenin tevhidini” ikame edemedi ve hiçbir filozof bu tevhidi aklın konusu yapamadı. Sürekli tarihin nesnesi olmamızın, acıyla ve zulümle kıvrınmamızın nedeni budur.

Söyle ego, bir mazlum olarak ne görüyorsun?

Çok şey görüyorum hayy... “Acırsan acınacak duruma düşersin” mazlumların en fazla duydukları cümlelerdendir. Bu sözü dünyaya, naraya, güce, devlete, kula tapan her insandan duyarsın. Bu, inşa edilmiş olana tapma, “olması gerekenden aslan görmüş yaban eşekleri gibi kaçma” halinin sözlü ifadesidir. Diğer sözleri ise şudur: “Ya bizdensin ya da onlardan-sın.” Mazluma düşen sorumluluk -ki o dağlara yüklendi de taşıyamadı-, iniltinin etrafında toplanmak, ilkeye uygun olan üçüncü, dördüncü ve daha başka yolları ikame etmektir. Bilelim ki kemal insan olmanın başka bir yolu yoktur.

Onlar neye yaklaşırlarsa yaklaşsınlar “bu ne işe yarar” derler ve o kadar çirkindirler ki bu çirkinliklerini maskelemek için her zaman düşmana ihtiyaç duyarlar. Sırf hayatta kalmak için girmeyecekleri şekil yoktur. Köle ahlakını kuşanmış bu insanları nerede görsem tanırım. Ne yazık ki sadece mazlumlar değil Kuran da onların işgali altındadır.

Batıda da durum aynı mı ego?

Daha önceleri kâhinlerin ve peygamberlerin tekelinde olan hakikatten haber getirme, özelde Thales’le, insan ve toplum boyutuyla Sokrates’le, sistematik boyutuyla Platon’la ve epistemolojik boyutuyla Aristoteles’le birlikte daha insan merkezli hale geldi. Bunlardan sonra Peygamberler aracılığıyla gelenler de dâhil her türlü bilgi antroposantrik bu kültür tarafından işlenmeden kamusal tedavüle girememeye başladı. Köle ahlakını sevenler, bütün değerli olan şeyleri ve insanı omurgalı hale getirip sorumluluğu yüklenmesine vesile ola-

¹⁹⁷ Yüksel, Edip, 2016, Mesaj Kuran Çevirisi, Ozan Yayıncılık, İstanbul, s. 9

cak şeyleri; dünyaya tapmaya aracılık eden bir kültüre dönüş-türmeden kamusal dolaşıma girmelerine izin vermezler. Bu Batıda da geçerlidir, Doğuda da.

Batı, “birbirinden farklı güçlerin görece dengesi” üzerine inşa edildiği için daha değerli bir noktadadır. Batı uygarlığında güç, kralın mutlak denetiminden çıkmıştır. Kral, kilise, aristokratlar ve burjuvalar arasında bölünen güç daha sonraları toplum sözleşmesi ile anayasaların üstünlüğüne yerini bıraktı. Güç temerküzü anlaşmalı bir şekilde paylaştırıldı ve kuvvetler ayrılığı ile laiklik bu yeni toplum düzeninin omurgası oldu. Batı dışında böyle bir özelliğe sahip olan hiçbir uygarlık yoktur.

Batıdaki güçler ayrılığı, güçlüler arasında yapılmış bir sözleşmenin sonucudur, yani güçler kontrollü olarak egemen sınıfın denetiminde kalmaya devam etti. Batı dışında bu güçler tek bir kişi-aile veya ailelerdeyken; Batıda bu güç birçok farklı ailenin ve sınıflı toplumun denetimine geçti. İnsanlık henüz güçlerin adaletli bir şekilde dağıldığı ve dolaştığı bir medeniyeti hayata geçiremedi. Batı uygarlığındaki güçler ayrılığı “olan ve olması” gerekenin tevhidini parçalamıştır. Laiklik de esasında bu parçalanmanın devamlılığını sağlayan bir araçtır. Böylelikle laiklik “olan ve olması gereken tevhidinin” parçalanmasını kurumsal hale getirdi. Bunca üniversite, ibadethane ve enstitünün insanlığın dertlerine dair bir söz söyleyememesinin nedeni bu kurumsallaşmadır. Değerli bir söz söyleyen herkes derhal sistemin dışına atılır. Onların düşünmesi, düşüncelerinin yayılması birçok iktidar aracı kullanılarak baskı altına alınır. Onlar terörize edilir ya da bir çeşit laik aforozluk sistemi devreye sokularak düşünceleri şeytanlaştırılır. Batıda bu işler görece daha estetik ve dolaylı biçimlerde, Doğuda ise bunlar adeta barbarca yapılır.

Sonuç olarak insan dünyaya tapmakta başarı sağladı ve bunun için de öncelikle Tanrı ve Tanrısal olanı denetimine aldı, daha sonra ise doğaya yöneldi. İnsan bütün ontolojik köklerine adeta savaş açtı ve başkalaştı... Bu başkalaşımı anlatmak için Garcia adlı bir tarihçinin şu cümlesine kulak verelim:

“Günümüzde -demektedir, 1860’ta- selametın yerını sağlık aldı.”¹⁹⁸... Foucault’nun Garcia’dan aktardığı bu söz bir olumsuz sapmaya işaret eder. Selamet ile sağlık arasında hem ontolojik hem de epistemolojik bir uçurum vardır. Selamet dünyasının insanı ile sağlık dünyasının insanı bir değildir. Bu uçurum kapatılmadıkça nesne olmaya ve düşmeye devam edeceğiz.

∞ mantiqa¹⁹⁹ ∞

Akıl ya da mantıkla ilgili ne gibi köklerden, sapmalardan ve krizlerden söz edebilirsin ego?

Şimdiye kadar daha çok ontolojik köklerden, sapmalardan ve krizlerden söz ettim. Akıl ve mantık üzerine de şunları söyleyebilirim: İlk olarak üzerinde durmak istediğim konu diyalektik olacak. Bana göre diyalektik, akıl-mantık tarihinin en büyük ve en yıkıcı soyutlamalarındandır.

Neden?

Çünkü aşırı bir indirgemeciliktir ve monizmden de daha başarısız bir soyutlamadır. Bu akıl-mantık ile birlikte “savaş” bütün kültürlerde ve uygarlıkta kurumsal hale gelmiştir. Zıtlıklar üzerine inşa edilen bir mantık ve bununla üretilen bir kültür, bilgi, bilim dünyası içinde insan kaçınılmaz olarak nesneleşmiştir. Bu anlamda diyalektik mantık, insanı bir cisim gibi katılaştırmış ve yaşayan bir ölüye çevirmiştir. Hem insanın iradesini elinden alan felsefi kaderci bir din görevi görmüş hem de egemenlerin yöneten-yönetilen ikili dünyalarının inşa edilmesinde teorik bir çerçeve görevi ifa etmiştir.

¹⁹⁸ Foucault, Michel, 2011, Felsefe Sahnesi, Çev.: Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 63

¹⁹⁹ Mantiqa: Mantık

Diyalektiğe bile katı diyorsan geçmiştekilere ne diyeceksin ego?

SÖZLER: Ne zaman "A, A'dır" dedik, işte o zaman hayatın tutkusu ve anlamı yok olmaya başladı.

Daha geriye gidersen neler söylersin?

Esasında ilk olarak diyalektik vardı diyebilirim. Herakleitos bunun kurucusu kabul edilebilir. Fakat Platonla birlikte diyalektik, geometrik-matematiksel bir çeşit idealist forma dönüştü. Hegel ise, Herakleitos'un yeryüzündeki diyalektiği ile Platon'un gökyüzündeki diyalektiğini görece tevhide getirdi.

Bu kötü bir şey mi?

Herhangi bir mantık için sadece kötü veya sadece iyi demek imkânsızdır. Varlığı ve varoluşu parçalamış oldukları halde her biri kendisini en iyi açıklama ve anlama gücüne sahip alet olarak takdim eder. İnsan öyle bir hale geldi ki bu aletler arasında paramparça oldu ve aletler ötesi bir şeyi düşünemez hale geldi. Bu durum da kolektif bir körleşme yarattı.

Bulut sadece bulut, yıldız sadece yıldız, güneş sadece güneş, göz sadece göz, ağaç sadece ağaç, ırmak sadece ırmak, deniz sadece deniz, insan sadece insan, toplum sadece toplum, devlet sadece devlet değildir. "Bacon, Aristoteles'i, insanlığın başına gelen en büyük felaketlerden birisi olarak görür."²⁰⁰

Ona haksızlık ettiğini düşünmüyor musun?

Akıl, çağının fizik-matematik bilgisinin bir ürünü olarak zaten nesne konumundaydı. Bu yüzden de onları suçlamıyorum sadece yaptıklarının nelere yol açtığını görmeye çalışıyorum.

Ne görüyorsun ego?

Aristoteles mantığı (özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin olanaksızlığı/imkânsızlığı ve kıyas-tümdengelim-dedüksiyon) ile başladık, derken bu mantığa F. Bacon'la tümevarım-en-düksiyon ekledik, derken Descartes ile Kartezyen bir mantık

²⁰⁰ Çubukçu, Aydın, 2011, Mantık ve Diyalektik, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s. 71

yarattık, derken Hegel ile diyalektik geldi ve derken de en sonunda Kuantum fiziğindeki gelişmelerle fuzzy-bulanık mantıkla işi sonlandırdık. Yani “A, A’dır” gibi neredeyse bir açık-seçiklikle başladık, “A hem A’dır hem A değildir” gibi belirsiz bir düzeyle noktalandık uygarlığı. Özetle; aklın yolu birdir ile yola çıktık, aklın yolu bin birdir ile sonlandırdık. Yaklaşık olarak 2500 yıl sonunda geldiğimiz nokta burası. Dikkat edilirse saydığım bütün mantıklar Batı uygarlığının ürünleri, bu nedenle felsefenin sadece Batıya ait bir etkinlik olduğunu düşünüyorum. Batı dışında bir felsefe henüz yaratılmış değildir.

Mantık tarihinde bir çeşit normal dağılım olduğunu görüyoruz. Açıklıktan belirsizliğe doğru bir dağılım, bu tabi yolun yarısı gibime geliyor, bundan sonra dağılımın tepesinden aşağıya yani tekrar açıklığa doğru yol alacağız.

Şu anda insan bu saydığım mantıkların hiçbirini ne eleyebilir ne sadece birine uygun düşünüp bilgi arayışına girebilir. Ben mantığın tüketildiğini düşünüyorum. Bir başka deyişle insanlık tarihinin akli tükettiğini düşünüyorum. Bu durum az önce saydığım mantık türlerini hiç kullanmayacağımız anlamına gelmiyor, onları kuşanarak aşmamız gerektiği anlamına geliyor.

Bu saydığın mantıklar inşa edilmek zorunda mıydı ego?

Kesinlikle evet, çünkü insan bir biçimde olgunlaşacaktı ve bütün bunlar olgunlaşma yolunda atılan adımlardı.

Bilgiyle olan ilişkinizde bir sorun olduğunu düşünüyor musun ego?

Evet, kesinlikle... İnsan bugüne kadar bilgiye mahkûm bir varlık gibi görüyordu kendisini, ancak geldiği seviye itibarı ile aslında sadece bilgi varlığı değil, aynı zamanda bir inanç varlığı olduğunu görüyor. Bugüne kadar tümel-mutlak yasalara, her şeyin teorisine veya tekilliğe akılla ulaşabileceğimizi düşündük. Oysa akıl sadece ve sadece bir “inşa” aracı olabilir. Üstelik sadece bir akıl türü de yok.

Hakikatin ne inşa edilmeye ne de ispata ihtiyacı vardır. Hakikat açık ve seçik bir şekilde her yerde olan ve olması gereken

şekilde mevcuttur. Bizler hakikati ilke ile kavrayabiliriz ama hakikat, hücrelerine kadar işlememize izin vermez. Zaten sadece ilkenin altında yapılacak inşalar meşru olabilir. Diğer taraftan farklı mantıkların olması da ilkenin bir gereğidir. Çünkü başka türlü irade sahibi, bilinçli varlıklar olmamız mümkün olmazdı.

Hegel mantığını nasıl bir yere koyuyorsun?

Hegelci kategoriler teorisini, metafizik teorilerden ayıran başlıca üç özellikten söz edebiliriz:

I. Kategoriler, düşüncenin önsel kalıpları değildir. Kendinden ve evrimsel bir hareketle türemişlerdir.

II. Nesnel gelişmeyle bağıntılıdırlar. Oysa metafizik sistemlerde kategoriler, nesnenin hareketi dışında, insan zihninin bir ürünü olarak görülmüşlerdi.

III. Kategorilerin nesnel bir gerçeklikleri vardır. Bu onların kendiliklerinde nesnel bir somutluk taşıdıkları anlamına gelir.²⁰¹

Bunlar metafizik kategorilerden farklı olduğundan, Hegel'in idealist bir filozof olmadığını ifade eden düşünür sayısı az değildir. Ama burada Hegel'in idealist olup olmamasından ziyade şuna dikkati çekmek isterim: Metafizik olmayan kategorilere dayanan diyalektik bir mantık, nasıl oluyor da kâinatta mutlak tinin açımlandığı sonucuna varıyor? Nesnel bir kendindenlikten yola çıkıp aşılmış bir doğaya nasıl çıkılıyor? Büyük olasılıkla bunların cevaplarını "evrimsel sıçramalar" denilen Hegelci kavramlarla inşa edebiliriz. Fakat hem sıçramalar hem de inşalar bizi ve-veya Hegel'i haklı çıkarmaya yetmeyebilir. Çünkü ortada büyük çelişkilerin ve tutarsızlıkların olduğu açık.

Hegel kategorileri, mutlak olarak mantıksaldır. Her türlü hareketin tikel biçimlerinden ve uygulamadan soyutlanmış haliyle önem taşırlar. Böylece kategoriler, nesnenin hareketiyle

²⁰¹ Çubukçu, Aydın, 2011, Mantık ve Diyalektik, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s. 107

değil, bu hareket üzerine düşünmenin hareketiyle ilgilidir. Engels'in deyişiyle, "doğa ve tarihten çıkarılmak yerine onları düşünmek için ileri sürülmüşlerdir."²⁰² Öyle görünüyor ki her türlü yasa, teori ve kavram birer salt soyutlamadır. Hegel, hakikatin bilgisine tam olarak ulaşamadığından tekile ilişkin bilgiyi güvenilir kılmak için soyutlamaya gitmiştir. Buna uygun bir mantığa ihtiyaç duydu ve diyalektiği inşa etti. Sonra da bu inşa ettiği şeyi doğaya ve tarihe giydirmeye kalkıştı.

Hegel'e göre Mutlak ya da Geist üç evreden geçerek kendisine döner: Mantıksal İdea ya da kavram, Doğa ve Tin.²⁰³ Yani metafizik-mantık, doğa ve tin evrelerinden geçer. Hegel'in fizik-doğa anlayışı deterministti. Ona göre Tin dünyası özgürlük alanı iken doğa bütünüyle zorunluluk alanıydı. Ona göre Mutlak idea-Geist doğada kendine yabancılaşır ve bir insani yani kültür evreni olan tinsel dünyada tekrar kendisine döner. Bu diyalektik süreç tarih içinde zorunlu olarak oluşur. Doğayı; mekanik, fizik ve organik olarak üçe bölen Hegel, öznel-liğin ilk olarak hayvani organizmada görünür hale geldiğini söyler.

Sen bu düşüncelere nasıl yaklaşıyorsun?

Bana göre doğada, her türlü tekil ve tikelde de geçerli olan olacak tümel bir "tarih felsefesi" yaklaşımına ulaşmadığımız sürece bütün varlık ve varoluşla ilgili varsayımlarımız-düşüncelerimiz havada kalmaya devam edecek.

Doğa ve tarih felsefesi mi, bu çelişkili değil mi?

Evet haklısın öyle görünüyor ama tarih ve zamanı birlikte düşünebilirimsem bu çelişkiyi de çözebilirim.

Bu mümkün mü?

Belki de mümkündür, düşünmeliyim!

Hegel felsefesinin aşılması mı gerekiyor?

²⁰² Çubukçu, Aydın, 2011, Mantık ve Diyalektik, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s. 108

²⁰³ Cevizci, Ahmet, 2011, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul, s. 828

Az önce de belirttiğim gibi Hegel felsefesi üç ana omurgadan oluşur:

1. Mantık-Metafizik Felsefe (Kendisinde Olan)
2. Doğa Felsefesi (Kendisi İçin Olan)
3. Tin Felsefesi (Kendinde ve Kendisi İçin Olan)²⁰⁴

Bu üç omurga arasında diyalektik ilişki vardır ve bu ilişki tarihsel bir süreçte gerçekleşir. Fakat Kuantum fiziği deneyleri doğada bir determinizmin, en azından mutlak bir determinizm olmadığını ispat etti. O halde doğanın da “hem kendinde hem de kendisi için” olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda mantık-metafizik için de durum aynı olmak durumundadır, aksi halde büyük çelişkiler ortaya çıkar. Aslında bu yeni durumda öznellik-bilinç ya da özgürlük tarihsel süreç içinde ortaya çıkan bir şey olmaktan çıkar, yani bunlar her zaman varlar ve tevhit halindedirler diyebiliriz. Gördüğüm kadarıyla bu üç ana omurga, Tanrısal bir ilke ile kuşatılmak ve aşılma zorundadır. Diğer taraftan bu ilke kendinde, zorunlu, ezeli-ebedi gibi kategorileri dışarıda tutmalıdır. Çünkü bunların bilgisi bizlere kapalıdır ve kapalılığı aşmaya çalışmak hatalara ve yanlışlara düşmemize neden olabilir.

Bana göre Hegel bir konuda hata yapmıştır bir konuda ise yanılmıştır. Felsefesindeki bütün çelişkilerin nedeni de bunlardan kaynaklanır. Hata yaptığı konu mantık ve metafiziği özdeş olarak düşünmesidir. Bu durum mutlak ile mümkün varlığı, hareket etmeyen hareket ettirici ile hareket ettirilenleri, duran varlık ile duramayan varlıkları, Tanrı ile varlıkları ve var oluşları ayıramamasına neden olmuştur. Yanıldığı konu ise doğaya mutlak bir zorunluluğun hâkim olduğuydu ve bu durum da bilinç-özgürlük konusunda yanılmasına neden olmuş benziyor.

Sence neden bu duruma düştü?

²⁰⁴ Cevizci, Ahmet, 2011, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul, s. 828

Daha önce de söylediğim gibi, bütün akıllar çağının fizik-matematik çerçevesinin içinde hareket edebiliyordu. Çağın ege-men Newtoncu fizik anlayışından etkilenen Hegel de determinizme sarılmış ve bunun sonucunda bir “sistem” inşa etmek zorunda hissetmiştir kendisini. Bu zorunlu sistem de “tek kişiyi” tekil var oluşları ortadan kaldırmıştır ve her şeyi sistem içinde eritmiştir. Kierkegaard’la başlayan “egzistans” felsefesi de benzer eleştirileri haklı olarak yapar. Bu temel hata ve yanılma, felsefesini zorunlu olarak diyalektik bir tarihsel determinizme hapsetmiştir. Belki amacı tarihin en büyük sentezine ulaşmaktı, belki de bütün mantık-felsefe sistemlerini aşmaktı, belki bütün varlık ve varoluşu tevhide getirmekti, belki de her türlü bilgiye bir son nokta koymaktı ama bu hatası ve yanılığı Hegel’i amaçlarından alıkoymuştur. Hegel, aşılmaz bir sistem kurmak adına Mutlak olanı bile tarihin, diyalektiğin bir nesnesi haline getirmiştir. Bazı düşünürlerin Hegel felsefesini materyalist -bana göre panteist- bir felsefe olarak görmelerinin nedeni de budur ve haksız da sayılmazlar.

Metafizikle değil özdeş, eşdeğer olan bir şey bile gösterilemez. Herhangi bir Tanrısal ilkeye kendinelik, ezeli ve ebedilik özelliklerini yükleysek bile yine metafizikle özdeş veya eşdeğer bir “bilgiye-varlığa-varoluşa” ulaşmış olmayız. İlkeye aynı zamanda metafiziksel, Tanrısal denilebilir ama bu onun metafiziğin kendisi ve-veya Tanrı olduğu anlamına gelmez.

İnsan bütün bunları neden yapıyor ego?

Çünkü insan acı çekiyor, varlığı ve varoluşu anlamak istiyor... İlkçağ Yunan Aydınlanması varlığın ilk parçalanışındır ama insanlığın başka bir çaresi yoktu. Genellemeye, teoriye geçiş olmak zorundaydı. Aklın olgunlaşması için bu ergenlik ya da gençlik döneminin bir şekilde başlaması gerekiyordu. Şeylere, -ki buna ne yazık ki insan ve toplum da dâhildir- matematiksel bir fizikle yaklaşılması ile “olan ve olması gereken” tevhide iyice parçalandı. Hume ve Kant ile birlikte, olan ve olması gerekenin tevhidinin parçalanması kurumsal hale geldi. Düalist, diyalektik bir dünyanın kapıları sonuna kadar açıldı.

Descartes Kartezyenizm'i ve Hegel diyalektiği ile bu parçalanma doruk noktasına taşındı. Daha önce peygamberler ve mezhepler aracılığıyla dindeki tevhit parçalanmıştı, akılsal-felsefi alandaki tevhit de bu anlattığım şekilde parçalandı. Bilimdeki parçalanma ise pozitivist yorumlarla, üniversitelerin fakülte, bölüm ve uzmanları inşa etmesiyle gerçekleşti. İnsan böylece kendi eliyle yapıp ettiklerinin günahına düştü ve sahipsiz, pusulasız, ilkesiz hale geldi. Hem bütünle olan ilişkisi hem de birbirleriyle olan bağlantıları yitirdi ve birbirinin kurdu haline geldi.

Bu gelişmeler Doğu kültürlerini nasıl etkiledi?

Bütün İslam filozoflarının Aristotelesçi olmaları çok yıkıcı olmuştur. Şeriat genel ilkelere sahiptir ve İslam filozofları da bu genel ilkelerden tikel ve bazen de tekil hükümler çıkarmaya girişmişlerdir. Böyle bir etkinliğe hiç kuşku yok ki en uygun araç Aristoteles mantığıydı. Kıyas yani tümdengelimsel akıl yürütme bu etkinlik için yaratılmış gibiydi. Fakat bu akıl yürütme varlığa ve var oluşa uygun değildi. Her şeyi zorunlu olarak donduruyordu ve değişim karşısında kendisini yenileyemiyordu. İslami coğrafya bu katılığı tasavvuf ile aşmaya çalıştı fakat tasavvuf kamusallaşamayacak kadar özeldi ve ferdin olmadığı bir cemaat toplumunda hayat bulması imkânsızdı. Bu nedenle de kamusal alana sürekli varlığa ve varoluşa düşman olan o salt tümelci dogmalar hâkim oldu. Hayat ve yaşam alanından din zorunlu olarak çıktı ve yerini içi boş ritüeller aldı. İnsan da kalmadı çünkü ona uygun bir hayat kalmadı. Bugün bile Müslüman topluluklar üzerlerinden bu ölü toprağı atabilmiş değiller. Sanki tümavarım, değişim-evrim teorisi, kuantum fiziği yok gibi davranmaya devam ediyorlar. Son din gökyüzünde asılı duruyor ve bu hiç kimsenin derdi olmuyor.

Herakleitos'un "göreceli akı-lı-mantığı" devam ettirilebilseydi varlık ve varoluş düşmanı olan felsefeler, bilimler, uçları kapalı sistemler, dinler ve ideolojiler ortaya çıkmayabilirdi. Hak-hakikatin mutlaklık düzeyinde aranması, bulundu zannedi-

lenlerin de teorik ve pratik düzeylerde yaşam alanına indirilmeye çalışılmasıyla birçok hastalıklı akıl ve alışkanlık ortaya çıktı. Matematik, fizik, mantık, din-teoloji ile antropoloji-in-san-toplum arasında mutlak uyum-sistem aranması çok yıkıcı sonuçlar doğurdu. Özetle; Herakleitos'un dünyada var olan diyalektik aklını Platon salt zihinsel alana çıkarttı ve böylece tümellik gökyüzüne gönderildi, yeryüzüne ise o tümelin gölgesi olduğunu iddia edenler indi. Böylece yeryüzü çeşitli putların egemenliği altına girdi.

İnsan değişimden mi korkuyor?

Herakleitos: "Her şey akar" (Panta rei) sözüyle diyalektik düşüncüyü Ege kıyılarında biçimleştirdi.²⁰⁵ Düşünce tarihinde, bir mantık metodu olarak diyalektiğin yeniden ciddiye alınması 19'uncu yüzyıla kadar bekledi.²⁰⁶ İnsanın değişim karşısındaki hastalıklı duruşu bu beklemenin temel nedenidir. Değişimle ve dolayısıyla ölümle girilen bütün çarpık ilişkiler bizi sürekli düşürdü. Her çağa demir atma hastalığımız bizleri cehennemlere mahkûm etti.

FRAGMANLAR: *Olağan dünyayı onarmak... Parçalanmış olanı yeniden kurabilmek... Bunu denemek bizim sorumluluğumuzdur. Bütün o parçalanmadan Tanrı bize umut bahşetti.*²⁰⁷

∞ felsefeya²⁰⁸ ∞

Neden terk ettiniz ego?

SÖZLER: *Beden içindeki varlığın bedensizliği düşünmesi çok zordur.*

²⁰⁵ Kıvılcımlı, Hikmet, 2000, Diyalektik Materyalizm Nedir? Ne Değildir? Derleniş Yayınları, İstanbul, s. 28

²⁰⁶ Kıvılcımlı, Hikmet, 2000, Diyalektik Materyalizm Nedir? Ne Değildir? Derleniş Yayınları, İstanbul, s. 30

²⁰⁷ McGehe, Scott., Siegel, David, 2005, Bee Season/Umud Mevsimi

²⁰⁸ Felsefeya-Feylesofi: Felsefe

Tarih hep “Tanrı varsa biz yokuz, biz varsak Tanrı yok” şeklinde dans edip duruyor. Bu salınım da çok yıkıcı oluyor. Bu salınım ancak ve ancak menzili tevhit üzere olan bir tarih felsefesi perspektifi ile terbiye edilebilir.

İnsan ancak ve ancak bir Tanrı karşısında şahsiyet olabilir. İnsanı düşüren şey, sürekli Tanrı ile kendisi arasına araçlar koymasından kaynaklanıyor. Bu kültürün terbiye edilmesi insanın sorumluluğudur.

Kant’ın Tanrı ve insan arasına koyduğu sınır çizgisi insanı dünya merkezli bir akla ve salt beşer bir ahlaka hapsedmiştir. O ahlak da adeta yeryüzüne inemeyecek kadar gökte duran formel bir çerçeve gibi kaldı. Olan ve olması gereken ilişkisi paramparça oldu. Hume, adaleti insanlığın içinde bulunduğu reel koşullara bağladı. Hobbes ise adalet ve ahlakı kötücül bir insan doğasına bağlayarak salt dünyevileştirdi.

Sizler vasat olandan neden sürekli kaçıp duruyorsunuz?

Vasatı, merkez-örnek olmayı, adaleti düşünmek de hayata aktarmak da çok zordur. Biliyorum bu bizim sorumluluğumuz ama çok zor. Benim en büyük korkum adaletin artık bir amaç olarak bile ortadan kalkmasıdır. Çünkü bir şeyin düşüncesi bile yoksa artık insanlar için o şey bir amaç olmaktan da çıkmış demektir. Bu nedenle de hayatın tümünü kuşatacak adaleti düşünmek gibi bir sorumluluğumuz var. Diyebilirim ki bütün filozofların amacı da buydu ama yavaş geliyoruz galiba. Fakülteler arasında bölünmüş olan şu anki aklımızla filozofça düşünme melekelerimizi yitirmişe benziyoruz. Dünyaya tapma yarışımız bizleri kör etti, yaşayan ölüler haline geldik. Nasıl yaparız bilmiyorum ama bir şekilde canlanmamız lazım. Benim elimden gelen tek şey ise düşünmek. Şimdi-lik!

Materyalizm, determinizm, pozitivizm, natüralizm, kaderci ilahi doktrinler, biyolojizm, sosyalizm, tarihselcilik, ulusçuluk ve kapitalizm gibi dinamiklerin hepsi, bilinçli, yani varlığının farkında olan, düşünen, irade sahibi, yaratıcı özelliklere sahip

olan bir insan türünü yadsımıştır. Bu dinamikler, özne olmayan, nesne konumunda olan insanın inşasına soyunmuşlardır. Bu insan, kendi demir kafesini kendisi inşa eden bir inşacıya çevrilmiştir.

Filozofların bu demir kafesi yeterince sorgulamadıklarını mı düşünüyorsun?

Elbette, örneğin bilimlerin pozitivist bulunup eleştirilmeleri masum değildir. Tıpkı hümanizmin yüceltilmesi gibi pozitivist bilim eleştirisi de masum değildir. Hiçbir şey, zekânın, bilginin-bilimin, algıların parçalanması kadar muktedirlerin faydasına olmamıştır. Bir sistem olmayan ama sistemmiş gibi görünen kapitalizme ancak ve ancak hem sistem hem de sistem olmayan sofistike bir “açık uçlu sistemle” karşı çıkılabilir. Zekâ, algı, bilgi-bilimin parçalandığı bir yerde siz bunu yapamazsınız. Bütün bilgi-bilimsel etkinlikler ve üretimler özelikle orta sınıf tarafından gerçekleştirilir. Buna rağmen muktedirlerin zararına olabilecek hiçbir bilgi-bilim üretilmiyor. En derinlikli alternatifler bile ya sosyalizme ya milli-ulusçu kültüre ya da muktedir yorumlu dini mahallere meyledip oralara demir atıyor. Bu zekâ ve bilgi-bilim seviyesi ile insanlık zorunlu olarak tarihin sonu gibi belletilen bir ekonomi-politik dünyaya mahkûm ediliyor. Pozitivist bilim eleştirileri zekâyı ve bilgiyi en ufak parçalarına kadar parçalamıştır. Diğer taraftan bilime uygun bir ekonomi-politiğin kapısını da sonuna kadar kapatmıştır. Fizik ve matematik gibi bilimlerin ekonomi-politiğe uygulanması “özgürlüğümüz elden gider” safsatalarıyla daha doğmadan mahkûm edilmiştir. Dinler nasıl ki peygamber yüceltmeleriyle, imamlar ve mezheplerle paramparça edilip ölü hale getirildilerse bilimler de pozitivist bilim eleştirileriyle elden ayaktan kesilip hayatın dışına atıldılar.

Peki, felsefeyi öldüren ne oldu?

Felsefeyi aklın ve algıların parçalanması öldürdü. Bu girişimin amiral gemisi üniversiteler, yardımcı kuvvetleri ise merkezi eğitim-öğretim ve din işleri oldu. Egemen aklı ve ahlakı, insanı omurgalı hale getirecek her şeye düşmandır. Çünkü

omurgalı insan şahsiyet olduğundan ona istedikleri şekli ve remezler bu da çıkarlarına uygun değildir. Bu nedenle de insanı ve toplumu omurgalı hale getirecek din, felsefe, bilim ve sanat düşmanı olmak onların karakteri haline gelmiştir.

Sosyalist dünyada neler olup bitti?

Özellikle dindar topluluklarda yani dini hassasiyetleri daha yoğun olan topluluklarda sosyalizmin/komünizmin dinsizlik olduğu argümanı dolaşıma sokuldu. Bir diğer argüman ise bu ideolojilerde özgürlüğe yer olmadığıydı. Bu argümanları yaymak için iktidar araçları işe koşuldu, üniversiteler, mabetler, okullar, kırsallar, medya ve siyaset kurumları kullanıldı. Benzer bir karşı duruşun pozitivist bilim yaklaşımına karşı da geliştirildiğini görüyoruz. Onlara göre pozitivist bilimler dinsizlikti ve mutlaklık ya da en azından nesnellik iddiası taşıdığı için de özgürlüğe-farklılıklara düşmandı. Bu fikirler de saydığım kurumlarca yine tek merkezden yönetiliyormuş gibi işlendi ve hem dehaları yanına aldı hem de bütün dehaları kör edecek kadar yoğun bir bilgi ve algı inşasına girişildi. Yani amaçları; hümanist-antroposantrik bir dünyayı, ulus devleti, liberal demokrasiyi ve kapitalizmi cici çocuk yapmak, pozitivist bilimleri ve sosyalizmi/komünizmi kötü çocuk yapmaktır. İşte bütün amaçları buydu ve başarılı da oldular.

Sen bu iki kutup arasında nerede duruyorsun ego?

Ben sosyalizm/komünizm ideolojilerinin insanı nesneleştirdiğini düşünüyorum ama liberal demokrasi, kapitalizm ve hümanizmin de nesneleştirdiğini düşünüyorum. Eğer pozitivist bilimler evcilleştirilebilseydi, bu durumları açık ve net bir şekilde görebilirdik. Çünkü kâinatın yasalarına vurulacak bir ideolojinin hiçbir şansı olamaz. Kâinat yasalarına, Sünnetullah'a uygun olmayan her düşünce ve bilgi hemen oracıkta mahkûm edilir.

Pozitivist bilimlere yöneltlen yıkıcı eleştirilerin amacı daha sağlıklı bir bilim inşa etmek değildi. Asıl amaç, doğanın yasalarının insan-toplum bilimlerinde ve böylece ekonomi-politik alanlarda uygulanmasını engellemektir. Eğer kâinatın

yasalarını dikkate alan bir ekonomi-politik bilgi-bilim dünyamız olsaydı hiçbir güç temerküzü olanaklı olmazdı. Güce tapınların çıkarlarına uygun bulunmayan bu durum, onların memurları tarafından şeytanlaştırıldı. Pozitivizm eleştirileri ile önce bilim ve onunla birlikte akıl itibar kaybetti. Ergen, bir türlü olgunlaşmayan, büyümeyen ve küçükte kalamayan ucube, ilkesiz insanların ve toplulukların inşa edilmesinin kapağı fütursuzca açıldı.

Bu dediklerini insanlar gündelik hayatlarında nasıl gözlemleyebilirler ego?

Bir onkolog, televizyon programında glikoz şurubunun, koruyucu maddelerin, gıda boyalarının-katkı maddelerinin, birkaç haftada etlendirilen tavukların sağlığımız için tehdit oluşturduğunu bas bas bağırır ve aynı programın reklam arasında bu tehlikeli gıdaların reklamları döner. Eğer uygarlığımız ontolojisi olmayan salt epistemolojik bir uygarlık bile olsaydı bunun olmaması gerekirdi öyle değil mi? Pozitivist bulunup eleştirilen bilim ile aslında uygarlığın epistemolojik kökleri de ortadan kaldırıldı. Zaten başka türlü de bu kadar omurgasız bir yığın haline gelemezdik.

Paris iklim anlaşmasını bütün ülkeler “imzaladı”, bilim insanların %97’si küresel ısınmanın bir olgu olduğu görüşündeler ve bu birçok defa ispatlandı. ABD Başkanı Tramp ise bunların hiçbirini önemsemedi ve Amerika’yı bu anlaşmadan çekti. İşte pozitivist eleştirinin bizi getirdiği nokta ve ondan güç alan bir politik özne.

Uygarlığa baktığımda; entelijansiyanın, üniversite, mabet ve medya çalışanlarının gardiyan, halkların, doğanın mahkûm ve muktedirlerin müdür olduğu koskoca hapishaneler görüyorum. Her muktedir kendi hapishanesinin kelle sayısından, kilometre karesinden, flamasından ve kurallarından övgüyle bahsediyor. Ve ne yazık ki, birkaç sapma ve deli dışında hiç kimse bir hapishanede yaşadığımızın farkında bile değil.

Sizi ne kurtarabilir ego?

İçinde bulunduğumuz hapishaneden bizi dinler çıkaramaz. Çünkü bütün dinler kendi içlerinde bile yüzlerce ve hatta binlerce parçaya bölündüler. Bilim kurtaramaz, çünkü bilgi uzmanlıklar arasında paramparça olduğu için bütünlüklü bir hayat sunamaz. Akıl da kurtaramaz, çünkü akıl tarih önünde savrulan mantıklardan başka bir şey olmadığı için bizi özne yapamaz. Bizi ancak ve ancak; dinleri, bilgileri ve aklı aşan ve aynı zamanda kuşatan bir ilkeye sarılmak kurtarabilir.

SÖZLER: Modernizm sürüyü parçaladı, postmodernizm her birini kendi bacağından astı; bütün yitirildi, her insan yaşayan cesetlere dönüştü ve koptu kıyamet.

∞ helbestên²⁰⁹ ∞

İnsan kendi elleriyle ne yarattı ego?

Hiç şüphe yok ki akıl, şiire karşı felsefeyi yarattı... Tanrı insanı yarattı, insan ise şiiri, derken insan felsefeyi yarattı ve çeşitli akıllar içine düştü.

Neden düştü diyorsun?

Çünkü "A, A'dır, ya ya da" dedi, böylece tutku, arzu, anlam ve hayat insanı terk etti.

Felsefeyi terk mi etmeniz gerekiyor?

Felsefe terk edilebilecek bir şey değildir ve elbette akıl da.

Teklifin endir?

Her şey ilkeye bağlanmalıdır, aksi halde felsefe, akıl ve şiir de dâhil her şey bizi tarihin nesnesi haline getirmeye devam eder.

²⁰⁹ Helbestên: Şiir

∞ pozitîvîzmê²¹⁰ ∞

Pozitivizm bilgi arayışında ampirist, ahlak öğretisinde yararcı, politika öğretisinde liberal çizgiler taşıyordu. Tarihi, doğa ile analoji içinde çalışan ve doğa bilimleriyle yasalar koyan bir bilim olarak konumlamak istemiştir. Comte'un sisteminde tarihin yerini sosyoloji alır.²¹¹

Böyle bir bilim-ler kültürünün eleştirilmesi sence de doğal değil mi?

Elbette doğal ama bilimin yaptırım gücü, heybeti, insana ve topluma olan-olabilecek etkisi neredeyse sıfırlandı.

Bu sıfırlama konusunda kimlerin çok etkili olduğunu düşünüyorsun?

Frankfurt Okulu düşünürlerinin çok etkili olduğunu düşünüyorum. Onların bilimleri salt pozitivist bulup eleştirmeleri pusulasız bir siyaset, toplum ve ekonominin doğmasına neden oldu. Esasında determinizme ve totaliter mantıklara karşıydılar fakat bilime o kadar saldırdılar ki gerçek ve özneleştirici bir sosyal bilim ikliminin doğmasına engel oldular. Frankfurt Okulu eleştirel aklın doruk noktalarından birisidir ama insanı özneleştirecek bilim ışığını söndürmeleri bakımından da bir hayal kırıklığıdır.

Teklifin nedir?

Önce Adorno'ya kulak verelim: Aydınlanmanın aklındaki sistem, olgularla en iyi biçimde baş edebilen ve böylece öznenin doğaya egemen olmasını en etkili biçimde destekleyen bir bilgi biçimidir. Sistemin ilkeleri öz-varlığı korumanın ilkeleridir.²¹² Ben "Aydınlanmanın aklındaki sistemle" doğanın uyumundan yanayım. Fakat bu uyumun ilkenin ışığı altında olması gerektiğini düşünüyorum.

²¹⁰ Pozitîvîzmê: Pozitivizm

²¹¹ Özlem, Doğan, 2004, Tarih Felsefesi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s. 150-151

²¹² Adorno, Theodor W., Horkheimer, Max, 2014, Aydınlanmanın Diyalektiği, Çev.: Nihat Ülner, Elif Ö. Karadoğan, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, s. 117

Bildiklerin içinde birçok doğru ve yanlış var, bu halinle bilmediklerine nasıl ulaşmayı umuyorsun?

SÖZLER: “Bildikleriyle amel edene bilmedikleri öğretilir.” Sevgili Muhammed

∞ xwedê²¹³ ∞

İnsan neyin peşine düştü ego?

Hümanizmin sloganı “daha çok insan, daha az Tanrı”ydı. Hümanizm hem kişisel hem de ulusal planda bir bireysellik kazanma akımı olarak gözüktür. Hümanizm yüzyılı olarak adlandırılan 16. Yüzyıl, aynı zamanda dinde reformasyon yüzyılıdır. Bu laikleşme sürecine girildiğini de gösterir.²¹⁴ Orta çağın mutlak din ve devlet-iktidar anlayışı altında ezilen insan, özne olmaya çalışmıştır. Fakat hastalıklı bir çağdan sonra neredeyse el yordamı ile bunu yapmaya çalışmıştır. Orta çağ bir düşüncenin ürünü değildi. Rönesans, reform ve hümanizm de düşüncenin ürünü sayılmazdı. Bütün bunları, çırpınan ve var olmaya çalışan insanın, kervanı yolda düzme halleri olarak görmek gerekir.

Orta çağ insanı, dogmalarını Aristoteles’e, sonrakiler ise genel olarak ilkçağ Yunan Aydınlanmasına dayandırmaya çalıştı. Zaten başka bir çareleri de yok gibiydi. Çünkü dünyada başvurulacak başka bir uygarlık deneyimi yoktu. Doğudaki insan; despotik kültür, yasa ve kişiler altında erimiş, yok olmuştu. Afrika ve Güney Amerika’da ise insan ve tümel birbiri içinde erimiş gibiydi. Orta çağ tek bir otorite seçmek zorundaydı ve bunun için Aristoteles biçilmiş kaftandı, sonrakiler ise Aristoteles de dâhil bütün İlkçağ filozoflarına başvurmak zorundaydılar.

²¹³ Xwedê: Tanrı

²¹⁴ Özlem, Doğan, 2004, Tarih Felsefesi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s. 46

İyonya Okulu düşünürleri ile birlikte “mitopoetik” düşünceden kopuldu ve varlık sadece maddi neden üzerinden anlaşıl-maya çalışıldı. Arkhe, yani var olan her şeyin kendisinden tü-rediği şeyin arayışı maddi düzeyden hem maddi hem de so-yut düzeye çıkmayı bekliyor.

İnsan hiç kuşkusuz küçük kozmostur ama o büyük kozmosa yabancılaştı. İkinci doğası olması gereken “kültür”, birinci do-ğası haline geldi, yetmedi, insanı yaratan bir varlık haline geldi. İnsan kendi eliyle yapıp ettiğinin kulu-kölesi oldu.

Bundan kurtuluş mümkün mü?

Elbette mümkün, hayat olduğu sürece ümitsizlik insana ya-kışmaz. İki yol vardır, birisi Kuran’dır diğeri kâinat-doğadır. Bunlar birbirinin alternatifi değildirler, biri üzerine hayat ku-rulduğunda diğeri de hayat bulmuş olur. Şu anda Kuran bü-tün insanları birleştirecek bir kaynak gibi görünmüyor. Çünkü Kuran adına o kadar çok günah işledik ki, ona artık ne kendilerine Müslüman diyenler ne de başkaları sarılabilir. O halde sadece ve sadece kâinatın ilkesi ve yasaları hepimizi kurtarabilir.

Kâinata bakıp bir sistem mi kurulmalı ego?

Sadece sistem yaklaşımı yıkıcı olur, onun ötesine geçmeliyiz.

İlk sistem nasıl başladı?

M.Ö. 427 doğumlu Platon ve 384 doğumlu Aristoteles tarihin en büyük sapmalarıdır hem olumlu hem de olumsuz an-lamda. Olumlu yönleri çok konu edildi, ben ise daha çok olumsuz birer sapma olmaları üzerinde durmak istiyorum. İs-ter idealist ister realist olsun, inşa ettikleri felsefeler birer sis-temdir. O kadar etkili oldular ki henüz aşılabilmiş değiller. İn-sanın “sisteme” mahkûm edilmesi bu iki büyük zekânın felse-feleri ile başlar. Onlardan sonraki felsefeler de din kültürü ve bilimler de bu “sistemcilik” yaklaşımından pay almışlardır. Bu sistemci akıl bütün hayat alanlarımızı işgal etmiştir.

Sistemci olmanın nesi kötü?

Kâinata ve yasalarına aykırı olduğu için kötüdür. Üstelik ister “açık sistem” ister “kapalı sistem” olsun yine de kötüdür. Kâinat hem kapalı hem açık ve bu anlamda da bir “görelî sistemdir”. Bu ilk bakışta çelişkili gibi görünebilir ama böyle olmasaydı bilinç, yani akıl, vicdan ve irade ya da ruh sahibi olan varlıklar olamazdı. O halde bir sistem ister sadece açık ister sadece kapalı düşünölsün bilinç çarpık bir şekilde inşa edilmiş olur.

Bilinç neden çarpık olur?

Çünkü salt açıklık veya salt kapalılık aslında yoktur, olmadığı halde varsayılır ve bu var sayma akıl tarafından inşa edilir. İnşa edilen şey zorunlu olarak sadece tarihe mahkûm olur ve tarih üstü niteliğı olmayan her şey gibi o da ilkesizce değışmeye tabi olacağından her zaman çarpık olur. Yani insanı, doğayı, toplumu hatta Tanrıyı bile çarpıtan bir akıl yapılandırılmış olur. Bu çarpıtma da doğası gereğı bir manipölasyondur. İnsanlığın ilk manipöle ettiği şey bu anlamda akıldır ve hala bu manipölasyon aşılabilmiş değildir. Akıllı en üst seviyede manipöle eden ilk dehalar ise Platon ve Aristoteles’tir.

Onlar suçlu mu ego?

Hayır... Platon ve Aristoteles bu manipölasyonun dışında başka bir şey yapamazlardı. Onlar bir geçiş dönemi olan “mantık-biliş çağının” kurucularıdır. Tarihin nesnesi olan bir akıl tarihin öznesi konumuna sıçrayamaz. Sıçrasaydı bu bir mucize olurdu. İnsan tarih içinde yolda olan, ola gelen, olgunlaşan bir varlıktır. Tarihi görece aşması için tarih içinde birtakım mantıklar-akıllar inşa etmekten başka bir çaresi yoktu.

Bilinç, Platon ve Aristoteles ile birlikte bir akıl-mantık formuna düşürölüp “sistem” inşa etme aleti-aracı haline getirildi. “Hiçbir sistem kendisine dayanılarak açıklanamayacağı” için de zamanla çok yıkıcı soyutlamalara gidildi. Örneğın insan adeta bir ontolojik varlık konumuna yükseltildi. Çeşitli soyutlamalarla-varsayımlarla “tam mantık, tam tutarlılık,

tam sistem, tam akıl ilkeleri, tam akıl kategorileri ve tam düşünme yöntemleri” inşa edildi.

O filozoflara haksızlık yaptığını düşünmüyor musun?

Hegenci bir yaklaşımla şunu söyleyebilirim: “Onlar kendi çağlarındaki tinin sözcüleri”di”. Bu durumu göz önünde bulundurmazsam evet haksızlık yapmış olurum. Daha önceleri de bana söylediğin gibi “onlar başka bir çağın insanlarıydılar”. Fakat burada Herakleitos’u düşünüyorum da onun diyalektiği Platon ve Aristoteles’in “sistemcilik” döneminden sağ çıkabilseydi-kurtulabilseydi tarihin akışı çok daha farklı olabilirdi. Belki o zaman varlık ve varoluşumuz parçalanmak ve donmak yerine daha iyi akıp gidebilirdi.

Ya da daha kötüsü olabilirdi ve birbirinizi yakıp kül edebilirsiniz!

Haklı olabilirsin hayy ve aslında düşünüyorum da hiçbir akıl-mantık ve felsefe türüne nesnel düzeyde “olmasaydı daha iyi olurdu” diyemiyorum.

Ne görüyorsun ego?

Bilinç, mutlak bilinçten koptuktan sonra nesneleşti ve sonra “mitosa” dönüştü. Derken tarihsel akıl olan “mantık çağı”na geçti. Mantık çağı aynı zamanda bir sofos, yani “bilen insan” çağıdır. Şimdi ise tarihin nesnesi konumundan öznesi konumuna geçmesini sağlayacak “ilke çağı”na geçiyor. İlke çağı hem mitosun hem de sofosun tevhidi üzeredir. Bilinç ve insan tevhitten geldi ve tekrar tevhide gidecek.

Son zamanlar için neler düşünüyorsunuz?

20. yüzyıldaki felsefe, ağırlıklı olarak maaşlı felsefe uzmanlarının parçalı düşünme örneklerinden oluşur. Son olarak 19. yüzyılda kalan felsefe sistemleri ise “geri getirilemez” birer anı olarak kaldı. Parçalanma sadece gökyüzüyle olan bağın koparılması ile değil; tek tek insan bilinçlerinin parçalanması ile sonuçlandı. Hiç kuşkusuz bütünle ilişki zaman zaman kopabilir ama bizi bütüne ulaştıracak yegâne araç olan bilinç parçalandığında bizi ancak ve ancak bir Tanrı kurtarabilir durumuna düşeriz. Bugün içinde bulunduğumuz durum tam da

budur. İnsan düştüğü yerden ancak ve ancak Tanrısallığı düşünerek ve ona uygun bir medeniyeti ikame ederek kalkabilir.

Bu konuda umutlu musun?

Evet umutluyum. Bilincin parçalanması, içinde bulunduğu-muz dönemde felsefenin sonu olarak görülebiliyor ama bu durum aynı zamanda her şeye “sıfırdan başlama” eğilimini de güçlendiriyor. O kadar çok akıl-mantık, felsefe ve bilim biriktirdik ki, sıfırlama eğiliminin güçlenmesi beni çok umutlandırıyor.

... öğütlerarasıca...

*Nerede aksın, nerede eksenin?
Olur mu hiç ifrattan ve tefritten omurga?
Giyin, kuşan erd û ezmanı,
Menzil al enfüste ve afakta!*

Sistemler felsefesi ne zaman sona erdi ego?

... Sistemler felsefesi Kant’la sona ermiştir; sonra ortaya çıkan felsefeleri Kant ya da Platon sistemleriyle aynı türden ya da aynı düzeyde saymak yanlıştır. Eski sistemler ortaya çıktıkları dönemin bilimini yansıtmaktaydılar...²¹⁵ Reichenbach’a göre Kant’tan sonra mantık, matematik ve fizik ile felsefi etkinliklerin bağı kopmuştur. Yüzeysel ve analogik genellemelere dayanan bir felsefe dönemi başlamıştır. Felsefe de görülen bu fakirleşme insanın etkinliğini her anlamda fakirleştirmişe benziyor.

Bundan sonra sistem felsefesi olmalı mı ego?

“Geleneksel felsefeye bağlı kimselerin gözünde bilimsel kavram ve yöntemlere ilişkin mantıksal çözümlemeler felsefe değildir; onlar hala felsefeyi, spekülatif nitelikte sistem kurmakla özdeş görmektedirler. Bu gibilere, felsefede sistem kurmanın artık önemini yitirdiğini, çağdaş felsefenin bilim felsefesi olduğunu anlatmak son derece güçtür. Bilim felsefecisi, o

²¹⁵ Reichenbach, Hans, 1981, Bilimsel Felsefenin Doğuşu, Çev.: Cemal Yıldırım, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 87

tür karşı koymalardan ne yılar ne de çekinir. Sistem oluşturma işine özenmez, onu eski kafalı felsefecilere bırakmıştır. Bunların ürünleri için felsefe tarihi denen müzede daha bir parça yer olabileceğini düşünerek, kendi çalışmasına döner.”²¹⁶ Eski kafalı ve müzeli olma sevdalısı olduğumdan mıdır nedir bilmiyorum ama “sistem” meselesinin bu kadar da basit olmadığını düşünüyorum. Ben insan bilincinin “hem sistem hem de sistem olmayan” felsefeler inşa etmesi gerektiğini düşünenlerdenim. Aksi halde paramparça olmaktan kendimizi koruyamayız, yönümüzü bulamayız, hayatın anlam ve büyü-şünü de kaybederiz.

SÖZLER: “Parçalayarak yok etme içgüdüğü, yaşanmamış bir hayatın tepkisidir.”²¹⁷ Erich Fromm

Descartes, “cogito ergo sum-düşünüyorum öyleyse varım” anlayışını kurucu bir ilke olarak Yeniçağ felsefesinin temeline yerleştirmişti. Kant, on sekizinci yüzyıl idealizmine “bütün tasarımlarıma eşlik edebilecek ben” anlayışını soktu. Hegel ise, tözün-geist’in özne olmak-görünürleşmek zorunda olduğu görüşünü felsefenin programı olarak değerlendirip bu gelişmeyi bir sona götürmüştür.²¹⁸

Hegel, her şeyi tinin tarihteki varlığına-varoluşuna hapsedmiştir. Tarih üstü olan veya olabilecek hiçbir şeye yer vermemiştir. “Son sistem filozofunun” böyle bir felsefe ortaya koymuş olması büyük bir talihsizlik! Çünkü bu durum bizleri adeta felsefi bir kaderciliğe veya determinizme-tarihselciliğe hapsedmiştir. Şu anda bütün teorik ve pratik alanlarda şaşkınlık çünkü irademiz ortalıkta görünmüyor. Hegel’in insan etkinliğini, bilincini ve canlılığını dondurmak-düşürmek gibi bir amacı olduğunu sanmıyorum ama felsefesi içinde insanın “sorumluluğu” bölümünü ne yazık ki çok zayıf bırakmıştır.

²¹⁶ Reichenbach, Hans, 1981, Bilimsel Felsefenin Doğuşu, Çev.: Cemal Yıldırım, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 88

²¹⁷ Turani, Adnan, 2014, Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 560

²¹⁸ Ataman, Veysel (Çevirip derleyen), 2004, Varolmanın Acısı Schopenhauer Felsefesine Giriş, Donkişot Yayınları, İstanbul, s. 30

Tamam anladık “özgürlük” ama nasıl bir özgürlük, o yere nasıl varılacak, bilincimizin-irademizin süreç ve sonuçta durumu nasıl olacak? Sanırım bunları düşünme ödevi bize düşüyor.

Kant’la birlikte “sistem felsefesinin” bittiğini düşünmüyor musun ego?

Bana göre Newton’dan önceki sistem felsefeleri Platon ve Aristoteles felsefelerinin tamamen gölgeleri gibiydi. Başlangıcı Kopernik ve Galileo’ya götürülebilse de özellikle Newton’dan sonra, Platon ve Aristoteles’in gölgeleri olma durumu tam bitmese de daha çok fizik-matematik bilimine endekslenmiş felsefe sistemleri ortaya çıkmaya başladı. Bu sistemlerin hepsinin görece başlangıçları ve sonları vardı. Hegel ise adeta başlangıcı ve sonu olmayan bir sistem inşa etti. Bu başı ve sonu olmayan, diğer bir deyişle sadece gövdesi olan ve amacı özgürlük olan bir tinin kendisini açmasıdır. Bu sistemin diğerlerinden önemli bir farkı daha var ki, o da “doğrulanma ve-veya yanlışlanma” kategorilerine sokulmasının çok zor olmasıdır. Çünkü başı-sonu belli olmayan bir idenin tarih içindeki maddi-manevi yürüyüşü klasik felsefe veya Newton paradigması altına sokulamaz. Onun sistemi özetle; “kendimizi tine teslim edelim, o ne eylerse güzel eyler ne söylesen doğru söyler” durumudur. Hegel felsefesinde, Platon’un mutlak ideasının gökte canının sıkılıp yere indiğini ve bütün varlığıyla tarihsel olduğunu görürüz.

Büyük değişim ve hatta dönüşüm kaçınılmaz mı ego?

Dünyanın salt düşüncede temellenen özünün sayı olduğunu öne süren Phytagoras’çı yaklaşım ile dünya hakkındaki bilgilerimizi tümevarımcı-deneyci araçlarla genişletebiliriz şeklindeki Bacon’cu yaklaşım Descartes’te zirveye ulaşmışa benziyor. Bunu Newtoncu bilimin verilerine güvenen Kant ve Hegel daha da ileriye taşımıştır. Bugün de Darwin ve Freud üzerinden bu sayıcı-sistemci taşıma yoluna devam ediyor. Fakat sanıldığı gibi Batı uygarlığı bunların bir sonucu değildir. Bu uygarlık en kötü filozof ya da bilim insanından bile çıkmaz. Machiavelli’den belki çıkabilir ama o zaten bir filozof değildir.

Bütün filozofları bugün uyandırsaydık ve özellikle de kuantum fiziği teorilerini düşünmelerine fırsat verseydik hepsi de bulundukları yeri terk ederdi. Belki anarşistler ve varoluşçular terk etmezlerdi ama onlar da büyük değişimler geçirirdi. Bana göre büyük değişim ve dönüşüm kesinlikle kaçınılmazdır.

Aydınlanma ve sonrasında modernleşme ile birlikte, ergin olmayan akıl kendisini terbiye etmeye başladı. Fakat bu terbiye amacından ve niyetinden saptı; çok katıydı, varlığa ve varoluşa düşman bir dünyayı inşa etti. Bu katılık buharlaştı ve postmodernizm başladı. Herkesin, devletlerin, kurumların gevşek yapılı, çocuksu-ergen, kararsız olması, sınır ve ilkelerden yoksun olması adeta kaçınılmaz hale geldi. Bu böyle gitmez; insanın ontolojik, epistemolojik ve pratik tevhide olan bir medeniyet ikame etmesi artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Kendilerine Müslüman diyenler Batı uygarlığını nasıl okuyorlar?

Ortalama her Müslüman entelektüeli; Grek-ler çağını “insanın Tanrısallaştırılması”, Orta çağı kilise özelinde “Tanrının insanlaştırılması”, modernliği “insanın Tanrısallaştırılması” ve postmodernliği ise “Tanrısız ve insansız çağ” olarak görür. Tarih ve uygarlık okumaları hiç kuşkusuz farklı şekillerde olabilir ama her ne şekilde okunursa okunsun insanın bir yol yürüdüğü gözden kaçırılmamalıdır. Düşe kalka yüründüğü için de ne insan ne de yol suçlanabilir. Olan ve olması gereken bağlamında baktığımda, insan başka türlü bir yol yürüye- mezdi de diye düşünüyorum. Sadece çok zaman kaybettik, çok hatalar yaptık diyebilirim. Diğer taraftan, “hadi bakalım sadede gelelim, düşünelim ve Batılılardan daha iyi bir uygarlık ikame edelim” dediğimde de düşünme zahmetine girmeden “yok biz böyle iyiyiz” diyecek olanlar da yine kendilerine Müslümanız diyenler olacaktır. Rahatlarının bozulmamasını ve putlarının yıkılmamasını en çok onlar isterler. Ama onlar gibilere rağmen bu uygarlık yolu yüründü ve medeniyete doğru yürünmeye de devam edilecek.

∞ etîk û estetîk²¹⁹ ∞

Ahlak bahsinde nasıl bir sapma görüyorsun ego?

Orta çağın çözülmesiyle birlikte kökü ve amacı bu dünyada bulunan bir yaşam düzenine geçişin başlangıcını Rönesans (yeniden doğuş) ve aydınlanma oluşturmuştur.²²⁰ İnsanın kökünün ve amacının bu dünyada olduğunun ispatı nerededir? Değil ontolojisi, epistemolojisi bile olmayan bir uygarlık meşru olabilir mi? Böylesi akıl dışı bir sapmanın kökünde öyle sanıyorum ki insanlığın totaliter otoritelere ve insanı sadece öteki dünyaya hazırlayan ve bu dünyaya sanki söyleyecek hiçbir sözü olmayan dinlere karşı birikmiş öfke olabilir. Bu öfkenin tartışmasız derecedeki meşruluğu; ontolojisi ve epistemolojisi olmayan mevcut kültür-uygarlığa boyun eğmemizi haklı çıkarmaz.

Estetik bahsinde nasıl bir sapma görüyorsun?

Berger'e kulak verelim: İlkel sanatçıların iradesi, kendi deneyimlerine olan inançlarından ve buldukları haliyle topluma karşı duydukları derin kuşkudan doğar.²²¹ Ben bu durumun büyük ölçüde değiştiğini düşünüyorum.

Nasıl değişti?

Sanatsal ürünlerin neredeyse biricik alıcısının mukteditler olması, yaratıcılığın, muhayyilenin ve olması gerekeni düşünenin kontrol edilmesine neden olmuştur. Zamanla bütün sanatsal etkinlikler ve hatta bilim, edebiyat ve felsefe de bir orta sınıf-memur üretimi haline geldi.

Ne yapılması gerekir?

Bütün bunları kontrol ve temerküz eden maddi şartların devrimsel bir şekilde dönüştürülmesi gerekir. İnsanlık tarihinde

²¹⁹ Etîk û estetîk: Etik ve Estetik

²²⁰ Hessel, Stéphane, 2013, Öfkelenin, Çev.: İsmail Yerguz, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, s. 7

²²¹ Berger, John, 2011, O Ana Adanmış, Hazırlayanlar: Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen, Metis Yayınları, İstanbul, s.19

görülen olumlu sapmaların çoğunun sanatçılarca gerçekleştirildiğini unutmamak gerekir. Bu nedenle de egemenler tarafından sürekli evcilleştirilmeye çalışılmışlardır. Hem üniversite-akademi hem de galeriler, müzeler, sinema, tiyatro ve konser salonları merkezleştirilerek bu evcilleştirme görece sağlanmıştır. Biriktirdiklerimizi kaybetmeyi sevebileceğimiz “bir ilkel duruş” geliştirmeliyiz ve sanırım bunu köklere dönerek yapabiliriz.

Etik ve estetikteki bu olumsuz sapmaların temelinde ne görüyorsun?

Olan ve olması gereken tevhidinin parçalanmasını görüyorum?

Bu nasıl başladı?

David Hume’un “olmaktan-olandan, olmalı elde edemezsin” düşüncesi, Kant ile zirve noktasına ulaşmışa benziyor. Ancak şunu belirtmek gerekir ki; özellikle Newton sonrası düşünürlerin hepsi kapalı, mekanik bir evren tasarımının ve sistem kurma amacının motive ettiği filozoflardır. Dolayısıyla “nesnelliğin” ya da matematiksel fiziğin hükmettiği bir zamanın düşünürleri olduklarından; olan ve olması gerekeni ayırmaları da anlaşılabilir bir durumdur. Oysa Sünnetullah’a baktıysak sadece “olan” diye bir şey görmeyiz “hem olan hem de olması gereken” görürüz. Hume ve Kant bugün yaşasalardı eminim benim gibi düşünürlerdi. Ancak günümüzde ve kuantum fiziğindeki gelişmelere rağmen ne yazık ki onların paradigması aşılmamış gibi bilgi-bilimsel dünya yoluna devam ediyor. Böyle bir dünya da başta etik ve estetik alanlar olmak üzere her şeyi etkisi altına alıyor.

Sizi tevhide ne getirebilir?

Belki Nietzsche’nin de dediği gibi sanat tek yol olabilir ama bu konuda ondan biraz farklı düşünüyorum. Çünkü sanatın bir yol olması için insanların öncelikle ilkenin terbiyesinden geçmesi gerekir.

Ne demek istiyorsun?

İçinde bulunduğumuz biliş çağı, çeşitli güçleri belli noktalarda biriktirme alışkanlığı bakımından çok katıdır ve ne yazık ki değerleri korumak bakımından ise çok gevşektir. Bu katılığı ve gevşekliği ilkeye vurmak zorundayız. Bunu yapmazsak yaşayan ölü olma durumumuz devam edeceği için sanat ya da sezgiyi teğet geçmeye devam edeceğiz.

SÖZLER: "Bir kez kendini bulmuş olan kişinin bu yeryüzünde yitirecek bir şeyi artık yoktur." Stefan Zweig

İlkeyi nerede bulabileceğini biliyorsun değil mi ego?

Önce Stephen Hawking'e kulak verelim: Epeyce sonra Galilei gibi insanlar Aristoteles'in otoritesine karşı çıkma cesaretini gösterdiler ve saf "aklın" olması gerektiğini söylediği şeyleri izlemek yerine doğanın gerçekten nasıl işlediğini gözlemlediler.²²² İlkeyi kâinatta bulabilirim.

İlke olmazsa insanlar ahlaklı olabilirler mi?

Hayır olamazlar, çünkü insanın ahlaklı olmasına yardımcı olacak herhangi bir uygarlık henüz düşünce düzeyinde bile yok. Ben mevcut kültür-uygarlığın kodlarına baktığımda bir ilke ya da menzil göremiyorum. Bundan dolayıdır ki; Erikson'un ahlaki gelişim kuramında da belirttiği gibi insanların çoğu belli bir aşamada kalıp ilerleyemiyorlar.

İlkenin tarih alanında da geçerli olabileceğini düşünüyor musun?

Hegel'e göre "ide"nin (ya da aklın) hareketinin doğası ile dış dünyanın hareketinin doğası aynı-özdeş yasalara dayanır; her ikisi de diyalektiktir. Aslında bu özdeşlik, akıl ve dış dünya arasındaki özdeşliğin ifadesidir. Özdeştirler, çünkü her ikisi de "akıl"dır. Öyleyse aklın dış dünyayı kavraması, aslında kendisini kavramasıdır.²²³ Bir ilkeden ya da Tanrısallıktan söz edilecekse bunun varlığı parçalamaması gerekir. Madde ve

²²² Hawking, Stephen., Mlodinov, Leonard, 2012, Büyük Tasarım, Çev.: Selma Ögünç, Doğan Kitap, İstanbul, s. 33

²²³ Çubukçu, Aydın, 2011, Mantık ve Diyalektik, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s. 92

anti madde gibi olan ve olması gereken de özdeştir ya da eş-değerdir. Tıpkı eril ve dişil, kadın ve erkek, kâinat ve insan gibi...

FRAGMANLAR:

- Bana âşık mısın?
- Evet, sana aşığım.
- Beni öpmek mi istiyorsun?
- Hayır.
- Benimle sevişmek mi istiyorsun?
- Hayır.
- Benden ne istiyorsun?
- Hiç!²²⁴

∞ pîşesaziya²²⁵ ∞

Birbirinizle ve kâinatla ilişkinizi bozan şeyler hakkında başka neler söyleyebilirsiniz ego?

Tarihin en yıkıcı sapmalarından birisi de bilginin bir meta haline gelmesidir. Kamusal kullanıma açık olması gereken bilgi de tıpkı toprak gibi egemenlerce işgal edildi. Bu konudaki en belirgin ve belirleyici gelişme “telif” hakkıdır. Rönesans dönemine kadar telif yoktu. Telif hakkının tanınması ile birlikte insan zihni ve ürünleri de kontrol altına alınıp bir ürün haline geldi. Telif ile birlikte gücün temerküzü de daha çok kurum-sallaşmaya başladı. Nasıl ki paranın “değere tutunması” egemenlerin o parayı onaylamalarına bağlı ise bilginin değere tutunması da egemenlerin onayına ve korumasına bağlı hale geldi. Sonrasında modern üniversitelerle birlikte bilginin kontrolü ve yönetimi iyice egemenlerin kontrolüne girdi.

²²⁴ Kieslowsky, Krzysztof, 1988, Aşk Hakkında Bir Kısa Film

²²⁵ Pîşesaziya: Endüstri

SÖZLER: Rönesans yeniden doğuştu; bu Antik Yunan'ın yeniden doğuşu olarak görülebileceği gibi, yaşamın tümünü kontrol edecek yeryüzü Tanrılarının doğuşu olarak da görülebilir.

Ne görüyorsun ego?

Kendimizle ve kâinatla ilişkimizin, önce şehrin ve daha sonra da kentin ortaya çıkmasıyla birlikte köklü bir sapma yaşadığını görüyorum. Öyle görünüyor ki özellikle de Chicago Okulu; “kent ekolojisi” ve “kentlilik” kavram ve kuramlarıyla yeni bir insan türü yetiştirmiştir. Griye-betona, kent manzarasına, kanalizasyon-gaz-egzoz kokularına, alışverişe, kalabalığa, kalabalıkların bakışlarına, televizyona bağımlı duygusuz ve tutkusuz bir insan. Kendi kendini sömüren, kendi kendine zulmeden bir insan kolonisi. Her şeyin ve herkesin bir arada olduğu ama hiçbir şeyin olmadığı yeni bir yer ve zaman inşa etmişler. Bir çeşit insan fabrikası, insan lojistik merkezleri, insan sanayi siteleri. Sanki geleceğin yapay zekâlı robotlarına bir geçiş aşamasını temsil eden yeni bir tür insan yetiştiriciliği. Bunda şimdiye kadar çok başarılı olmuşa benziyorlar.

Chicago Okulu, kabaca 1892-1950 yılları arasında çok etkili olmuş ve Frankfurt Okulunun Marksist yaklaşımından kopuşu temsil eden bir okuldu. İki dünya savaşının bu dönemler arasında yaşanmış olması bir tesadüf olamaz. Savaş bitmedi ve çeşitlenerek arttı. Öyle ki insanın kendi ailesi ve kendi kendisiyle savaşı bile bu aralıkta inşa edildi ve bu inşa hala yoluna devam ediyor.

∞ zanistên²²⁶ ∞

Bilim, ekonomi ve siyaset alanındaki kökler, sapmalar ve krizler hakkında ne düşünüyorsun ego?

²²⁶ Zanistên: Bilimler-Bilim İnsanları

Başarılı bir şekilde fizikçiler Büyük Patlama'dan ortaya çıkan maddenin karışımının %75 hidrojen ve %25 helyum olması gerektiğini hesaplamışlardır.²²⁷ Dikkat edersen burada "olması gereken" deniliyor. Peki, ne oldu da bu olması gereken dediğimiz şey bilimin dışında tutulmaya başlandı? İşte bu "Büyük Sapma"dır.

Tanrı, insanın özne olmasını ister. Bu durum aynı zamanda bilginin öznelliğini veya nesnel göreliliğini de zorunlu kılar. Çünkü insan mutlak olan bilginin karşısında nesneleşir. Tanrı bunu istemediği için hem kendi varlığının bilgisini hem de şeylerin hakikatini göreliliğe mahkûm etmiştir. Başka şekilde olsaydı bizim gibi O da nesneleşirdi. Bu anlamda mutlak nesnel bilgiye ulaşmamamız Onun bize verdiği değer, sevginin-merhametin bir göstergesidir. Özellikle matematiğin fizik bilimlere uygulanması ile birlikte insan mutlak nesnel bilgiyi keşfettiğini düşündü ve bu bilgileri kullanarak topluma ve insana şekil vermeye kalkıştı. Bu dönemler insanı nesneleştirmiştir. Öyle ki, özne olmaya yabancılaştık, onunla bağlarımızı kopardık ve yaşayan ölümlere döndük.

Modern zamanlar Newton paradigması ile paralel giden bir inşadır. Demokrasinin henüz liberal olmadığı ve endüstriyalizmin henüz kapitalizm olmadığı zamanlar... O zamanlar, filozofların çelişkisiz sistemler inşa etme girişimlerinin cesaret kaynağı Newton paradigmasıydı. Sistem çağı olduğu için doğal olarak alternatif sistemler de inşa edilmeye çalışıldı. Sosyalizm gibi. Derken kuantum fiziği çağı başladı. Katı olanın buharlaşacağı aslında daha önceden anlaşılmıştı. Bu yeni fizik paradigması ile paralel yeni bir çağ inşa edildi: Postmodernizm. Böylece liberal demokrasi ve kapitalizm çağına girildi. Sosyalist cephe bu değişim ve dönüşümün karşısında ne yenilendi ne de başka bir ideoloji yaratabildi. Çökmesi kaçınılmazdı ve nitekim çöktü de.

²²⁷ Gribbin, John, 2012, Çoklu Evrenler, Kuantum Fiziğinin Evrenleri, Çev.: Emin Karabal, Alfa Bilim Yayınları, İstanbul, s.71

Sosyalist teorinin altında bilimden ziyade ters çevrilmiş bir Hegel felsefesi vardı. Bu felsefi sisteme o kadar güveniliyordu ki adeta bilimler üstü bir bilimdi, tarih üstüydü. Ama kapitalist dünya hem görece özgürlükçü Locke, Hume, Hobbes, Rousseau, Smith gibi filozoflara hem de insanı nesne yapan bir bilime dayanıyordu, özellikle de teknoloji aracılığıyla bilimle ilişkiliydi.

Kapitalist dünya salt bir sistem olarak kalamazdı. Kuantum fiziği gibi görelilikler ve yerküredeki farklılıklar söz konusuyken daha fazla yaşama şansı yoktu. Postmodernizm kurtarıcı olarak kullanıldı. Böylece liberal demokrasi ve kapitalizm hem sistem hem de sistem olmayan bir model şeklini aldı. Aşılamamasının nedeni işte tam da budur.

Bu çok muhkem oldukları anlamına mı geliyor?

Bu durum kesinlikle kapitalizmin ve liberal demokrasinin hem makro hem de mikro fizik yasalarıyla ve dolayısıyla bilimle ve bunlara dayanan akılla tutarlı olduğu anlamına gelmez. Bu tıpkı şuna benzer aslında: Her yerde Tanrının adı geçer, mabetleri vardır ama ne Tanrı ne de mabetler hayatımızı özü itibarıyla etkiler. Şehre inebilmiş bir Tanrı görülmüş şey değildir. Ama baktığımızda sanki her yerde var, öyle değil mi? Sadece formel düzeyde, hakikatle ve hayatla bağı kopmuş ritüeller anlamında vardır. İşte bilim de bu şekilde vardır. Formel açıdan var gibi, özellikle de teknolojik uygulamaları bizde bilimsel bir uygarlıkta yaşıyoruz illüzyonu yaratır. Psikolojik bir aldatmacanın ötesine geçemeyen din de böyledir. Çünkü içi boş ibadetler ve semboller de benzer bir illüzyon yaratır.

Machiavelli'nin Prens'e bazı öğütlerini unutmamak gerekir: "Prens/hükümdar; inanmıyorsa da inanıyormuş gibi, dürüst değilse de dürüstmüş gibi, cimriyse de bonkörmüş gibi davranmalı. Bunu başaranlar ayakta kalır, başaramayanlar ise yok olur." İşte, Tanrısız ama Tanrılı gibi, bilime dayanmıyor ama dayanıyor gibi, insanı köle yapıyor ama yapmıyor gibi görünmeyi başardı kapitalist dünya. Sosyalist dünya ise daha en başında kaybetti, çünkü hem "Tanrısızdı" hem fazlasıyla

katıydı hem bilimsel değildi hem de bilimselmiş gibi yapmayı başaramadı.

Düşün ki karşında hem modern hem postmodern, hem hümanist bireyci hem toplumcu hem teist-deist-panteist-ateist, hem liberal hem sosyal-demokrat hem de mala mülke görece sınır koymayan bir dünya var. Sen de ne var? Buna fazla cevap verilemez. Sosyalizm çok erken doğan bir bebeğe benziyor. Yaşamı pek imkân dâhilinde değildi. Özetle: Hem yeryüzünde hem de ahirette cennet vadeder gibi görünmeyi başaran liberal demokrasi ve kapitalizm her yeri işgal etti. İnsanı ve doğasını da bu işgale razı olacak şekilde manipüle edip dönüştürmeyi başardı. Bu işlerin tümünde ise bir çeşit bilim ve ideoloji anlamında felsefe en önemli araçlardan biri işlevini gördü ve görmeye de devam ediyor.

Şu anda mevcut uygarlıkla mücadele etmek gerçekten çok zor. Alternatif olma iddiası ile ortaya çıkacak her deneme yenilmeye mahkûmdur. İşgal edilmiş yerler sadece üretim araçları olsaydı işimiz kolay olurdu. Fakat bütün zihinler işgal edilmiş durumda. Zekâ paramparça olmuş durumda, algılar bile paramparça, aşırı uyarılma ile her şeye duyarsızlaşmış, ümidi, hayalleri olmayan bir yığın yaratıldı. Kelle sayısını-demokrasiyi aşan bir ideoloji inşa edilse bile kimse dönüp bakmayacaktır.

“Beyin yıkamanın etkileri karşısında argüman yoluyla savaşmak güç, hatta belki de tümüyle imkansızdır... Hem insanları heyecanlandırmayan bir argümanın ne anlamı var ki?”²²⁸ Varmış gibi değil, formel olarak değil gerçekten hem ontolojisi hem de epistemolojisi olan bir medeniyeti ikame etmemiz gerekiyor. Bunun için önce düşünüp yazmamız gerekiyor ve sonra da şehre-kente hem de tam da meydana inmemiz gerekiyor. Birer peygamber gibi. Tanrı bile bunu yaptırmadı mı? Bunu yaptırdığına göre bildiği bir şey olmalı. Onun yarattı-

²²⁸ Feyerabend, Paul, 2014, Yönteme Karşı, Çev.: Ertuğrul Başer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.44

ğından ümidi kesmek olmaz. Kervana değil, kazanmaya değil; vermeye, kaybetmeye çağırmalıyız. Bunun için önce biz çağırانların kaybetmesi gerekecek.

1500'lü yıllarda özellikle Galileo Galilei ile başlayan "kontrollü deney ve deneylerin matematiksel yorumlanması" tarihteki en köklü sapmalardan birisi oldu. Doğanın, matematiğin işe koşulması ile açıklanmaya çalışılması girişimi; duyuların ve aklın kusurlarını, eksikliklerini, sınırlılıklarını aşma girişimiydi. Matematik sayesinde muhayyile, kontrol edilebilir bir akli araca dönüşmüştü. İnsan ömrünün sınırlılığı, duygusal ve irrasyonel yönleri, kültürel varlık yönleri, teknolojik sınırlılıklar, evrenin insan için sınırsız olması vb. "olumsuzluklar" matematik ile aşılmaya çalışıldı. Ama olmadı. İşin sadece akıl ve türevleri, bilim ve teknoloji olmadığı; işin terbiye olmayı ve Tanrısal ilkeye sarılmayı gerektirdiği hep gözden kaçırıldı. Kendimizi daha fazla kandırmaktan artık vazgeçmemiz gerekir. Artık yolun sonuna geldik! Ya ilkeye sarılıp kendimizi terbiye edip yolumuza bir başka çağa geçerek devam edeceğiz ya da bu ucu kör olan çağ içinde birikip iyi ihtimalle dönüşmeye devam edeceğiz kötü ihtimalle ise yok olacağız.

Hani bütün hayatın bir üçüncü yol aramak üzereydi ego, ne oldu, artık pes mi ediyorsun? Bir iyi iki kötü yol gösterdin, bu yeterince adaletli ve merhametli değil!

İnsanların birçok yolu vardır, toplulukların ve toplumların da öyle ama insanlığın yolu birdir hayy. İnsanlığın ve bütün varlıkların menzili tevhit üzeredir. Tarih ve hayat bu yolu izler. İyi olan her yol gibi tevhit yolu da zorludur ve insanların çoğu diğer yolları tercih eder. Çoğunluk sayıya tapar, yolların, kapıların bile çok olmasını isterler bu nedenle onların kötü yolları da fazladır. Kim ne isterse onunla olur hem bu dünyada hem de öteki dünyada.

İradelerinizin bir önemi yok mudur?

Vardır, insan hangi çağa demir atıp dönüşeceğine veya yok olacağına karar verebilir. Aynı şekilde menzili tevhit olan yolu da tercih edebilir. Bunlar onun iradesine bırakılmıştır.

Sen bunların haberini insanlara verecek misin?

Ben bir düşünürüm ve sarp yokuşu, yani tevhit menziline göstermekle mükellefim. Herkes gibi ben de Onun adaletine ve merhametine muhtacım. Bu fakir aklım, ahlakım ve bilgimle de olsa evet, haber verenlerden olacağım, insanları sorumluluğu yüklenmeye çağıracağım, her düşünür gibi...

Yola devam et ego!

∞ zanistên civakî²²⁹ ∞

Köklerden kopuşu düşün ego...

“Bencilce yarışan bir insanı” uygarlığın merkezine koymak en yıkıcı sapmalarımızdan biri oldu! “Başlangıçta, 19. yüzyılda kapitalist dünyanın laikleşmesiyle, Tanrının yargısı, ilerleme adına Tarih’in yargısına doğru kaydırıldı. Demokrasi ve Bilim böylesi bir yargının etkin araçları oldu.”²³⁰ Böylece ontolojisi olmayan bir epistemolojik insan inşa edilmeye başlandı. Adeta bütün bilimler köksüz bir insanı ve toplumu inşa etmek için seferber oldu... “Duygularımızın ardında moleküllerin ve bu moleküller arasındaki iletişimin olduğu ortaya çıkınca yepyeni bir bilim dalı doğdu: Nöropsikiyatri. Günümüzde artık anormal davranışların anormal moleküllerden kaynaklandığını biliyoruz. Normal ve anormal olan bütün duygu ve düşüncelerimizin beynimizde meydana gelen biyokimyasal tepkimelerin eseri olduğunun bilincindeyiz. Özetle, duygularımızın ardında, onları ortaya çıkaran moleküller ve bu moleküllerde açığa çıkan bilgiyi kodlayan genlerimiz bulunmaktadır. Bu nedenle ister adını “kişilik” koyalım ister “genler”, so-

²²⁹ Zanistên Civakî: Sosyal Bilimler

²³⁰ Berger, John, 2011, O Ana Adanmış, Hazırlayanlar: Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen, Metis Yayınları, İstanbul, s.74

nuçta bizlerde bireyselliğimizi kazandıran genlerimiz ve onlarda kodlu bilgidir. Bu bilgi hayatımızın en başında, ana rahmine ilk düştüğümüz andan itibaren belirlenmiştir ve nasıl bir insan olacağımızı belirleyen temel etken olacaktır.”²³¹ İşte uygarlığın insana giydirdiği deli gömleğinin resmidir bu. “Seküler kadercilik” diye işte buna derler. Dinde olmayan kaderciliği önce dine eklediler ve yetinmediler, bunu bilgi-bilim düzeyine çıkardılar. İnsanı böylece bir makineye, bozulabilen, tamir edilebilen bir nesneye indirgediler. İnsanı salt biyolojik bir canlı olarak görsek bile ona bu şekilde yaklaşamayız. Çünkü doğaya salt oranlar değil, aynı zamanda olasılıklar da hâkimdir. İnsan bilinçlidir, yani aklı, iradesi ve vicdanı olan bir varlıktır. Diğer taraftan bu tip açık seçik hatalı yaklaşımları eleştirelim derken de pozitivizm adı altında bilimin bütün güvenilirliğini de yerle bir etmemek gerektiğine inanıyorum.

İlkeye uygun olmayan hiçbir bilgi-bilimsel veriye hakikat muamelesi yapılamaz.

Freud’a kulak verelim: Bir eros olduğu kadar bir de ölüm içgüdüğü vardır.²³² Dünya hayatının neşesini de hüznünü de trajedisini de anlamını da tutkusunu da güzelliğini de çirkinliğini de bu iki içgüdüye borçluyuz diyebilirim. Hatta denilebilir ki bu içgüdüler insanın kökleridir. Peki onlardan da saptık mı, saptıysak nasıl saptık? Evet, bu köklerden de saptık. İlk sapma mezar yapılması ile derken mezarlıkların inşasıyla başladı. Derken mezarlıklardan bağımsız, onların dışında evlerin inşa edilmesiyle. Derken bu “iki âlem” arasına mabetlerin inşa edilmesiyle. Sonuç olarak; mezarlık, ev ve mabedin ayrılması ile bu iki içgüdüün tevhide de parçalanmış oldu.

Yeryüzünde mabetlerin inşası kadar yıkıcı olan başka hiçbir insan yapıtı yoktur. Ki bütün semavi dinler hep bu mabetlerle mücadele etmek için yeryüzüne inmiştir. Luther tarihi, Tanrı ile şeytan arasındaki savaş olarak betimler.²³³ Mabetler sürekli

²³¹ Karaçay, Bahri, 2012, Yaşamın Sırrı DNA, TÜBİTAK Yayınları, s.210-211

²³² Fromm, Eric, İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, I. Cilt, Çev.: Şükrü Alpagut, Payel Yayınları, s. 42

²³³ Özlem, Doğan, 2004, Tarih Felsefesi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s. 48

bir biçimde Tanrının değil, şeytanın yeryüzündeki yürüyüşünün izleri oldu. Bütün din ve peygamberleri düşüren, öldüren, hakikat yokmuş gibi yapan ve insanları birbirine kırdıran bu mabetlerdir.

Mabet, ölüm ve eros içgüdülerini sadece dünya merkezli hale getirdi. Hadsiz, salt iştahsal insanı yarattı, bu insan tipinin yeniden inşa ve üretiminin yapıldığı yer haline geldi.

Eros ama özellikle de ölüm içgüdüünün mabetler tarafından kontrolü zayıf bilinçli insanlara ilk bakışta adeta anne karnı güvenini verdi, oysa bu sahte ve aldatıcı bir güvendi. Bunu henüz anlayabilmiş de değiliz. Mabetler bu iki içgüdüyü kontrol etmeye ve onlara istediği şekli vermeye başladı. Ordu-hiyerarşi, bürokrasi, gücün temerküzü-merkezileşmesi, medrese, akademi, üniversiteler ve yaygın eğitim ile birlikte bu kontrol ve biçim verme doruk noktasına ulaştı. Kısacası yerleşik hayata geçiş, şehirleşme, kentleşme ve ulus devlet ile birlikte erosa ve ölüme yabancılaştık.

Bu yabancılaşmayla ne oldu?

Eros pornografik hale geldi, ölüm ise bir ritüele dönüştü. Bizdeki düşün ile cenaze "törenlerinin" kalabalık olması iştahının büyüklüğü; bu pornografi ve ritüelden daha fazla zevk alma isteğinin tezahürlerinden yalnızca birisidir. Bu hadsiz iştahtan dolayıdır ki; ne erosun tevhide en yakın noktası olan sevişme insana haz veriyor ne de ruh ve beden tevhide parçalanmasının en çok hissedilmesi gereken ölümler acı veriyor. Hayatın kökleri olan erosa ve ölüme duyarsızlaştık ve yaşayan ölümlere dönüştük. Yaşadığımızı hissetmek, manipüle ettiğimiz eros ve ölüm köklerimizin yarattığı boşluğu doldurmak için de bir uyuşturucuya sarılır gibi daha fazla sekse ve mala-mülke sarılıyoruz.

SÖZLER: Uygarlık, ölümcül bir nicel niteliğe hapsolmuştur.

Uygarlık genel anlamda köklerden kopuşu ifade eder. İnsan ve toplumun hem kendi doğasından hem de kendisi dışındaki doğadan kopuşudur. Bu kopuşu hem maruz kaldıklarına hem

tercih ettiklerine hem inançlarına hem umutlarına hem de düşüncelerine borçludur. Başka bir şey de yapamazdı zaten. Çünkü tarih üstü bir ilkeye sarılması gerektiğini görecektik henüz kendisini terbiye etmemiştir. Bugün de en somutcanlı yaşantılarından-tecrübelerinden bile ders çıkaramayacak derecede haddini bilmeyen bir varlık olmaya devam ediyor.

Nereye dönmelisiniz?

Frankfurt Okulu'na göre: Eleştirel teoriler epistemolojik olarak temel bakımlardan doğa bilimlerinden farklıdır. Doğa bilimlerinde teoriler 'nesneleştiricidir;' eleştirel teoriler ise 'dönüştür' (reflective).²³⁴ "Kapitalist ve sosyalist ideolojilere-düşüncelere" göre doğa bilimlerindeki teoriler nesneleştiricidir. Oysa determinist Newtoncu paradigmanın Kuantum deneyleri ile aşıldığını artık hepimiz biliyoruz. O halde; doğanın nesneleştirici olmadığı kanıtlandığına göre doğaya dönebiliriz.

Sosyalizm ve kapitalizm ağırlıklı olarak kapalı sistemlerdir ve her kapalı sistem yine doğası gereği insanı nesneleştirir. Çünkü insan hem biyolojik olarak hem de bilinç varlığı olarak görece bir sistemdir. Yani hem açık hem de kapalı bir sistemdir. O halde sosyalizmin, kapitalizmin veya Newton fiziğinin karşısına başka bir nesneleştirici şey-alternatif koymak anlamsızdır. Çünkü birkaç kişinin aklına dayanarak inşa edilen ideoloji mi daha güvenilir yoksa kâinatın yasalarına uygun bir sistem mi daha güvenilir desek elbette ki cevabımız ikincisi olacaktır.

İtalya'daki Bologna Üniversitesi ile başlayan, Paris ve Oxford Üniversiteleriyle devam eden süreç kilise ve bilimi "evcilleştirmiş" benziyor. Yani her türlü güç temerküzüne karşı olan Tanrı ile bilim, üniversiteler aracılığıyla adeta bu özelliklerinden arındırılmışlardır. Böylece insanın ve doğanın uğradığı zulümler karşısında hiçbir şey söylemeyen Tanrı ve bilim

²³⁴ Gauss, Raymond, 2002, Eleştirel Teori, Habermas ve Frankfurt Okulu, Çev.: Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 10

inşa edildi. İnşa edilmekle de kalınmadı, bu inşayı yaşam alanına taşıyacak insan gücü de bu kurumlarda yetiştii. “Skolas-tik Çağın” bittiğini düşünenler bana göre yanılıyorlar. Çünkü zulme bir sözü olmayan mabetler ve bilim hala yaşamaya ve inşa edilmeye devam ediyorlar. Üniversite ve mabetlerin bu kötü iş birliğı yıkılmadıkça insan ve doğa zulme uğramaya devam edecek. Tarihin bu yıkıcı sapmasına cevap verebilen hiçbir uygarlık ve medeniyet teşebbüsü ne yazık ki yoktur. Her düşünür gibi benim de amacım bu çirkin iş birliğine son vermek ve insanı özneleştiren bir teklif sunmaktır.

SÖZLER: “Modern bilimin kuruluşu; hayat içerisindeki bir akışı gözlemlemeyi ilke olmaktan çıkarmıştır.” Heidegger

İki yıla yakındır mağarandasın ego. Şu anda ne görüyorsun?

Bakıyorum da sen de saymayı sevdin hayy.

Sen ve şu komedi sevdan... Güzel saymak meşrudur ego, zaten adalet başka türlü sağlanamaz. Söyle, ne görüyorsun?

Hiçbir gezegen, bitki ve hayvan hareket etmeden duramıyor. Durma potansiyeli de hareket potansiyeli de en yüksek olan varlık öyle sanıyorum ki insandır. İnsan durmadan düşüne-mez; ibadetlerin çoğu durmakla, kendine sınırlar çizmekle ve o sınırları aşmamakla ilgilidir. Tevhitten koptuk ve durma-makla, duramamakla lanetlenmiş gibiyiz. Bakıyorum da hiç-bir toplum, insan ve devlet “ilerlemeden” duramıyor. Para te-orileri bile azgınlaşmış, içine şeytan girmişçesine sürekli hare-ket eden bir “insan türü” üzerine inşa edilmiş. Bir durum tes-piti için de olsa en azından içimizden birilerinin durmaya ça-lışması gerekir. Ben bunu yapmaya çalışıyorum ama amacıma ulaştığımı henüz söyleyemem. Tabi şunu söyleyebilirim: Be-nim şimdiye kadarki yolculuğum hayatımın tümünden daha değerli. Haddi aşmak değil niyetim ama insan artık duramı-yorsa o nasıl bir insandır! Eski halim neredeyse hiç durama-yan, durması gerektiğini bilmeyen bir haldi. Zaman geçtikçe daha çok insan olduğumu hissediyorum.

FRAGMANLAR: Unutkanlık sahibim olacak ve beni sadece ölüm
sevecek.²³⁵

∞ dîroka siyasi²³⁶ ∞

Burjuva devleti kendisini nasıl koruyor?

Burjuva devleti; eğitim ve din formasyonundan geçirmediği, vatandaşlaştırmadığı, insanı omurgasızlaştıran herhangi bir ideolojiyi giydirmedeği insanları zorunlu askerliğe çağırılmaz ve hatta memur da yapmaz. Elbette bu durumlardan sapan insanlar da vardır.

Bu kendi içinde tutarlı değil mi?

Elbette tutarlı, neticede devlet, burjuvaları ve onların egemenlerini koruyan ordusunun ve polisinin karşısına, ezilenleri temsil edecek silahlı ve-veya silahsız bir gücü kendi eliyle yaratmak istemez. İnsanlar şunu bilsinler: Eğer bir ülkede askerlik zorunluysa, ezilenler ideolojik uyutmadan kaçınmıyorlar demektir. Bunun aksi hali düşünülemez. Batı dışındaki ülkelerde insanın-halkların değerlerini koruyacak silahlı ya da silahsız hiçbir güç yoktur.

Bu durum tarih boyunca da hep böyle mi oldu?

Form ve içerik çeşitlendiyse de yöneten ve yönetilen ilişkisi ne yazık ki hep böyle oldu.

Geçmişe bakışın nasıl ego?

Geçmiş, eğer bugünü ve geleceği zehirliyorsa paranteze alınıp sıfırla çarpılmalıdır. Bunu yapmazsak, hiçbir zaman bize ait bir şimdimiz ve geleceğimiz olmaz. Varlığa ve var oluşa düşman olan her şey bizim belleğimize-hayatımıza zarar verir, artık bunun anlaşılması gerekir.

²³⁵ Bergman, Ingmar, 1961, Sasom i en Spegel

²³⁶ Dîroka Siyasi: Siyasi Tarih

Modern ve-veya postmodern insan belleksiz hale geldi. Dikkat ediyorum da literatürü olmayan hiçbir şey üretmiyorlar. Sanki her türlü akıl, atalarının ruhundan beslenmek zorundaymış gibi yaşıyorlar. “Olması gereken” kategorisini, alternatif ya da ütöpik medeniyetleri düşünemediklerinden geçmiş zamanın ruhuna akılları hapsolmuş durumda.

Hapishaneden kurtuluş nasıl mümkün olabilir?

Bu durumdan kurtuluş, bazı “sapmış zekâların” varlığına bağlı. Bu da ancak ve ancak mazlumlardan çıkar.

Neden?

Çünkü gerek bilinçleri gerekse de bilinçaltıları acılarla doludur ve diğer taraftan muktedirler tarafından sürekli atalarıyla bağlar kurmaları engellenmiş olduğundan bir ata tapıcılıktan da uzaktırlar. Mazlumlar, acılarını ortadan kaldırmaya yönelik büyük bir arzu ile doludurlar. Acıları ve ıstırapları ne kadar kadim zamanlara dek ulaşıyorsa o kadar kadim-köklü-de-rinlikli devrimler yapma potansiyelleri de artar. Yeni hayat formlarına ulaşmayı ve köklere dönüşü onlara borçlu olacağımızı düşünüyorum. Zaman artık onların zamanıdır, Son Medeniyet onların iniltilerinin rehberliğinde ikame edilecek.

*FRAGMANLAR: Benjamente Enstitüsü Uşaklık Okulu: Kurallar her şeyi çoktan düşünmüştür.*²³⁷

Tarih inşasından devlet inşasına, psikoloji inşasından sosyoloji inşasına, ekonomi-politik inşalardan metafizik inşalarına kadar artık insanın hurafelere dayanması sonlandırılmalıdır. Bir hurafe hakikatten pay almıyorsa, Ona doğru yüzümüzü döndürmüyorsa, insanı ilkeye yönlendirmiyorsa, özne yapmıyorsa yıkıcıdır. İrk, ata-lider, bayrak, tarih, vatan-toprak, ideoloji ve mezhepler hakikatten pay almayan hurafelerle kurulup yüceltildiler. Artık bu yıkıcı alışkanlıklardan kurtulmak zorundayız.

Buna bir başlangıç noktası düşünebilir misin ego?

²³⁷ Quay, Stephen and Timothy, 1996, İnstitute Benjamente or This Dream People Call Human Life

Natüralizmden animizme geçiş ırkçılığın köklerini atmışa benziyor. Diğer taraftan anaerkil yapıdan ataerkil yapıya geçişin ise her türlü gücün temerküzüne ve dikey hiyerarşiler kurulmasına yol açtığı söylenebilir. Bunların devamında bütün dünyada dinin sağ kesimlerin-muhafazakârların tekeline girmesi en yıkıcı sapmalardan biri olmuşa benziyor.

Sağ siyaset hem dinci hem de ırkçıdır. Ne yaman çelişki öyle değil mi? Diğer taraftan sol siyaset ise emeği ve laikliği temsil eder.

Muhammed Peygamberimizin bir emekçinin nasırlı ellerini tutup öptüğü ve “İşte, cehennem ateşi bu ele dokunmayacaktır.” dediği söylenir. Aynı Peygamber veda hutbesinde “Arap’ın Arap olmayana üstünlüğü yoktur.” demişti. Fakat tevhit parçalandığında zorunlu olarak her şey parçalanır. Hatta dini olan ve olmayan iyi, güzel, doğru ne varsa paramparça olur ve her şey egemenlerin oyunağı haline gelir.

Bilgi bilimin -ki buna din de dâhildir- kurumsal düzeyde egemenlerin kontrolüne geçmesi Batı uygarlığı özelinde Bologna Üniversitesi’nin kurulması (1088) ile başlatılabilir. Doğuda, daha doğrusu İslam kültüründe ise Selçuklular döneminde Nizamiye medreseleri (1064) ile başlatılabilir... Nizamiye medreseleri kurulmaya başlandığında Kâtip Çelebi; “Buhara âlimleri bu haberi duyar duymaz ilmin gıyabında cenaze namazı kıldılar.” der.²³⁸ İbrahim Maraş’ın da belirttiği gibi; âlimler maaşlı memurlara dönüşmüş, el verme şeklindeki kabul edilmenin yerini bürokratik ilişkiler ağı ve maddi çıkarlar almış, devlet hegemonyası başlamıştır. Bu gelenek Osmanlılar döneminde de devam ettirilmiştir. Yani “İyakat ve aklın özgürlüğü” İslami coğrafyada hiçbir zaman kurumsallaşmamıştır.

Onlar en iyi zekâlarını bile yeni ele geçirilmiş toprakları idare etmek için yetiştirmişler, yani dünyalıklara sahip olmayı tercih etmişlerdir. Bugün de durum değişmemiştir, en iyi zekâları en çok para kazandıran meslekleri tercih ediyorlar.

²³⁸ Maraş, İbrahim, 2014, Osmanlı’dan Günümüze Türk Düşüncesi, Youtube

Sağcısı-solcusu, muhafazakârı-seküleri hepsi aynı yolun yolcuları. Batı cephesinde çok şey değişti ama Doğuda değişen hiçbir şey yok. Dünyaya ölçüsüzce dalmaya devam...

Bologna Üniversitesinde üretilen bilgi, akla, mantığa, bilgi-bilime uygun üretiliyor ve egemenin kontrolüne veriliyordu. İslam coğrafyasında ise akıl, mantık, bilgi-bilim yokmuş gibi hareket edilmesi bir zorunluluktur. Çünkü her türlü bilginin meşruiyet kaynağı padişahın kılıcıydı. Böyle bir yerde zaten akla ve liyakate gerek yoktur. Boyun eğme dışında bir ölçüt olmadı bu coğrafyada. Boyun eğ müderris ol, boyun eğ Şam'da makamı kap... Bu çirkin yarı bu coğrafyada hala devam ediyor. Yukarıdan aşağıya kadar bütün insanların mülkle çarpık ilişkisi bu coğrafyada körlüğü kurumsallaştırdı. Helak olduklarının farkında bile değiller, çünkü yaşayan birer ölüdür hepsi.

Bologna'nın amacı bilgi üretmekti, medreselerin amacı ise padişahın mülkü olarak gördüğü coğrafyalara memur yetiştirmekti. İslami coğrafyadaki halkların durumu, dünyaya tapıldığında insanın ne kadar çirkinleşebileceğinin resmidir. Yaşayan akıllar için buradan çıkarılacak dersler vardır. Padişahlar kendileri dışında hiçbir gücün temerküz etmesine izin vermediler. Siyasi, ekonomik, dini, felsefi, bilimsel vb. alanlarda kendileri dışında bir birikim ve kurumsallaşmaya izin vermediler. Bu nedenle de omurgasız topluluklar yığını olma hali genel geçer yaşam formu-şekli haline geldi.

İbrahim Maraş'a kulak verelim: "Osmanlı döneminde İstanbul'daki âlimler o derece muktedirleştiler ki, Şam'dan gelen âlimlerden ders almaya bilgi almaya bile gitmemişlerdir." Oysa ilim Çin'de de olsa gidip onu öğrenmeli diyen bir "gele-neğimiz var." Olmayan bir şeye gelenek denilmesi de geçmişini aklın konusu kılamamışların bir hastalığı olsa gerek. Bugün Ankara'da muktedir olanlar da onlardan güç alan bütün üniversiteler de aynı körlüğün içindeler. Halkın verdiği vergilerle okuyan, yıllarca birçok dil öğrenen insanlar bile hemen yüksek bir bürokratik makama atlayıveriyorlar. Güce tapmak işte böyle düşürür insanı ve toplulukları. Hepsi ırkçılıkta,

mezhepçilikte, devlet tapıcılığında yarışırılar, bilimde, felsefede, sanatta “yarışan” kaç kişi görürüz bu topraklarda!

Kürt medrese geleneği de herhangi bir alanda menzil alamadı mı?

Kürtler ne zaman ve ne şekilde Sünniliği kabul ettiler tam olarak bilmiyorum ama etkileri çok yıkıcı olmuşa benziyor. Bunu birçok boyutuyla ele almak mümkün olsa da bütün insanlık tarihi açısından önemli olan kısımlarını konuşmak daha doğru olacaktır...

Kürtçe Hint-Avrupa dil ailesinden olduğundan Kürtler, Pers-İran halkına daha yakındır. Sünnilik, Kürtleri hem esas-otokton köklerinden koparmıştır hem de Sünni dünyada özellikle de Araplar ve Türkler içinde azınlık konumuna sokmuştur. Her şeyin kelle sayısına bağlı olduğu bir coğrafyada bundan daha ölümcül bir şey olamazdı.

Türkler ve Araplar şunu iyi biliyorlardı: İran kültür-uygarlığına karşı ancak ve ancak Kürtler dayanıklı bir kalkan olabilirler. Çünkü Kürtler, İran halklarıyla ortak köklere, geçmişe ve coğrafyaya sahipti. Diğer taraftan Kürtlerin otokton topluluklar olmaları ve eril-dişil dil konuşmaları onları eşsiz kılıyordu. Kürt bilinci dışında Sünni bloğu, Pers-Şii karşısında koruyabilecek başka bir güç yoktu. Kürtler, Şii dünyaya karşı Sünni dünyayı özellikle Kürt medrese geleneği ile doktriner olarak sürekli canlı ve güçlü kıldı.

Kürtlerin çoğunun Sünni olması diğer Sünnilerle iş birliğine girmelerine neden oldu ve bunun sonucunda hem büyük topraklar ele geçirildi hem de gayrimüslimler bulundukları yerlerden sürüldü. Kürtlerin desteği olmasaydı ne Ermeniler ne Süryaniler ne Ezidiler ne de Rumlar yerlerinden koparılıp sürülebilirdi.

Kürtler Şiiliğin yayılmasını engelledikleri gibi göçebe bir topluluk olan Türklerin Batı ile savaşmasına da yardımcı olmuşlardır. Oysa Batıyla göçebe olmayan otokton Persler üzerinden girişilecek bir mücadele bütün Müslümanlar ve gayrimüslimler için daha iyi olabilirdi.

Kürtlerin iki büyük günahı vardır ve bu iki günah bütün yaşadıklarının da nedenidir. Birincisi Sünniliği din zannettiler ve bir dine inanır gibi Sünniliğe inandılar. Oysa din sandıkları şey, onları egemenlikleri altında tutmak isteyenlerin milliyetçi siyasal araçlarıydı. İkincisi ise Türk ve Arap egemenlerini Sünnilik üzerinden din kardeşleri sandılar. Gayrimüslimlere karşı “Müslüman kardeşleriyle” iş birliği yapıp otokton halkları yerlerinden sürdüler. Çoğunluklardan olmak her zaman yanlıştır ve Kürtler bunu en yıkıcı şekilde yaşamış ve yaşamaya da devam eden milletlerdendir.

Peki Kürtler Şii olsalardı ne olurdu?

Muhtemelen “yerleşik olan, şehir kurabilmiş ve milli din yazabilmiş” bir millet olan İran halklarıyla daha iyi bir İslami dünya kurabilirlerdi. Çünkü Sünnilik bu denli baskın bir güce, çoğunluğa erişmeyecek, güç görece daha ölçülü-normal dağılacaktı ve Müslümanlar arasındaki ihtilaflar daha akılcı çözümlenebilecekti. Böylece İslami coğrafyalarda devlet akılcı kurumsal akıl daha çok gelişebilirdi.

Şii olsalardı Türklere fetihler ve-veya işgaller konusunda hem doktrin hem de saha desteği verilmeyeceği için, Türklerin yayılması da bu kadar ilerlemeyecekti. Böylece İslam bir işgal aracı olmayacak ve Batının nefretinin konusu da olmayacaktı.

Diğer taraftan Şii doktrin de Batı ile karşılaşabilecekti. Şii dünya, Sünni dünyanın büyük nüfusu ile mücadele ede ede adeta körleşti ve gittikçe de ne yazık ki bir Fars ırkçılığına dönüştü. Batı ile karşılaşamamasının nedeni bu büyük, hantal ve dünyaya dalmaktan başka bir şey düşünmeyen Sünni kafesti. Oysa Şiilik üzerinden Batı ile karşılaşma daha üst sentezlerin ortaya çıkmasını sağlayabilirdi.

Osmanlının Batı ile ilişkisinden ancak İslam fobisi, İttihat ve terakkiye dayanan Türkiye Cumhuriyeti çıkabildi, ki başka şeylerin çıkması da mucize olurdu. Batı ile Arap dünyasının karşılaşması ile de diktatör aileler, sülaleler-aşiretler çıktı. İslam'ı en azından görece “karada menzil alabilmiş” halkların karşılaşması ve dünyaya yayması tarihin yönünü çok daha

farklı yerlere götürebilirdi. O halklar da Kürtler ve Persler olabilirdi.

Peki, Kürtler ne Sünnilik ne Şiilik, tevhit deselerdi ne olurdu?

Muhtemelen yok olurlardı. Çünkü tevhidin ağırlığını, sorumluluğunu taşıyacak güçte değillerdi ve zaten bu güçte olan hiçbir millet de yoktur. Tevhit deselerdi ilk önce kendilerine Müslüman diyen topluluklar onları yok ederdi.

Güçten ne kastediyorsun?

Sadece siyasi, askeri ve ekonomik gücü değil, ekseriyetle akıl gücünü kastediyorum. Doğuda hiçbir şey aklın konusu kılınmamıştır, böyle bir yerde tevhit inşa edilemez. Müslümanların çoğu dünyaya daldıkları için sadece ve sadece savaşabilirler.

Kürtlerde tevhit arayışları neden başarısız oldu?

Said Nursi ve Salih Mirzabeyoğlu gibi Kürt düşünürler Sünni doktrine bağlı kalarak bir “İslam Medeniyeti” düşünmeye çalıştırlarsa da başarılı olamadılar. Türkler Said Nursi’yi sürgüne mahkûm etti ve mezarının yerinin bile belli olmasına izin vermedi. Salih Mirzabeyoğlu’nu ise yaklaşık 15 yıl hapse mahkûm etti. Bugün sadece Müslümanları değil bütün insanları laik bir “demokratik modernite” doktrini altında birleştirmeye çalışan Abdullah Öcalan da Kürt’tür. Bu doktrin ile erkek egemen, hiyerarşik, merkeziyetçi her türlü siyasal yapının değişmesini amaçladı. Sisteminde her yerde kadın eş başkanlar, bütün hayat-kimlik tercihlerine saygı ve her kesin kendi kendisini yönetmesi vardır. Ama dikkat edilirse o da şeytanlaştırıldı.

Bu coğrafyada tevhit fikri ister din üzerinden ister laik doktrinler üzerinden ifade edilsin, egemenlerce her zaman şeytanlaştırılır, illegalleştirilir ve yok edilmeye çalışılır. Böyle bir coğrafyada tevhidin ikame edilmesi pek mümkün görünmüyor. Şimdilik!

Tevhitten vaz mı geçmeliler?

Nasıl ki Sünniliği ve-veya Şiiliği tercih etmedilerse tevhitte vazgeçmeyi ya da ona sarılmayı da tercih edemezler. Yeryüzünde hiçbir halkın henüz bir şeyleri tercih edecek melekeleri yoktur. Tercih sadece ve sadece sayıları yüzlerle ifade edilebilecek şahsiyetlerin yapabileceği bir şeydir.

SÖZLER: Kürtler, Tevhide mahkûm milletlerdendir, derdi olan her millet gibi.

Cehennem nasıl başladı ego?

1648 Vestfalya Antlaşması ile ulusçu ırkçılığı başlatabiliriz. Ulusçuluk; Roma Katolik Kilisesi'nin gücünü parçalamak için kullanılmış bir "seküler araç" olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda Batılı toplumların mezhep savaşlarını sonlandırmak için kullandıkları bir araç olarak da görülebilir. İnsanları imparatorluk, din, mezhep üzerinden yönetememenin bir sonucu olarak ulusa dayalı bir üst kimlik inşa edilmiştir. 1789 Fransız ihtilali ile birlikte ulusçuluk daha da kurumsallaşmaya başladı ve 1815 Viyana Kongresi ile birlikte ilk defa bir devletin kurucu ögesinin etnisite olduğu kabul edildi.

Ulusun/ırkın kelle sayısı, öldürme potansiyeli, ateş gücü; bütün beşerî güçlerin belli noktalarda toplanmasının hem aracı hem de meşruluk ölçütü haline geldi. Ulus-ırk ile coğrafyaların-toprakların özdeşleştirilmesi ile birlikte insanlık kendi kendisini savaşa mahkûm etti. Mitlerle ve ideolojilerle uluslar, coğrafyalar yüceltildi ve insanlar akıl tutulması yaşadılar. Tarihin en büyük katliamları, ırk üzerinden yaşanan dünyaya tapma yarışlarında yaşandı.

SÖZLER: Kozmos ve polisin tevhidi bir tercih değil bir zorunluluktur!

∞ aboriya²³⁹ ∞

Ekonomide başka hangi köklerden, sapmalardan ve krizlerden söz edebilirsiniz?

Daha önce de söylediğim gibi köklerden insanları sapıran ve krizlere hapseden bütün şeylerin temelinde dünyaya tapma vardır. Bu tapmanın en soyut ve somut düzeyde zirvesi ise paranın icadıyla başlatılabilir. Bu anlamda paranın icadı tarihin en büyük sapmalarından birisidir. Belki de en büyük sapmadır, çünkü para, Sünnetullah'ı olmayan bir Tanrıdır. Yani Tanrının kendisini Sünnetullah'ı ile sınırladığı yerde, para kendisini her şekilde girebilecek sınırsız bir varlık olarak sunar.

Böyle bir parayı yaratan hastalık nasıl başladı?

Klan üyelerinden biri, etin bir bölümünü gizlice mağaranın köşesine sakladı, işte hastalık bu şekilde başladı... HIRSIZLIKLA!

Para meşru bir varlık mı?

Sünnetullah'a uygun olmayan, ölçüsüz hiçbir şey meşru olamaz. Şu anda sadece kavram düzeyinde meşru olabilir. Fakat paranın değere tutunmasından tut dağılım-dolaşım teorilerine-pratiklerine varana kadar her alanda hastalık gibi hareket ettiğini söyleyebilirim.

"Kavram düzeyinde para meşrudur" sözünü düşündün mü?

Evet düşündüm ama bana birkaç yıl daha ver hayy. Çünkü ilkeyi ve bir tarih felsefesini düşünmeden bu konuda bir şey söylemek istemiyorum.

Neden, para üzerine düşünmek çok mu zor?

Para sadece para değildir. Boşuna bunca insanın putu olmadı, onun Sünnetullah'a uygun olan ve uygun olmayan dinamikleri var. Onun fizik ve metafizik boyutları var. Onca filozofun para üzerinde pek durmamış olmaları bir tesadüf değildir. Düşünmediğinde dünyanın en kolay şeyi gibi görünür ama

²³⁹ Aboriya: Ekonomi

düşündükçe dünyanın en sofistike varlıklarından biri olduğunu görürsün. Para üzerine düşünmek, bir düşünce ustası olmayı da aşar. İzin ver o Tanrısal ilke ve tarih felsefesi ile buluşayım. Belki onları kuşandığım zaman, parayla da hesaplaşabilir bir derinliğe ulaşırım.

Seni anlıyorum ego... O halde sermaye birikimini düşünmeye devam et.

Bu işler mağaranın bir köşesine gömülen etle başladı, toprağa yerleşmeyle ve toprağın kişisel mülk-bahçe yapılmasıyla da devam etti. "İlk sermaye birikimi; feodal lordların ve kilise yetkililerinin o zamanlar başlıca üretim aracı olan toprağı kendilerine maletmeleriyle başladı."²⁴⁰ Böylece Firavunluğun temelleri atılmaya başlandı. Kişiler düzeyinde m² ile başlayan dünyaya tapma hastalığı; aşiret reisi, bey, prens, kral, imparator düzeylerinde km²lere tapmayla devam etti. Bu hastalık zaman insanların her türlü maddi-manevi varlığını ele geçirdi.

SÖZLER: Allah'ın sesi ile yoksulun sesini ayıranlar ne zalimdirler!

Aklın en gelişmiş hali olması gereken şehirler bu hastalık karşısında ne yaptı?

Şehirler dayanamadılar, çöktüler ve zamanla kentlere dönüştüler. Çünkü insanı insan yapan değer kökler kurutuldu. Kentler dünyaya tapmanın doruk noktaları oldu.

Kentleşme, modernleşmenin en büyük tuzağıdır... İnsanlar tarımdan, üretimden, birincil ilişkilerden, geniş aileden, değerlerden, mekanik dayanışmadan ve doğadan koparıldılar. Yersiz-yurtsuz, kimsesiz, güçsüz, yoksul ve paramparça oldular. Kiralara, kredilere, AVM'lere ve ücrete-maaşa hapsedildiler. Her türlü şeklin verilebileceği bir ham kitleye çevrildiler.

Kentleşme orta sınıf tuzağının laboratuvarı oldu; bütün insanlar birer denek canlıya dönüştürülüp her türlü manipülasyonun nesnesi haline getirildiler. Fakat egemenler şunu unutmasınlar: İnsan düştüğü yerden, yani kentten ayağa kalkacak.

²⁴⁰ Jalée, Pierre, 1995, Kapitalizm Nasıl İşler, Çev.: Süreyya Ersoy, Belge Yayınları, İstanbul, s. 15

Kentlerde yoğunlaşan mazlumlar, üzerlerindeki manipülasyonları tersine çevirip şehirleri ikame edecekler.

Sen, o adalet üzere olan şehri mi düşüneceksin?

Adaletin her yerde ikame edilmesi herkesin sorumluluğudur, en başta da düşünürlerin. Bunun için uzun uzun düşünmem gerekiyor. Karşımda sadece maddi bir dünya yok; mitos, sofosu ve ritosuyla inşa edilmiş şeytani bir mabet var... Marks'a kulak verelim: Meta etiket fiyatıyla pazara girer. Maddi niteliği ve bireyselliği satın alma dürtüsü yaratsa da değerinin toplumsal açıdan değerlendirilmesi bakımından bunun zerre kadar önemi yoktur. Meta bir soyutlama halini almıştır. Üreticilerinin elinden bir kez kurtulup gerçek tikelliğinden azade kılındığında, insanların denetimindeki bir ürün olmaktan çıkar. O artık "hayaletvari bir nesnellik" edinmiştir ve kendi yaşamını devam ettirir. Bir meta ilk bakışta, çok önemsiz ve kendi içinde anlaşılır bir şey gibi görünür. Oysa metanın analizi, aslında onun metafizik incelikler ve teolojik süslerle dolu pek garip bir şey olduğunu göstermiştir.²⁴¹ Bütün peygamberler ve neredeyse bütün filozoflar bu "garip şey" ile hesaplaşmaya çalıştılar. Benim yolum da onların yoludur.

İnsanı dünyaya taptıran kültürün yerleşik hale gelmesine neler hizmet etti?

Bu konuda çok şey söylenebilir ama "yerleşik" hale gelmesi üzerinden tarihe bakarsam şunu söyleyebilirim: İki kutuplu bir dünya düzenine insanın hapsolması bu tapma faaliyetine yerleşiklik kazandırdı. Kapitalizm karşısına konulan sosyalizm ile dünyaya bir "ya ya da" aklı-deli gömleği giydirildi. Bu tarihteki en yıkıcı sapmalardan birisi olmuştur. Kapitalizmin bir son olarak algılanmasından tut, dünya halklarının sağ-sol olarak ayrılması, muhafazakârlığın ve milliyetçiliğin sağda temerküz etmesi, ulus devlet yapısının güçlenmesi ve bütün bunların yarattığı zulümler bu deli gömleğinin eserleridir. Dünyaya farklı şekillerde taptıran ideolojiler çağına bir de diyalektik akıl eklenince savaşın sürekliliği garanti altına

²⁴¹ Buck-Morss, Susan, 2010, Görmenin Diyalektiği, Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi, Çev.: Ferit Burak Aydar, Metis Yayınları, İstanbul, s. 204

alındı ve hatta savaş meşru-olağan hale getirildi. Çünkü bu iki dünyaya tapma şeklinin sonucunda bir sentez aşamaya ulaşılacaktı ve bu aşama eskisinden daha iyi olacaktı. Yani iki çeşit dünyaya tapmanın sonucunda, dünyaya tapmama çıkması beklendi. Bu, iki olumlu öncülü olan önermeden olumsuz sonuç önermesi çıkmasını ya da iki olumsuz öncülü olan önermeden sonuç çıkmasını beklemeye benzer. Burada diyalektik mantıktan-akıldan klasik mantığa geçtiğimin farkındayım. Ama diyalektik akılla düşünmeye devam etsek de durum değişmez hatta daha kötü olur. Çünkü dünyaya tapmakta yarışan iki “farklı” ideolojiyi, birbirinin tezi ve antitezi olarak görürsek bunun sentezinden dünyaya “daha çok tapan” bir ideolojik sonuç çıkar. Aslında ortada birbirinin tezi ve antitezi olma durumu yok. Oysa Hegel’e göre tarihin aksiyonu özgürlük üzerineydi. Dünyaya daha çok tapmanın nesi özgürlük ki? Tarihin yürütücü gücü dünyaya daha çok tapmamız değildir, daha çok özgürleşme isteğimizdir. İnşa edilen bu iki kutuplu dünya, doğası gereği insanları hem makro-küresel düzeyde hem de mikro-yerel düzeyde paramparça yapıp birbirinin kurdu haline getirdi.

Üst sınıf bolluk içindedir, orta sınıf bu bollukla sabit bir tabl-dot arasındadır. İşçiler tabldota mahkûmdur, köylüler ise kıtlıkla her an baş başa kalabilecekleri için Tanrıyla aralarını iyi tutmaya bakarlar. Bu anlamda köylüler üst sınıfın egemenlik alanından daha özerk bir yerdedir. Bu “saf ve temiz cevhere” metafiziği olmayan bir ekonomi-politikle yaklaşmak sol siyasetin ve ekonominin körlüğüdür. İşçiler de keza bu köylü sınıfın kentlerdeki çocuklarıdır ve metafizik bağları güçlüdür. Bu anlamda aslında din değil tam aksine dini görmezden gelmek bir “afyon”²⁴² görevi görmüşse benziyor. Sol ideoloji me-

²⁴² Dinin afyon olmasına iki şekilde yaklaşılabılır. Birincisi, büyük kitleleri, egemenlerin kulu-kölesi yapmak için kullanılan bir iktidar aracı olarak; ikincisi ise her türlü acıya, boşluğa, korkuya ve çelişkiye karşı umut, dayanma ve avunma kaynağı olarak. Marks ikinci şekli sahiplenir. Buna rağmen Marksçılar ne yazık ki daha çok birinci şekli öne çıkarmış ve dine mesafeli durmayı tercih etmişlerdir. Ben ise dinin bu iki şekilde de karşımıza çıktığını ve ikisiyle de hesaplaşmanın

tafizik ruhu paranteze aldığı için aklen kendi kendisini afyonlamıştır. Görünürde de olsa metafiziği varmış gibi görünen sağ ideolojiye bütün insanları adeta mahkûm etmiştir.

Piyasa ekonomisi birey, komünizm toplum merkezlidir. Piyasa ekonomisi, dini ritüellere indirgeyerek formel düzeyde dinle anlaşma yapmıştır ancak komünizm bunu başaramamışa benziyor. Daha doğrusu bunu yapmak istemedi, ki etik açıdan daha doğru olanı yaptı. Ancak dünya ahlaklı olanların ayakta kalabildiği bir yer değil henüz.

Dünyanın daha adaletli bir yer olması için insanlar neler yapıyorlar ego?

Şu anda herkes sanki “kapitalizmin eceliyle ölmesini” bekliyor. Kendisini tarihin sonu olarak gören bir sistem karşısında bu kaderci anlayışın yıkılması en büyük devrim olacaktır. Bunu mazlumlara yapacaktır.

Stéphane Hessel ile Edgar Morin hepimizi, solu, geleneksel olarak beslemiş dört temel kaynağa yaslanan bir “yeniden doğuş” hareketine tez zamanda katılmaya çağırıyor: Bireylerin özgürlüğüne odaklanan liberteryanizme, toplumun iyileştirilmesine odaklanan sosyalizme, toplumun ortaklaşmaya dayanan kardeşliğine odaklanan komünizme ve bir de “toprak anamızla ilişkimizi ve karşılıklı bağımlılığımızı sağlayan ve güneşimizde bütün canlı enerjilerin kaynağını bulan ekolojik kaynağa.”²⁴³ İşte bu vaziyet, kapitalizmin daha da güçlenmesine neden oluyor. Liberteryanizm, sosyalizm, komünizm ve ekolojik kaynak. Bunları kapitalizmle boy ölçüşebilecek düzeyde teorize eden, sistemleştiren kaç filozof var? Ben hiç görmedim, bu belki benim cahilliğimdir. Bu sayılan kavramlar üstünden inşa edildiğine inanılan devletlerin tek tek çözülüp kapitalistleşmesinin nedeni ne o zaman? Ben dünyadaki bütün sol hareketleri büyük bir zekâ ve beden uyusukluğu

hayati önemde olduğunu düşünüyorum. Aksi halde dinin bu iki şekli aşan yönelimin de olduğunu gözden kaçırmış oluruz.

²⁴³ Hessel, Stéphane., Morin, Edgar, 2012, Umut Yolu, Çev.: İsmail Yerguz, Say Yayınları, İstanbul, s. 13, 84 ve 85

içinde görüyorum. Sadece belli sloganlar-mottolar-aforizmalar tekrarlayıp duruyorlar. Dünyada sol tandanslı hatırı sayılır sayıda devlet, üniversite, düşünce kuruluşu, sendika, dernek, sanatçı, edebiyatçı, düşünür ve bilim insanı var. Peki sol literatür üstünde adeta tepinmek dışında ne yapıyorlar? Kapitalizmin gücü sadece kendisinden kaynaklanmaz aynı zamanda karşısındakilerin bütün insani güçlerini uykuya yatırmalarından da kaynaklanır.

Bir kapitalistin tavrı da sosyalistin tavrı da dogmatiktir. Kapitalist en azından taptığı tanrının meyvelerini alıp daha fazla dogmatikleşiyor. Burada hiçbir verim-meyve alamayan solcunun durumu ise daha vahimdir. Allah aşkına, taptıkları şeyleri terk etmek için daha ne bekliyorlar!

İçi boşaltılmış din ve bilimden yeterince kar elde edemeyen muktedirler, içi boşaltılmış bir insan, toplum ve doğa üretmeye başladılar. Böylece sadece doğa Allah'ın mülkü olmaksızın çıkarılmadı, aynı zamanda insan-toplum, ki onlar da Allah'ın yeryüzünde özne kıldıklarıdır, onlar da güçlü insanların egemenliği altına alındılar. Egemenler laiklik, liberal ekonomi-siyaset, evrensel hukuk, hümanizm gibi maskelerle kendi varlıklarını ve düzenlerini güvence altına almaya çalıştılar. Bunda şimdilik başarılı da oldular. Ama şunu unutmasınlar: Kendileri de dâhil herkesi ve her şeyi yutacak kadar büyük çelişkiler ve boşluklar yarattılar!

SÖZLER: Ya paranın değer olmadığı bir cennet inşa edeceğiz ya da her değerın para olduğu bir cehennem!

Abdullah Öcalan'a kulak verelim: Marksist çizgideki gelişmeler için söylenebilecek temel husus, teori ve pratiğinin kapitalizmin içinde erimekten kurtulamadığıdır. Erime üç yoldan olmuştur: Sosyal demokrasi, reel sosyalizm ve ulusal kurtuluş. Bu üç yoldan veya olgudan kapitalizmin hiç değişmediği söylenemez. Önemli değişimler yaşanmıştır. Oldukça liberal değişimler görülmüştür. Fakat sistem varlığını bu yollar sayesinde daha da uzatmayı basarmıştır. Bunu karşıdevrimlerle

izah etmek doyurucu olmaz. Konu daha derinliktedir. Benimsenen sosyalizm anlayışındaki temel niteliklerle bağlantılıdır.²⁴⁴

Bu Marksist ve kapitalist şeklindeki iki kutuplu dünyayı aşacak bir medeniyeti düşünmek zorundayız. Bunların bir sentezinden söz etmiyorum daha başka yollar bulmalıyız. Hiç kuşkusuz kapitalizm de sosyalizm/komünizm de ilkesiz sistemlerdir. İkisi de inşa edilmiştir ve doğaya-insana uygun değildir.

Herkes her şeyi eleştirebilir ama Marksizm’i “herkese ihtiyacı kadar verin” şeklinde tanımlayan ve ekonomi-politik bir sistem inşa edemediğini söyleyenler bence büyük hata yapıyorlar. Çünkü:

- I. Eğer bir şey eleştiriliyorsa -ki Marks kapitalizmi eleştiriyor-, eleştirilen şey birçok eksik, yanlış ve tutarsız özelliğe sahip demektir.
- II. Bu özelliklere sahip bir ekonomi-politik sistem ya ortadan kaldırılmalıdır ya da düzeltilmelidir.
- III. Marks’ın eleştirilerine baktığımızda neler yapılması gerektiğini söylediğini görüyoruz.
- IV. Kapitalizmin bir sistem olduğunu öne sürüyorsa birileri, bir sistemin eleştirisinden zorunlu olarak başka bir sistemin çıkacağını da biliyor olmalılar. Kapitalizmin bir sistem olmadığına inanıyorlarsa, eleştirisinden de sistem çıkmayacağını bilmeliler.
- V. “Her şey sadece aptallara söylenir” diye bir söz vardır. Aptal olmadığımıza göre Marks’ın ortaya bir sistem koyduğunu kabul etmemiz gerekir. Bütün bunların sonucunda, Marks kapitalizme alternatif bir sistem önerememiştir demeden önce iyi düşünmemiz gerektiğine inanıyorum.

Peki o zaman Marksizm neden “başarısız” oldu?

²⁴⁴ Öcalan, Abdullah, 2004, Bir Halkı Savunmak, s. 148

Kapitalizm ucu açık bir sistemdi, değişime açıktı, fakat sosyalizm ucu kapalı olduğu için katıydı ve değişime kapalıydı. Kapitalizm tarihsel bir devamlılığın eseri, daha gelişmiş bir para teorisi vardı, görece ekonomi-politik dışındaki disiplinlerin teori ve yasalarıyla uyumlu bir forma sahipti. Diğer taraftan sadece mabetlere değil, bütün egemen insanlara ve sınıflı toplum yapısına sahipti. Bütün bunların karşısında Marksizm erken doğan ve hayatta kalması neredeyse imkânsız bir bebek gibiydi.

Bana göre, Marks'ın bir sistem ortaya koyup koyamaması bir tarafa, ortada zaten hiçbir zaman bir sistem yoktu. Ne kapitalizm ne de sosyalizm bir sistemdir. Kapitalizm en büyük gücünü sistem olmamaktan alır. Yani şeytanın bir planı yok ve zaten gücünü de buradan alıyor. Sosyalizm ise tarih boyunca peygamberlerin bile baş edemediği bir sınıfa, yani bütün dünyaya ve insanlara sahip olmayı mizacı haline getirmiş egemenleri ortadan kaldırmayı önlediği için başarısız oldu. Sorun sistem olup olmama sorunu değil, sorun genel olarak insanın özel olarak da muktedirlerin iradesini, iştahını terbiye edecek medeniyeti bir türlü ikame edememe sorunudur. Her türlü "alternatif" arayışı boşa çıkmaya mahkûmdur. Bu, kapitalizmden daha iyi bir "sistem" kurup kurmama meselesi değildir. Sistem ve alternatif kavramlarına dayanan, köklere dönüşü inşa edemeyen hiçbir teklifin kapitalizm karşısında şansı yoktur.

Sağ kesimler çok "inançlı" bir şekilde tutkuyla dünyaya tapıyorlar, bu konuda çok samimiler. Bu nedenle de "başarılı" bir şekilde yollarına devam ediyorlar. Sol ise bir türlü karar vermiyor ne dünyaya tapıyor ne de dünyadan vazgeçiyor. Doğa bu kadar açık ve sürekli olan bir kararsızlığı kabul etmez. Bütün suçu da bazıları toplayıp toplayıp Marks'a atıyor...

"Tüm ülkelerin proleterleri, birleşin!" ifadesi, uygulamada, "örgütlenin!" anlamına gelir. Oysa örgütlenme olgusu, Marks için özel bir kuramsal problem oluşturmamış gibi görünmektedir: Bütün problemler, özgür ve eşit katılımcıların oluşturdukları bir istenç ve bilinç topluluğunun şeffaflığı içinde sanki

önceden çözümlenmiş gibidir.²⁴⁵ Her şeyi Marks'tan beklemek çok büyük bir haksızlık gibime geliyor. Sanki bütün kapitalizmi sadece bir kişi inşa etmiş ama buna karşılık Marks sosyalizmi inşa edememiş gibi cümleler kurmak düşüncenin hakkını vermekten çok uzaktır.

Marksizm'in para teorisi var mıydı?

Mevcut paranın soyut ve somut teorisine cevap verebilmiş hiçbir "sistem" yoktur. Burada paranın soyut teorisinden kastım "para nedir-nasıl değere tutunur" sorusuna verilecek cevaptır. Paranın somut teorisinden kastım ise "paranın nasıl dolaşacağı" sorusuna verilecek cevaptır. Bu iki soruya cevap verebilmiş ve kapitalist paraya alternatif olabilecek hiçbir para yoktur.

Bu iki soru sadece ekonomik değil aynı zamanda politiktir. Bir soru hem ekonomik hem de politik boyutlara sahipse; bu soruya verilecek cevaplar içinde "insan, akıl, toplum, bilim" gibi başlıklar da olmak zorundadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulmazsa çok yıkıcı sonuçlara hazırlıklı olmak gerekir. Yani bu saydıklarımın da düşünülmesi gerekiyor. "Marks özel sermaye mülkiyetinin tamamen ortadan kalktığı bir toplumun politik ve ekonomik örgütlenmesi sorununa da pek mesai harcamamıştır - özel sermayenin ortadan kaldırıldığı devletlerdeki trajik totaliter denemelerin gösterdiği gibi, en karmaşık sorun budur."²⁴⁶

Sosyalist rejimlerin sonları aslında sürpriz değildi. Ancak şurası atlanmamalı ki; kapitalizm ve liberal demokrasi de trajik sonla bitecek. Çünkü hiçbir ekonomi-politik "sistemde" anlamlı bir bütün olacak şekilde doğa, insan, akıl, toplum, bilim ve para henüz düşünülmemiştir.

Kültür-uygarlık insanı, bir hasar tespiti yapacak kadar bile aklını ve bedenini henüz yeterince terbiye edebilmiş değildir. Her türlü ifrat ve tefritin sektörünü inşa ettiler ama işlerine

²⁴⁵ Althusser, Louis, 2003, Makaveli'nin Yalnızlığı ve Başka Metinler, Çev.: Turhan Ilgaz, Alâeddin Şenel, Seda Çarmık, Epos Yayınları, Ankara, s. 366

²⁴⁶ Piketty, Thomas, 2015, Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital, Çev.: Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 11

gelmediği için henüz bir “hasar tespit sektörü” oluşturmadılar. Bu nedenle estetize edilmiş, kamufle edilmiş totaliterlikler egemenlerin güdümündeki çoğunluklara görece daha meşru görünüyor. Bütün bunların farkında olanlarsa etkili olacak şeyler yapamıyorlar.

Neden yapamıyorlar?

Bunun iki temel nedeni var bence. Birincisi, bir şeylerin değişeceğine inanmıyorlar. İnsan ne kendisine ne de bir Tanrıya inanıyor. İnsanın en büyük hastalığı hiçbir şeye inanmama konusundaki başarısızdır. Diğer başarısı ise çok iyi bir şekilde inanıyormuş gibi yapmasıdır. Bu iki kötü alışkanlığı ise yıkıcılık konusunda birbirleriyle yarışıyor diyebilirim. İkinci neden ise çok yüksek bir düşünce gücüne ihtiyaç olmasıdır. Paramparça olmuş, çoklu manipülasyonlar altında ki akıllarıyla düşünmekte güçlük çekiyorlar. İnsanlık, filozoflara en fazla ihtiyaç duyduğu bir zamanda; bilincin parçalanması dolayısıyla felsefenin bizlerden uçup gittiği bir çağı yaşıyor.

Peki din onlara bir şey öğretemiyor mu?

Dediğim gibi; insan “inanma” konusunda çok başarısız ve isteksiz bir varlık. Öyle görünüyor ki inanma hiçbir zaman çoğunluğun bir özelliği olmayacak ve hep azınlığın bir fazileti olarak kalacak. Buna rağmen inanıyormuş gibi yapanlar da hep çoğunluk olacak. Ne garip bir çelişki. Din her çağda egemen sınıfların kontrolünde oldu. Çoğunluk her zaman Tanrıya değil, dünyaya, ırklara, liderlere, atalara taptı. Bunlar için yaşadılar, bunlar için öldürdüler ve bunlar için öldüler. Onlara bütün bu yaptıkları, yüce-ulu şeyler olarak gösterildi ve bu düzen hala devam ediyor.

Çok mu çaresizsiniz ego?

Hiç kuşkusuz zayıfız ve çok terbiyesiz varlıklarız, kendimizi terbiye etme konusunda pek istek ve inanç sahibi değiliz. Ama her şeye rağmen ben sapacak büyük zekâlara güveniyorum.

Ne demek istiyorsun?

Bir ideoloji ne kadar derinlikli/kapsayıcı ise ondan sapanlar da en az o derece derinlikli/kapsayıcı olurlar. Tanrı, insanın

mutlak anlamda nesneleşmemesi için adeta bu özneleştirilen mekanizmayı kurmuş gibidir. Tanrı bile insana öğütte bulunur ve nihai kararı insana bırakır. Oysa ideolojiler insana sormadan onu kuşatıp yutar. Bunun cezasını da elbette hem ideolojinin kurucuları hem de ondan beslenenler çekmek zorunda kalırlar. Bu cezayı olumlu yönde sapmış zekâlar verecekler, buna inanıyorum.

Nasıl bir çağdasınız ego?

Şu anda polipanseksüel ya da antropolifetiseksüel olarak adlandırabileceğim bir çağdayız. İnsan tarafından inşa edilen “çoklu fetiş illüzyonlar” içinde sürekli zevk-haz almak isteyen organizmalara dönüştük. Ruh ve beden köklerimizi kendi ellerimizle manipüle ettik. İnsan bir haz nesnesi konumuna düşürüldü, kendisine haz veren her şeye bağımlı hale getirilmiş bir denek. Kendisine haz vermeyen, eğlenceli olmayan hiçbir şeye önem vermiyor. Bu yeni bir insandır. Bu insanın dünyaya hâkim olması için yapay bir evrim icat edildi. Bir bakıma doğal evrim manipüle edildi, şu an yaratılan evrim egemenlerin kontrolünde, bu nedenle evrime evrim katılabiliyorlar. Bu doğal olmayan hızlı değişim bizleri başkalaştırdı.

İnsan neden bunu yaptı ego?

Güç bağımlılığı, güce tapma bizim her zaman putumuz oldu. Çalışma ve biriktirmenin Protestanca yüceltilmesi insanı bir ekonomik canlı haline getirdi. Bununla rekabet içinde olan diğer dinlerin mensupları da ekonomik canlı olmaktan kendilerini kurtaramadılar. Ve zaten kurtarmak gibi bir niyetleri de yoktu. Sadece ekonomik bir canlıya dönüşmüşseniz kendinizi neden terbiye edesiniz ki!

Modern ya da ulus devlet nasıl bir iştahın ürünüdür?

Burjuva sınıfı, çıkarlarını maksimize etmek için ulus devleti inşa etmek zorundaydı. Bir bölgeden başka bir bölgeye ürün götürürken birçok egemenle uğraşmak yerine, devletle uğraşmak daha karlı bulundu. Belli bir coğrafi alanı ulus kimliği altında birleştirme girişimi “ulus devleti” yaratmışa benziyor. Bu insanlık tarihindeki en yıkıcı sapmalardan biridir. Aile-soy yerine ulus asabiyesi geçti, dönüşen ailelerin amacı da artık küresel şirketler-yığışımolar olmak oldu.

SÖZLER: *Hiçbir şey birikmemeli ve her şey doğası gereği sürekli akıp dolaşmalıdır.*

İnsanın dünyaya tapması hususunda bu derece haddi aşmasının kökünde doğal bir şeyler görüyor musun?

Ölüme sapkınca yaklaşım bizi bu hadsizliğe yöneltmiş olabilir hayy... Kıt kaynakların tükenmesi korkusu, ölüm korkusunun yerine geçmiştir. İşte hemen hemen hepimizin tek hakikati, dini, Tanrısı olan şey budur. Zaten bu nedenle hiç ölmeyecekmişiz gibi sürekli her şeyi biriktiriyoruz. Hayatın ontolojik temellerinden olan “ölümün” yerine “kıt kaynak” duygusunun geçmesi insanlığın en büyük günahlarından ve bu diğer bütün günahların-krizlerin da nedeni olan olumsuz bir sapmadır. Kıt kaynaklara adeta ölümüne hâkim olma isteği, onu biriktirme dürtüsü, üstel artan bir hızla bize hâkim olmaya başladı.

Özellikle uyuşturucu madde bağımlılarında ve bazı ilaç kullanımlarında görülen ve “tolerans etkisi”²⁴⁷ diyebileceğim şekilde gittikçe artan hızda her şeye daha fazla sahip olma isteğini inşa ettik. Bu etkiye karşılık gelen “sınırsız” bir ilaç bulundu, bu ilaç paraydı. Paranın iktidar-devlet endeksli varlık haline gelişi, değerli metalden değersiz metale, oradan kâğıt paraya geçişi ve sonrasında da dijitalleşmesi yıkıcılığı git gide artan bir varlığın gelişim tarihi gibidir. Paranın gittikçe gerçeklikle bağının koparılması ile bu tolerans etki arasında paralellik vardır. İnsanın kıt kaynaklara hâkim olma güdüsü azdıkça belli bir süreden sonra kıt kaynakla bağlantı da yitirildi, bu kaynağa hâkim olmanın yerine ise daha fazla güçlü olma konuldu. Bu gücü karşılayabilecek olan şey ise yine para oldu. Güç temerküzü hastalığı azdıkça da para git gide daha dijital hale geldi. Belli bir süreden sonra da yoktan para yaratma da diyebileceğimiz borç üzerinden para yaratma modeli inşa edildi. Kısmi rezerv sistemi adı verilen bu modelle birlikte para dünyayı-bütün kaynakları ve hayatları işgal etmenin bir aracı haline getirildi.

²⁴⁷ Tolerans etkisi: Herhangi bir maddenin sık ve uzun süre kullanımı sonucunda o şeye karşı vücut daha önce verdiği tepkiyi vermemeye başlar ve böylece etkisini tekrar göstermesi için dozu artırma ihtiyacı hissedilir.

Paranın tarihi hakkında neler biliniyor?

İlk madeni paranın Lidyalılar tarafından Lidya kralı Alyattes döneminde M.Ö. 7. yüzyılda basıldığı genel kabul gören bir durumdur. "İtalya'da Medici ailesine olan "güvenin" bir eseri olarak da "değerli kağıtlar" ve dolayısıyla "kâğıt paralar" ortaya çıktı diyebiliriz. 1694 yılında Londra'da kurulan İngiltere Merkez Bankası ile birlikte bugünkü modern para teorisinin kurumsallaştığını söyleyebiliriz. Buna bir de 1971'de Başkan Nixon'ın doların değerini altının değerinden ayırmasını da eklemek gerekir."²⁴⁸

Paranın üretilmesi konusunda köklü ve olumlu sayılabilecek bir gelişme görüyor musun?

Bütün bu saydıklarım parayla ilgili tarihi büyük sapmalardı. Fakat son beş-on yılda büyük bir devrim yaşandı. Tarihte ilk defa devlet-hükümet-banka vb. güçler olmadan ya da bunlara dayandırılmadan bir para yaratıldı. Blockchain yazılımına-teknolojisine dayalı olarak geliştirilen bu para Bitcoin adıyla dolaşıma girdi. Para icat edildiğinden beri en köklü ve olumlu sapma olarak görülebilecek tek gelişme budur diyebilirim. Çünkü bugüne kadarki bütün değişimler paranın belli ellerde temerküz etmesine hizmet ediyordu. Tarihte ilk defa buna uymayan bir gelişme yaşandı.

Her şeye olduğu gibi bu teknolojiye, özellikle de parası olan Bitcoin'e ve diğer kripto-dijital paralara eleştirel yaklaşmak durumundayız. Daha önce de özellikle 1215 tarihli Magna Carta ile birlikte modern anayasacılığın ve güçler ayrılığının insanları özgürleştireceğine inanılıyordu. Oysa yapılan şey güçlüler arası bir anlaşmaydı ve çok geçmeden halkların aleyhine olacak şekilde anlaşılar ve birlikte insanları sömürmeye devam ettiler.

Neler öngörüyorsunuz?

Gerek Blockchain teknolojisi gerekse de Bitcoin ve bunlara dayalı geliştirilecek her şeyin merkezi olmayan-decentralized ve

²⁴⁸ Watchulonis, Michael., Hoffmann, Torsten, 2015, Bitcoin The of Money as We Know it

dağılmış-distributed bir teoriye-ağa-sisteme-modele dayandığını biliyoruz. Bu çok değerli bir şey. Yine asimetrik bir kriptolojiye dayandığından, yani “açık ve özel anahtarlar sayesinde veriyi şifreleyen ve çözümleyen anahtar bilgileri farklı”²⁴⁹ olduğundan yüksek güvenlik de sağlıyorlar. Yapılan tüm işlemlerin şeffaf olması da bütün işlemlerin kayıt altında olması da yeni bir dünya kurmaya yeter özellikler olarak görülebilir. Bu kripto para “kendinde değerli” bir şeye, örneğin altına dayanmasa da kendisini 21 milyon ile sınırlandırmıştır ve bu haliyle de bugüne kadarki sınırsız paranın yıkıcılığından uzaktır diyebiliriz. Bu para gerçek bir paylaşım aracı olabilir aynı zamanda da mülkiyet ve telif hakkına saygı duymayan devletleri de kendiliğinden eleyebilir veya terbiye edebilir. Ulus devletlerin ve sınırların sonunu da getirebilir. Vatan kavramı bütün dünyayı içerecek şekilde genişleyebilir. Hatta bana göre bunun ilk göstergelerinden birisi de vatandaşlığın devletlerden bağımsız şekilde alınıp satılan değerli bir belge haline gelmesi olabilir. İnternetle birlikte devletlerin bilgi üzerindeki tekelleri yıkılmıştı. Blockchain teknolojisi ve ona dayanan Bitcoin parası ile de devletlerin para ve her türlü değerli belge üzerindeki tekelleri yıkılabilir. Bunlarla birlikte 3D yazıcılar, yapay zekâ, genetik teknolojisi ve alternatif enerji teknolojileri ile birlikte yeni bir dünya ikame etmek mümkün olabilir.

Bu öngörülerim karşısında şunlar söylenebilir: Buna benzer iyi sözleri; elektrik, motor, ampul, telefon, bilgisayar, atom reaktörleri gibi şeyler “icat” edildiğinde de insanların çoğu söylüyorlardı... Biliyorum; bizler maddi ve manevi şeyleri düşürmek konusunda ustalaştık. Örneğin İslam, ırkçılığı lanetleyen bir din olmasına rağmen, kendilerine Müslüman diyenlerin ırklarına nasıl taptıklarını da görüyorum, bütün bunların farkındayım elbette. Kötü şeyler de olabilir ama ben daha çok iyi şeylerin olacağına inanıyorum.

²⁴⁹ Usta, Ahmet., Doğanekin, Serkan, 2017, Blockchain 101, Kapital Medya – MediaCat Kitapları, İstanbul, s. 118

Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da içimizdeki şeytani yönümüz boş durmayacaktır. O halde her şeye sadece teknoloji gözüyle ya da kendinde iyi veya kötü bakmamak gerekiyor. Kendimizi düzeltmemiz gerekiyor ve bunu bizim yerimize yapacak hiçbir yazılım, teknoloji ya da kitap yok. Özetle ontoloji-epistemoloji ve pratik tevhidine dayanan bir medeniyeti düşünmemiz ve bu düşünceye dünyada bir menzil aldirmamız gerekiyor. Aksi halde elimizde Tanrısal imkânlar olsa da -ki var- hepsini şeytanlaştırmaya devam edeceğiz. Şimdiye kadar bu şeytanlaşma konusunda çok başarılı olduğumuz da ortada.

Bu para türü sence nasıl bir kötülüğe kurban edilebilir?

Açık-public blockchain ağları içinde iki sistem var. Bunlardan biri “bütünüyle izin gerektirmeyen sistem-double permissionless system”, diğeri ise “kısmen izin gerektirmeyen sistem-permissionless system.” Özel-private blockchain ağları içinde de iki sistem var. Bunlardan biri “kısmen izin gerektiren sistem-permissioned system”, diğeri ise “bütünüyle izin gerektiren sistem-double permissioned system.”²⁵⁰ Sayılan bu alanlar üzerinden mevcut kapitalist sistem olduğu gibi sanal-dijital alana çekilebilir. Yani birikmiş çeşitli güçler kendilerini buralarda korumaya alıp dünyayı işgal etmeye devam edebilirler.

Her ne olursa olsun para yaratmanın merkezi devlet-hükümet kontrolünden çıktığını söyleyebiliriz fakat buna benzer deneyimleri aslında “bilgi tekeli” üzerinden çok defalar yaşadık. En yakın örnekleri olarak İncil’in Latince dışındaki dillere çevrilmesi, matbaanın icadı ve Rönesans-reform hareketleridir.

İletişim, bilgiye ulaşma olanaklarının artması ve özellikle de internet devrimi sayesinde iktidarlarla bilgi arasındaki ilişkinin değiştiğini ve bilgi tekelinin kırıldığını söyleyebiliriz. Ancak özne olmak için bir yazılımdan daha fazlasına ihtiyacımız olduğu kesin.

²⁵⁰ Usta, Ahmet., Doğanekin, Serkan, 2017, Blockchain 101, Kapital Medya – MediaCat Kitapları, İstanbul, s. 52

İhtiyaç duyduğunuz bu “daha fazla” nedir ego?

Yazılım ne insana ne topluma ne de iktidar-egemen güçlerine bırakılabilir. Her şeyin ve tabi ki bütün yazılımların da bir ilkeye uyması gerekiyor. Bu iş sadece bir teknoloji ya da keşif işi değil aynı zamanda bir terbiye işi. Binlerce yıldır dünyaya tapmış bir insan ve bu insanın inşa ettiği kültür dünyası içindeyiz. Bu kültürün kültürü, mağaranın mağarası, gölgelerin gölgesi içindeyiz. Yani kat be kat düşmüş varlıkları. Her türlü yazılım da bu düşmüş varlığın ürünleridir. Hadi bu yazılımların olumlu ve insanı özne yapacak birer kök olduğunu varsaysak bile en nihayetinde yazılımın hayat bulacağı yer bu kültürdür.

İki yanıştan bir doğru çıkmasını beklemek en temel mantık-akıl yasalarını çiğnemektir. Birinin yanlış diğerlerinin doğru olduğunu varsayarsak o zaman da bunları en azından tikel bir ilkeyle birbirlerine bağlamamız gerekir. Bir karar vermeliyiz; kendimizi ve kültürümüzü tarih üstü bir ilkeye vurarak terbiye etmeye niyetimiz var mı yok mu? İşte cevaplanması gereken hayati soru budur. Bazı insanlar şunu söyleyebilir: “İnsan zamanla gelmesi gereken yer her neyse oraya gelecektir”. Oysa bu bir tarihselcilik ve kaderciliktir. Bizler daha ne kadar dayanabiliriz ve gezegenimiz daha ne kadar dayanabilir? Çok vaktimiz ve sabrımız kaldığını düşünmüyorum; bu göreceli bir cevap değildir. Nesnel düzeyde hastayız ve gezegenimiz can çekiyor. Bu nedenle gerçek bir değişime, köklere dönmeye ve ilkeye sarılmaya niyet etmemiz gerekiyor.

Sen bu yazılımın geleceğini nasıl görüyorsun ego?

Paranın merkezi şekilde, yani devletler eliyle üretilmesi başlı başına bir zulümdür. Paranın “değere tutunma” biçimi kadar “dağılım-hareket” biçimi de kâinatın adalet yasalarına uygun olmalıdır. Artık paranın kısmi rezerv sistemiyle tekrar tekrar insanlara borç şeklinde verilerek yaratılması kabul edilebilir bir durum değildir. Gördüğüm kadarıyla Bitcoin sisteminde bunu engelleyen birtakım protokoller var. Merkezi ve yarı merkezi sistemlerin yanında dağıtık bir sistemin çıkmış olması hiç kuşkusuz olumlu bir gelişme olarak görülmelidir

diye düşünüyorum. Gelecek devletsiz ve hatta parasız olacaktır!

“Güvene dayalı olmayan bir elektronik transfer sistemi önerdik. Dijital imzalardan oluşan sıradan bir para sistemi modeliyle başladık. Bu sistem sahipliği düzgün bir şekilde kontrol edebiliyordu ancak çifte harcama problemini engellemediğinden eksikti. Bunu çözmek için iş kanıtını işlem tarihçesini kaydetmek için kullanan eşten-eşe bir ağ önerdik.”²⁵¹ Satoshi Nakamoto böyle tanınıyor Bitcoin’i... Mevcut kültür-uygarlık, Hobbes’un “insan insanın kurdudur” varsayımı üzerine inşa edildi. İnsanlara; “sakın birbirinize güvenmeyin, devlete, onun aracı kurumlarına ve onayladığı şeylere güvenin” denildi. Bu söylenenlere güvenip işçi, memur, asker, evli, anne-baba, kiracı, ev sahibi olduk, hayatın amacını ve insanı unuttuk. Cebimizde duran kâğıt ve madeni şeylerin neden değerli olduklarını pek de sorgulamadan köle olduk. Hiçbir din, felsefe ve bilim, devlet tekerciliğini kıramadı hatta tekel zincirinin içinde onlar da nesneleşti. Bugün bir yazılım, yani Blockchain her şeyimizi zapturapt altına almış olan merkezleri ortadan kaldırmaya aday görünüyor. Hiçbir ön yargı ya da tarihsel kötü tecrübenin aklımızı çeldirmesine izin vermeden bu yazılımı aklın konusu kılmak, olası etkilerini iyi düşünmek, belli ilke ve yasalara bağlı işlemlerini kontrol etmek ve en azından denemek durumundayız.

İnsanlar ve gezegen çok yoruldu; artık insanın iyi ve kötü olduğunun farkındayız, güvenilir ve güvenilir olmadığının da farkındayız ve şuna çok susadığımızı fark ettik: “Bütün bunların ötesinde bir söz, o söze uygun bir menzil ve o menzile uygun olan hayatın ikame olması gerekiyor.” Özetle; hayatı hissetmek ve var olmak istiyoruz. Kimsenin kulu kölesi olmak için var olmadık!

²⁵¹ Nakamoto, Satoshi, Bitcoin: Eşten – Eşe Elektronik Nakit Ödeme Sistemi, Çev.: bitcoinhaber.net, s. 8

∞ teknolojîk²⁵² ∞

Teknolojik değişimler denilince aklına hangi kökler, sapmalar ve krizler geliyor ego?

Artık öyle bir noktaya geldik ki sadece insan-insan ilişkisi ile bilgiye ulaşılmıyor, enformasyon aracılığıyla da bilgileniyoruz. Benjamin'e göre bu durum insanın çevresindeki, yaşam ortamındaki olgu ve olaylara ait bilgi edinmesini zayıflatmakta; yaşam deneyimlerinden kazanılan bilgilenmenin yerine "haberlar edilme" durumuna geçilmiştir. Yakın zamanda ise enformasyondan sansasyona (sensation'a) geçilmiştir. Olgular ve olaylar arasında düşündürücü, öğretici, bilgilendirici nitelikte olanlar değil, "satışı arttırıcı", yaşamın önemli olgu ve olayları ile ilgilenmeyi geriletici sansasyonel olanlar seçilip kitle iletişim araçları ile sunulmaktadır.²⁵³ Daha az hisseden ve derinlikli düşünemeyen yeni bir insan söz konusu. İnsanın değil aklını, duyu organlarını kullanmasını gerektirecek durumlar bile azaltılmıştır. Bilerek denilemez ama isteyerek bütün algılarını, dünyayı kavrayışlarını belli odaklara teslim etme durumu söz konusu. Bu atmosferi yaratan şey teknolojidir. Özellikle de internet, TV ve süreli yayınlar. Süreli yayınlarda her yere ulaşabilecek fragmanlar, çerçeveler, pikseller sınırlıydı ama TV ile bu neredeyse sınırsız hale geldi. İnternetle de tamamen sınırsız hale geldi. Hatta insan bu atmosferin bizzat üreticisi haline geldi. Artık gerçeklik bile buharlaşmıştır. İnsanın ruh ve beden kökleri sürekli manipüle edildi, dönüşen köklere dayanılarak üretilen bir maddi kültür de manipülasyona manipülasyonlar ekleyerek bizleri sürekli dönüştürüp kendisine ait birer varlık haline getirdi.

Michel Chevalier'e kulak verelim: Bugün medeni ulusların demiryollarının inşası karşısında duydukları heyecan ve coşku birkaç yüzyıl önce kiliselerin inşa edilmesiyle karşılaştırılabilir... Hatta din (religion) sözcüğünün religare (birbirine

²⁵² Teknolojik: Teknolojik

²⁵³ Benjamin, Walter, 2007, Estetize Edilmiş Yaşam, Sanattan savaş ve siyasete Alman Faşizminin Kuramları, Çev.: Ünsal Oskay, Derin Yayınları, İstanbul, s.209

bağlamak) sözcüğünden geldiği bile kanıtlanabilir... Demir-yolları dinin ruhuyla insanın ilk planda düşünebileceğinden daha fazla yakınlığa sahiptir. Birbirlerinden ayrı insanları birleştirmek konusunda... Bu denli güce sahip bir araç daha önce hiç varolmamıştı.²⁵⁴ Dinin ritüellere indirgenmesi, insan doğasına düşman şekilde yorumlanması ve böylece hayattan-yaşamdan çıkarılması karşısında teknolojinin bu şekilde hayatı etkilemesi ister istemez ilerlemeyi, bilimi, teknolojiyi birer Tanrı haline getirmiştir. Ontolojik kopuşun en önemli nedeni, bilim ve teknolojinin en azından hayatın bir biçimine de olsa izin vermesidir. İnsan hayatı hissetmek isteyen bir varlıktır. Bunu sürekli sınırlayan dinler ve ideolojiler değersiz hale gelmiştir. Bütün bunların yerine teknoloji geçmiştir.

Kapitalist bir toplum, imgelere dayanan bir kültür gerektirir. Satın almayı hızlandırmak, sınıfsal, ırksal ve cinsel zedelenmeleri uyuşturmak için sonsuz miktarda eğlence sunmak zorundadır. Doğal kaynaklardan daha iyi yararlanmak, üretkenliği arttırmak, düzeni korumak, savaşlar açmak, bürokratlara iş yaratmak için sonsuz miktarda bilgi toplama gereksinimi içindedir. Fotoğraf makinesinin iki yönlü yetisi, gerçekliği hem özneleştirebilmesi hem de nesneleştirmesi, bu gereksinimleri ideal bir biçimde karşılar ve pekiştirir. Fotoğraf makineleri, gerçekliği ileri sanayi toplumunun işleyişi açısından temel önem taşıyan iki yolla tanımlar: (Kitleler için) bir gösterim ve (yöneticiler için) bir gözetim nesnesi olarak. İmgelerin üretilmesi, aynı zamanda bir yönetim ideolojisi de sağlar. Toplumsal değişimin yerini imgelerin değişimi almıştır.²⁵⁵ Toplumsal değişim böylece istendik yönde ve merkezi olarak kolayca değiştirilebilmektedir. Kamera veya fotoğraf makinesinin insanlara çevrilmiş birer silah olduğu açıktır. Bu ancak güç temerküzünün dağıtılması ile aşılabılır. Sadece zekânın-bilginin değil algılarımızın da paramparça olmasının nedeni işte sürekli bu silahların ateşi/bombardımanı altında olmamızdan kaynaklanır.

²⁵⁴ Buck-Morss, Susan, 2010, Görmenin Diyalektiği, Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi, Çev.: Ferit Burak Aydar, Metis Yayınları, İstanbul, s. 110

²⁵⁵ Berger, John, 2011, O Ana Adanmış, Hazırlayanlar: Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen, Metis Yayınları, İstanbul, s.75

Bundan yaklaşık iki yüzyıl öncesine kadar dünyanın egemenleri özellikle de tarihe geç girmiş, dünya-uygarlık birikiminden nasibini almamış, asker-savaşçı, barbar-incelmemiş topluluklardı. Son iki yüz yılda çok büyük bir devrim oldu. Bilim ve teknolojiadaki devrimler tarihte ilk defa incelmış toplumları daha güçlü hale getirdi. Kol gücünün yerini akıl gücü aldı. Batı uygarlığı fizik-matematik gücünü teknolojiye çevirdi, yetmedi buna dünyada devamlılığı olan tek uygarlık olarak felsefesini, sanatını, edebiyatını, yönetim ve ekonomik sistemlerini-araçlarını da ekledi. Ve ortaya kolay kolay aşılamayacak bir güç çıkardı. Fakat henüz terbiye edilmemiş, ilkeye bağlanmamış bir güç olduklarından dünyaya güven ve huzur getireceklerine özellikle de aralarındaki güç rekabetini dünya üzerine yaydılar. İncelmemiş topluluklar da incelmış toplumlar da ne yazık ki dünyaya tapmaya devam ettiler, sadece işgal edenler ve araçları değişti ama amaç değişmedi. Dünyaya tapmaktan vazgeçemediğimiz sürece birbirimizi ustaca yok etmenin yollarını aramaktan başka bir şey yapmayacağız.

İçinde bulunduğun çağı nasıl görüyorsun ego?

Camus'a göre; 17.yy. matematiğin, 18.yy. doğa bilimlerinin, 19.yy. biyolojinin, 20.yy. korkunun çağıdır. Bana göre 21.yy. ise belirsizliğin çağıdır. Bu belirsizlik toplu bir ruh-can sıkıntısına veya korkuya neden olmaktadır. Bu korku ancak ve ancak ilkeye sarılmakla aşılabılır.

Fen bilimleri, hepimizin bir parçası olduğu tarihsel sosyal sistemin, yani kapitalist dünya ekonomisinin gözünde entelektüel değer taşıyan bir hiyerarşi kurdu, böylece halk tarafından kabul edilme ve desteklenme mücadelesinde beşerî bilimlere karşı yavaş ama kesin bir zafer kazandı. Bu bilgi hiyerarşisi 1945 yılının ardından gelen dönemde doruğa ulaştı. Bilim, henüz telaffuz edilmemiş teknolojik ilerlemeler sunacakmış gibi görünüyordu.²⁵⁶ Bilimin, özellikle de fen bilimlerinin hiyerarşide üstte tutulması ile birlikte; insan ve toplum hayatı ile ilgili olan şeyler artık ikincil konumda görülmeye başlandı. İnsan-

²⁵⁶ Lee, Richard E., Wallerstein, Immanuel, 2007, İki Kültürü Aşmak, Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri İle Beşerî Bilimler Ayrılığı, Çev.: Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul, s. 263

lar artık sanki tek dertleri teknoloji, gelişmiş makineler, silahlar ve ilaçlanmış gibi davranmaya başladı. Ülkeler arasındaki salt güvenlikçi ilişkiler, bölgesel ve küresel savaşlar insanı iyice salt teknolojiye indirgenmiş bir bilime mahkûm etti. Bugün de bu durum aşılabilmiş değildir. Ulus devletlerin inşasıyla da artık insanın yerini; ulusun egemen sınıfı için tekrar tekrar yeniden üretilen vatandaş ya da yurttaş aldı. Maddenin yükseltildiği ve manevinin salt bir egemenlik aracına dönüştürüldüğü bir dünyada; insan bütün doğayla birlikte hem beden hem aklın hem de ruhen düştü.

SÖZLER: "İnsanın insana kattığı anlam dışında yaşamın hiçbir anlamı yoktur; insan başkalarına yardım etmediği sürece yapayalnızdır." Erich Fromm

∞ gerdûnî²⁵⁷ ∞

Genel bir resme ulaşabildin mi?

Hiç kuşkusuz hayat bir bütündür ancak insan bu bütün içinde sınırlı ömrü, aklı, ahlakı ile bir parçadır ve bundan dolayı da varlığı ve varoluşu parçalar halinde algılar. Hayatı tümelliği içinde görmek, olsa olsa Tanrısal bir özellik olabilir, ki böyle bir özelliğe biz beşerler elbette sahip değiliz. Sahip olduğunu iddia etmek, kendi ontolojimizle çelişkimizi ortaya koymasının yanı sıra bir şirk hastalığına kapıldığımızın da göstergesi olur. Diğer taraftan, insan mümkün olduğunca tümele doğru menzil almak ve bunun için aklını, kâinatın ilke ve yasalarını kullanmak zorundadır.

Bugüne kadar özellikle siyasi ve bilimsel olaylarla felsefeler arasında hep bağlantılar kuruldu. Bunların bazıları çok başarılı teşebbüsler olsa da yine de hayatın bütününe kavrayacak düzeyde değildi. Fakat başarılı örneklerden birini vermem gerekirse Althusser'in şu okumasını verebilirim:

²⁵⁷ Gerdûnî: Tümel-lik, Evrensel

Siyasal ve Bilimsel Olaylar ile Yazarlar²⁵⁸

Siyasal Olaylar	Bilimsel Olaylar	Yazarlar
Makedonya İmparatorluğu'nun kuruluşu (Sitenin sonu)	Biyolojik bilim fikri	Aristoteles
Kölecî Roma İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Roma Hukuku	Yeni bir fizik fikri	Stoacılar
Feodalite + Roma Hukuku'nun yeniden canlanmasının ilk işaretleri	Arapların bilimsel keşiflerinin ortaya serilmesi	Saint Thomas
Mutlak Monarşi koşullarında hukuksal ilişkilerin gelişimi	Galileo'nun matematik fiziği kurması	Descartes
Burjuvazinin yükselişi Fransız Devrimi	Newton'un fiziği elden geçirmesi	Kant
Fransız devriminin çelişkileri ("Dördüncü Katman" tehdidinin Thermidor ve Napoleon tarafından bertaraf edilmesi. Medeni Hukuk	Bir tarih teorisinin ilk hazırlıkları	Hegel
İşçi Hareketi'nin doğuşu, büyümesi ve ilk mücadeleleri, yenilgiler ve zaferler.	Marx'ın kurduğu tarih bilimi	Marx – Lenin (Diyalektik materyalizm)
Emperyalizm (Küçük burjuvazi'nin yükselişi	Matematikte aksiyomlaşma, Mantık Matematik	Husserl
Emperyalizmin bunalımı	Teknolojinin gelişimi	Heidegger
Vs...		

Şimdi bu tablodaki içeriğe birçok bakımdan eleştiri getirebiliriz: Salt Batı merkezci tarih okumasıdır, Aristoteles öncesinden -Thales ve/veya Platon'dan- başlamak daha doğru olur, F. Bacon, Nietzsche, dinler/peygamberler de olmalıydı vs. Hiç kuşkusuz bunlar da sahici eleştiriler olurdu. Ama ne yaparsak yapalım ya da kim yaparsa yapsın tarihi zorunlu olarak parçalayacaktır. O halde bütün tarihi kuşatmak da mümkün değildir. Ancak bana göre özellikle de her düşünürün az ya da çok arkeolojik bir yöntemle de çalışması ve tarihe ilişkin

²⁵⁸ Althusser, Louis, 2005, Yeniden Üretim Üzerine, Çev.: A. Işık Ergüden, İthaki Yayınları, İstanbul, s. 34

genel bir bakışa sahip olması hayati önemdedir. Aksi halde hiçbir şeyin devamı olmamak gibi bir duruma düşer, ki bu sağlıklı düşünebilmeye engel olacaktır. İster olanı konu edinelim ister olması gerekeni isterse de bunların teorik ve de pratik tevhidini amaçlayalım bir geçmiş resmine ihtiyaç duyarız.

SÖZLER: Hatırla o şimşeklerin tadını ve kokusunu!

Bu tabloda dikkat çekmek istediğin bir yer var mı?

Bu tabloda ben “vs” bölümüne dikkat çekmek isterim. Bu bölümde siyasal olaylara, emperyalizmin bunalımı devam ediyor diyebiliriz. Bilimsel olaylara Kuantum fiziği teorilerini yazabiliriz ve özellikle de başta fizik bilimler olmak üzere bütün bilimlerde bir “bunalım” dönemi yaşandığını söyleyebiliriz. Yazar ya da filozof bölümüne ise ne yazık ki hiç kimseyi yazamayız. Düşünebiliyor musunuz siyasal ve bilimsel bir bunalım çağındayız ama filozoflarımız ya da filozofumuz yok. İnsanlık tarih boyunca, en azından son 2500 yılda böyle bir felaket dönem yaşanmadı diyebiliriz. Bizim büyük insanlarımız yok; sahihsizliğimiz ve korku içinde olmamız bundandır.

Her bakımdan öyle bir bunalım durumu içindeyiz ki klasik anlamda filozoflarımız olsa bile yine de bunalım durumundan çıkamaya bilimiz. Çünkü insan, akıl-mantık üzere olan ve bunu taşıyarak aşan bir şey bulmak zorunda. Mevcut akıl ya da akıllar ile bunalımı sona erdiremiyoruz. Bu, akli terk edelim demek değildir.

Aklı da taşıyacak ama aynı zamanda onu da bunalımdan çıkartacak bir şeye ihtiyacımız var ki ben ona “ilke” diyorum.

Şimdi ne yapmalıyım hayy?

Şimdilik ego, mertebence-kabınca; kendi hayatın ve bütün insanlık tarihi üzerine düşünmeye gayret ettin. Bundan sonra da düşünmeye devam et. Ancak bu düşünmeyi zamanla daha da genişletmelisin. Şimdi sıradaki ödevin; medeniyet, uygarlık ve kültür üzerine düşünmek olacak. Bunu hakkıyla yapmak için de bir tarih felsefesi ve ilke düşünmek zorundasın.

SÖZLER: Aman Allah'ım, birikiyoruz, akmamız gerek!

Kaynakça

- Adorno, Theodor W., Horkheimer, Max, 2014, Aydınlanmanın Diyalektiği, Çev.: Nihat Ülner, Elif Ö. Karadoğan, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul
- Ajanslar, Evren var olmamalıydı, 24 Ekim 2017
- Althusser, Louis, 2003, Makyavel'in Yalnızlığı ve Başka Metinler, Çev.: Turhan Ilgaz, Alâeddin Şenel, Seda Çarmuk, Epos Yayınları, Ankara
- Althusser, Louis, 2005, Yeniden Üretim Üzerine, Çev.: A. Işık Ergüden, İthaki Yayınları, İstanbul
- Antonioni, Michelangelo, 1966, Blow-up
- Ataman, Veysel (Çevirip derleyen), 2004, Varolmanın Acısı Schopenhauer Felsefesine Giriş, Donkişot Yayınları, İstanbul
- Barrow, John D., 2009, Olanaksızlık, Bilimin Sınırları ve Sınırların Bilimi, Çev.: Nermin Arık, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Bataille, Georges, 2004, Edebiyat ve Kötülük, Çev.: Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Beg, M. E. Zeki, 2014, Kürtler ve Kürdistan Tarihi, Çev.: V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Ş. Aslan, Nûbihar Yayınları, İstanbul
- Benjamin, Walter, 2007, Estetize Edilmiş Yaşam, Sanattan savaş ve siyasete Alman Faşizminin Kuramları, Çev.: Ünsal Oskay, Derin Yayınları, İstanbul
- Benjamin, Walter, 2011, Tek Yön, Çev.: Tefvik Turan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Berger, John, 2011, O Ana Adanmış, Hazırlayanlar: Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen, Metis Yayınları, İstanbul
- Bergman, Ingmar, 2008, Sinematografi İnsan Yüzüdür, Çev.: Selim Özgül, Agora Kitaplığı, İstanbul
- Bergman, Ingmar, 1961, Sasom i en Spegel
- Bergman, Ingmar, 1966, Persona
- Bergman, Ingmar, 1968, Vargtimmen/Kurdun Saati
- Bergman, Ingmar, 1984, After The Rehearsal
- Bertolucci, Bernardo, 1970, Konformist
- Bresson, Robert, 1951, Bir Taşra Papazının Güncesi
- Buck-Morss, Susan, 2010, Görmenin Diyalektiği, Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi, Çev.: Ferit Burak Aydar, Metis Yayınları, İstanbul

- Bumin, Tülin, 2010, Hegel, Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Cevizci, Ahmet, 2011, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul
- Chaplin, Charles, 1936, Modern Times/Modern Zamanlar
- Chaplin, Charles, 1952, Limelight/Sahne Işıkları
- Cibran, Halil, 2017, Aforizmalar, Çev.: A. Erkin Köylügil, Erasmus Yayınları, İstanbul
- Claussen, Detlev, 2012, Son Deha: Theodor W. Adorno, Çev.: Dilman Muradoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Çubukçu, Aydın, 2011, Mantık ve Diyalektik, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- Descartes, Yöntem Üzerine Konuşma, Çev.: Afşar Timuçin, Yüksel Timuçin, PDF
- Dumont, Bruno, 1999, L'humanité
- Dunne, Griffin, 2017, Joan Didion: The Center Will Not Hold
- Ekvtimishvili, Nana., Groß, Simon, 2017, Benim Mutlu Ailem
- Enya, Only Time
- Feyerabend, Paul, 2014, Yönteme Karşı, Çev.: Ertuğrul Başer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Foucault, Michel, 2011, Felsefe Sahnesi, Çev.: Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Fromm, Eric, İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, I.Cilt, Çev.: Şükrü Alpagut, Payel Yayınları
- Fukuyama, Francis, 2014, Tarihin Sonu ve Son İnsan, Çev.: Zülfü Dicleli, Profil Yayıncılık, İstanbul
- Garcia, Nicole, 2016, Mal de Pierres
- Gauss, Raymond, 2002, Eleştirel Teori, Habermas ve Frankfurt Okulu, Çev.: Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Gipsy Kings, 1991, No Volvere
- Godard, Jean-Luc, 2014, Adieu Au Language/Dile Veda
- Gramsci, Antonio, 1984, Modern Prens, Çev.: Pars Esin, Birey ve Toplum Yayıncılık, Ankara
- Gramsci, Antonio, 1986, Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler, Çev.: Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul
- Gribbin, John, 2012, Çoklu Evrenler, Kuantum Fiziğinin Evrenleri (Çev.: Emin Karabal), Alfa Bilim Yayınları, İstanbul
- Grozeva, Kristina., Valchanov, Petar, 2016, Slava-Glory/Kol Saati
- Guillen, Michael, 2013, Dünyayı Değiştiren Beş Denklem, Çev.: Gürsel Tanrıöver, TÜBİTAK Kitapları, Ankara

- Günaydın, Engin, 2014, Balçiçek İlter'le Söz Sende Programı, Habertürk TV, İstanbul
- Hanefi, Hasan., El Cabiri, Muhammed Abid, 2014, Doğu Batı Tartışmaları, Çev.: Muhammed Çoşkun, Mana Yayınları, İstanbul
- Harari, Yuval Noah, 2015, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens, İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi, Çev.: Ertuğrul Genç, Kolektif Kitap, İstanbul
- Hawking, Stephen., Mlodinov, Leonard, 2012, Büyük Tasarım, Çev.: Selma Ögünç, Doğan Kitap, İstanbul
- Heidegger, Martin, 1964, Heidegger'in Söylevi: Düşünmenin Görevi Üzerine Belgeselinden
- Hessel, Stéphane, 2013, Öfkelenin, Çev.: İsmail Yerguz, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul
- Hessel, Stéphane., Morin, Edgar, 2012, Umut Yolu, Çev.: İsmail Yerguz, Say Yayınları, İstanbul
- Jalée, Pierre, 1995, Kapitalizm Nasıl İşler, Çev.: Süreyya Ersoy, Belge Yayınları, İstanbul
- Jean, Georges, 2002, Yazı İnsanlığın Belleği, Çev.: Nami Başer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Karaçay, Bahri, 2012, Yaşamın Sırrı DNA, TÜBİTAK Yayınları
- Khemir, Nacer, 2005, Bab'Aziz
- Kıvılcımlı, Hikmet, 2000, Diyalektik Materyalizm Nedir? Ne Değildir? Derleniş Yayınları, İstanbul
- Kierkegaard, Søren, 2006, Kaygı Kavramı, Çev.: Türker Armaner, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Kieslowsky, Krzysztof, 1988, Aşk Hakkında Bir Kısa Film
- Kieslowsky, Krzysztof, 1991, Veronique'nin İkili Yaşamı
- Kobayashi, Masaki, 1962, Harakiri
- Kurosawa, Akira, 1950, Rashomon
- Kurosawa, Akira, 1965, Kızıl Sakal
- Kurosawa, Akira, 1975, Dersu Uzala
- Laing, Ronald David, 2012, Bölünmüş Benlik, Akıl Sağlığı ve Delilik Üzerine Varoluşsal Bir Çalışma, Çev.: Ergün Akça, Pinhan Yayıncılık, İstanbul
- Lazarev, M.S., Mihoyan, Ş.X., Vasilyeva, A.İ., Gasratyan, M.A., Jigalina, O.İ. 2013, Kürdistan Tarihi, Çev.: İbrahim Kale, Avesta Yayınları, İstanbul
- Lee, Richard E., Wallerstein, Immanuel, 2007, İki Kültürü Aşmak, Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri İle Beşeri Bilimler Ayrılığı, Çev.: Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul
- Lindsay-Hogg, Michael, 2001, Godot'u Beklerken

- Livaneli, Zülfü, "Ömür Dediğin" Bestesi
Lumet, Sidney, 1977, Equus
Makhmalbaf, Samira, 2000, Takhte Reş/Siyah Tahta
Makhmalbaf, Samira, 2008, İki Ayaklı At
Malick, Terrence, 2015, Knight of Cups
Maraş, İbrahim, 2014, Osmanlı'dan Günümüze Türk Düşüncesi, Youtube
McGehe, Scott., Siegel, David, 2005, Bee Season/ Umut Mevsimi
Mecidi, Mecit, 2005, Beed-e Majnoon/Söğüt Ağacı
Mendes, Sam, 2008, Revolutionary Road
Merter, Mustafa, 2014, Psikolojinin Üçüncü Boyutu, Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili, Kaknüs Yayınları, İstanbul
Montaigne, 2011, Denemeler, Çev.: Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
Nakamoto, Satoshi, Bitcoin: Eşten - Eşe Elektronik Nakit Ödeme Sistemi, Çev.: bitcoinhaber.net
Nietzsche, Friedrich, 2010, Böyle Buyurdu Zerdüş, Zerdüş Çev.: Korkut Ata, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
Noujaim, Jehana, 2013, Al Midan/Meydan
Öcalan, Abdullah, 2003, Özgür İnsan Savunması
Öcalan, Abdullah, 2004, Bir Halkı Savunmak
Öcalan, Abdullah, Kapitalist Modernitenin Aşılma Sorunları ve Demokratikleşme
Özel, İsmet, 2015, Üç Zor Mesele, Teknik, Medeniyet, Yabancılaşma, TİYO Yayıncılık, İstanbul
Özgen, Mehmet Kasım, 1999, İslam, Sivil Toplum ve Piyasa Ekonomisi, Ed.: Ömer Demir, Liberte Yayınları, Ankara
Özlem, Doğan, 2004, Tarih Felsefesi, İnkılap Kitabevi, İstanbul
Pakula, J. Alan, 1982, Sophie'nin Seçimi
Parajanov, Sergei, 1968, Sayat Nova
Pasolini, Pier Paolo, 1962, Mamma Roma
Pasolini, Pier Paolo, 1964, Aziz Matyas'a Göre İncil
Pieprzyca, Majiec, 2016, I'm Killer/ Ben Bir Katilim
Piketty, Thomas, 2015, Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital, Çev.: Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
Proudhon, Pierre-Joseph, 2010, Mülkiyet Nedir?, Çev.: Devrim Çetinkasap, Türkiye İş Bankası yayınları, İstanbul
Quay, Stephen and Timothy, 1996, İnstitute Benjamente or This Dream People Call Human Life
Radford, Michael, 1984, Nineteen Eighty Four
Radford, Michael, 1994, Postino

- Reichenbach, Hans, 1981, Bilimsel Felsefenin Doğuşu, Çev.: Cermal Yıldırım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Riley, Stevan, 2015, Dinle Beni Marlon
- Rousseau, Jean-Jacques, 2006, Toplum Sözleşmesi, Çev.: Vedat Günyol, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Schlöndorff, Volker, 2017, Rückker Nach Montauk/Unutulmayan Aşk
- Softley, Iain, 2001, K-PAX
- Sukurov, Aleksandr, 2015, Frankofonia
- Şeriatı, Ali, 2012, İslam ve Sınıfsal Yapı, Çev.: Doğan Özlük, FEER Yayınları, Ankara
- Şeriatı, Ali, 2013, Bilinç ve Eşekleştirme, Çev.: Murat Demirkol, FEER Yayınları, Ankara
- Tarkovsky, Andrei, 1979, Stalker/İz Sürücü
- Tarkovsky, Andrei, 1986, Offret/Kurban
- Tarkovsky, Andrei, 1982, "Zamandan Yapılmış Mozaik: Sinema" Konferansı, Roma, Youtube
- Tarkovski, Andrey, 2011, Zaman İçinde Zaman, Günlükler 1970-1986, Çev.: Seda Kervanoğlu, Agora Kitaplığı, İstanbul
- Tarkovski, Andrey, 2017, Mühürlenmiş Zaman, Çev.: Mazlum Beyhan, Agora Kitaplığı, İstanbul
- Timuçin, Afşar, 2013, Estetik, Bulut Yayınları, İstanbul
- Turani, Adnan, 2014, Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Usta, Ahmet., Doğanekin, Serkan, 2017, Blockchain 101, Kapital Medya - MediaCat Kitapları, İstanbul
- Ülken, Hilmi Ziya, 1941, İctimai Doktrinler Tarihi, Yenidevir Basımevi
- Von Donnersmar, Florian Henckel, 2006, Das Leben der Anderen
- Wair, Peter, 1998, Truman Show
- Watchulonis, Michael., Hoffmann, Torsten, 2015, Bitcoin The of Money as We Know it
- Wenders, Wim, 1984, Paris, Texas
- Wenders, Wim, 1987, Der Himmel über Berlin
- Wenders, Wim, 2000, The Million Dollar Hotel/Sırlar Oteli
- Yüksel, Edip, 2016, Mesaj Kuran Çevirisi, Ozan Yayıncılık, İstanbul
- Zelyüt, Solmaz, 2010, Dört Adalı, Hobbes, Locke, Berkeley, Hume, Doğu Batı Yayınları, Ankara
- Zemckis, Robert, 1997, Contact/Mesaj

